

26 / 2021

Юли
July

JOURNAL

DIPLOMACY

DIPLOMATIC
INSTITUTE

СПИСАНИЕ

ДИПЛОМАЦИЯ

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ
ИНСТИТУТ

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
REPUBLIC OF BULGARIA

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

26/2021
Юли

СПИСАНИЕ

ДИПЛОМАЦИЯ

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ
ИНСТИТУТ

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Дипломатическият институт не се идентифицира
с авторските мнения. Всички настоящи
публикации изразяват само и единствено
позициите на своите автори.

The Diplomatic Institute does not take collective
positions. All publications herein represent only the
views of their authors.

Главен редактор

Доц. д-р Здравко Попов

Редакционна колегия

Таня Михайлова, директор на ДИ
Билиана Дечева, началник-отдел в ДИ
Силвана Цокова, началник-отдел в ДИ

Дизайн на корицата

Пейо Колев

София, 2021

Editor in Chief

Assoc. Prof. Zdravko Popov, PhD

Editorial Board

Tanya Mihaylova, Director of DI
Biliana Decheva, Head of Department at DI
Silvana Tsokova, Head of Department at DI

Cover Design

Peyo Kolev

Sofia, 2021

Съдържание

ИНТЕРВЮ

„Каузата на Министерството на външните работи винаги е била да работи за доброто на българските граждани“

Интервю с Н.Пр. Светлан Стоев, министър на външните работи на Република България.....5

МНОГОСТРАННА ДИПЛОМАЦИЯ

България – 30 години член на Международната организация на Франкофонията

Деметра Дулева.....9

България – 65 години от присъединяването към ЮНЕСКО

Христо Георгиев.....36

Тридесет години МЕРКОСУР

Н.Пр. Мария Егилеуза Фонтенеле Реис и Н.Пр. Алфредо Атанасов.....41

ДВУСТРАННА ДИПЛОМАЦИЯ

Ирландия и България: 30 години приятелство и дипломатически отношения

Н.Пр. Мартина Фийни.....46

Българистиката в Република Корея: стратегии за развитие на академична специалност през XXI век

Людмила Атанасова и г-р Спас Рангелов.....50

Русия и Турция – стратегически партньори и съперници

Павел Баев.....67

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ДИПЛОМАЦИЯ

За духа на дипломата: Стоян Петров-Чомаков

Д-р Алека Стрезова.....88

Николай Тодоров. Посланикът-историк

Проф. г-р Румяна Прешленова.....97

НОВИ ИЗДАНИЯ НА ДИПЛОМАТИЧЕСКИЯ ИНСТИТУТ.....104

Contents

INTERVIEW

“The cause of the Ministry of Foreign Affairs has always been to work for the benefit of the Bulgarian citizens“

An interview with H.E. Svetlan Stoev, Minister of Foreign Affairs

*of the Republic of Bulgaria.....*108

MULTILATERAL DIPLOMACY

Bulgaria – 30 years member of the International Organization of the Francophonie

*Demetra Duleva.....*112

Bulgaria – 65 years since its accession to UNESCO

*Hristo Georgiev.....*137

Three decades of MERCOSUR

*H.E. Maria Edileuza Fontenele Reis & H.E. Alfredo Atanasof.....*142

BILATERAL DIPLOMACY

Ireland and Bulgaria: 30 years of friendship and diplomatic relations

*H.E. Martina Feeney.....*146

Bulgarian Studies in the Republic of Korea: strategies for developing an academic major in the 21st century

*Lyudmila Atanasova & Dr. Spas Rangelov.....*149

Russia and Turkey: strategic partners and rivals

*Pavel Baev.....*164

HISTORY OF BULGARIAN DIPLOMACY

On the spirit of the diplomat: Stoyan Petrov-Chomakov

*Dr. Aleka Strezova.....*181

Nikolay Todorov. The ambassador as historian

*Prof. Dr. Roumiana Preshlenova.....*189

NEW EDITIONS OF THE DIPLOMATIC INSTITUTE.....197

„Каузата на Министерството на външните работи винаги е била да работи за доброто на българските граждани“

Интервю с Н.Пр. Светлан Стоев,
министър на външните работи на Република България

1. Министър Стоев, Вие сте дипломат от кариерата с над 35-годишен опит в българската дипломатическа служба. Кои според Вас са най-ключовите качества и умения, които съвременните дипломати следва да притежават? Промениха ли се изискванията към професията в последните десетилетия?

Историята на дипломацията е много древна и богата, на нейния фон моите 35 години стаж в българската дипломатическа служба са по-малко от един миг.

Професионалният ми опит през годините показва, че дипломацията е професия, която изисква огромен обем умения, множество специфични познания в областта на политиката, икономиката, географията, психологията, философията, реториката; владение на чужди езици, реакция в бързо променяща се среда, запазване на самообладание, както и други „трикове от занаята“, които се учат главно в практиката и в процеса на постепенното кариерно израстване. А още – умение да се говори и то не просто увлекателно и убедително, а да се „продава“ съответната идея, послание, проект – на партньорите или представителите на съответните други държави, да се пакетира с нужната „упаковка“ или „щипка захар“. Не на последно място – проява на тактичност и уважителност в общуването. Да се медиаторства, като се работи за избягване на вече възникнал конфликт или за намаляване на напрежението.

И нещо много съществено – от възникването си и до ден днешен, една от основните функции на дипломата е да бъде „очите и ушите“ на своя държавен глава/правителство в съответната страна на акредитация, като прави това по начин, който не само не буги подозрение и раздразнение у домакините, а напротив – допринася за подобряване на контактите и нивото на отношенията между двете държави. И през цялото време и във всяко едно действие да се спазва определен протокол и етикет – облекло, поведение и т.н.

През вековете технологиите се променят, а с тях се променят и из-

искванията към различните професии. Да вземем, например, комуникациите – те днес нямат нищо общо с онези отпреди едно-две десетилетия, а това придава една „забързаност“ и на дипломацията, и на връзките на един посланик с изпращащата го страна, и необходимост от мигновено понякога вземане на решение. Да не говорим за публичната дипломация, която дава възможност за споделяне на дадена позиция и отправяне на дадено послание непосредствено към широка аудитория – било то в медиите, или в социалните мрежи. Както се казва, вече няма скрито-покрито в света, включително в дипломацията.

Горното, разбира се, не отменя изброените необходими качества на дипломата. Ако ми позволите да направя сравнение – развитието на технологиите не е отменило, например, най-общо казано, Десетте Божии заповеди, които са валидни в света и досега.

2. Кои са основните предизвикателства пред дипломатическата професия днес? Как пандемията от COVID-19 се отрази на дипломатическата практика в България и по света и станаха ли дипломатите по-адаптивни към новата дигитална реалност?

Пандемията от COVID-19 промени редица неща в различните области на политическия, икономическия и културния живот, в социалната сфера, като дипломацията не остана незасегната от това влияние.

Най-общо казано, дипломацията се осъществява чрез общуване, индивидуално или колективно. В този аспект, наложи се, както и в редица други човешки дейности (образование и т.н.), да се използва т.нар. online общуване – както при многостранни формати, така и при индивидуални срещи. Това спомогна за реалното продължаване на нашата дейност, макар и в по-ограничен обем.

В същото време трябва да отбележа, че on-line способът не може да замени напълно директния човешки контакт, който дава редица предимства за общуващите. В дипломацията при общуването се отчитат редица „допълнителни“ факти – език на тялото, невербална комуникация и пр., като изводите и плановете за бъдеща дейност с дадения партньор се правят въз основа на общото поведение и картина, надявам се колегите-дипломати да разберат какво имам предвид.

А ако говорим за конкретика, тази пандемия създаде редица трудности за българските граждани, пребиваващи в чужбина – на работа, обучение и т.н. Нашите дипломатически мисии бяха изправени пред неимоверни предизвикателства, за да помогнат на тези граждани при завръщането им в България, при преминаването им през различни състояния, които бяха наложили мерки за спазване на карантината срещу болестта. Смятам, че като цяло нашите консулски служби се справиха с тези задачи. Използвам случая да благодаря на колегите за положения нелек труд „на терен“ и „на предна линия“ и за постигнатите резултати.

3. Променила ли се е през годините каузата на Министерството на външните работи? Как гнес българските дипломати работят за защита на българските граждани зад граница? По-отворено ли е Министерство към гражданското общество?

Каузата на българското Министерство на външните работи винаги е била то да работи, в своята област, заедно с цялото правителство, за доброто на българските граждани, или – казано простичко – хората да живеят по-добре. В конкретния случай, МВНР, чрез своите механизми и ресурс, е призвано да защитава българските интереси, във всеки един случай, независимо от политическата или геостратегическата конюнктура на деня.

Зад граница България има както големи групи български граждани, които са намерили работа в различни страни, така и български общности, сформирали се през различни периоди от българската история. Министерството е призвано да защитава техните интереси (в широк смисъл, а не само преди избори), в съответствие със законовата база, и без да предизвиква сътресения в отношенията със съответната страна, в която българските граждани и българските общности се намират.

Важна роля в това отношение играе гражданското общество, което на моменти дава добри идеи за работа на Министерството, а понякога е необходим коректив в дейността ни.

4. Как оценявате значението на дипломатическото обучение за професионалното усъвършенстване на българските дипломати? Каква според Вас е ролята на Дипломатическия институт в съвременната система на българската дипломатическа служба?

Дипломатическото обучение е от изключителна важност за професионалното усъвършенстване на българските дипломати.

В Министерството постъпват кандидати за работа, които предварително са овладели във ВУЗ в България или в чужбина определени знания и инструменти, необходими за бъдещата им дейност в тази сфера, както и специалисти в различни, но близки до дипломацията области на професионално образование. Като правило, впоследствие те преминават през специализирана подготовка в Дипломатическия институт, преди да заемат пълноценно мястото си в българската дипломатическа служба.

За времето от създаването му, Дипломатическият институт при Министъра на външните работи се утвърди като институция, в която се обучават български дипломати. Организирант се ежегодно специализирани курсове, напр. за консули, на които предстои заминаване на мандат в чужбина (предвид броя на консулските ни представители в посолствата, не всички заминаващи на мандат за работа в консулските служби са от дирекция „Консулски отношения“ на Министерството, а това е дейност със специфични юридически, технически и други изисквания). Има курсове за старши дипломати – преди заминаване на пореден мандат, и др. Организирант се курсове по енергийна дипломация, публична дипломация, дипломатически протокол, сигурност и др. Обучават се държавни

служители от българската администрация извън Министерството на външните работи. Институтът установи и поддържа връзки със сродни организации в ЕС и други региони, организира обучения за представители на различни чужди държави в унисон с политиката на България, помага на други страни в изграждането на подобни институции в техните дипломатически служби.

Отзивите за работата на Дипломатическия институт през годините са много положителни.

Ползвам се от случая да поздравя колегите си от МВНР, Дипломатическия институт и Държавния културен институт към министъра на външните работи с Деня на дипломатическата служба (19 юли) и да им пожелаю успехи в бъдещата дейност. Нека гържат все така високо летвата на професионална дейност.

България – 30 години член на Международната организация на Франкофонията

Деметра Дулева

Прегговор

По повод 30-годишнината от присъединяването на България към Международната организация на Франкофонията (МОФ) през 1991 г., списание „Дипломация“ публикува разширен материал за франкофонията с цел да предостави обзорна информация както за МОФ и членството на България в нея, така и за основните франкофонски структури и партньори в България и региона.

Няма как материалът да не направи впечатление със своята мозаечна композиция и стилова разнородност – писан е от много хора с различни професии, като за някои от авторите френският е майчин, за други чужд, някои представляват гържавни или дипломатически институции, други – академични структури, но всички са обединени от общата кауза на франкофонията и споделят в еднаква степен нейните ценности и разбирането за възможностите, които френският език предоставя. Съзнателно решихме да запазим тази стилова полифония. Първо, защото многоезиочието и културното различие са основни принципи на МОФ, и, второ, защото ни се стори много ценен този разказ от първо лице за франкофонията в България.

В статията дипломатите от дирекция „Права на човека“ в Министерството на външните работи разказват какво представлява МОФ и защо България членува в нея. Н.Пр. г-жа Закиа Ел Мигауи, извънреден и пълномощен посланик на Кралство Мароко, ни оказва високата чест да участва с личен принос, като представи дейността на Групата на франкофонските посланици в България, в качеството си на неин председател. Представителят на МОФ за Централна и Източна Европа, посланик Ерик Поп, се включва с кратко интервю от Букурещ, в което разсъждава за особеностите на франкофонията в страните от региона и за приноса на България към тази езикова общност. Ръководителите на двете франкофонски структури, базирани в София, Специализираният институт на Франкофонията за администрация и мениджмънт (СИФАМ) и Франкофонския регионален център за Централна и Източна Европа (ФРЦИЕ), съответно г-н Никола Майнети и г-н Еманюел Самсон, разказват за дейността на двата центъра с лична отгаденост и професионален ентузиазъм. Г-н Петър Топарев и проф. г-р Албена Василева-Йорданова, дългогодишни дейатели на франкофонията в България, представят съответно Университетската агенция на франкофонията и Франкофонския център към Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Накрая, малко повече място е предоставено на Френския институт, който тази година също отбелязва 30-годишно присъствие в България и

чийто принос в преподаването на френския език и разпространението на френскоезичната култура и мисъл е забележителен.

Преди да започнем по същество, изразяваме дълбока благодарност към всички партньори – преподаватели и учители, министерства и организации, университети и франкофонски дипломатически мисии, сдружения и фирми, допринесли през последните три десетилетия за разпространението на френския език и за организирането и провеждането на мероприятията, свързани с многоезичието, франкофонските ценности и култура.

Какво представлява Международната организация на Франкофонията? (<https://www.francophonie.org/>)

В общественото съзнание понятието „франкофония“ е госта мъгляво и сравнително непознато, като често (и неправилно) продължава да се свързва предимно с външната политика на Франция в бившите ѝ колонии.

Но какво всъщност означава то: френски език, културна общност, образователни методи, геополитически проекти за развитие, солидарност към по-нуждаещите се, изграждане на демократични структури, опазване на мира или осигуряване на честни избори?

Отговорът е: всичко това взето заедно – франкофонията е географско пространство, политически приоритети, споделени ценности, общ език.

И докато разсъждаваме какво е франкофония, тя се случва ежедневно и навсякъде, без принуда, а по убеждение: в училищата където се изучава френски, в университетите където се развиват съвместни научни проекти, в бизнеса и дипломацията, където е език на общуване между държавите и фирмите.

В света има множество езикови общности, сред тях франкофонската със сигурност е носител на модерна визия и иновативни послания за мир и демократични ценности, за езиково разнообразие и смесване на културите. Европейският съюз и Международната организация на Франкофонията са голямо доказателство, че историята не е препятствие, а възможност за изграждане на големи конструкции, в които различията са не само пречка, а по-скоро богатство, което ограничава уеднаквяването, наложено от глобализацията.

Днес Франкофонията работи за насърчаване на френския език и културното многообразие, за опазване на мира, демокрацията и правата на човека, в подкрепа на образованието, обучението и научноизследователската дейност, развитие на сътрудничеството в областта на устойчивото развитие. Влиянието ѝ на политическата сцена се разраства, като в своите ди-

пломатически мисии по света Международната организация на Франкофонията изтъква постоянно равенството между половете, значимостта на младежта, информационните технологии и зелените икономики.

През 2020 г. Франкофонията отбелязва своя **50-годишен юбилей** от възникването си. Инициативата за създаване на общност от държави, споделящи френски език, е лансирана през 60-те години на XX-ти век от президента на Сенегал Леополд Сегар Сенгор, президента на Тунис Хабиб Бургиба и принца на Камбоджа Норodom Сианук. Преди 51 години, на 20 март 1970 г., в Нуамей (Нигер) двadesет и една държави подписват Конвенция, с която се създава Агенцията за културно и техническо сътрудничество (Agence de coopération culturelle et technique – АССТ), преструктурирана през 1997 г. в Междуправителствена агенция на Франкофонията (Agence intergouvernementale de la Francophonie – AIF) и прераснала през 1998 г. в днешната Международна организация на Франкофонията (Organisation Internationale de la Francophonie) – юридическо лице по смисъла на международното публично право, със седалище в Париж. От 1988 г. датата на подписване на Конвенцията от Нуамей – **20 март – се отбелязва като Международен ден на Франкофонията.** (А в София, улицата, на която се помещава Домът на Франкофонията, носи името на един от основателите на МОФ - Леополд Сегар Сенгор, президент на Сенегал).

В Международната организация на Франкофонията днес членуват държави и правителства от всички континенти: 88 членове, от които 82 държави и 6 местни правителства, с три статута на членство: пълноправни членове (54), асоциирани членове (7) и наблюдатели (27). Асоциираните членове и наблюдателите участват в работата на органите на МОФ без право на глас при вземане на решения. В различна степен участват в програмите за сътрудничество.

Структурата на МОФ се определя в действащата Харта на Франкофонията, приета от Конференцията на министрите на Франкофонията (КМФ) в Антананариво, Мадагаскар, на 23 ноември 2005 г., а именно:

Конференцията на държавните и правителствените ръководители на страните, споделящи френски език (Conférence des Chefs d'État et de Gouvernement des pays ayant le français en partage), наричана за краткост Форум на Франкофонията (Sommet de la Francophonie) е върховният политически орган. Определя основните насоки на дейност на МОФ и приема резолюции, декларации и други документи. Взема решения относно кандидатурите за членство в МОФ и за промяна на статута на членство. Избира генералния секретар на Франкофонията, с мандат от 4 години (подновим). Провежда се на всеки две години и се председателства от страната-домакин на Форума – до следващия форум. Последният XVII. форум се проведе в Ереван, Армения, на 11 и 12 октомври 2018 г. Следващият XVIII. форум трябваше да се проведе в Тунис, на 12 и 13 декември 2020 г., но поради коронакризата бе отложен за 19-20 ноември 2021 г.

Конференцията на министрите на Франкофонията – КМФ (Conférence ministérielle de la Francophonie – CMF) е висшият политически и работен орган на МОФ, съставен от министрите на външните работи на страните-членки. Приема резолюции и други документи по актуални политически въпроси и подготвя работата и решенията на Форума на Франкофонията. Произнася се по кандидатурите за членство и за промяна на статута на членство, като взема решения за препоръчването им пред Форума. Утвърждава уставните членски вноски. Приема бюджета и програмите за сътрудничество на МОФ и отчета за тяхното изпълнение. Заседава най-малко веднъж годишно и се председателства от външния министър на страната-домакин на Форума – една година преди Форума и една година след него.

Постоянният съвет на Франкофонията – ПСФ (Conseil permanent de la Francophonie – CPF) е орган към генералния секретар, съставен от акредитирани представители на държавните или правителствените ръководители на страните-членки. Подготвя всички проекти на документи, които се предлагат за разглеждане и приемане от Конференцията на министрите (КМФ) и от Форума на държавните и правителствени ръководители. Заседава най-малко два пъти годишно и се председателства от генералния секретар.

Генералният секретар на Франкофонията (Secrétaire général de la Francophonie) е ръководител на администрацията на МОФ и на секретариатите на всички нейни органи. Председателства Постоянния съвет на Франкофонията (ПСФ) без право да участва в гласуване и привежда в изпълнение решенията му. Отговаря за изпълнението на бюджета и програмите за сътрудничество на МОФ. Представява МОФ и подписва международни договори от името на МОФ. Генералният секретар се избира от Форума на държавните и правителствени ръководители с мандат от 4 години (подновим).

Администраторът на МОФ (Administrateur de l'OIF) отговаря за изпълнението на програмите за сътрудничество на МОФ. Назначава се от генералния секретар след консултации с Постоянния съвет (ПСФ), с мандат от 4 години (подновим).

Парламентарната асамблея на Франкофонията (ПАФ) е консултативен орган към МОФ, съставен от парламентарни делегации на страните-членки. Народното събрание на Република България има своя постоянна делегация при ПАФ (4 депутати).

Прекуите оператори на Франкофонията са самостоятелни организации, осъществяващи дейността си в различни области и съдействащи за постигане на целите, формуирани в Хартата на МОФ. Форумът на държавните и правителствени ръководители е предоставил статут на оператори на 4 организации, чието функциониране не се финансира от бюджета на МОФ (финансово се подкрепят заявени от МОФ дейности или проекти, след решение на органите на МОФ).

Прекуите оператори на МОФ са:

- **Университетската агенция на Франкофонията – УАФ** (Agence universitaire de la Francophonie – AUF) е създадена като „Асоциация на университети с частично или цялостно преподаване на френски език“ в Монреал (Канада) през 1961 г. Приема днешното си наименование през 1998 г. и установява в Париж седището на Ректората (ръководният орган на Агенцията). Регионалната дирекция на УАФ за ЦИЕ е в Букурещ, като има свой упълномощен представител в София (понастоящем г-н Петър Топарев,). Десет български университети са членове на УАФ. БАН осъществява сътрудничество с УАФ в области на научното изследване.

- **Телевизия „TV5Monde“** е международният франкофонски телевизионен канал със седище в Париж. В периода 1984-1998 г. последователно се разработват програми, предназначени за разпространение в отделните континенти. В България телевизионните доставчици осигуряват алтернативно излъчване на „TV5 Europe“ / „TV5 Monde“.

- **Университетът „Сенгор“** в Александрия, Египет (Université Senghor d'Alexandrie) е частно висше училище, основано през 1990 г., след като III. форум на Франкофонията в Дакар, Сенегал (1989 г.) взема решение да му бъде предоставен статут на оператор за обучение на студенти от африканските франкофонски страни. Университетът „Сенгор“ предлага магистърски програми по 9 специалности с пряка професионална насоченост. Разполага с корпус от 150 преподаватели и обучението се провежда на френски. Има филиали в Буркина-Фасо, Джибути, Кот д'Ивоар, Мароко и Сенегал. Предвижда се откриване на филиали в Бенин и Габон.

- **Международната асоциация на кметовете на франкофонски градове** (Association internationale des maires des métropoles francophones – AIMF) е създадена през 1979 г. по инициатива на кмета на Париж (тогава Жак Ширак) и кмета на гр. Квебек (тогава Жан Пелтие). Асоциацията е оператор за децентрализирано сътрудничество и има за цел да съдейства за осъществяване на проекти на местните власти, за обмен на информация и добри практики. Асоциацията се председателства винаги от кмета на Париж, където е и седището ѝ. Днес в нея членуват 294 градове от 51 страни. Членове от България са градовете София и Благоевград.

От 5 януари 2019 г. МОФ има нов генерален секретар – г-жа Луиз Мушикиубо, (Руанда). Тя е втората жена на този висок пост след г-жа Мишел Жан (Канада, от 2014 г. до 2018 г.), предхождана от г-н Абду Дуиф (Сенегал, от 2002 г. до 2014 г.) и г-н Бутрос Бутрос-Гали (Египет, от 1997 г. до 2002 г.). Г-жа Мушикиубо има амбицията да даде нов импулс на организацията, като върне водещото място на френския

език на международната сцена и започне реформи по отношение на оптимизиране на управлението, засилване на международни операции за опазване на мира и демокрацията, актуализиране на Икономическата стратегия и приемане на бюджетната рамка за следващия четиригодишен програмен и финансов период на дейността МОФ за 2023-2026. Настоящата Програмната рамка е за периода 2019-2022 г. и съдържа 4 приоритетни насоки на дейности и сътрудничество, наречени „Мисии“ и означавани с букви: Мисия „А“ (френски език, културно и езиково многообразие), Мисия „В“ (мир, демокрация, правова държава, права на човека), Мисия „С“ (образование, иновации, младеж) и Мисия „D“ (устойчиво развитие).

Дебатите по новата Програмна рамка ще са добър повод за България да преосмисли и формулира в краткосрочен план франкофонските си политики и стратегически цели в региона. Принципно считаме, че МОФ трябва да предложи още по-ефективна и видима рамка за работа, с повече децентрализация и оптимизация на ресурсите, като образованието и професионалното обучение останат в центъра на дейностите. Смятаме също така, че трябва да се подобри комуникационната стратегия на Франкофонията и засили известността, атрактивността, престижа и видимостта на „франкофонската марка“.

Членство на България в МОФ

България е успешен и активен член на Международната организация на франкофонията от 30 години и въпреки това, за разлика от ЕС и НАТО, членството ни продължава да буги искрена изненада. България франкофонска? Наистина ли?

Вярно е, че връзката не е очевидна и въпреки това МОФ е първата международна организация, към която България се присъединява след началото на демократичните промени. Наред с културните причини, свързани с реално съществуваща франкофония и франкофилия, е необходимо да се припомни икономическият и политически контекст, в който България се намира, когато се присъединява към Международната организация на Франкофонията през 1991 г. Преходът след края на комунистическия период изисква обновяване на политическите съюзи и България, както и другите страни в региона, се опитва да се свърже отново със западната част на Стария континент. Четири години преди да подаде официално молба за членство в ЕС през 1995 г., България е вече член на МОФ, участва в срещите на върха и преговаря като партньор с Франция, Канада, Белгия, Швейцария, Люксембург, Мароко, Тунис, Египет, Виетнам...

Малко хронология: Съвременната връзка на България с френския език и „френското“ датира от времето на нашето национално Възраждане. Френският е първият западен език, въведен за обучение в българската образователна система непосредствено след Освобождението. Тази традиция е доразвита с изграждането от 1950 г. на

мрежа от седем езикови френски гимназии в страната. В град Ловеч е основана през 1951 г. първата френска езикова гимназия в България и дори в цяла Европа! Днес в България има повече от 40 френскоезични секции, и три езикови гимназии с изцяло френски паралелки: „Алфонс гьо Ламартин“ в София, „Жолио-Кюри“ във Варна и „Ромен Ролан“ в Стара Загора. България въвежда двуезиковото (билингвално) обучение практически 40 години преди въвеждането му в Европа, за което страната ни се ползва с признание от Международния институт за педагогически изследвания в гр. Севър (Франция). До 1990 г. 60 % от преподавателите по западни езици у нас са преподаватели по френски.

България (заедно с Румъния) се присъединява към Франкофонията със статут на асоцииран член през ноември 1991 г. на IV-ия форум на Франкофонията в Париж. В протоколите на Форума е записано, че това заседание на правителствениите и държавни глави на Франкофонията ще се запомни като **„Форум на разширяването“**, а в приветственото си слово президентът на Франция Франсоа Митеран, в качеството си ротационен председател на срещата, ще поздравя президентите Желю Желев и Йон Илиеску за присъединяването на България и Румъния към МОФ. Две години по-късно, на V-ия форум на Франкофонията в Мавриций през октомври 1993 г., на България (и на Румъния) е предоставен статут на пълноправен член. Президентът Желю Желев лично внася пред V-ия форум официално българско предложение за създаване на Франкофонски институт за администрация и управление (ФИАУ) в София, който ще бъде открит през 1994 г.

За България присъединяването към Франкофонията преди 30 години е логичен завършек на закуската на президента Франсоа Митеран с българските дисиденти през 1989 г. и символичен начин да се върне към корените на историята си и да преоткрие своите универсални ценности. Кой би предположил тогава, че присъединяването към МОФ на България и Румъния, две страни от Източна Европа, ще сложи началото на **франкофонския бум в Европа**, увеличил броя на европейските държави-членки в организацията от 5 през 1991 г. до 23 държави в момента (7 със статут на пълноправен член на МОФ, 3 на асоцииран член и 13 наблюдатели). В тази връзка можем да изтъкнем, че **приносът на България** към политическото и регионално измерение на Франкофонията е безспорен.

Днес България заедно с други държави в Европа са едновременно членове на Международната организация на Франкофонията и на Европейския съюз, което дава възможност солидарно да се разработват регионални стратегии за сътрудничество (за България, например, е приоритет разработването на стратегия за Западните Балкани). А в глобален мащаб България участва конструктивно в засилването на сътрудничеството между МОФ и Организацията на обединените нации, особено в сферите на демокрацията, човешките права и свободи,

мира, превенцията на конфликтите, сигурността и подкрепата след криза.

Пътят, изминат за 30 години членство

Като член на франкофонското семейство България участва активно в изграждането на **единна Франкофония**, основана на споделянето на френския език и универсалните ценности. Освен като организация на споделени ценности и език разглеждаме МОФ като средство за засилване на сътрудничеството между франкофонските страни, в т.ч. между големите географски зони на франкофонското пространство, обхващащо региони от всички континенти.

Развитието на отношенията на България с Международната организация на Франкофонията (МОФ) позиционира нашата страна сред **надеждните и водещи партньори на организацията в региона на Централна и Източна Европа (ЦИЕ)**. Последователна в политиката си на подкрепа за страните от Западните Балкани, България подкрепи кандидатурите на Албания и Република Северна Македония за пълноправно членство, по-късно на Сърбия и на Косово за придобиване на статут на асоциирани членове на МОФ и на Босна и Херцеговина за наблюдател.

Република България ще продължи **политиката си на двигател** на франкофонската динамика в района на Централна и Източна Европа, със засилено участие в регионалното сътрудничество. В това отношение несъмнен и забележителен принос на България е създаването на **две важни регионални структури**: Регионалният център на Франкофонията за Централна и Източна Европа (ФРЦЦИЕ) и Специализираният институт на Франкофонията за администрация и мениджмънт (СИФАМ). Това регионално измерение на франкофонското сътрудничество има особено значение за Централна и Източна Европа защото насърчава изучаването и образованието на френски език в регион, в който френският не е нито майчин, нито официален език, и попада в силна конкуренция с останалите преподавани чужди езици: английски, испански, немски и италиански. Именно поради тези причини е изключително важно за целия регион дейностите на СИФАМ и ФРЦЦИЕ да продължават да се развиват, с подкрепата на Университетската агенция на Франкофонията и МОФ.

Тези две уникални по рода си структури работят повече от две десетилетия на територията на България и не прекъснаха дейността си дори по време на пандемията като предложиха дистанционни и смесени форми на обучение.

Специализираният институт на Франкофонията за администрация и мениджмънт като висш институт на Университетската агенция на Франкофонията (УАФ), предлага магистърски програми на френски и белгийски университети, които се преподават на френски език. Всяка година студенти от над 30 националности се възползват от курсовете на преподаватели от реномирани университети, като получават и международно признати дипломи. Новата учебна 2020/2021 година на СИФАМ започна в присъствието на всички 110 записани студенти от 16 националности, които въпреки трудностите за пътуване успяха да пристигнат в кампуса. Това е 26-ият випуск на СИФАМ, с който общият брой на дипломираните студенти ще надвиши 2000. През септември 2020 г. България подписа с Университетската агенция на Франкофонията (УАФ) споразумение за предоставяне на безвъзмездна помощ в размер от 58 хиляди лева за отпускане на 20 стипендии за обучение в Специализирания институт на Франкофонията за администрация и мениджмънт (СИФАМ) на студенти от Централна и Източна Европа. Отпуснатите от българското правителство стипендии ще позволят на двадесет студенти от Албания, Армения, Беларус, Босна и Херцеговина, Грузия, Република Северна Македония, Молдова, Сърбия и Украйна да учат в СИФАМ, като стойността на индивидуалната стипендия е около 2900 лева. Желанието на СИФАМ е това споразумение (еднократно на този етап) да стане многогодишно и да се разшири до студенти от България по модела на Рамковото споразумение, подписано с Белгия/Валония-Брюксел, което всяка година предоставя 25 стипендии за студенти от ЦИЕ, вкл. от България.

Франкофонският регионален център за Централна и Източна Европа е образец център за обучение на преподаватели по и на френски език. Международната организация на Франкофонията разполага общо с три подобни регионални обучителни центрове, по един на континент: за Азия във Виетнам, за Африка в Джибути и за Европа в България (София). Погледнато от този ъгъл, няма как да не изтъкнем наличието на подобен център на територията на страната ни като огромна привилегия за България. Ръководството на Центъра работи за разширяване обхвата на програмите (засега основно за учители и преподаватели по френски език) чрез създаването на краткосрочни обучения за гимназисти от България и региона. В условията на пандемия ФРЦИЕ прояви изключителна адаптивност и благодарение на дистанционните форми, които съумя да предложи, отчете рекорден брой обучения през 2020 г. (над 2800 учители), достигнали дори до училища и преподаватели от изолирани или труднодостъпни райони.

Популяризирането на езика, ценностите и общите позиции на Франкофонията в България и региона, освен чрез двете основни структури СИФАМ (за висшето образование) и ФРЦИЕ (за средното образование),

действия по множество други канали като: Представителството на МОФ за ЦИЕ в Букурещ, националният кореспондент на Франкофонията към Министерството на външните работи, Междуведомствената комисия на Франкофонията, Групата на франкофонските посланици в София, Френският институт в България, Делегацията на регион Валония-Брюксел, академичното сътрудничество и френскоезичните програми в българските университети, Асоциацията на преподавателите по френски език, културните и спортни прояви, кинофестивали и литературни конкурси, организирани съвместно със заинтересованите български институции.

В следващите страници даваме думата на основните участници на франкофонията в България. Без техните усилия и ангажимент би била невъзможна модерната и непрекъснато обновяваща се франкофония в България.

ГРУПАТА НА ФРАНКОФОНСКИТЕ ПОСЛАНИЦИ В БЪЛГАРИЯ

**Н. Пр. Закуа Ел Мугауи, посланик на Кралство Мароко,
председател на Групата на франкофонските посланици на България**

Сред франкофонските институции, които работят на дипломатическата сцена, Групата на франкофонските посланици (ГФП) в България е опорна точка за взаимодействие и насърчаване на франкофонския дух, изразен чрез целите, приети на срещата на върха на Международната организация на Франкофонията (МОФ) в Ханой през 1997 г. Заедно с други структури на Франкофонията, като Франкофонския регионален център за Централна и Източна Европа (ФРЦИЕ) и Университетската агенция на Франкофонията (УАФ), Групата на франкофонските посланици допринася за насърчаването на ценностите и принципите на франкофонията, изградени на основата на френския език, като език за обмен, отнасящ се до жизненоважни области, които засягат всички 88 държави-членки на МОФ. Групата на франкофонските посланици в България приветства неотдавнашното си разширяване с присъединяването на посланика на Канада, който покрива България от Румъния.

Днес, по случай 30-годишнината от членството на България в МОФ, съм щастлива да представлявам франкофонската група, която се състои от около двадесет посланици, акредитирани в София, представляващи държавите-членки, правителства и наблюдатели на МОФ.

След като изпълних ролята на заместник-председател на ГФП повече от две години, имах голямата чест да бъда номинирана от моите колеги през май 2019 г. за председател на тази именита платформа. Заедно с двамата заместник-председатели на Групата, посланиците на Франция и Швейцария, продължаваме дискусиите с всички членове на ГФП относно франкофонските, българските, регионалните и международните актуални въпроси и насърчаваме франкофонски инициативи, обединени от присъствието на френския език във всичките му измерения, в това число културно, образователно, икономическо и научно.

Считам, че статутът на член на МОФ, заедно със своето традицион-

но френскоговорящо и франкофилско призвание, е дал възможност на България да укрепи глобалното измерение на международното си сътрудничество, особено по академични въпроси. По-конкретно, университетската франкофония представлява съществен компонент на франкофонията като цяло и България отдавна допринася за френскоговорящото обучение на дипломати и служители от българската публична администрация, както и на чуждестранни студенти. По отношение на франкофонията, България е активна на регионално ниво и приветства партньорството в тази област с българските институции и правителството, по-специално Министерството на външните работи, което изцяло подкрепя и насърчава инициативите на ГФП. В допълнение, ГФП има удоволствието да отбележи, че в момента България има много езикови гимназии и училища с френски паралелки, които от 1991 г. са открили подготвителни класове по френски език. Освен това няколко висши училища в София наскоро увеличиха броя на френскоговорящите класове.

В този контекст, ГФП призовава правителството и всички български участници, отговорни за насърчането на франкофонията, да не затварят двуетичните класове по френски и тяхното преобразуване в техническа STEM паралелка, тъй-като този прецедент е в ущърб на франкофонията в България, известна с качеството на преподаване на френски език от 90-те до сега.

В контекста на пандемията върху българското и международното общество и в съответствие с мерките за здравна сигурност, Групата на франкофонските посланици реши, заедно с МВНР, да отложи проектите, планирани за месец март 2020 г., насочени към дейности и провеждане на културни събития за честването както на Международния ден на франкофонията, така и на 50 годишнината на МОФ. Сред тези събития бе и официалното връчване на „Трофеите на професионалния успех“ на френскоговорящи български личности. От създаването си ГФП в България организира тематични дебати с участието на френскоговорящи български личности като Н.В. цар Симеон II, европейският комисар г-жа Мария Габриел, отговаряща за иновациите, научните изследвания, културата, образованието и младежта, както и вицепрезидента на републиката, г-жа Илкана Йотова. Също така, ГФП участва в тематични конференции и кръгли маси, организирани от български университети в сътрудничество с ФРЦЦИИЕ и УАФ. Преди пандемията Групата допринесе както за работата свързана с мрежи, състоящи се от франкофонски участници в България, така и за обогатяването на съдържанието на франкофонския дневен рег в тази красива страна, в тясно сътрудничество с ФРЦЦИИЕ, УАФ и СИФАМ и с приноса на други френскоговорящи участници, като Асоциацията на преподавателите по и на френски език в България (АПФБ) и международните френскоговорящи програми в българските университети.

За 2021 г. ГФП планира да преосмисли подхода си и да организира събития за честване на франкофонията, в съответствие със спазването на противоепидемичните мерки.

Накрая, като председател на ГФП в България, имам удоволствието да отбележа, че франкофонията продължава да процъфтява на петте континента и се радва на истинска подкрепа по целия свят. С повече от 300 милиона говорещи на френски език, повечето от които са до 30 години, Франкофонията има светло бъдеще.

Интервю с Н.Пр. Ерик Поп, представител на Международната организация на Франкофонията за Централна и Източна Европа, от Букурещ.

(Интервюто води Деметра Дулева, национален кореспондент на франкофонията в МВНР)

1. Посланик Поп, вие сте представител на Международната организация на Франкофонията за Централна и Източна Европа. Този пост е нововъведение в структурата на организацията. В известен смисъл външните представители поемат функциите и заместват регионалните бюра на МОФ. За смяна на названията ли става дума или сме свидетели на процес, който се вписва в дълбоките промени, предприети от 2-жа Луиз Мишикуабо, откакто тя застана начело на Франкофонията, с идеята да засили влиянието на МОФ на международната дипломатическа сцена? Можете ли да ни разкажете как в този контекст МОФ подхожда към безпрецедентната ситуация на 2021 г.?

Трансформирането на регионалните бюра на МОФ в представителства наистина отразява визията на генералния секретар на Франкофонията, 2-жа Луиз Мишикуабо, да се засили и консолидира политическото измерение на дипломатическата мрежа на МОФ, като по този начин се повиши видимостта и ефективността ѝ в международен план.

От момента, в който оглави Франкофонията, 2-жа Луиз Мишикуабо предприе процес на модернизация на МОФ на административно, финансово и цифрово ниво, за да позволи на организацията да отговори на съвременните и бъдещи предизвикателства. По същия начин програмите на МОФ бяха обстойно ревизирани и бяха концентрирани в няколко големи пилотни проекта в сфери с доказано реално въздействие на терен.

Бих искал по този повод да спомена създаването на нов Фонд „Франкофонията е с нея“ (*La Francophonie avec elles*), насочен изцяло към мерки за борба срещу влошаването на положението на жените вследствие на санитарната криза и в подкрепа на конкретни проекти по места, изпълнявани от жени в различни сфери.

Можем да заключим, че, благодарение на тези реформи, МОФ излиза по-силна от санитарната криза и е готова да отговори на предизвикателствата, които ни очакват през 2021 г.

2. Вие представлявате МОФ в един доста специфичен регион – във всички държави на Централна и Източна Европа, които са членки на МОФ, френският език не е нито майчин, нито официален. Според Вас

регионът нуждае ли се от адаптирани франкофонски политики и как виждате бъдещето на франкофонията с Централна и Източна Европа?

Вие сте права да посочвате спецификата на страните от Централна и Източна Европа, защото в нито една от тях френският не е официален език. В региона френският е избираем чужд език и неговата употреба зависи както от националните политики на всяка отделна държава-членка в сферата на чуждоезиковото обучение, така и от атрактивността на френския език за местното население.

Подобно положение наистина изисква диференциран подход, със сигурност различен от политиките, прилагани от МОФ в други региони на света, в които френският е по-силно вкоренен.

В подобен контекст МОФ по-целенасочено набляга на международния характер на френския език и следователно върху неговите преимущества за намиране на работа на трудовия пазар. В това отношение МОФ работи с тясно сътрудничество с Университетската агенция на Франкофонията, която обединява повече от хиляда университетски структури с френскоезични програми в 119 държави.

Тук трябва да изтъкнем, че френският, наред с английския и немския, е един от работните езици на Европейския съюз. Следователно владеенето на тези езици е предпоставка за интеграцията на държавите от Централна и Източна Европа в работата на европейските институции и представлява фактор в процесите за мир, демокрация и икономическо развитие на континента.

Най-общо казано, в днешно време е много важно да се владеят поне два международни езика. Единственият език, който се говори наред с английския, на пет континента е френският и със сигурност в контекста на все по-нарастваща глобализация, той е език на бъдещето.

И, въпреки тези елементи на неоспорима атрактивност, в региона се наблюдава известно отстъпление на френския. Мисията на Представителството на МОФ е да допринесе, заедно със своите партньори, за „настъпление срещу отстъплението на френския език“ (« faire reculer le recul du français »), както има навика да казва нашият генерален секретар.

В този ред на мисли е от ключово значение да концертираме усилията си върху младите хора, които са бъдещето на френския език. Спомням си мотото на МОФ през 2012 г. за Международния ден на Франкофонията: „Френският език е възможност“. И, предвид атрактивността на френския език в Европа и света, искам да кажа на подрастващите „Френският е възможност, използвайте я!“.

3. Преди 30 години България бе първата славянска държава, присъединила се към Франкофонията. На практика България и Румъния са първите страни от Централна и Източна Европа, които стават членове на МОФ, и с тяхното присъединяване се поставя началото на „европейското разширяване“ на организацията към Централна и Източна Европа. Споделете ли мнението, че през тези три десети-

летия България (заедно с Румъния) допринася за засилване на политическото измерение на Франкофонията, както и за развитието на регионалното сътрудничество?

България с право се смята за пионер по отношение на промотирането на френския език в Централна и Източна Европа, най-малкото по две причини:

- Първо, както вие сама споменахте, България е първата славянска страна, присъединила се през 1991 г. като наблюдател, а през 1993 като пълноправен член;

- Второ, защото България развива, още от 50-те години насам, мрежа от езикови гимназии с постижения за отлично качество в преподаването на и по френски език. Примерът на България вдъхновява останалите държави от региона.

Най-яркото свидетелство на тази българска изключителност идва от г-жа Мария Габриел, европейския комисар за иновации, научни изследвания, култура, образование и младеж, българка по националност, но която избира френския език за изслушването в Европейския парламент и никога не пропуска възможност да се изразява на френски.

Освен това, България е домакин на Франкофонския регионален център за Централна и Източна Европа, чиято главна мисия е да повишава компетенциите на преподавателите по и на френски език и с този факт страната ви се превръща във важен център за регионално сътрудничество, осъществявано чрез МОФ.

От всичко казано дотук може да се направи изводът, че България безспорно заема водещо място в насърчаването на франкофонията в Централна и Източна Европа.

УНИВЕРСИТЕТСКА АГЕНЦИЯ НА ФРАНКОФОНИЯТА

**Най-голямата университетска мрежа в света чества 60 години
от създаването си
(<https://www.auf.org/>)**

**Петър Топарев, Университетска агенция
на Франкофонията в България**

Университетската агенция на Франкофонията (УАФ) е най-голямата асоциация на висши учебни заведения в света. Към момента в нея членуват 1007 университета, висши училища, университетски мрежи и научно-изследователски центрове от 119 държави, като агенцията поддържа 59 представителства в 40 страни. УАФ е оператор за висшето образование и научните изследвания на Срещата на върха на Франкофонията,

като в това си качество и в своята сфера на компетентност, прилага решенията на Конференцията на държавните и правителствени ръководители на държавите, в които се използва френски език. Водещите начала, които обединяват тази световна мрежа, са промотирането на френския език като средство за академичен обмен и споделянето ценностите на Франкофонията за върховенство на правата държава и защита на основните човешки права и свободи.

УАФ работи за университетска франкофония с реален принос в икономическото развитие на обществата и в поддържането на културно и езиково многообразие. Тя се стреми да подкрепя своите членове в три основни направления:

- високо качество на обучителния процес, научно-изследователската дейност и университетско управление;
- професионализация на обучението и пригодност за трудова заетост на дипломантите;
- активно участие на университетите в общественото развитие.

Настоящата година е важна за УАФ по няколко причини. През нея ще бъде отбелязан 60-годишният юбилей на Агенцията, създадена през 1961 г. в Монреал с идеята да свърже използващите френски език университети по света. Шест десетилетия по-късно УАФ е най-голямата подобна организация. През 2021 г. Университетската агенция на Франкофонията ще проведе в Букурещ своето Общо събрание. Този форум ще разгледа и приеме новата четиригодишна стратегическа рамка за действие на организацията. Стратегията на УАФ за периода 2022-2026 г. е изработена след безпрецедентна световна консултация, която събра мнения и визията за развитието на научната франкофония на различни участници, пряко или косвено ангажирани в нейното осъществяване. Държавни и правителствени ръководители, ректори на университети, ръководители на различни образователни, стопански и социални институции, преподаватели и много студенти, които взеха активно участие.

През годините Агенцията доказва способността си да се справя с различни предизвикателства, действайки в силно динамична среда. Епидемията от COVID-19 се превърна в преломен момент в сферата на образованието, като стремително ускори процесите на дигитална трансформация и преформатиране на обучителните практики. Още в първите седмици на пандемията УАФ застана до своите членове, предоставяйки им мрежово-базирани решения за различни аспекти на обучителния процес. Това стана възможно благодарение на дългогодишната дейност на агенцията по внедряване на новите технологии в образованието – приоритет, гатиращ от началото на 90-те години на миналия век. Отново във връзка с настоящата световна криза, УАФ предостави над милион евро на своите членове за осъществяване на проекти, непосредствено свързани с нейните здравни, образователни и социални последици. В рамките на тази инициатива, бяха финансирани 92 проекта, представени от 87 университета в 44 държави.

Десет от тези проекти бяха реализирани от университетите от Централна и Източна Европа. Присъствието на УАФ в региона датира от началото на 90-те години, като през 1994 г. в Букурещ е открито Бюро за Централна и Източна Европа, което в момента покрива 23 държави, със 145 университета членове. През същата година в София отваря врати институт на УАФ по администрация и управление, който през годините еволюира и в момента функционира като Специализиран институт на Франкофонията по администрация и мениджмънт (СИФАМ). През 2012 г. е открита Антена на УАФ за България, която е наследник на различни форми на представителство през годините и в момента осъществява управление и координация на дейността на Агенцията за страната и няколко държави от Западните Балкани. Първите български университети се присъединяват към агенцията веднага след приемането на България в Международната организация на Франкофонията преди 30 години. В началото на 90-те, УАФ подкрепя българските висши училища в процеса на създаване и утвърждаване на франкофонски университетски програми в различни специалности. Обучение на френски език става възможно в бакалавърски и магистърски програми от областта на инженерните науки: информатика, електротехника, индустриална химия; икономически и политическите науки, международни отношения; както и във филологически и правни дисциплини. Обучението в тези програми се извършва изцяло или частично на френски език, а техните преподавателски и научни екипи са в основата на интензивен обмен в рамките на франкофонското научно пространство.

Силен тласък на този обмен е даден с подписания през 2016 г. Меморандум за сътрудничество между УАФ и Министерството на образованието и науката на Република България. В рамките на това сътрудничество е предоставено съвместно финансиране от УАФ и Фонд „Научни изследвания“ на осем научни проекта, обединили франкофонски екипи от двадесет университета от Европа и Африка, затвърждавайки регионалните и международни партньорства на българските учени франкофони.

Друго важно събитие през годините бе организирането през лятото на 2019 г. в България на осмото издание на Фестивала на студентите франкофони от Централна и Източна Европа. Този голям младежки форум събра в Пловдив, Европейска столица на културата, близо сто представители на университетите от региона, които в продължение на седмица, под мотото „Да творим заедно“, общуваха на френски език и работиха в различни ателиета по танци, театър, песен, улично изкуство, компютърни игри.

Подкрепата за българските висши училища и техните франкофонски програми, които представляват гръбнака на университетската франкофония, е основен приоритет за УАФ и ще продължи по посока засилване позициите на френския език като успешно средство за професионална реализация на младите дипломанти. За тази цел Агенцията предприема дейности за популяризиране на френскоезичното обучение сред различни целеви групи, като разчита, че тези усилия ще срещнат отново подкрепата на българските власти. Вярваме, че това ще зареди с нова енер-

гия дългогодишните и ползотворни партньорства на Университетската агенция на Франкофонията в България.

ФРАНКОФОНСКИ ЦЕНТЪР В СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
Лаборатория по многоезичие и межкултурна медиация

(<https://www.uni-sofia.bg/>)

проф. д-р Албена Василева-Йорданова, ръководител на Франкофонския център на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Датата е 7 април 2004 г., мястото - Централната сграда на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, етаж 4, северно крило. Г-н Абду Диуф, генерален секретар на Международната организация на Франкофонията, прерязва лентата и университетският Франкофонски център отваря врати, за да поеме по своя път в името на една кауза – франкофонската.

Как се стигна до този акт? Да обърнем поглед назад във времето. На 1 август 2003 г. Софийският университет и Посолството на Франция в България – Френският институт подписват договор за изграждане на университетски франкофонски ресурсен център в сградата на университета. На следващата година Софийският университет, член на Университетската агенция на Франкофонията (УАФ), подписва договор за партньорство с УАФ за развитие на информационните и комуникационни технологии чрез център за достъп до информацията. Впоследствие, въз основа на тристранна договореност, се приема обединяващото наименование на пространството Франкофонски център.

Идеята за Франкофонския център се ражда във Факултета по класически и нови филологии – своеобразна лаборатория по многоезичие и межкултурна медиация с множеството езици и култури, предполагащи различни изследвания и подходи за преподаване/обучение, осигурявани от подготвени човешки ресурси. Този факултет прилага на практика основополагащия принцип на Франкофонията за езиковото и културно многообразие, зачитащо националната идентичност – една от ценностите, на която е носител френският език. През 2002 г. преподаватели и студенти главно от специалността *Френска филология* към Катедра „Романистика“ внасят проектната идея за създаването и функционирането на такъв център. Още тогава те имат вече опит в използването на франкофонски иновативни образователни технологии в чуждоезиковото обучение чрез редица проекти, сред които проектът VIF@X / Франкофонски университетски център за дистанционно обучение „Шарл де Гол“. Обединява ги желанието да създадат среда за споделяне на опит и добри образователни, изследователски и културни практики. И още нещо – те не желаят да пазят само за себе си придобивките от обучението и преподаването по и на френския език, на който гледат не само като вектор на култури, но и като вектор на науки и на ценности, свързани с труда, социалната интеграция, гражданското поведение.

Като видим резултат на тяхната проектна идея, гнес Франкофон-

ския център, чрез своите обучения, кръгли маси, творчески работилници, дискуссионни форуми, срещи и инициативи в различни формати и с различно съдържание, продължава да се развива с ясна стратегия за управление като среда-посредник на преподаватели, студенти, служители, заинтересовани посетители-гости от България и чужбина, хора с отворен дух, обединени от желанието да се насърчава междуличностното, професионалното, публичното, межкултурното общуване, както и креативността и иновативното мислене.

СИФАМ

**Възможност за магистратура в София с диплома от престижен
белгийски или френски университет**
(<https://esfam.auf.org/>)

Никола Майнети, директор на СИФАМ

Специализираният институт на Франкофонията по администрация и мениджмънт (СИФАМ) е създаден под името Франкофонски институт по администрация и управление (ФИАУ) в София през 1994 г. по искане на гържавния глава на Република България, проф. Желю Желев, по повод присъединяването на страната към Международната организация на Франкофонията.

СИФАМ е част от Университетската агенция на Франкофонията (УАФ) и предлага магистърски програми и продължаващи обучения на френски език в областта на публичната администрация и стопанското управление. Специалният му статут на българо-франкофонски институт се определя от международна конвенция, а членовете на Административния съвет се назначават от Република България. Основната мисия на СИФАМ е да допринесе за икономическото и социалното развитие на страните от региона и тя се изпълнява чрез предлаганите магистърски програми, сертифициращите обучения и научноизследователската и развойна дейност.

По отношение на висшето образование, СИФАМ в момента предлага магистратури от гържавните университети Париж 1 (Пантеон Сорбона), Париж 2 (Пантеон Ассас), Лиож, Корсика и Нант по следните специалности: „Международен транспорт“, „Доставка и управление на логистичните вериги“, „Публичен мениджмънт“, „Управление на туристически зони“ и „Управление на предприятията“. Всички специалности са съобразени с икономическите нужди на страната и региона.

От създаването си досега СИФАМ има близо 2000 възпитаници от над 45 гържави, включително от почти всички 28 страни от Централна и Източна Европа, чиито студенти се възползват от целевата финансова подкрепа на Валония-Брюксел Интернационал¹ и Република България, предлагана под формата на стипендии, за обучението си в СИФАМ.

СИФАМ работи непрекъснато с публични и частни организации за

¹ Валония-Брюксел Интернационал/Wallonia-Brussels International (WBI) е агенцията за международните отношения на региона Валония-Брюксел. Агенцията е отговорна за международната политика, водена от Валония, Федерацията Валония-Брюксел и Комисията на френската общност на региона Брюксел-столица.

създаване на специализирани курсове за краткосрочно обучение и всяка година приема учени-изследователи от близо 30 европейски университета, включително преподаватели от Софийския университет, Техническият университет в София и Нов български университет.

По случай 30-годишнината от присъединяването на Република България към Франкофонията, СИФАМ възнамерява да съсредоточи дейностите си върху икономическите нужди, произтичащи от пандемията. С цел насърчаване на контактите между младите франкофони и икономическите кръгове, се предвижда скоро да отвори врати Франкофонски център за заетост, който впоследствие ще се свърже с други подобни центрове на УАФ по целия свят.

СИФАМ е на разположение на българското правителство за мобилизиране на университетските ресурси на франкофонската мрежа за изпълнение на европейския план за възстановяване, който има за цел да трансформира коренно икономиката на страната – предизвикателство с мащаб, сравним с този на демократичния и икономически преход от 90-те години.

ФРАНКОФОНСКИ РЕГИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА

**Образцов център за обучение на преподаватели по и на френски език
(<https://crefec.org/>)**

Еманюел Самсон, директор на ФРЦЦИИ

Франкофонският регионален център за Централна и Източна Европа (ФРЦЦИИ) е структура на Международната организация на Франкофонията (МОФ), чиято основна мисия е да сътрудничи на образователните системи на страните-членки за качествено обучение по и на френски език.

Създаден по настояване на Министерствата на образованието на шестте страни-членки от региона (Албания, Армения, България, Молдова, Република Северна Македония и Румъния), ФРЦЦИИ отваря врати на 26 май 2005 г. в обща сграда със Специализирания институт на Франкофонията по администрация и мениджмънт (СИФАМ) и софийската Антена на Университетската агенция на Франкофонията (УАФ). Подписаното през 2015 г. споразумение между Правителството на Република България и Международната организация на Франкофонията относно създаването в София на структура на МОФ затвърждава поетия от българските власти ангажимент към връзките, породени от споделянето на френския език.

Задачите на ФРЦЦИИ са да предлага и подпомага инициативи, целящи затвърждаването на мястото на френския език в образователните системи на страните членки; развиването на знанията и уменията на преподавателите по и на френски език с особено внимание към младите учители и/или начинаещите и преподавателите, чийто достъп до продължаващо обучение е ограничен; развиването на езиковите и лингвистични знания и умения на обучаващите се по и на френски език, както и на тяхното разбиране за съжителство на различните култури, чрез организирането на регионални или международни

младежки събития и чрез средствата на дистанционното обучение.

ФРЕЦЦИИ организира обучения и семинари, предназначени за всички професионални категории, свързани с преподаването на френски език в образователните системи на страните членки на МОФ в региона. Разработва общодостъпни педагогически помагала, с особен акцент върху дигиталното разпространение. Организира и подкрепя различни инициативи за популяризирането на френския език и на Франкофонията, основно в сътрудничество с асоциациите на преподавателите по и на френски език.

От началото на здравната криза, която преобърна света на образованието, ФРЕЦЦИИ чрез различни иновативни дейности съпътства преподавателите в процеса на преминаване към дистанционно обучение и за поддържането на връзката с изучаващите френски език. От месец март 2020 г. досега професионална общност от над 3000 преподаватели от Албания, Армения, България, Молдова, Северна Македония и Румъния активно участва в различни обучения, уебинари, конкурси и други дейности.

В България ФРЕЦЦИИ си сътрудничи най-вече с Асоциацията на преподавателите по и на френски език (АПФБ) за организацията на различни дейности за изучаващите френски език чрез маратони по четене и писане, проекти за международен културен обмен с франкофонски страни (например Мароко чрез реализирането на проект под надслов „Болката на пясъците“), а в настоящия момент и чрез участието на ученици от гимназиалния клас от България, Република Северна Македония и Сърбия в регионално журналистическо проучване по темата за паметта за евреите на Балканите.

ФРЕНСКИЯТ ИНСТИТУТ В БЪЛГАРИЯ – 30-ГОДИШНА ИСТОРИЯ

Френският институт в България вече 30 години разпространява и популяризира френската култура за разцвет на френско-българското приятелство. Той е част от мрежата на деветдесет и осемте Френски института по целия свят.

Културен обмен в процес на метаморфоза

Френско-българското сътрудничество в областта на културата и изкуството претърпява постоянна метаморфоза. Основата му се гради на стари темели. Водеща насока е умножаването на възможностите за обмен и все по-широкото отваряне към отсрещната страна, заедно с настойчив стремеж към осъвременяване на формата и съдържанието на връзките.

Тази година честваме 30-годишнината на Френския институт в София, но имаме по-скоро предвид „новия Френски институт“, макар той да не възникна върху бяла страница.

Алианс франсез откри свое представителство в българската столица през 1925 г., на площад „Славейков“, превърнал се още тогава в естествено средище за връзки с Франция. Да припомним също първата стипендия на български артист, отпусната на скулпторката Васка Емануилова, която прекара 15 месеца в Париж между 1939 и 1940 г., по инициатива на Жан Белен, тогавашен секретар в посолството.

Това, което честваме днес, е по-скоро прераждането, след 45 години комунистически режим, който не успя или не пожела изцяло да прекрати връзките и потоците на хора, понякога и на идеи, с Франция. Български учени и творци, предпочели изгнанието, намериха пътя към Париж, подобно на Юлия Кръстева, Цветан Тодоров, Силви Вартан или Христо Явашев.

А и в София през тези трудни години беше останала малка ниша за френското кино – на Клод Отан-Лара или Луи Мал, на Жерар Филип, Даниел Дарию, Брижит Бардо и Жана Моро. Посрещаше се и френската песен: Ив Монтан, Жилбер Беко, дори Агамо. Рядка глътка въздух, отпусната на българския народ.

Прераждането се сбъдна на гребена на вълната, повдигната от Франсоа Митеран, който, през януари 1989 г. в Софийския университет, прогнозира пред студентите „*полъх на свобода*“.

А после Всичко много бързо се промени! Френският институт бе открит през 1991 г. и скоро разшири функциите си: още през 1997 г. се превърна в Служба за сътрудничество и културна дейност.

Десет години по-късно, заедно с присъединяването на България към Европейския съюз през 2007 г., метаморфозата на френско-българските взаимоотношения навлезе в динамичен етап, придобивайки пълна мощ и нов смисъл. В атмосфера на всенароден празник и живо изпълнение гигантските марionетки на *Компания Малабар* се разплияха на воля по софийските улици, последвани от огромно шествие. Фееричният спектакъл „Водни мечти“ се превърна в прекрасен символ на европейската интеграция.

На следващата година, по време на Френското председателство на ЕС, Коменди Франсез бе поканена да гостува в Народния театър „Иван Вазов“, а архитект Руди Ричиоти изнесе лекция във Виваком Арт Хол. И двете събития протекоха в препълнени зали.

Утвърди се водещата линия на артистичното и културно сътрудничество: създаване на мостове между България и Франция, между професионалистите и публиките – всички публики – и включване на България в потоците на европейския многостранен артистичен обмен.

Тази промяна на мащаба въдъхнови многобройни конкретни инициативи.

Киносалонът на Института – зала „Славейков“, дигитализиран с подкрепата на френския Национален център за киноизкуство, влезе в мрежата Eurora Cinemas. Институтът е партньор на *Международния София Филм Фест* и *Киномания*, провежда собствен *Фестивал на френския филм* след подписването през 2011 г. на споразумение за филмови копродукции. Той посреща основните български фестивали – *Master of Art*, *Cinelibri* и някои други, включва се в професионалната общност на българското кино

и взима участие в изграждането на публика от кинолюбители.

Библиотеката, превърната в Медиатека, се модернизира със създаване на пространство за *Videosigri* и се дигитализира благодарение на *Culturethèque*, предлагаща 340 000 документа, достъпни онлайн.

И най-вече, Институтът излезе „извън стените“, за да разгърне своята дейност и проникне в различни публикации, по случай събития от общоевропейски мащаб: *Европейска нощ на музеите* (2005), *Европейски дни на наследство* (2014), *Нощ на идеите* (2019), *Дигитален ноември* (2020) и много други.

„Извън стените“ се провеждат все повече сценични изяви, съвместно с български професионални структури и фестивали (*One dance Week* в Пловдив, *Акт Фестивал* в София и съвсем скоро *Топлоцентралата*), а също идеен дебат „по френски образец“ в рамките на „*Нощта на идеите*“ и по различни други поводи.

Подобен успех се очаква при експертизата на културното наследство и френското културно инженерство на големи български проекти като *Центъра за изкуство на остров Свети Кирик*, рехабилитацията на Къщата „*Ламартин*“ в Пловдив и развитието на българския филиал на Еколге Шайо (*Ecole de Chaillot*), обучила стотина архитекти специалисти по културното наследство.

Случиха се множество големи прояви като „*Епопея на тракийските царе: археологически открития в България*“ (2015), забележителна изложба на колекции от 17 български музеи в Лувъра. Или „*Йозеф Куделка: Изгнания*“, колекция на Центъра „Жорж Помпиду“, представена в Софийската градска художествена галерия.

Носител на надежди за бъдещето е и развитието на Европейската мрежа на националните културни институти (EUNIC), която след време ще бележи преход от двустранно френско-българско към многостранното европейско сътрудничество. Франция – земя на културата, дейно участва в това развитие. Обнадеждаващо и предвидимо бъдеще!

Франкофония: предстоящо „Международно градче на френския език“ във Вилер-Котре (департамент Ен)

Президентът на Френската република Еманюел Макрон съобщи на 20 март 2018 г., че „Международното градче на френския език“ ще отвори врати през първото тримесечие на 2022 г.

То ще бъде разположено на територията на замъка Вилер-Котре – паметно място, където Франсоа I през 1539 г. учредил официалната Гражданска регистрация и наредил всички публични документи да се изписват на френски, с което утвърдил разпространението на френския език върху цялата територия на страната.

Този значителен по обхват и стойност проект се изпълнява в диалог с Международната организация на Франкофонията. Той ще предостави нова среда за срещи и ще окаже гостоприемство на всякакви културни, образователни, артистични и интелектуални форми, възникващи и изграждани във връзка с френския език. Пространството ще се отвори към местната среда и света, в диалог с всички франкофонски култури.

Курсове по френски език във Френския институт – на място или онлайн – референция за България

Откриването на Френския институт в България през 1991 г. бе най-напред ознаменувано от създаването на курсове по френски език, които незабавно привлякоха значителен брой желаещи – 1800 души се записаха за обучение още през 1992 г.

Това увлечение по френския език се потвърди с течение на времето: десет години след откриването на Института броят на записаните да учат френски надхвърли 3600 души. Подемът бе съпътстван от няколко инициативи, които увеличиха привлекателността на езиковото обучение, чрез разнообразяване на тематиката, включително разкриване, още през 1994 г., на курсове по бизнес френски и юридически френски, а през 1998 г. и на официален изпитен център, издаващ дипломи на френското Министерство на националното образование за различните нива на владеене на езика.

Приспособяването към нуждите на публиката остава и днес в центъра на политиката за обучение по френски език в Института. Като предлага програми за обучение на деца над едногодишна възраст, Френският институт в България допринася за приемственост на франкофонията сред младото поколение: повече от 900 мотивирани български деца се приемат ежегодно в курсовете по френски език, където се запознават и с франкофонските култури. **Общо между 3000 и 3600 души (деца, ученици, студенти и възрастни) се обучават ежегодно в курсовете по френски език** – общообразователни, юридически и бизнес френски, както и в подготвителните курсове за изпита DELF (Диплома за изучаване на френски език) и DALF (Диплома за задълбочено изучаване на френски език).

Привлекателността на курсовете по френски език се дължи главно на професионализма и усърдието на преподавателите във Френския институт. Екипът от 45 педагози работи неуморно за усъвършенстване на езиковата подготовка.

Санитарната криза доказва способността им да се адаптират към нови форми на работа. С помощта и подкрепата на целия екип на Френския институт **преподавателите по френски преминаха още през април 2020 г. към дистанционно обучение**, използвайки всички налични методи. Новата практика на обучение бе приета със задоволство от обучаваните и даде възможност за включване и на други желаещи, живеещи извън столицата, разшири периметъра на разпространение на френския език.

Подкрепа на обучението по и на френски език в българската образователна система

Френският език, заедно с идеите на Просвещението и европейските ценности, упражниха дълбоко влияние върху българския културен живот. Това обяснява донякъде защо през 1885 г. френският език става първи-

ят европейски език, чието изучаване става задължително в държавните училища. Освен това, езиковите гимназии – традиция, за която България притежава продължителен и специфичен опит, предоставят широко място на френския език.

Тези гимназии, в които учениците овладяват и матерния и чуждия език, са създадени през 1949 г., за да заместят конфесионалните училища, и са в сърцевината на сътрудничеството между Франция и България. Партньорствата с тях са конкретно приложение на Програмата за културно, образователно, научно и техническо сътрудничество, подписана най-напред в Париж през февруари 1992 г., чийто преамбюл изразява решимостта на Франция и България да укрепват и разнообразяват съществуващите форми на сътрудничество в образованието и езиковата подготовка. С тази цел, още през 1993 г., бе развита мрежа от преподаватели по френски в езиковите гимназии и в секциите по френски език на университетите.

Тридесетина години по-късно мрежата е активна и редовното назначаване на специалисти по преподаване на френски език за чужденци допринася за усъвършенстване на обучението в двете университета и **гесем езикови гимназии, гевет от които пругобиха „LabelFranceEducation”** на френското Министерство на Европа и външните работи. Този знак за качество, признание за отлично ниво на обучение по френски, е присъден на 456 учебни заведения с преподаване на френски език в 60 страни по света.

Обучение на френски език се извършва и в заведенията от мрежата на френски училища в чужбина, част от която са създадените в България през 1966 г. Френско училище „Виктор Юго” в София и през 2009 г. Международно френско училище във Варна.

Френският лицей „Виктор Юго” в София, официално признат с двустранно споразумение през април 2010 г., е най-голямото чуждестранно учебно заведение в България с 850 ученици. Управляван от сдружение на родителите – българи, французи и от други националности, страна по договор с Агенцията за френско обучение в чужбина и изцяло признат за учебно заведение по френска програма, лицейт е един от основните елементи на френско-българския механизъм за сътрудничество в образованието.

Международният френски лицей във Варна, единствено значимо международно учебно заведение от този тип в Източна България, е хомологиран от френското Министерство на образованието на ниво от детска градина до II клас по френската номенклатура (приравнен към 10-и гимназиален клас по българската). Той бе създаден по инициатива на родители франкофони с подкрепата на Алианс франсез-Варна. Напълно интегриран в местната среда, лицейт обучава ежегодно все по-голям брой ученици на френски език, като допринася за разпространението на франкофонията в област Варна и отвъд нейните предели.

С повече от 80% ученици българи или от смесени бракове, тези две учебни заведения, които наброяват общо 1100 ученици, се славят с качеството на своето образование – учениците постигат отлични резултати на френската матура и продължават обучението си в България, Франция и други франкофонски страни.

Приносът на Френския институт за усъвършенстване на познанията по френски език на българските и европейските държавни служители

Френският институт в България работи за усъвършенстване на познанията по френски език на български държавни служители, работещи по европейската тематика, още от срещата на върха в Хелзинки (декември 1999 г.), на която България бе поканена да започне преговори за членство в Европейския съюз.

Тази дейност, осъществявана първоначално в рамките на политиката за насърчаване на франкофонията в европейските институции, а впоследствие в многостранната рамка на Многогодишния план за насърчаване на френския език в Европейския съюз, приет от Франция, Люксембург, Белгия и Международната организация на Франкофонията, позволи за 10 години да бъдат обучени повече от 3000 служители от различни централни и териториални ведомства.

Тя даде възможност на български държавни служители да следват курсове по френски език с професионална насоченост, обучения по европейски въпроси, а също и подготвителни курсове за участие в конкурси на европейски институции, където някои от тях получиха назначения на отговорни длъжности.

Френският институт в България бе един от първите Френски институти, призвани да прилагат политиката за насърчаване на френския език в Европейския съюз, и взе участие в разработването на концепции, програми и педагогически материали, предназначени за европейските държавни служители и за подготовка на специализирани преподаватели.

След въвеждането между 2015 и 2018 г. на „Националната франкофонска инициатива за обучение на държавни служители“, финансирана от Международната организация на Франкофонията и българското Министерство на външните работи, Френският институт разви партньорство с Института за публична администрация и Софийския университет за допълващо обучение по френски език на български държавни служители, работещи по европейски въпроси. **Френският институт е готов да поднови това сътрудничество веднага след приемането на следващия план през 2022 г.**

Френският институт в България за високи академични постижения

След демократичните промени през 1989 г. и присъединяването на България към Международната организация на Франкофонията, няколко български и френски висши учебни заведения се заеха да въведат в България обучение на френски език в области като инженерните науки и стопанското управление. Целта – **да се насърчи създаването на престижни академични програми на френски език с професионална насоченост**, бе утвърдена по време на Десетата сесия на Смесената комисия за френско-българско сътрудничество през 1995 г. Съществуващата франкофонска традиция в българските университетски и научноизследователски среди позволи да се ускори развитието на тези програми.

Днес съществуват **12 франкофонски университетски програми** в следните специалности: „Електроинженерство и информатика“, „Химично и биохимично инженерство“, „Икономика и стопанско управление“, „Международна логистика и транспорт“, „Приложни чужди езици“, „Технологии на превода“, „Право на Европейския съюз“, „Политически науки“, „Франкофония, многоезичие и межкултурна медиация“, „Управление на луксозното хотелиерство“. Франкофонските университетски програми в България предлагат обучение на високо ниво и в партньорство с френски висши учебни заведения **на повече от 800 студенти**.

Трябва също да се отбележи, че в София съществуват и Специализиран институт на Франкофонията по администрация и мениджмънт (СИ-ФАМ), който е един от трите института на Университетската агенция на Франкофонията, както и Международно франкофонско училище за докторанти в областта на инженерните науки.

Сътрудничествата в научноизследователската дейност са над 900, а Франция бе първият европейски партньор на България по програмата „Хоризонт 2020“. Основни сектори на сътрудничество са енергетика, информационни и комуникационни технологии и точни науки. Съществува и дългогодишна традиция на сътрудничество в археологията.

В същата област, **програмата Юбер Кюриен – „Рила“**, въведена през 2002 г., има за цел да стимулира научния и технологичен обмен на високо ниво между научноизследователските лаборатории на двете страни и да оказва подкрепа на млади учени и докторанти. Тя покрива всички научни области, включително хуманитарните и социалните науки. Друг инструмент на сътрудничеството е присъждането на стипендии на френското правителство: ежегодно повече от 30 лауреати пребивават във Франция по програми за обучение или за научен престой на високо ниво.

И най-сетне, Френският институт в България съдейства за популяризиране постиженията на френската научна мисъл, като организира публични събития и цикли от разисквания и лекции в тясна връзка с българските висши учебни заведения.

Представителство Campus France: за успешна студентска мобилност

Представителството на Campus France в България бе създадено през 1998 г. в рамките на политиката за популяризиране на френското висше образование, провеждана с постоянство години наред от Френския институт в България. Дейността на Campus France-България е разнообразна и насочена към всички интересувачи се от обучение във Франция или на френски език във франкофонските програми в България.

Представителството Campus France оказва конкретна и поетапна помощ при изграждане на проекта за обучение във Франция: информация, анализ на проекта и насоки при изпълнението му, помощ при подготовка на досието за кандидатстване, финансиране на проекта и подготовка преди заминаването.

Campus France-България организира разяснителни прояви през цялата година, между които и Салон „Обучение и професионална реализация“ всяка есен.

Дейността на Campus France България далеч не се изчерпва с разясняване на възможностите за обучение, а е насочена и към подобряване качеството на престоя на българските студенти във Франция.

Франция е на шесто място сред страните, привличащи студенти от България. Близко 1400 български студенти са записани във френски висши учебни заведения, а близо 90 френски студенти са пребивавали в български университети в рамките на програмата „Еразъм+“.

Деметра Дулева е завършила италианска филология и английски език в Софийския университет. Специализира сравнително езикознание в Рим. От 2003 г. се присъединява към състава на Министерството на външните работи. Има два последователни мандата в Постоянното представителство на България към Европейския съюз в Брюксел и един мандат в Посолството на България в Париж. От октомври 2020 г. е национален кореспондент за франкофонията в дирекция „Права на човека“ в МВнР. Автор е на два романа „Странстващият албатрос“ и „Преобърнати съзвездия“. Първият ѝ роман печели през 2020 г. наградата „Перото“ за най-добър дебют. Отличен е с втора награда в категорията художествена проза на „Портал Култура“ и е номиниран за роман на годината на Фонд „13 века“.

България – 65 години от присъединяването към ЮНЕСКО

Христо Георгиев

От специализираните организации на ООН ЮНЕСКО се радва на най-широка популярност. В нейната основа, наред с императива на следвоенния свят за край на войната и установяване на траен мир, лежи и стремежът на големи интелектуалци за създаване на организация за широко културно сътрудничество. Алберт Айнщайн, Анри Бергсон, Бела Барток, Томас Ман, Мария Кюри дават своята подкрепа и посвещават усилия на учредената през 1921 г. Международна комисия за интелектуално сътрудничество, която се срутва безславно в пламъците на Втората световна война заедно със своя опекун – Обществото на народите. Дени дьо Ружмон, швейцарски интелектуалец, предлага през 50-те години на миналия век изграждането на Европа на културното сътрудничество, отхвърляйки наивно икономическите реалности. Далеч преди тях българският национален герой Гоце Делчев изповядва своето разбиране за света „единствено като поле за културно съревнование между народите“.

Идеята за културно взаимодействие възкръсва върху отломките на Втората световна война. През ноември 1945 г. в Лондон представителите на 44 държави съгласуват Устава на една нова организация – ЮНЕСКО, чиято абревиатура означава Организация на ООН за образование, наука и култура. Година по-късно, след като 20 страни слагат подписите си под Устава, той влиза в сила. Отново крупни културни фигури като Рене Майо и Джулиън Хъксли дават основните контури на една, този път вече жизнеспособна и търсена, световна институция с компетенции в най-значимите области на човешкото развитие.

За ЮНЕСКО може да се говори и пише много. Дейността на Организацията е широко разгърната, но си струва да се обобщат четири от най-важните ѝ черти. Най-напред, нейната мисия е да изгради мира в ума на хората – задължително изискване на следвоенния свят. На второ място, следва да се посочи ролята на ЮНЕСКО да предвижда развитието на човечеството, да погледне напред във времето – да предусети, да предупреди, да бъде нещо като съвременна Касандра, защото, както гласи латинската пословица: „предупреден значи въоръжен“. На трето място, ЮНЕСКО постепенно гради международноправната рамка чрез която да се създаде преграда срещу настоящи и бъдещи опасности; да опази; да отвори света на културата, науката и образованието за всички; да осигури равен достъп до човешките постижения. България е страна по 24 конвенции на ЮНЕСКО. Все по-важно място в дейността ѝ заемат етичните проблеми, които бихме нарекли морала на човечеството. Това са рамките, в които трябва да се разположи изкуственият интелект; това са достъпните и отворени за всички научни постижения; това е закрилата над културните паметници – материални,

нематериални, писмени; това е информацията, която следва да в свободна, независима, плуралистична; това са и големите предизвикателства на нашето време, особено в областта на климатичните промени и загубата на биоразнообразие. На четвърто място, ЮНЕСКО е поле за културно, научно и образователно сътрудничество, където няма отделни победители, а резултатът е от полза за всички и особено за тези, които трябва да навакват, както във времето, така и във вписването си на световната карта.

България се присъединява към ЮНЕСКО на 17 май 1956 г. Ако използваме математически понятия, то знаменателят на българското участие е константен – България винаги е била активен и уважаван член на Организацията, а числителят, като правило, е по-голям от цифрата под гробната черта – България предоставя искрено и с посветеност своя потенциал за изпълнение на програмите на ЮНЕСКО и за постигането на целите на Организацията, като същевременно се възползва максимално от откриващите се пред нея като страна-членка възможности. Невъзможно е да се изброят многобройните изпълнени проекти и осъществени инициативи. България става домакин на знакови международни форуми по линия на ЮНЕСКО. Активно работи и уникалната мрежа на ЮНЕСКО, където водеща роля има Националната комисия. Настоящият генерален директор на ЮНЕСКО Огре Азуле с основание отбелязва в своето послание към България по повод годишнината, че „от 65 години България е напълно отдадена на дейността на ЮНЕСКО“.

Разбира се, през този над полувековен период на членство на България в ЮНЕСКО, приоритетите на българската страна претърпяват промяна и развитие. ЮНЕСКО дълго време е „прозорец“ към света не само за българските културни, научни и образователни кръгове, но и за властта. Чрез ЮНЕСКО се завоюва и международен авторитет. Не случайно България става домакин през 1985 г. на 23-та сесия на Генералната конференция на ЮНЕСКО – единствената, която се е състояла извън Париж. Събитието е от световен мащаб и пристигат делегации от над сто страни. Генералният директор Амаду Махтар М'Боу открива Генералната конференция в новопостроения Народен дворец на културата. Наред със стремежа за политически престиж е редно да си спомним имената на отдадени на каузата на Организацията видни фигури в културния и научен живот на България през този период като проф. Магдалина Станчева, акад. Благовест Сендов, проф. Александър Фол, Леда Милева, проф. Милан Миланов, акад. Николай Тодоров. Споменаваме някои от тях с целия риск да пропуснем много други.

През 90-години фокусът към ЮНЕСКО се раздвоява. От една страна, България има нужда от помощ за реструктурирането на важни аспекти от културната, образователната и научната политика. ЮНЕСКО откликва на тези потребности. Сериозна подкрепа получава БАН със сключването на договор за сътрудничество с тогавашното Бюро на ЮНЕСКО за наука / РОСТЕ/, по силата на който РОСТЕ финансира български научни проекти. ЮНЕСКО финансира и изграждането на първата вътрешна информационна мрежа на БТА. От друга страна, България става инициатор на нови идеи

– през 1997 г. организираме заедно с ЮНЕСКО голяма конференция на страните от Европа и Северна Америка за развитието на свободни, независими и плуралистични медии, на която се приема Софийската декларация за свободата на медиите. Тази декларация дава важен тласък на процеса за подкрепа на медийния плурализъм и независимост. На голяма конференция в СУ „Климент Охридски“, събрала световни имена във философията, се обсъждат етичните измерения на мисията на ЮНЕСКО. И отново отделни личности имат своя сериозен принос – проф. Симеон Ангелов, проф. Николай Генов, арх. Ема Москова, проф. Наум Якимов, проф. Мила Сантова, Никола Диков. Отново списъкът е непълен и рискът от пропуски реален.

Новият век, и особено приемането на България за член на ЕС, дават допълнителна добавена стойност на участието ни в ЮНЕСКО. През 2012 г. в София се създава Регионален център за Югоизточна Европа за нематериалното културно наследство, който бързо завоюва авторитет. Създава се и Доверителен фонд България-ЮНЕСКО, чрез който страната ни за периода 2008-2021 г. финансира 18 важни проекти в програмите на ЮНЕСКО. Нека само да посочим състоялата се през 2015 г. голяма конференция „Младите хора в Интернет – предотвратяване на радикализирането и екстремизма“, проведен се през април т.г. регионален семинар за предотвратяване на антисемитизма чрез образование за страните от Западните Балкани, предстоящото реализиране на проект за влиянието на климатичните промени върху културното наследство.

След визитата на М'Боу всички генерални директори на ЮНЕСКО посещават България и то нееднократно: Федерико Майор, Коичиро Мацура, който ще открие инициативата „Културни коридори на Балканите“. През 2009 г. Организацията е оглавена от българка – за генерален директор е избрана Ирина Бокова. Бокова лансира нови концепции като „Образование за глобално гражданство“ и поставя началото, наред с други инициативи, на работата по образование за Холокоста и борбата срещу антисемитизма, а чрез конкретни проекти обвързва опазването на културното наследство с мира и сигурността. Тя повтаря първия си мандат и остава сериозна следа в историята на ЮНЕСКО. През 2019 г. на официално посещение в София пристига нейната приемничка Огре Азуле. Азуле тържва с възторжените хора на парада за 24 май и е щастлива, както самата тя казва, че „е имала шанса да участва в тази огромна манифестация, която от толкова много години задава ритъма в живота на българите и която е толкова уникална за тях“.

На национално равнище „мотор“ на работата по линия на ЮНЕСКО е Националната комисия, която генерира идеи и предложения и координира българското участие в програмите на ЮНЕСКО. В дейността са включени активно министерствата, имащи отношение към програмите на ЮНЕСКО: Министерството на културата, Министерството на образованието и науката, Министерството на околната среда и водите, Министерството на транспорта, БАН, Администрацията на Президента, мрежата от национални комитети по програмите на Организацията,

Центърът за нематериалното културно наследство в София, клубовете и асоциираните към ЮНЕСКО училища, катедрите на ЮНЕСКО в университетите. Мрежата е широка и уникална за една световна организация.

Ако трябва да обобщим значението на българското участие в ЮНЕСКО, то във всички случаи трябва да посочим, че чрез ЮНЕСКО има възможността:

- да работим за реализирането на хуманистичния мандат на Организацията в областта на културата, образованието, науката и за утвърждаването на правата на човека;
- да заявим привързаността си и да допринасяме за осъществяването на многостранния подход в международните отношения;
- да присъстваме и то достойно в световните съкровищници на материалното, нематериалното и документалното културно наследство;
- да прилагаме иновативни образователни политики и да работим върху качествено образование на новите поколения, в това число образованието за цял живот и професионалното образование;
- да отворим българската наука към световните постижения;
- да мобилизираме културната, образователната и научната общност у нас в името на благородни и хуманни цели;
- да споделяме опита си във важни за света области;
- да участваме във вземането на решения в рамките на една световна организация и имащи отражение върху целия свят чрез членството ни във важни органи на ЮНЕСКО като Изпълнителния съвет (в момента приключва четвъртият ни мандат в него) и в редица от междуправителствените комитети на ЮНЕСКО. Понастоящем сме членове на Международната океанографска комисия, заместник-председател на Междуправителствения комитет за физическо образование и спорт, член на Комисията за образование за 2030 г., член на Комитета за подвдното културно наследство. Издигнали сме кандидатурата си за престижния Комитет за световното наследство.

Този списък далеч не е изчерпателен, но дава определена представа за ролята и дейността на страната ни в ЮНЕСКО.

И в заключение, за изтеклите 65 години България е заела и отстоява своето достойно и уважавано място в ЮНЕСКО. Уверен съм, че така ще бъде и занапред.

България и ЮНЕСКО – някои цифри и факти:

10 културни и природни обекти в България с изключителна стойност за човечеството са вписани в Списъка на световното наследство. Това са: Мадарският конник, Боянската църква, Казанлъшката гробница, Старият Несебър, Рилският манастир, Скалните църкви в Иваново, Тракийската гробница в Свещари, Националният парк Пирин, Биосферният резерват Сребърна и, съвместно с други европейски държави, елементи от обекта „Старите букови гори в Европа”.

В световната мрежа на биосферните резервати участват четири български биосферни резервата: „Централен Балкан“, „Червената стена“, „Сребърна“ и „Узунбуджак“. Други пет са в процес на изсяняване на статут на базата на новите повишени изисквания на ЮНЕСКО.

Пет български традиции на нематериалното културно наследство са в представителния Списък на ЮНЕСКО на нематериалното културно наследство на човечеството, а именно: „Бистришките баби – архаична полифония, танци и ритуални практики от региона на Шоплука“, „Нестинарството“, „Традицията на килимарството в Чипровци“, „Кукерските празници в региона на Перник“, „Мартеницата“ (съвместно с Молдова, Румъния и Република Северна Македония). В категорията „Добри практики“ е включен Фолклорният фестивал в Копривищица.

От февруари 2012 г. в София функционира Регионален център категория 2 на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство за страните от ЮИЕ. Споразумението за продължаване на дейността му за нов шест годишен период беше подновено през 2017 г.

В Световния регистър на програмата „Паметта на света“ са запущени три български исторически и културни паметници, а именно: Енинския Апостол – един от най-ценните старобългарски писмени паметници от XI век, Бориловият синодик и Лондонското четвроевангелие (съвместно с Британската библиотека).

Изградени са национални комитети по практически всички програми на ЮНЕСКО: „Човек и биосфера“, „Паметта на света“, Международната хидроложка програма, Национален океанографски комитет.

В България съществува добре развита система от асоциирани към ЮНЕСКО 49 училища, чието ръководство и координация се осъществяват от национален координатор към Министерството на образованието.

През м. април 2021 г. Националната комисия за ЮНЕСКО предложи към вече съществуващите две катедри на ЮНЕСКО – в Бургаския свободен университет – по култура на мира и правата на човека и в Университета на библиотечни изследвания и информационни технологии (УНИБИТ) – за библиотечни изследвания, образование и културно наследство, да бъдат създадени нови две – в СУ „Климент Охридски“ – по културното наследство и устойчиво градско развитие, както и в УНСС – по медийна грамотност и културни политики за устойчиво развитие.

Христо Георгиев е главен секретар на Националната комисия за ЮНЕСКО. Заема този пост три пъти от 1993 до 1998 г.; от началото до средата на 2003 г. и от 2018г. до този момент. Участва във всички Генерални конференции на ЮНЕСКО през това време. Има принос за осъществяването на редица български инициативи в ЮНЕСКО и за изпълнението на много проекти, свързани с програмите на ЮНЕСКО.

Тридесет години МЕРКОСУР

Н.Пр. Мария Егулеуза Фонтенеле Реус
Н.Пр. Алфредо Атанасоф

На 26 март МЕРКОСУР – Южният общ пазар – отбеляза 30-ата годишнина от създаването си с подписването от страна на Аржентина, Бразилия, Парагвай и Уругвай на Договора от Асунсион. Изграждането на МЕРКОСУР се оказва възможно единствено в светлината на редемократизацията на Латинска Америка в средата на 80-те години на миналия век – след десетилетия на пропукване на институционалния ред и на авторитарните режими в този регион. В основата на създаването на МЕРКОСУР се оказва също така и решението на Аржентина и Бразилия да демонтират своите ядрени програми, като така бъде създадена среда за изграждане на доверие, позволяващо на тези страни да заменят своето съперничество със сътрудничество и интеграция.

От деня на своето създаване, МЕРКОСУР се основава на принципите на демокрацията и икономическото развитие, стоящи в основата на най-важните ценности на „интеграцията с човешко лице“. Привързаността на членовете на МЕРКОСУР към демократичните ценности е записана официално в Протокола от Ушуая, подписан на 24 юли 1998 г. В този важен документ се предвижда прекратяване на членството на всяка държава, в която демократичният ред е бил нарушен. Тази „демократична клауза“ на Протокола от Ушуая затвърждава не само демокрацията, но така също и зачитането на правата на човека и върховенството на закона като основни ценности в рамките на Блока. В структурата на МЕРКОСУР съществуват стабилни органи, посветени на насърчаването на демокрацията, като например Центъра за насърчаване на върховенството на закона и Парламентарната обсерватория на демокрацията. Всички държави-членки на МЕРКОСУР са ратифицирали основните международни документи в областта на защитата на правата на човека.

Друга важна институция в рамките на Южния общ пазар е Парламентът на МЕРКОСУР, създаден през 2006 г. с цел „насърчаване и постоянна защита на демокрацията“. Сред целите на този парламент могат да бъдат отбелязани също подсилването на институционалните и обществените измерения на процеса на интеграция, както и улесняването на включването и прилагането на практика от страна на държавите-членки на законите и разпоредбите на МЕРКОСУР.

През последните три десетилетия консолидацията на МЕРКОСУР насърчи сътрудничеството и взаимното допълване между членовете на организацията, включващи всички сектори в държавите-членки, увеличаващи обема на търговията в рамките на Блока и подобряващи инфраструктурата, както и инструментите за финансиране с цел по-голяма физическа и производствена интеграция. Договорът от Асунсион установява модел на дълбока интеграция със следните цели: създаване на общ пазар със свобод-

но вътрешно движение на стоки, услуги и производствени фактори, приемане на обща търговска политика, координиране на макроикономическите и секторните политики, както и хармонизиране на законодателството.

В момента се полагат усилия за преглед на основните инструменти за обща търговска политика, и по-конкретно – Общата външна тарифа, както и правилата на МЕРКОСУР за произход, ориентирани към повишаване на производителността, конкурентоспособността и нивата на отвореност. Сключените неотдавна споразумения за улесняване на търговията и взаимното признаване на географските указания са примери за решимостта на Блока да задълбочи свободната търговия в рамките на МЕРКОСУР.

След първите четири държави-членки на тази организация, впоследствие МЕРКОСУР се разширява, като включва и някои други страни от Южна Америка. Така населението на Блока вече надхвърля 295 милиона души, а като се вземат предвид и асоциираните членове – Боливия, Чили, Колумбия, Еквадор, Гвиана, Перу и Суринам, общото население възлиза на над 553 милиона души. Очаква се скоро и Боливия да стане пълноправен член на този блок. МЕРКОСУР събира на едно място около 300 милиона души, които представляват безценно наследство от културно, етническо, езиково и религиозно многообразие и съжителстват в хармония в името на своите основни цели – мир и развитие. Тази организация е голям износител на соя, месо, птици, царевича, кафе, желязо и някои други минерални ресурси. МЕРКОСУР е осмият по големина производител на моторни превозни средства. През 2019 г. БВП на Блока достигна 4,467 трилиона щатски долара, с което се нарежда като пета по големина икономика в света.

Програмата за интеграция на МЕРКОСУР излиза извън свързаните с търговията въпроси, като включва насърчаването на теми в областта на публичната политика, правосъдието, сигурността, културата, образованието, имиграцията, социалните политики, науката и технологиите и опазването на околната среда.

През 2004 г. Блокът създаде Фонд за структурно сближаване в рамките на МЕРКОСУР (FOCEM), целящ развитие на регионалните инфраструктурни проекти за улесняване на интеграцията между отделните държави-членки. FOCEM представлява механизъм за солидарно финансиране, ориентиран най-вече към намаляване на икономическите асиметрии в рамките на Блока. От това следва, че по-големите икономики в рамките на МЕРКОСУР правят най-големите вноски в този фонд на невъзстановяема основа. Областите, подпомагани от ресурсите на FOCEM, включват проекти в секторите строителство и рехабилитация на пътища и железопътни линии, електричество, канализация и чиста вода, здравеопазване и образование. За да може да се справи с пандемията от коронавирус в региона, FOCEM даде превес при разпределението на ресурсите за проекта озаглавен „Изследвания, образование и биотехнологии, прилагани в областта на здравеопазването“, чиято цел е подобряване на националния капацитет за провеждане на тестове за откриване на вируси и за разработване на лекарства.

През последните няколко години МЕРКОСУР премина през процес на модернизация, в който процес бе поставен акцент върху динамиката на преговорите за търговско споразумение с трети страни, както и върху съживяването на икономическите и търговските измерения на Блока. А тук целта е да бъде запазено първоначалното призвание на МЕРКОСУР за откритост и интеграция със света.

Паралелно на задълбочаването и засилването на собствените си структури, МЕРКОСУР отправя взор и към други партньори извън този регион. Вече са сключени търговски споразумения с Индия (2005), Южноафриканския митнически съюз - SACU (2008), Израел (2007), Египет (2010) и Палестина (2011). А в момента се водят преговори за споразумения за свободна търговия с Канада, Южна Корея, Сингапур, Ливан, Индонезия и Виетнам.

Що се отнася до самата Южна Америка, с постигнатия напредък в премахването на търговските тарифни бариери, страните-членки на МЕРКОСУР се стремят най-вече да разширят и задълбочат своите връзки по нетарифните въпроси, като например търговията с услуги, инвестициите, държавните поръчки и улесняването на общата и електронната търговия. От 2014 г. насам МЕРКОСУР се стреми да установи все по-тесни връзки с Тихоокеанския алианс, включващ Чили, Колумбия, Мексико и Перу, в областта на улесняване на търговията, на нетарифните бариери и на бизнес диалога – като част от стратегическата си цел за засилване на регионалната интеграция и за търсене на все по-голямо участие в Азиатско-Тихоокеанския регион. Неотдавна МЕРКОСУР излезе с предложение за договаряне на споразумения за свободна търговия с Централна Америка и Карибите, насочени към разширяване на границите на свободната търговия в региона извън Южна Америка.

Вече има сключени споразумения за свободна търговия с всички страни от този регион, с изключение на Гвиана и Суринам, което доведе до създаването през 2019 г. на *de facto* област за свободна търговия с целия регион. МЕРКОСУР има и подписани споразумения с всички страни от Южна Америка в най-различни области, като например в областта на търговията, консулската дейност, образованието, културата и правосъдието. Лидерите в този регион са канени често да присъстват на редовните шестмесечни срещи на най-високо равнище на тази група, като това допринася за засилване на регионалното сътрудничество и на регионалната интеграция.

МЕРКОСУР има вече сключени споразумения за асоцииране с Европейския съюз и Европейската асоциация за свободна търговия (ЕАСТ). Споразумението между МЕРКОСУР и ЕС, което след 20-годишни преговори бе сключено най-сетне през 2019 г., свързва една от най-големите зони за свободна търговия в света с общ БВП от 20 трилиона щатски долара (25% от световната икономика) и пазар от 780 милиона души. ЕС е вторият търговски партньор на МЕРКОСУР, а МЕРКОСУР е осмият по големина извънрегионален партньор на ЕС. Търговският поток между МЕРКОСУР и ЕС възлиза на 90 милиарда щатски долара. А МЕРКОСУР беше дестинация за 45 милиарда евро в резултат на европейски износ на стоки, както и на 23 милиарда евро в резултат

на износа на услуги. През последните 5 години стойността на европейския износ на стоки се е увеличил с над 20%. А МЕРКОСУР е една от основните дестинации за инвестиции от страна на ЕС, възлизащи на 381 милиарда.

Тъй като МЕРКОСУР защитава модернизиреща програма, ориентирана към баланс между нарастването на производителността и конкурентоспособността и най-добрите модели за устойчивост, в споразумението между МЕРКОСУР и Европейския съюз има силни екологични, социални и устойчиви компоненти. В съответните глави на Споразумението за устойчиво развитие са подсилени екологичните и социалните ангажименти, поети в международната област от държавите-членки на МЕРКОСУР, като например Парижкото споразумение за изменение на климата, Конвенцията по международната търговия със застрашени видове от дивата фауна и флора (CITES), както конвенциите на Международната организация на труда.

Със съзнанието, че търговията е от съществено значение за растежа и създаването на работни места, много важно е да си припомним, че ратифицирането на Споразумението за асоцииране между ЕС и МЕРКОСУР ще премахне високите мита в ключови сектори на износа от страна на ЕС, като например износа на автомобили и части за автомобили, на машини, химически и фармацевтични продукти и облекло и обувки, като така се насърчат новите инвестиции и създаването на работни места – най-вече в полза на малките и средни предприятия. Това споразумение ще позволи също така и по-голям достъп на държавите-членки на ЕС до сектора на услугите на МЕРКОСУР, особено в областта на телекомуникациите, финансите, бизнеса и транспорта, като ще осигури в същото време и достъп до възлагането на обществени поръчки в МЕРКОСУР в същата област, при равни условия със самите компании на МЕРКОСУР.

Споразумението за асоцииране между МЕРКОСУР и ЕС ще осигури и най-голямо покритие на признаването на географски указания, постигнато някога във всяко търговско споразумение на ЕС, в полза на износителите на селскостопански храни. Днес МЕРКОСУР признава 355 европейски географски указания, докато в Мексико са регистрирани 340, а в Канада – 158.

Износът на селскостопански продукти от страна на МЕРКОСУР за ЕС вече отговаря на високите санитарни и фитосанитарни изисквания, приети от Европейския съюз, като самото Споразумение не води до каквото и да е промени в това отношение. То въвежда „принципа на предпазливост“, който да гарантира, че и двете страни ще имат свободата да въвеждат каквото и да е промени, считани за важни във връзка със защитата на здравето на хората, животните и растенията.

В споразумението между МЕРКОСУР и ЕС има и отделна глава, посветена на търговията и устойчивото развитие. В тази глава страните надграждат своите многостранни ангажименти в областта на труда и околната среда, като гарантират в същото време, че търговията с природни ресурси, като например горски продукти, риболов и диви животни, се основава на устойчиви принципи. В нея е включено също и насърчаване

на ефективно прилагане на няколко многостранни екологични споразумения, подписани от ЕС и от страните-членки на МЕРКОСУР.

Припомняйки публикуваната от Европейската комисия информация, Споразумението за асоцииране между МЕРКОСУР и Европейския съюз „представлява печеливша комбинация както за ЕС, така и за МЕРКОСУР, тъй като създава възможности за растеж, работни места и устойчиво развитие и на двете страни“. След като веднъж влезе в сила, това споразумение ще насърчи устойчивото развитие и ще засили ангажиментите и на двете страни към опазване на околната среда и изменението на климата, като едновременно с това ще засили двустранната търговия и инвестициите и ще стимулира допълнително защитата и зачитането на правата на интелектуална собственост, на стандартите за безопасност на храните и на трудовите отношения.

А докато ние празнуваме 30-годишнината на МЕРКОСУР, Блокът вече е консолидирал широка програма за сътрудничество и икономическа интеграция, закрепена с демократични принципи и основана на солидни ценности на континенталната солидарност. МЕРКОСУР представлява и исторически критерий за мир, сигурност и просперитет в региона. Споделената решимост на членовете-основатели на тази организация да преодолеят историческите различия и икономическите асиметрии допринесе значително за по-нататъшното укрепване на приятелските връзки в рамките на Блока, а и в Южна Америка, като в същото време се обърна и към извънрегионални партньори.

Мария Егилеуза Фонтенеле Реис е посланик на Федеративна република Бразилия в България. Тя връчва акредитивните си писма на президента Румен Радев на 30 януари 2020 г. Преди това – между 2017 и 2019 г. – е посланик (постоянен делегат) на Бразилия в ЮНЕСКО. Постъпва на работа в бразилското Министерство на външните работи през 1978 г., след като завършва специалностите „Социална комуникация“ в Университета в столицата Бразилия и „Френска култура и цивилизация“ в Париж. Останалите ѝ академични титли включват: Висшия курс на Бразилската дипломатическа академия, Магистърска степен по международни отношения и дипломация в Centro Studi Diplomatici e Strategici (Рим, 2002) и Доктор по международни отношения и дипломация в École des Hautes Études en Relations Internationales (Париж, 2016). След дълга кариера в бразилската външна служба през 2006 г. е повишена в ранг „пълномощен министър“ (посланик), след като е служила в Париж (като генерален консул, 2015-2017 г.), в Луанда (като посланик, 2014 г.), в Рим, Токио, Доминиканската република и Аржентина, както и във временни мисии в Ню Йорк, Ямайка и Барбадос.

Алфредо Нестор Атанасоф е извънреден и пълномощен посланик на Република Аржентина в България. Той връчва акредитивните си писма на президента Румен Радев на 24 август 2020 г., а по-късно – на 5 април 2021 г., е акредитиран в Република Северна Македония. Преди това, между 1995 и 2013 г., е национален представител за област Буенос Айрес. В периода 2002-2003 г. служи като началник на Кабинета на министрите на Аржентина, а през 2002 г. и като министър на труда. Освен това, той изпълнява ролята на парламентарен представител на редица срещи на върха на МЕРКОСУР, сред които срещата на върха на МЕРКОСУР в Бело Оризонте (Бразилия, 2004), Междупарламентарната среща на МЕРКОСУР и Европейския съюз (Франция, 2004 г.), срещата на Евро-латиноамериканската парламентарна асамблея в Пуебла (Мексико, 2004 г.) и срещата на върха ЕС-Латинска Америка в Гуадалахара (Мексико, 2004 г.). Участвал е и в научноизследователска дейност и е публикувал няколко статии.

Ирландия и България: 30 години приятелство и дипломатически отношения

Н.Пр. Мартина Фийни

Ирландия и България са две малки държави, разположени на двата противоположни края на Европа. И, въпреки географското разстояние между тях, двете държави имат богата и вълнуваща история и споделят основен набор от общоевропейски ценности. През 2020 г. се навършиха 30 години от установяването на дипломатически отношения между двете страни и Ирландия се радва на възможността да отпразнува тези успешни взаимоотношения.

Дипломатическите отношения са установени официално на 10 юли 1990 г. По това време ирландският посланик в България е със седалище в Атина, докато българският посланик в Ирландия е акредитиран от Лондон. През 1994 г. България отваря свое собствено посолство в Ирландия, оглавявано от временно управляващ, като през 2004 г. този пост е издигнат до нивото на посланик. Междувременно, през 2004 г., Ирландия установява първата си резидентна мисия в България преди да създаде – през 2005 г., постоянно ирландско посолство в София.

Първият посланик на Ирландия в София е г-н Джефри Кийтинг (2005-2010), последван от господата Джон Роуан (2010-2013), Джон Бигър (2013-2015) и Майкъл Форбс (2016-2020). Настоящият ирландски посланик в София, както и първата жена на този пост, е Нейно превъзходителство Мартина Фийни, която връчва акредитивните си писма на президента Радев на 19 януари 2021 г.

Първият български посланик в Дъблин е г-жа Бисерка Бенишева, последвана от господата Емил Ялнъзов и Бранимир Заимов. Настоящият посланик на България в Дъблин е Н.Пр. г-жа Гергана Караджова, която встъпва в длъжност през юни 2019 г.

През последните 30 години Ирландия и България поддържат активни взаимоотношения помежду си. Политическият диалог между двете страни започва още през 1990 г. със срещи на външните министри в Рим и Париж. Този диалог се задълбочава значително след 2003 г., когато ирландското председателство на Съвета на ЕС изиграва важна роля при приключването на преговорния процес на България за членство в Европейския съюз.

Направени са редица посещения на равнище държавен или правителствен ръководител. Бившият български президент Георги Първанов пристига на първото си държавно посещение в Ирландия през 2005 г. А тогавашният президент на Ирландия – Мери Макалийз, посещава България в отговор на тази визита през 2009 г. През 2003 г. ирландският министър-председател Бърти Ахърн пристига на работно посещение в България, което е първото посещение на равнище министър-председател от

страна и на двете държави. Второто му посещение в България е през 2005 г. Последван е от бившия министър-председател Лео Варадкар през 2018 г. А Ирландия приема последователните посещения на български външни министри през годините, включително на Иван Станчов (1995), Надежда Михайлова (2000), Соломон Паси (2003), Николай Млагенов (2011) и Екатерина Захариева (2019). От ирландска страна, външният министър Джералд Колинс посещава България през 1991 г., а след това ирландският външен министър, в момента министър-председател – Майкъл Мартин, посещава България през 2010 г.

По време на ирландското председателство на Европейския съюз през 2013 г., както и на българското – през 2018 г., отношенията между двете страни се засилват и задълбочават, тъй като позициите им по редица въпроси в рамките на ЕС се оказват доста сходни. На двустранно равнище, Ирландия и България са подписали пет споразумения, сред които: Споразумение за въздухоплавателните услуги, Споразумение за двойното данъчно облагане, Споразумение за реадмисия, Споразумение за сътрудничество в борбата с международната престъпност, както и Споразумение за сътрудничество в областта на околната среда.

Между нашите страни съществува и отлично сътрудничество на международната сцена. Ирландия подкрепя присъединяването на България към ОИСР. От своя страна, България подкрепи успешната кандидатура на Ирландия за Съвета за сигурност на ООН за периода 2021-2022 г., като ние също се съгласихме да подкрепим кандидатурата на България за периода 2037-2038 г. Ирландия подкрепи България и в нейната успешна кандидатура за Съвета на ООН по правата на човека за периода 2019-2020 г.

Между Ирландия и България съществуват стабилни търговски и икономически връзки, като търговският обмен между двете държави нараства всяка година. Според Централната статистическа служба на Ирландия (CSO), цялостната търговия на стоки и услуги между Ирландия и България през 2018 г. е възлязла на 297 милиона евро, а през 2019 г. е нарастнала до 358 милиона евро. И, въпреки че през 2020 г. обемът на търговията бе повлиян от пандемията COVID-19, очакваме тази положителна тенденция да продължи и през 2021 г.

Ирландия беше една от първите държави-членки на ЕС, която през месец юли, 2012 г. премахна ограниченията на пазара на труда за български работници, поради което редица българи избраха да живеят и работят в Ирландия. Преброяването на населението в Ирландия през 2016 г. установи, че в страната живеят над 2600 българи, докато в края на 2018 г. българското посолство в Дъблин изчисли, че в Ирландия живеят около 3600 български граждани – над 500 от които имат и ирландско гражданство. Тези българи са концентрирани предимно в Дъблин, както и в някои други големи градски центрове като Корк, Шанън, Лимерик, Голуей, както и Монахан. През 1996 г. в Дъблин се създава Ирландско-българското дружество за приятелство, а през ноември 2003 г. е създадена и Ирланд-

ско-българската асоциация за образование и култура (ИВОСА). Целта на тази асоциация е да поддържа сред българската общност българските традиции, както и да популяризира българската култура в Ирландия.

В България пребивават постоянно около 300 ирландски граждани. Сред тях има редица предприемачи, които са създали в някои сектори свой собствен бизнес, като например в областта на недвижимите имоти, хотелиерството, финансовите услуги и информационните технологии.

През 2019 г. общият брой на ирландските и българските граждани, пътували между двете страни, е бил 57 684 души. През същата година 45 359 ирландци посещават България, като 30 132 от тях пристигат у нас за почивка и отгях. От друга страна, 12 325 българи посещават Ирландия, 4636 от които по същите причини.

Чрез някои свои важни исторически фигури, като Джеймс Баучер и Пиърс О'Махони, Ирландия е установила отдавна връзки с България и българската история. Всяка година Посолството на Ирландия в София отдава почит на Джеймс Баучер – ирландецът с българска душа, като организира посещение на гроба му недалеч от Рилския манастир.

През последните десетилетия Ирландия и България засилиха своето културно сътрудничество в резултат на проведените многобройни събития, популяризиращи ирландската и българската култура и насърчаващи връзките между двете страни в областта на фотографията, литературата, музиката, театъра, киното и историята.

По принцип в България има голям интерес към ирландската литература, като редица произведения на ирландски автори са преведени на български език. В продължение на дълги години Ирландското посолство в България участва в ежегодното събитие „Нощ на литературата“, като няколко ирландски автори, включително Дженифър Джонстън, Хюго Хамилтън и Джон Бойн, вече са посещавали България, където четат и обсъждат някои свои произведения. Освен това, Ирландското посолство продължава да организира редица изложби в цяла България, посветени на велики ирландски автори, сред които Джеймс Джойс, Самюел Бекет и Джордж Бърнард Шоу.

Всяка година Ирландското посолство в България отбелязва националния ден на Ирландия – Денят на Свети Патрик, с пълна програма от дейности, като в същото време се ангажира активно и с някои български културни фестивали и събития като Международния филмов фестивал в София и Филмовия фестивал „CineLibri“, Софийския фестивал на науката, Фестивала за дизайн „Мелба“, както и Конкурса за журналисти в памет на Вероника Герин в Благоевград.

Контактите в областта на образованието са особено ценни за Ирландия и България. От месец септември 2008 г. в Дъблин съществува неделно училище за деца от българската общност в Ирландия. Квалифицирани учители, одобрени от българското Министерство на образованието и науката, провеждат уроци по български език и литература, като същевременно участват и в някои други програми. Колкото до областта на висшето

образование, редица ирландски студенти избират да учат в българските медицински университети. А Европейската програма „Еразъм+“ дава възможност за засилване на сътрудничеството между двете страни – както в областта на средното, така и на висшето образование.

Днес както Ирландия, така и България, са ангажирани да изграждат и укрепват основите на отношенията помежду си и да търсят нови области, в които можем да си сътрудним. Посолството на Ирландия в България е благодарно на всички, които са допринесли за изграждането на нашите двустранни отношения. Затова бихме искали да поканим всички, които четете настоящия текст, да продължавате да бъдете част от тази засилваща се връзка и в бъдеще. Пожелаваме на всички много щастлива годишнина!

Мартина Фийни встъпва в длъжност като посланик на Ирландия в България, акредитиран и за Армения и Грузия, през октомври 2020 г. Преди това тя е директор на отдела за правата на човека в Министерството на външните работи в Дъблин в продължение на 4 години. От март 2014 г. до август 2016 г., е била представител на Ирландия в Палестина. В периода 2008-2013 г. е била заместник-ръководител на Постоянното представителство на Ирландия към Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа. Този период обхваща и ирландското председателство на ОССЕ през 2012 г. От 2005 г. до 2008 г. посланик Фийни е командирована в Министерството на предприятията, търговията и заетостта като ръководител на звеното за лицензиране – орган за контрол на износа на Ирландия. През това време, през 2007 и 2008 г., тя председателства и Експертната група на Споразумението от Васенаар за контрол на износа на конвенционални оръжия и стоки и технологии с двойна употреба. Посланик Фийни постъпва на работа в Министерството на външните работи на Ирландия през 1990 г.

Българистиката в Република Корея: стратегии за развитие на академична специалност през XXI-и век

Люгмила Атанасова
Д-р Спас Рангелов

Резюме

Настоящата статия представя специалност „Българистика“ в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“ в Република Корея и очертава стратегии за утвърждаване на българистиката като привлекателна академична и професионална област, като се основава на опита на авторите в преподаването на дисциплини, свързани с България, в динамичното общество на Република Корея.

Като анализира развитието на учебната програма, предизвикателствата пред специалността във висококонкурентната образователна среда на Корея и възможностите, които програмата по българистика осигурява на студентите, статията изразява мнението на авторите, че е необходимо българистиката да се трансформира от дисциплина, основаваща се на изучаване на миналото и на традициите на България, в академична област, която се занимава с динамиката на съвременното българско общество, без да пренебрегва и историческия му контекст.

В качеството си на академична дисциплина и специалност, изучавана в сферата на висшето образование, българистиката не е ясно дефинирана. Терминът „българистика“ или „Bulgarian Studies“ се използва главно по отношение на изучаването на езика, литературата, историята и традиционната култура на България. Въз основа на своя опит в преподаването на българистика във високоразвита азиатска държава с прагматично ориентирано общество, авторите представят аргументи, че е необходимо българистиката да разшири своя обхват и да обхване дисциплини като физическа и човешка география, икономика, търговия, право, културология и др., отразявайки съвременното развитие и геополитическата ориентация на България. Такъв подход може да стимулира нови изследвания в областта на българистиката в България и в чужбина и да спомогне за привличането на млади учени-българисти.

Предложените стратегии за развитие на българистиката целят да я превърнат в модерна академична област, която може да допринесе за цялостния напредък на българското общество, за повишаване на стойността на националния бранд и за подобряването на имиджа на България в международен план.

Увод

Последните тридесет и две години от падането на комунистическия режим и от началото на демократичните промени в България доведоха до постепенен упадък на българистиката в чужбина. В условията на липса

на гържавна подкрепа и на постоянно променяща се глобална среда, българистиката не успява да реализира потенциала си да служи като главно средство за комуникация на българската гържава с международната общност на академично, политическо, икономическо и културно ниво.

За шестнайсетте години на своето съществуване, специалност „Българистика“ в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“, Република Корея, остана почти незабелязана от основните институции в България, които имат за цел да следят българистичната дейност по света, като Съвета за чуждестранна българистика към Българската академия на науките, но успя да натрупа значителен опит в преподаването на български език и дисциплини, свързани с България в една страна, отдалечена не само в географско, но и в културно отношение.

Въпреки предизвикателствата, преподавателите в специалност „Българистика“ в Университета „Ханкук“ успяха да съхранят програмата и да я развият, използвайки стратегии, продиктувани от неолибералния прагматизъм на глобалната среда и вдъхновени от добрите практики на корейската гържава в развитието на кореистиката.

Настоящата статия използва опита на специалност „Българистика“ в Университета „Ханкук“ в Република Корея, за да очертае стратегии за превръщането на българистиката в привлекателна академична и професионална област в международен план и за реализирането на потенциала ѝ за подобряване на имиджа на България и повишаване на стойността на националния бранд на страната.

Специалност „Българистика“ в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“

Университетът за чуждестранни изследвания „Ханкук“ е създаден през 1954 г. с цел да образова специалисти по чужди езици и международни отношения, които да заемат ключови позиции в страната в процеса на нейното възстановяване и развитие след края на Корейската война. Катедрите по японски, китайски, английски и руски език са сред първите, създадени в университета. Те отразяват геополитическата ситуация по това време. Постепенното разширяване на университета води до въвеждането на програми по различни азиатски, европейски и африкански езици. Днес броят на изучаваните в Университета „Ханкук“ чужди езици е 45, което го нарежда сред най-големите университети в света в сферата на чуждоезиковото образование.

От източноевропейските езици, освен руски, първите езици включени в създадената през 1986 г. Катедра по източноевропейски езици са полски и румънски. През 1987 г. отваря врати и Катедрата по югославски езици. Причината тези езици да бъдат сред първите въведени за изучаване източноевропейски езици е относително по-големият размер на територията и населението на съответните гържави. Днес тези структури са преобразувани в три отделни катедри по полски език, румънски език и сръбскохърватски език. Те принадлежат към Факултета за

източноевропейски науки и се занимават главно с езика и литературата на съответната държава.

Специалност „Българистика“ в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“ съществува от 2005 г. В началото тя е част от Катедрата по гръцки и балкански езици. Тъй като българският е единственият „балкански“ език, който се изучава в нея, през 2011 г. тя се преименува в „Катедра по гръцки език и български език“, а през 2014 г. в „Катедра по грецистика и българистика“. Катедрата е част от Факултета по международни и регионални науки, което показва, че от самото начало учебните програмите по грецистика и българистика са ориентирани в по-голяма степен към ареалните/регионалните изследвания, отколкото към филологическите дисциплини. Промените в името на катедрата и необикновената комбинация от грецистика и българистика в една академична структура отразяват, както сложната административна обстановка в Университета „Ханкук“, така и постоянно променящата се среда на висшето образование в Република Корея.

Въпреки че в началото Университетът „Ханкук“ е създаден като университет за изучаване на чужди езици, през годините той значително разширява обсега на дисциплините, които се преподават в него, добавяйки бизнес, икономика, компютърни науки, биология, химия, инженерни науки и др. Промените са следствие от спада на необходимостта от чуждоезиково обучение в резултат на многобройните програми за изучаване на чужди езици в различните нива на образование и в разнообразни извънкласни форми. Причина за трансформацията са и новите условия на пазара на труда. Корейското правителство разработва многообразни програми, които целят пренасочването на филологическите дисциплини в университетите към ареални изследвания. В Корея, както и в западната научна традиция, терминът „ареални изследвания“ се използва за обозначаването на интердисциплинарен подход в изучаването и изследването на определен регион, който може да представлява определена държава или територия, по-голяма или по-малка от държава. Най-често регионите в ареалните изследвания са национални държави, затова често се говори за русистика, грецистика, корейстика и др. Според тази дефиниция академичното поле на българистиката включва широк обхват от дисциплини като език, литература, история, култура, етнография, икономика, политология, география, социология и др.

През първите години от създаването на специалност „Българистика“ в Университета „Ханкук“ студентите имаха възможност да изучават интензивно български език в отделни предмети по разговор, четене, граматика, съчинение, бизнес български и др. В съответствие с общите тенденции и с политиката на Министерството на образованието на Република Корея, броят на предметите, свързани с изучаването на езика, беше намален. В момента се изучават само разговорен български език и български език (предмет, в който се преподава четене и граматика) по три часа, общо шест часа седмично, като тези курсове се предлагат само през първата и втората година от бакалавърската програма. В замяна на това бяха въведени предмети като „Българско кино и телевизионни сериали“,

„Международна търговия с България“, „Политика и икономика на България“, „България и Европейският съюз“, „Дипломатическа история на Балканите“, „България и Русия“, „Корейската вълна и България“. През третата и четвъртата година от бакалавърската програма, почти всички студенти записват и втора специалност. Най-популярни дисциплини изучавани като втора специалност са бизнес администрация, маркетинг, финанси, статистика, култура и комуникации, компютърни науки. Някои студенти избират да изучават и превод от и на английски език или руски език.

Намаляването на броя на часовете по български език може да се разглежда като негативна тенденция, тъй като дори най-добрите студенти не успяват да напреднат откъдето средно ниво на владеене на български език. Въпреки това, промените бяха наложителни, за да може българистиката да оцелее в новата среда на висшето образование в Корея.

Постоянното намаляване на броя на студентите заради ниския ръст на раждаемостта в Република Корея доведе до закриването на редица университети, а голяма част от действащите висши учебни заведения се борят с финансови проблеми. Предлагането във висшето образование е по-голямо от търсенето, но учебните такси остават високи. В резултат на това, университетите съществуват в условия на силна конкуренция помежду си, като постоянно се надпреварват да предлагат атрактивни програми, които водят до по-добри възможности за професионална реализация след завършването на студентите. Не само отделните университети се конкурират един с друг, а също и различните факултети, специалности и катедри в рамките на един университет. Отделните специалности са подложени на непрестанни оценявания. Оценяват се според броя на новопостъпилите студенти, мнението на студентите за всеки изучаван предмет, броя на успешно завършилите студенти и успеха им в намирането на работа. Тъй като не е реалистично да се очаква, че корейските студенти по българистика могат да бъдат конкурентноспособни на пазара на труда, разчитайки главно на владението на български език, учебната програма трябваше да бъде променена, за да им помогне да придобият необходимите умения. Доброто владение на английски език е важен критерий при оценяването на кандидатите за работа, затова в специалност „Българистика“ част от теоретичните предмети се водят на английски, вместо на корейски език. Като цяло, в хода на обучението, от студентите по българистика се изисква да придобият широки познания за различни аспекти на българското общество и да могат да го анализират в сравнителен план с други страни в Европа и на Балканите.

В процеса на работа проблем представлява и липсата на учебни материали, учебници, книги. В Корея България не е добре позната. Поради големия обем информация, която трябва да обработва съвременният човек и натовареността на учебната програма, лекционните материали трябва да са едновременно съдържателни, балансирани, синтезирани и кратки. Студентите имат нужда от информация, която е ясно обяснена и не е прекалено базирана в непознати за тях контексти. За съжаление, на корейски, английски и дори на български език не съществуват много книги, които да представля-

ват наръчници или уводи в определени дисциплини от българистиката, като литература, култура, общество и др. За сравнение, на английски език могат да се намерят различни книги, представляващи увод в английската, френската, американската, италианската, немската или руската литература. Те помагат на читателя да придобие обща представа за историята на съответната литературна традиция, за основните автори и творби и служат за въведение за всеки, който би искал да искал да продължи да се занимава с материята. Що се отнася до българската литература, съществуват само две книги от Светлозар Игов (2002, 2005) на български, които покриват историята от началото ѝ до наши дни. За сравнение, в Република Корея има многобройни книги, които описват историята на корейската литература за различни читатели – ученици от основното и средното училище, студенти, учени, обикновени хора. Особено популярни са книгите, в които историята на литературата е разказана по любопитен и забавен начин. Освен това съществуват и най-малко шест книги на английски език, представляващи корейската литературна история. Ако подобни книги на теми, свързани с българистиката, съществуваша на английски език, те щяха да са полезни не само за студентите-българисти, но и за всеки, който би желал да придобие добра представа за България, без да трябва да посвещава години от живота си на изучаването на български език.

В специалност „Българистика“ ние се стремим да преодолеем проблемите с липсата на помагала, като създаваме наши материали, но това е процес, който изисква много усилия и време. Много по-добре би било, ако студентите имаха достъп до книги, написани от експерти в съответните области.

Що се отнася до учебниците по български език, съществуват няколко много добри учебника за преподаване на български език на чужденци, но всички те са написани, явно имайки предвид, че изучаващите български език са хора, чийто роден език е европейски или дори славянски. Например, в тези учебници граматични категории като род, число, вид на глагола и много други не са обяснени концептуално, но това е необходимо за корейските студенти, защото тези категории не съществуват в корейския език, както и в множество други езици. След няколко години работа, през 2020 г., успяхме да публикуваме учебник по български език за корейци (Chae, Atanasova, Rangelov). Студентите споделят, че за тях е много по-лесно да разберат българската граматика, когато разполагат с подробни обяснения на корейски език.

Въпреки всички тези усилия за българистиката е трудно да се конкурира с популярни специалности като китаистика или вьетнамистика, например. Затова ние разчитаме на програми и инициативи извън учебната програма. Българистиката е една от специалностите в Университета „Ханкук“, които предлагат най-голям брой възможности за обучение в чужбина и стажове в престижни институции. Съществуват международни програми, предлагани от самия университет, като програмата „7+1“, при която студентите могат да прекарат един семестър от своето обучение в България, изучавайки български език, или програмата „Honors“, която включва шестмесечен ези-

ков курс и шестмесечен стаж във фирма в България. С помощта на посолството на Република България в Република Корея и на различни български институции успяваме да предлагаме и редица други възможности на студентите. Всяко лято четирима студенти участват в Летните семинари по български език и култура, организирани от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ с помощта на Министерството на образованието и науката на България. Голямо значение за специалност „Българистика“ има и сътрудничеството с Историческия факултет и с катедра „Кореистика“ в Софийския университет в рамките на програмата „Еразъм+“. Програмата е много желана и популярна сред студентите. Благодарение на нея дори интересът към българистиката се повиши. „Еразъм+“ дава възможност на студентите да прекарат един семестър, обучавайки се в Софийския университет. Те разполагат с достатъчно средства да пътуват до различни места в България. В резултат на това, те не само напредват бързо в познанията си по български език, но и развиват привързаност към страната. Някои от студентите, участвали в програмата, бяха мотивирани от нея да продължат да се занимават с българистика на по-високо образователно ниво или да търсят професионална реализация, свързана с България.

Връзките, установени между преподаватели от специалност „Българистика“ в Университета „Ханкук“ и преподаватели от Софийския университет благодарение на „Еразъм+“, допринесоха за участието в общи проекти и изследвания, а през 2018 г. доведоха до създаването на Център по българистика в Университета „Ханкук“. Целите на Центъра по българистика са да прави изследвания, да организира академични конференции и събития, да издава научно списание и да публикува книги на теми, свързани с България. Получаваме ценна административна, научна, логистична и морална подкрепа от партньорите ни от Софийския университет и от Посолството на Република България в Република Корея, но в бъдеще, за да продължим да поддържаме и да развиваме дейността на центъра, трябва да намерим и източници на финансова подкрепа.

Българското посолство в Сеул подкрепя специалността и Центъра по българистика, като ни помага да организираме изложби, прожекции на филми, научни конференции, различни събития и празненства. През януари 2021 г. Центърът по българистика, заедно с Посолството на Република България и Дипломатическия институт към Министерството на външните работи на Република България, организира международна конференция на тема „Република България – Република Корея: партньори в един променящ се свят“. В конференцията участваха заместник-министърът на външните работи на България и представители на министерства и държавни институции от България и Корея. По време на събитието имаше възможност да представим специалност „Българистика“ в Университета Ханкук и да дискутираме проблеми на българистиката с участници от Българската академия на науките, Министерство на образованието и науката на България, Министерство на образованието на Корея, както и с преподава-

тели по българистика от Китай, Япония и Съединените щати.

Студентите-българисти също имат възможност да работят като стажанти в корейски институции. Посолството на Република Корея в Република България също предлага стажове за студенти. Освен това, посолството периодично наема на работа студенти от специалност „Българистика“. Стажовите в клон на Korea Trade Association (KOTRA) са също високо ценени от студентите.

Обучението по българистика в Университета „Ханкук“ се състои от комплексни дейности, като освен преподаването на български език и предмети, свързани с България, ние имаме за цел да поддържаме мотивацията на студентите, да им помагаме да изградят дългосрочни връзки с България и да им осигурим необходимата квалификация, за да са конкурентноспособни на пазара на труда.

Неголяма част от студентите успяват да си намерят работа, пряко свързана с познанията им в сферата на българистиката. Най-често те намират реализация в посолствата на България и Корея, в различни министерства, фирми, които имат търговски отношения с България, международни организации и др. В действителност, обаче, по-голямата част от студентите намират професионална реализация благодарение на втората си специалност. Въпреки това, дори и в тези случаи, фактът, че са изучавали българистика, се оказва преимущество, което им помага да бъдат наети на желаното работно място. Всички студенти, освен български, владеят и английски език на високо ниво. Фирмите често търсят кандидати със специални умения, уникални възгледи, творчески подход, адаптивност и способност за работа в международна среда. Затова на интервю за работа в банка, например, кандидат, който освен финанси е изучавал и българистика често има предимство пред другите кандидати, които притежават квалификации само в сферата на финансите.

Подходът в преподаването на българистика в Университета „Ханкук“ навярно е доста различен от начина, по който българистиката се изучава в България или в други страни по света. Методът, при който акцентите са върху развиването на широк спектър от умения и знания без подробното изучаване на корените на българската национална идентичност, традициите или теоретичните основи на историята на българския език, може да изглежда повърхностен за някои. Той, обаче, се налага от нашите цели, които са да осъществим успешна комуникация със студентите, създавайки у тях разбиране за съвременното българско общество с целия негов живот и динамика, като в същото време полагаме грижи за бъдещето на младите хора, които посвещаваат значителна част от времето и усилията си на изучаването на българския език и общество.

Резултатите са насърчаващи, тъй като много от студентите, особено тези, които са имали възможност да посетят България, изразяват задоволство от избора си на специалност и от факта, че опознават различна култура и общество. Те се чувстват обогатени и в много отношения освободени, разбирайки че има начини да се гледа на живота, на чо-

вешките взаимоотношения и обществото, различни от тези, които те познават от деца. Това осъзнаване всъщност представлява същността и ценността на межкултурната комуникация.

Сред студентите има и такива, които развиват привързаност към България и силен интерес към българистиката. В резултат на това, те решават да продължат обучението си в магистърски и докторски програми. В Университета „Ханкук“ ние предлагаме такива възможности, но повечето студенти предпочитат да учат в български университети. В момента една студентка е записана в докторска програма в „Ханкук“ със специалност „Българска литература“. Тя има желание да прави изследвания върху българската литература и да превежда български литературни произведения на корейски език. Друга студентка работи върху докторска дисертация в сферата на лингвистиката в Софийския университет. Двама студенти изучават съответно енергетика и европеистика в магистърски програми също в Софийския университет.

Опитът в преподаването на българистика в Корея показва, че интердисциплинарният подход към българистиката, в качеството ѝ на ареална наука, който цели студентите да получат общо разбиране за българското общество без прекален акцент върху миналото и без от тях да се изисква да специализират само в една определена област, дава добри резултати в силно прагматичната съвременна образователна среда на Корея. Методът, който се прилага в Университета „Ханкук“ в преподаването на българистика, я прави привлекателна за младите хора. В допълнение на това, той също успява да мотивира студенти да продължат образованието си на по-високо ниво, като по този начин спомага за подготовката ново поколение учени-българисти.

Българистиката в България и по света

Българистиката в България се развива от дълго време като клон или в контекста на славистиката. Изследователите и преподавателите, занимаващи се с българистика, често са смятани и за „слависти“. Това е международно признат термин, използван и в името на най-стария и най-популярен форум на учениите от славистиката - Международния конгрес на славистите. *„Международният конгрес на славистите е среща на слависти от областта на хуманитарните и социалните науки от четиридесет страни от целия свят. Той се провежда на всеки пет години. Организира се от Международния комитет на славистите (МКС), който се състои от председателите на всеки от конституиентните национални комитети. Пълният МКС се събира в годината на самия Конгрес. През останалото време работата на МКС се извършва от пълния Президиум, който се среща веднъж през промеждутъчните години, за да планира подробно следващия Конгрес, или от редуцирания Президиум, който се среща през други промеждутъчни години, за да обсъжда по-маловажни въпроси, които изискват решение“* (University of Oregon 2021). Той е институция от утвърдени учени, които избират членове на делегации и презентатори чрез „традиционна“ система на „национални комитети“ от ограничен брой държави. Ако учен-славист се интересува от текущи научни

изследвания и новости в лингвистиката и хуманитаристиката, има по-нови и по-често провеждащи се конференции, например годишните конференции на Обществото за славянска лингвистика и др.

В контекста на славистиката, българистиката има международно признание. В същото време българистиката в България представлява сбор от отделни дисциплини, които са се развили в патриотичен и националистичен дух, както това се е случило и с други държави в Европа. Изучаването на националния език, националната литература и националната история винаги е било считано за важно от държавата, особено по време на социалистическия период от 1944 до 1989 г. Тъй като в България научните полета на българската история, българската литература, българския език, са достатъчно широки, за да могат тези дисциплини да не се обединяват под общо понятие, съществува тенденция терминът „българистика“ да се използва само в международен контекст. Българистиката във вида, в който я познаваме днес, до голяма степен се дефинира през периода на честването на 1300-годишнината на българската държава през 1981 г. Този широкомащабен проект на режима на Българската комунистическа партия включва многобройни по-малки проекти и събития и продължава почти дванадесет години – от 1970 до 1981 г. Ключов момент за полето на българистиката е Първият конгрес по българистика, който се провежда през 1981 г. като едно от главните събития, отбелязващи кулминацията на тържествата по случай 1300-годишнината на България. Конгресът е организиран по модела на Международния конгрес на славистите. Вторият конгрес по българистика е проведен през 1986 г. с ясното намерение Конгресът да се провежда веднъж на всеки пет години. Това голямо събитие е ранен знак за еманципацията на българистиката от славистиката. Той позиционира българистиката като независимо поле на академични изследвания, очевидно толкова широко и важно, колкото и славистиката.

Характерна черта на Първия конгрес е фокусът върху българската средновековна история и култура. Това е разбираемо, като се имат предвид 1300-годишнината от основаването на българската държава и акцентът върху еманципацията от останалите славянски държави. Тя също отразява и националния дискурс, ориентиран към миналото. Това обаче създава силна тенденция на наблягане на средновековната история, кирилометодиевистиката, старобългарския език, старобългарската литература и т.н., която продължава и до днес. Българистиката продължава да бъде научно поле, ориентирано към миналото и към етническите атрибути на обществото (а не към гражданските). През XXI-ви век изтъкването на миналото се оказва непривлекателно за потенциалните студенти по българистика, особено извън Източна Европа. Изучаването на съвременната литература, култура, общество, политика, икономика и право, макар и добре развити в самата България, продължава да бъде недостъпно за студентите, които не са достигнали най-високото ниво на владееене на български език. В същото време такава информация на английски език за други страни и региони е широко достъпна и за българистиката става трудно да се съревновава с тях. На-

пример в SOAS, University of London, повечето студенти изучават текущата политика, икономика и закони на страните от Азия и Африка, а не толкова техните класически езици или класически литератури. Това е естествено в днешното глобално общество, когато образованието се смята за актив при намиране на работа, а не просто интелектуално занимание. Интересът към „класическите“ или „традиционните“ аспекти обикновено идва по-късно, по естествен начин за част от студентите. През XXI-ви век не е реалистично да се очаква студентите първо да овладеят „класиките“ и „традициите“ на една нация или регион, за да изследват текущите събития впоследствие.

Що се отнася до българистиката, политическите и икономическите промени през 1989 г. стават причина държавата и правителството да оттеглят солидната финансова подкрепа за развитието на българистиката в България и по света. Организирането на Конгреса по българистика е спряно за неопределено време.

Първите два конгреса са силен катализатор за развитието на българистиката извън България, особено в Европа и Северна Америка. Събитията от началото на 90-те години на XX век стимулират растежа на академичния интерес към България и Източна Европа. Например, броят на студентите, изучаващи български език в School of Slavonic and Eastern European Studies, UCL, University of London, преминава през рязко кратко покачване в началото и в средата на 90-те години на XX век. За съжаление, този непродължителен период на подновен и нарастващ интерес е последван от дълъг период на затихващ интерес към изучаването на езиците и културите на Централна, Източна и Югоизточна Европа. Причините за това явление са сложни и не могат да бъдат изследвани в това кратко изложение.

Третият конгрес по българистика се провежда през 2013 г., цели два десет и седем години след втория. Третият конгрес е организиран като част от празненствата по случай 125-ата годишнина на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Това обаче е еднократно събитие и няма перспективи за провеждане на четвърти конгрес от такъв мащаб.

Много от академичните програми по света, където се провеждат изследвания и се преподава българистика, са запазени и до днес, макар и в доста по-ограничен мащаб: с по-малък брой студенти, предмети и часове. За съжаление, някои от програмите са закрити, без реални перспективи да бъдат възобновени. Това не е ситуация, която е уникална за българския език и култура. На много места по света, както в европейски, така и в северноамерикански университети, дори „по-големи“ и „по-важни“ езици преживяват същото.

В страни като Япония и Южна Корея значителен брой катедри по френски и по арабски бяха затворени в края на 90-те години на XX век и в първите години на XXI век. Това е свързано с възхода на английския език като ефективно средство за международна комуникация. Важността на всеки друг „международен“ или „световен“ език намаля значително, а какво остава за еднонационалните езици, какъвто е българският. „Възходът“ на езици като корейския е специфичен феномен, но и той периодично преживява същата криза на възход и падение, макар и в ускорен вид.

Един от по-новите примери за относително стабилна програма по българистика е специалност „Българистика“ в Университета „Ханкук“, Южна Корея. След 16 години съществуване, обаче, тя също е изправена пред значителни предизвикателства.

Опитът на Корея в развитието на кореистиката и на „меката сила“ на страната

През последните три десетилетия Република Корея успява да разшири и подобри международната си позиция чрез фокусирани инвестиции в развитието на „меката сила“ на страната. Усилията включват и промоцията на академичното изучаване на Корея, т.е. кореистиката. Може да се признае, че би било трудно да се прокарат директни паралели с последните три десетилетия на българистиката, а дори още по-трудно е да се формулират „уроци“ поради огромните разлики между обществата и културите на България и Южна Корея. Въпреки това, би било интересно и полезно да се видят двете академични полета в съпоставка.

След близо три десетилетия на военна диктатура Република Корея излиза от международна изолация през 1988 г., когато Летните олимпийски игри се провеждат в Сеул. През 1991 г. страната става член на Организацията на обединените нации и си осигурява трайно международното присъствие.

До началото на 90-те години на XX-и век Южна Корея преживява значително индустриално и икономическо развитие. Въпреки известната си неопитност в общуването с по-голямата част от света, с изключение на САЩ и около петнадесет или шестнадесет други страни, с които поддържа дипломатически отношения след края на Корейската война, тя започва интензивни отношения, образователни и културни, с много страни, включително и с бившите социалистически страни от Централна и Югоизточна Европа.

В същото време Република Корея натрупва достатъчен научен и образователен опит в представянето на своя език, литература и култура на света. Много показателно е, че в началото на 90-те години на XX-и век – когато българистиката се „оттегля“ като силна международна дисциплина – Южна Корея създава Korea Foundation (1991 г.) и други институции, чиято главна роля е да промотират интензивно и понякога даже агресивно кореистиката по целия свят. Korea Foundation е създадена по подобие на Japan Foundation, която е основана през 70-те години на XX-и век и е ключова институция за представянето на японската култура и японистиката по света. Програмите и проектите, които Korea Foundation подкрепя, са разнообразни и амбициозни. Тя подпомага финансово университети и други образователни и изследователски институции да започнат академични курсове, свързани с Корея, включително и курсове по корейски език, часове по корейска литература, култура, история, общество и др. Korea Foundation също подкрепя писането и публикуването на книги за Корея, изпраща големи количества книги на академични библиотеки и т.н. Също така кани учени и изследователи от цял свят да провеждат научни изследвания по кореистика

или да се преквалифицират от други области към кореистиката. Фондацията им предоставя щедри стипендии, за да правят научни изследвания в корейски академични институции или дори само да изучават корейски език в интензивни всекидневни курсове, организирани от най-качествените университети за периоди до 18 месеца. Първите студенти и учени пристигат в Корея в началото на 1993 г. До края на века от тези програми се възползват стотици студенти, изследователи и преподаватели.

В Софийския университет „Св. Климент Охридски, секцията „Кореистика“ и едноименната специалност стартират през 1995 г. с щедрата подкрепа на Korea Foundation. През 2010 г. секцията се обособява като отделна Катедра по кореистика в рамките на Факултета по класически и нови филологии. Днес тя е съперник на по-старите програми по японистика и китаистика и в много отношения е постигнала повече от тях.

През 90-те години на XX-и век институциите в Южна Корея, особено Академията по кореистика, популяризират изучаването на крал Седжонг, изобретателя на корейската азбука *хангъл* от XV-и век, както и богатата средновековна история и литература на Корея. Акцентира се значително върху уникалността на корейската писмена система, дългата и славна история на Корея и корейските крале и герои. Тази тенденция напомня донякъде на ситуацията, описана от Илиева (2010: 9, 10) относно „популяризираните в чужбина луксозни издания“ за българска история, понякога съдържащи скандални твърдения.

Корейският език се разглежда от повечето лингвисти като език изолат. Това го „спасява“ от групирането му в генетични семейства или подгрупи като „славянски“ или „тюркски“. В същото време корейската история и цивилизация е била свързана в продължение на хилядолетия с цивилизациите на Китай и Япония. Това кара корейците постоянно да сравняват своята история и култура с тези на Китай и на Япония, подчертавайки разликите и изтъквайки корейските исторически, политически и културни личности, особено тези от средните векове.

Тенденцията кореистиката да се концентрира върху минали постижения и традиционна култура, обаче, не продължава дълго. Тя бързо е изоставена в търсене на нов ефективен подход за популяризирането на Корея. От края на 90-те години на XX-и век и особено от началото на новото хилядолетие южнокорейските учени и държавни служители изобретяват нов инструмент за „мека сила“. Те използват японските модели от 60-те и 70-те години на XX-и век, за да създадат всеобхватното явление от XXI-и век: „корейската вълна“. С помощта на съвременните технологии и с щедрата подкрепа на корейската държава, корейската поп музика, телевизионни сериали, филми и др. бързо се разпространиха по целия свят.

След като Корейската вълна се превърна в глобален феномен, който не може да бъде игнориран, корейските институции започнаха да окуражават и да подкрепят финансово академичното изучаване на този нов феномен.

Корейската държава и корейските академични институции презгърнаха изучаването на този нов и не особено „традиционен“ аспект на корей-

ската култура и цивилизация не само като легитимен обект на сериозни научни изследвания, но и като централна тема на новата, съвременна и изключително атрактивна корейстика в университетите по света.

За по-малко от четвърт век, чрез целенасочена държавна политика и щедри инвестиции, корейстиката се трансформира от „тежка“ академична дисциплина в желана модерна специалност.

Стратегии за развитието на българистиката през XXI-и век

Българистиката е в криза. Все по-малко образователни институции по света поддържат българистика в някаква форма (Тасева, Нягулов, Милтенова 2019: 17). Формирана като дисциплина по време на комунистическия режим и обслужвала целите на комунистическите власти, българистиката все още не успява да се адаптира към новите реалности.

Може би причината за това е фактът, че през последните тридесет години България като нация продължава да търси своята идентичност. По време на комунистическото управление, заради идеологически опасения, открити дискусии и динамични научни изследвания върху обществото бяха невъзможни. Поради тази причина източникът на онова, което представлява сърцевината на българската нация, беше търсен в „славното“ минало. За сравнение, страните от Западна Европа, т.нар. „напреднали страни“, имат по-балансиран подход към миналото си и се дефинират въз основа на настоящите си постижения. Националната идентичност често се описва от гледна точка на нейните граждански и етнически атрибути. Страните от Западна Европа често са наричани „граждански нации“, докато тези от Източна Европа са описвани като „етнически нации“ (Kupovich 2009: 575). След падането на комунизма усилията на България бяха насочени към изграждане на стабилно и икономически проспериращо общество, основано на демократични ценности, което гарантира правата и свободите на всеки индивид. Това означава, че страната прави крачки към дефинирането си от гледна точка на своите граждански атрибути. Въпреки че вече в продължение на повече от тридесет години нацията полага усилия за постигане на тази цел и успя да постигне значителни резултати, българистиката все още не отразява това развитие и продължава да се фокусира изключително върху етническите атрибути на българската национална идентичност.

Необходимо е българистиката да разшири обхвата на своя обект на изучаване и изследване към съвременните проблеми на българското общество. Освен това, тя трябва да се откаже от „максималистичния“ подход на „всичко или нищо“, който предполага, че чужденците, които се занимават с българистика, трябва да владеят български език и да имат подробни познания за всичко българско, като предпоставка да работят в тази област. Опитът от преподаването на българистика в Корея показва, че интердисциплинарният балансиран подход може да бъде прилаган успешно за привличането на будни млади хора.

Важно е също българистиката да промени настоящата си дефиниция, която поставя България като нация (а не като гражданско общество) в

обсега на изследване, тъй като този подход е наследство от миналото и често поставя българистиката в услуга на националистически интереси. Българистиката трябва да се дефинира като дисциплина, принадлежаща към ареалните изследвания.

Изглежда, че в България съществува известна неяснота по отношение на дефиницията и естеството на ареалните изследвания. Специалностите „Кореистика“ и „Японистика“ са примери за ареални изследвания, фокусирани върху една страна. Студентите, които следват в тези специалности, изучават множество дисциплини, които им помагат да придобият широки знания и разбиране за обществата на Корея и Япония. По отношение на българистиката, обаче, терминът „ареални изследвания“ често се използва със значението „изследвания на ареал (или регион), по-голям от една страна“ (Крейчова, Крейчи 2019: 23), (Вълчинова 2019: 57), докато самата българистика се обяснява като „комплексно научно направление, което изследва българските език и литература, история и археология, традиционна гуховна и материална култура“ (Тасева, Нягулов, Милтенова 2019: 9). Тази дефиниция, дадена от водещи учени в българистиката от Българската академия на науките и Съвета за чуждестранна българистика, изтъква факта, че българистиката се схваща като дисциплина, ориентирана към миналото. За да оцелее в реалността на неолибералната пазарна икономика, която тласка хуманитарните науки към прагматизъм, българистиката трябва да се трансформира в научна и изследователска област, фокусирана върху съвременността и бъдещето. Тя трябва да може да следва новите образователни тенденции и да инкорпорира глобалните актуални проблеми (Тасева, Нягулов, Милтенова 2019: 17).

В днешния свят, центриран върху комуникациите и технологиите, българистиката има нужда да намери начин да комуникира с младото поколение, като представя атрактивен модерен образ и предлага възможности за бъдещето на хората, които посвещават живота си на изучаването и изследването на България.

Привлечането на вниманието на международни учени към проблемите на съвременното българско общество естествено ще вдъхнови и желание за изследване на миналото и традициите, така че проблемите, широко изследвани в момента от учените по българистика, няма да останат пренебрегнати.

Българистиката няма бъдеще без подкрепата на българското правителство. Спешната необходимост от финансова, институционална и логистична помощ е подчертавана многократно от учени и преподаватели по българистика (Тасева, Нягулов, Милтенова 2019: 9, 17), (Симеонова-Конах 2017: 9). Развитието на българистиката, особено българистиката извън България, е в интерес на българската държава. Тя е средство за комуникация със света. Споровете с Република Северна Македония по въпроси на историята и идентичността показваха неспособността на България да комуникира „себе си“, а именно своята същност, идентичност, позиции и постижения, с международната общност. България позволи стереотипите от миналото и ква-

лификации на враждебно настроени сили да доминират дискурса и възприетото за страната в международен план. Инвестирането в българистика е най-ефективният и устойчив начин за подобряване на международния имидж на България и за разпространение на обективна актуална информация за страната. Той също така носи непрекъсната дългосрочна възвръщаемост за разлика от наливането на средства в рекламни кампании. Подпомагането на българистиката увеличава стойността на националния бранд (Симеонова-Конах 2017) и носи икономически ползи. Подобряването на имиджа на страната и по-високата стойност на националния бранд, от своя страна, правят българистиката по-привлекателна, като по този начин ползите от инвестициите се умножават. Република Корея и Япония прилагат тази стратегия с голям успех през последните тридесет години.

Намаляващата популярност на българистиката извън България, неблагоприятното състояние на международния имидж на страната и ниската стойност на националния бранд подчертават належащата необходимост от разработване на национална стратегия за развитие на българистиката. Необходимо е гържавата да отдели средства за организиране на конференции, публикуване на академични статии и монографии, превод на българска литература, редовно обучение на чуждестранни преподаватели по българистика за повишаване на квалификацията им, въвеждане на едносеместриални или едногодишни програми за чуждестранни студенти да учат в България, осигуряване на различни стипендии и награди и др.

От първостепенно значение е да се установи комуникация, сътрудничество и обмен между образователни институции, преподаващи българистика в чужбина и български университети. Сътрудничеството между Университета „Ханкук“ и Софийския университет се оказва особено ценно за развитието на българистиката в Корея, но то е възможно само чрез подкрепата по програма „Еразъм+“, която не може продължително да спонсорира обмен между едни и същи институции и следователно на нея не може да се разчита за дългосрочно сътрудничество. Българската гържава трябва да спонсорира стабилен обмен между български и чуждестранни университети, работещи в сферата на българистиката.

В момента Министерството на образованието и науката на България избира и изпраща преподаватели по български език в определени гържави. Въпреки че цялостната идея на програмата е положителна, съществуват някои проблеми с начина, по който тя е замислена, особено по отношение на квалификацията на преподавателите. Участници в програмата могат да бъдат само преподаватели, които в момента са наети на редовни позиции в няколко университета и два института на БАН в България. Това поражда два основни проблема. Първо, когато тези преподаватели бъдат изпратени в чужбина, те могат да пребивават там само за ограничен период от време, тъй като основната им ангажираност е в българския университет. По този начин те не са мотивирани да разработват дългосрочни стратегии за българистика в чуждата страна. Второ, преподавателите са специалисти по български език с малко или никакъв опит в чужбина и в общуването с

чужденци. Често те имат теоретични познания по български език, но нямат опит в преподаването му на чужденци. Въпреки че може да владеят английски, обикновено не говорят езика на страната, в която са изпратени, и за съжаление обикновено имат малко познания за културата и обществото на съответната страна. Такива специалисти вероятно могат да преподават добре български език, но те не притежават голям потенциал да развият българистика. В интерес на българистиката в чужбина би било ако Министерството на образованието и науката разшири критериите за подбор на преподаватели по български език, за да използва капацитета на българите, които са живели или в момента живеят в чужбина, или на младите специалисти, завършили магистърските програми по „Българистика в чужбина“, преподавани напоследък в редица университети в България. Такъв подход към подбора на преподаватели за лекторати в чужбина се практикува успешно от други страни по света и техният опит трябва да бъде задълбочено проучен.

При по-сериозен интерес от страна на българската държава за развитие на българистиката може да се създаде и отделна институция за популяризиране на българистиката по моделите на Японската фондация и Корейската фондация. Една такава институция би могла да разработи собствен център за обучение на кадри или да си сътрудничи със съществуващите вече университетски центрове за квалификация на преподаватели по български език като чужд. Тя може да започне с използване на опита и ентусиазма на съществуващите преподаватели и учители, които имат вече опит в преподаването в чужбина на български като чужд език. В страни като Южна Корея и Япония този подход се оказва особено успешен.

Съществуват и някои ефективни мерки за насърчаване на българистиката, които могат да бъдат въведени сравнително бързо и не изискват големи средства. На конференцията „Република България-Република Корея: партньори в един променящ се свят“, организирана от Дипломатическия институт към Министерството на външните работи на Република България, Посолството на Република България в Република Корея и Центъра по Българистика в Университета „Ханкук“, проведена през януари 2021 г., Неделина Георгиева, преподавател по български език в Университета „Хъбей“, Китай, сподели своите идеи за създаването на онлайн платформа за българистика, съдържаща онлайн библиотека с електронни книги, учебници, учебни материали, на онлайн „медiateка“, предоставяща филми, телевизионни сериали, реклами, музикални видеоклипове, токшоута, телевизионни програми и др. (с качествени субтитри на английски език) и на онлайн пространство, където лектори, изследователи и студенти по българистика могат да общуват, да споделят своя опит и добри практики и да обменят идеи. По този начин би могла да се формира разрастваща се общност, която от своя страна да допринесе за създаването на ново съдържание, свързано с България. Подобна платформа би улеснила и подобрила обучението в сферата на българистиката в чужбина и би обединила усилията на специалистите по българистика, които в момента работят изолирано, разчитайки единствено на собствените си ограничени ресурси.

Предложените стратегии за развитие на българистиката имат за цел да я трансформират в модерна академична област, която притежава възможности да допринесе за цялостния напредък на българското общество, за укрепването на българския национален бранд и за подобряването на международния имидж на България.

Библиография

1. Kunovich, Robert M. 2009. "The Sources and Consequences of National Identification". *American Sociological Review* 74: 573-593.
2. University of Oregon. 2021. <https://linguistics.uoregon.edu/international-congress-slavists>. Последно посетено на 13.06.2021 г.
3. Вълчинова, Галя. 2019. „Каква българистика през двайсет и първи век във Франция?“ *Българистика* 38: 53-63.
4. Гаврилова, Венета. 2021. <https://bnr.bg/hristobotev/post/101474207>. Публикувано на 28.05.2021 г. Последно посетено на 13.06.2021 г.
5. Игов, Светлозар. 2002. *История на българската литература*. София: Сиела.
6. Игов, Светлозар. 2005. *Кратка история на българската литература*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
7. Илиева, Лилия. 2010. „Българистиката в Китай като реалност“. *Езиков свят – Orbis Linguarum* 1:7-12.
8. Крейчова, Е., Крейчи, П. 2019. „Българистиката в Бърно – лебедова песен или ново начало?“. *Orbis Linguarum* Volume 16, Issue 2: 20-24.
9. Симеонова-Конах, Галя. 2017. „Марката/брандът на страната и българистиката в чужбина“. *Език и литература* 2019, № 1-2: 9-21.
10. Тасева, А., Нягулов, Б., Миленова, А. и др. (2019) „Становище за състоянието на чуждестранната българистика“. *Българистиката в Европа: Настояще и бъдеще*: 13-37. София: Изток-Запад.
11. 채유정, Atanasova, L., Rangelov, S. 2020. *나의 첫 불가리아어*. 서울: Huine. [Chae Y.J., Atanasova, L., Rangelov, S. (2020). *My First Bulgarian Language Textbook*. Seoul: Huine.]

Людмила Атанасова е главен асистент в Катедрата по грецистика и българистика в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“, Република Корея, където преподава български език, литература, кино и култура. Завършила е семестриално докторската програма по съвременна корейска литература в Сеулския национален университет и в момента работи върху дисертацията си. Притежава магистърска степен по корейстика от СУ „Св. Климент Охридски“. Научните ѝ интереси са в областта на критичната теория, изследвания върху идентичността, сравнителна литература, корейска литература и българска литература. Преводач е към Посолството на Република България в Република Корея. Превела е редица корейски литературни произведения на български език.

Спас Рангелов е магистър и доктор на Лондонския университет (SOAS). Той е доцент в Катедрата по грецистика и българистика, Факултет по международни и регионални изследвания, към Университет за чуждестранни изследвания „Ханкук“. Неговите изследователски интереси включват теоретична и приложна лингвистика, българистика, славянски и балкански езици, източноазиатски езици и култури, межкултурна комуникация. Той е публикуван и награждаван преводач на съвременна корейска поезия.

Русия и Турция: стратегически партньори и съперници *

Павел Баев

Резюме

Изключително трудната и обезпокоителна 2020 година постави на изпитание редица международни институции и двустранни връзки, но много малко от тях бяха изправени пред по-сериозни предизвикателства от сложните и размирни отношения между Русия и Турция, които по принцип оказват силно влияние върху развитието на кризата в страните в непосредствена близост до Европа.

Москва може да бъде доволна от факта, че в момента Анкара се възприема в Париж, Берлин и Вашингтон като основен проблем, но в същото време се озовава доста често обект на турските опити за проектиране на сила и мощ. Защото именно безрезервната и силна подкрепа, предоставена от страна на Турция на Азербайджан по време на войната срещу Армения през есента на 2020 г., принуди редица руски анализатори да преосмислят състоянието и перспективите на своите отношения с този важен, но труден съсед. Има известна степен на съвместимост между автократичните политически системи, които назряват в Русия и Турция, с тази разлика, че Турция е член на НАТО, докато Русия продължава да възприема Организацията на Северноатлантическия договор като свой неумолим противник. Редица движещи сили, които са в основата и оформят руско-турските отношения – от задълбочаване на вътрешното недоволство срещу порочното авторитарно управление до непрекъснатите промени на европейския енергиен пазар, остават извън контрола на техните амбициозни автократи.

Настоящият анализ ще се съсредоточи върху текущите и последните промени в естеството на тази проблемна връзка, както и върху конкретните прояви на нейната еволюция. Целта е да се проучи възможното въздействие на руско-турските действия, както съвместни, така и индивидуални, върху развитието на сигурността в страните в непосредствена близост до ЕС – на юг и на изток, както и в териториите с присъствие на НАТО в Черноморския регион и в Източното Средиземноморие. Оценката на ключовите измерения на двустранните взаимодействия – от исторически и икономически до лични, е последвана от изследване на динамиката на взаимодействие в следните четири ключови пресечни точки: военната зона в Сирия, района на Черно море, либийския конфликт, както и Кавказ, разтърсван от последните военни спазми около Нагорни Карабах.

* Тази статия е първоначално публикувана от Френския институт за международни отношения (Institut français des relations internationales, IFRI) на 3 май 2021 г., ISBN: 979-10-373-0351, след което е предоставена за повторно публикуване на списание „Дипломация“. © Всички права запазени, IFRI, 2021 г.

Увог

Какво партньорство?

Изключително трудната и обезпокоителната 2020 година постави на изпитание редица международни институции и двустранни връзки, но много малко от тях бяха изправени пред по-сериозни предизвикателства от сложните и размирни отношения между Русия и Турция, които по принцип оказват силно влияние върху кризисните развития в страните в непосредствена близост до Европа. И двете държави бяха ударени силно от първата вълна на пандемията COVID-19, както и още по-тежко от втората, която беше току-що утихнала към момента на изготвянето на този материал. Причинените от пандемията икономически кризи засегнаха еднакво силно и двете страни и, въпреки че на традиционната си пресконференция в края на годината президентът Владимир Путин се опита да даде аргументи, че руската икономика се представя не чак толкова зле, тъй като брутният вътрешен продукт (БВП) се е свил само с 3,1%, външното поведение на Русия вече бе станало доста по-сдържано и по-предпазливо.¹ Обратно на това, президентът Реджеп Тайип Ердоган се опита да прикрие своите грешки в управлението на икономиката с проактивни и дори безразсъдни външнополитически действия, простиращи се от Либия и Източното Средиземноморие, та чак до Кавказ. От своя страна, Европейският съюз (ЕС) трябваше да се справи с тези проблеми, поради което турският въпрос беше добавен към и без това тежкия дневен ред на Европейския съвет, състояла се през декември 2020 г. в Брюксел, където бяха нахвърляни единствено временни мерки.² А що се отнася до взаимоотношенията между ЕС и Русия, те достигнаха до толкова ниска точка, че самият външен министър – Сергей Лавров, предложи диалогът да бъде изцяло прекратен.³

Москва може да бъде доволна от факта, че в момента в Париж, Берлин и Вашингтон, Анкара се възприема като основен проблем, но че в същото време се озовава доста често в обект на турските опити за проектиране на сила и мощ. Защото именно безрезервната и силна подкрепа, предоставена от страна на Турция на Азербайджан по време на войната срещу Армения през есента на 2020 г., принуди редица руски анализатори да преосмислят състоянието и перспективите на своите отношения с този важен и труден съсед.⁴ Отговаряйки на въпроси по време на традицион-

1 „Годишната пресконференция на Владимир Путин“, Kremlin.ru, 17 декември 2020 г., достъпна на адрес: <http://en.kremlin.ru>. Официалната оценка на спада на БВП е изготвена от Росстат, „Росстат представя първата оценка на БВП за 2020 г.“, Росстат, 1 февруари 2021 г., достъпен на: <https://rosstat.gov.ru>.

2 Изпълнението на санкциите беше отложено; виж Д. Гарднър, „Турция е другото основно главоболие на Европа“, Financial Times, 10 декември 2020 г., достъпно на: www.ft.com.

3 П. Баяв, „Русия изнудва и ухажда Европа“, Eurasia Daily Monitor, 15 февруари 2021 г., достъпно на: <https://jamestown.org>.

4 А. Маргасов и К. Семионов, „Най-добрите приятели-врагове: Русия и Турция“, Riddle, 26 ноември 2020 г., достъпно на: www.ridl.io; А. Кортунов, „Реджеп Ердоган на руското минно поле“, Анализ и коментари, Руски съвет по международни отношения, 2 октомври 2020 г., достъпен на: <https://russiancouncil.ru>; К. Кривошеев, „Трети „кондоминиум. Как може Карабах да промени отношенията между Русия и Турция“, Коментар, Московски център „Карнеги“, 9 октомври 2020 г., достъпен на: <https://carnegie.ru>.

ната среща на клуба „Валгау“ през октомври 2020 г., Путин омаловажи напрежението, като подчерта взаимния интерес към сътрудничеството, акцентирайки върху следното: „Колкото и непреклонна да изглежда позицията на президента Ердоган, аз зная, че той е гъвкав човек, поради което намирането на някакъв общ език с него е също възможно“.⁵ Това донякъде недоизказано, но достатъчно ясно описание на нещата потвърждава ключовата роля на взаимодействиета на високо равнище за поддържане на сложните взаимоотношения, но не дава почти никаква представа за тяхното истинско състояние, нито пък за предвидимите перспективи.

Може да се каже със сигурност, че от двамата лидери не зависи да решават как или дали да надграждат сложните двустранни взаимодействия, които най-често се описват като „стратегическо партньорство“ – термин, който предполага далеч по-високо равнище на сътрудничество от това, което може да се наблюдава, например напрегнатото противоречие между руската и турската военни операции в сирийската провинция Идлиб.⁶ Съществува известна степен на съвместимост между авторитарните политически системи, които назряват в Русия и Турция, с тази разлика, че Турция е член на НАТО, докато Русия продължава да възприема Организацията на Северноатлантическия договор като свой неумолим противник. Редица движещи сили, които оформят и стоят в основата на руско-турските отношения – от задълбочаване на вътрешното недоволство срещу порочното авторитарно управление до непрекъснатите промени на европейския енергиен пазар, остават извън контрола на двамата амбициозни автократи, поради което възходите и паденията в изграждането на партньорството следват модела на „змиевидната траектория“.⁷

Настоящият анализ не може да достигне до цялата дълбочина и обхват на тези непрекъснато развиващи се взаимоотношения. Поради това той ще се съсредоточи върху най-новите и текущи промени в естеството на тези взаимоотношения, както и върху техните конкретни прояви. Целта тук е да се проучи възможното въздействие на руско-турските действия, както съвместни, така и индивидуални, върху развитието на сигурността в страните в непосредствена близост до ЕС – на юг и на изток, както и в териториите с присъствие на НАТО в Черноморския регион и в Източното Средиземноморие. Оценката на ключовите измерения на двустранните взаимодействия – от исторически и икономически до лични, е последвана от изследване на динамиката на взаимодействието в следните четири ключови пресечни точки: сирийската военна зона, района на Черно море, либийският конфликт и Кавказ, разтърсен от последния военен спазъм около Нагорни Карабах. А заключенията остават все още неизбежно неясни

5 „Среща на дискуссионния клуб „Валгау“, Kremlin.ru, 22 октомври 2020 г., достъпен на: <http://en.kremlin.ru>.

6 Е. Ерсен и С. Костем, *Опорната точка на въртене на Турция към Евразия: геополитика и външна политика в променящия се световен ред*. Лондон: Routledge, 2019.

7 П. Баев и К. Кириши, „Едно двусмислено партньорство: серпентиновата траектория на руско-турските отношения в епохата на Ердоган и Путин“, Доклад на „Брукингс“, септември 2017 г., достъпно на: <https://www.brookings.edu>.

заради мъглата около задълбочаващата се криза на глобалното управление, предизвикана от пандемията от COVID-19, но причинена от множество противоречия – от неравенствата до претоварването с информация – и всичко това извън обхвата на конвенционалната политическа мъгроз.

Деконструиране на сложния модел на взаимодействията

Днешните обрати в геополитическите интриги, ръководени от руските и турските лидери, са най-често натоварени с тежък исторически контекст, поради което имат и своя резонанс в различните социални връзки – от „свалковата“ търговия до туризма. Дори такъв пряк, макар и силно противоречив въпрос, като например придобиването от страна на Турция на четири батерии от руската ракетна система С-400 земя-въздух (за 2,5 милиарда щатски долара, частично покрити от руски кредит), навява на размишления относно доставката на оръжие на борецото се правителство на Кемал Атаатюрк от страна на току-що създадената Съветска Русия през 1920-1922 г.⁸ Поради това изследването на някои ключови измерения в рамките на днешните взаимодействия включва неизменно опростяването и/или изключването на подобни контексти, като спомага също и за определянето на основните заинтересовани страни в такъв вид партньорства, както и за измерването на относителната стойност на залозите на същите тези заинтересовани страни.

Икономическата основа и енергийните потоци

Впечатлението за една солидна икономическа основа в конструкта на руско-турското „стратегическо партньорство“ често в стратегическите оценки се приема като факт, но едва ли може да издържи на едно по-внимателно проучване. Защото, когато декларират своята ангажираност за разширяване на двустранните връзки, най-често двамата лидери представят целевата стойност от 100 милиарда щатски долара за целия обем на двустранната търговия, но тази цел, макар и доста скромна на фона на глобалните търговски потоци, остава всъщност напълно неосъществима. Според руската статистика, износьт за Турция през 2019 г. е бил на стойност 17,75 милиарда щатски долара, а вносьт е бил на стойност 3,45 милиарда щатски долара; така че, от 2018 г. насам общата сума се е увеличила с едва 2,5% и е останала далеч по-ниска от „ника“ от 31,1 милиарда щатски долара, достигнат през 2014 г., както и преди остропротестите на следващата година, причинено от въздушния сблъсък над Сирия.⁹ А единственият сектор, който показва реален растеж, се оказва туризмът, така че Русия, предлагаща 7,1 милиона туристи, бе първа в списъка на посетителите на Турция за 2019 г., преди свиване

8 Едно такова отражение в официалните руски медии е това на И. Гашков, „Союз Русия и Турция: Как Ленин пришел на помощь Атаатюрку“, ТАСС, 3 юни 2020 г., достъпно на: <https://tass.ru>.

9 „Икономическите връзки между Русия и Турция“, „Коммерсант“, 4 март 2020 г., достъпно на: www.kommersant.ru.

до едва 1,6 милиона през 2020 г., с неясни перспективи за възстановяване през 2021 г.¹⁰

Още е твърде рано да се прецени пълното въздействие на щетите, причинени от кризата COVID-19, но тук забележителното е, че Путин избра една много предпазлива и дори строга макроикономическа политика, докато Ердоган прибегна до умишлен диригизъм, който доведе до сериозно влошаване на негативното въздействие, както и до някои дори семейни проблеми.¹¹ Свиването на турската икономика ускори тенденцията, която се бе установила вече от няколко години, т.е. намаляване на вноса на природен газ от Русия.¹² През 2017 г. Газпром е доставил 52% от турския внос на газ, като даже е планирал по-нататъшното разширяване на този внос чрез изграждане на тръбопровода „Турски поток“, но през 2019 г. делът на Газпром намалява до 33%, тъй като Азербайджан се превръща в основен доставчик, което пък е последвано през 2020 г. от допълнителен спад.¹³ Този проект за тръбопровод се радваше на голямо внимание от страна на Путин, който го възприе за пробив в своята европейска газова геополитика, но самите разходи за строителство имаха много малки шансове да бъдат покрити.¹⁴ За свързаните с Кремъл олигарси от рода на Аркадий Ротенберг и Геннадий Тимченко именно изграждането на тръбопровода генерира високи печалби, като по този начин загубите от недостатъчната ефективност на надценената инфраструктура не представляват проблем за тях.¹⁵ А откриването на обещаващи офшорни газове находища в турските води на Черно море носи все още несигурната перспектива за пълно премахване на зависимостта на Турция от доставките на газ от Русия.¹⁶

Тези промени в енергийните потоци намаляват сериозно политическото значение на широкомащабните, но нископрофилни двустранни икономически отношения. Със сигурност съществуват и редица турски инвеститори в руските сектори на търговията на гребно и строителството, като тук Татарстан се радва на приоритетно внимание; но тези турски инвеститори нямат политическо влияние в Анкара така, както руските туристически оператори не могат и да се надяват гла-

10 „Турция доминира на изходящия туристически пазар на Русия“, Daily Sabah, 24 декември 2020 г., достъпен на: www.dailysabah.com.

11 Л. Пумел, „Масшабът на турската икономическа криза, предизвикана от семейната имплозия на Ердоган“, Financial Times, 13 ноември 2020 г., достъпен на: www.ft.com.

12 „Състоянието на газовия пазар в Турция и намаляване на външната зависимост“, TRT World, 21 август 2020 г., достъпно на: www.trtworld.com.

13 Погрешните изчисления на Газпром са подробно описани от Л. Барсукوف и Д. Козлов в „Turetskij istek. Kak i poschemi 'Gazprom' teriaet odin iz krupnejshchikh gunkov“, Комерсант, 4 септември 2020 г., достъпен на: www.kommersant.ru.

14 Едно от критичните руски експертни мнения е това на М. Крутихин, „Газпром? Погодите в коридоре“, Компаня, 18 декември 2020 г., достъпно на: <https://ko.ru>.

15 Относно този конкретен вид корупция, може да видите „Михаил Крутихин: „Южен поток“ и „Турски поток“ ставаат безсмислен тратой генез“, „Нови известия“, 25 август 2020 г., достъпно на: <https://newizv.ru>.

16 Вижте „Има улов! Турското газово откритие в Туна може да спести до 21 милиарда долара от разходи за внос“, Rystad Energy, 9 септември 2020 г., достъпно на: www.rystadenergy.com.

сът им да може да стигне до стените на Кремъл.¹⁷ Единственият основен и свързан с политиката икономически проект остава изграждането от Росатом на първата атомна електроцентрала в Турция – „Аккую“, която се надява да възстанови покритите от заемите производствени разходи, оценени на 20 милиарда щатски долара чрез продажба на електроенергия след 2023 г., но и тук разходната ефективност на изчисленията остава доста слаба.¹⁸ Общата сума от икономическите интереси – нещо, което в Русия, може би даже в още по-голяма степен, отколкото в Турция, означава печеливши залози на олигарсите, имащи лични връзки с Путин, приближава бързо незначителна стойност, което пък премахва свързаните с бизнеса ограничения в бързо развиващите се дипломатически интриги, както и в оспорванията на сигурността.

Ескалиращи срещи на меката и твърдата сила

След разпадането на СССР, Русия и Турция вече не са съседи в строго географския смисъл на думата, но богатото наследство от историческите взаимодействия (дори и отразени най-вече като войни), както и многообразието на сегашните връзки, включително и в областта на туризма, водят до уникално и интензивно взаимно внимание. Политическите усилия за изграждане на „стратегическо партньорство“ получават силен резонанс и в двете общества, като е изключително важно, че последните промени в общественото мнение показват все по-нарастващо разочарование от това сближаване. Например в Русия – в средата на 2000-те, до 75% от отговорилите на въпроси изразяват положително отношение към Турция, но сблъсъкът в Сирия води до много голяма промяна, така че през 2016 г. 64% от отговорилите задържат отрицателно си отношение (от които 22% силно отрицателно), а в края на 2020 г. възстановяването на положителните нагласи достига едва 48%.¹⁹ В средата на 2020 г. само 17,5% от респондентите в Турция продължават да вярват в стратегическото сътрудничество с Русия (спад от 26,1% през 2019 г.), 18,9% потвърждават, че има проблеми (от 6,5% през 2019 г.), а повечето питаят смесени чувства.²⁰ Една от общите черти на тези възприятия е, че те са променливи, а резервоарът на взаимното съчувствие не е никак дълбок, като става и все по-плитък.

Колкото и всичко това да изглежда контра-интуитивно, Турция разполага с много по-големи ресурси от „мека сила“, достъпни за приложение в Русия, отколкото Москва може да използва за своята политика на ангажиране и ограничаване на турските амбиции. Милиони руски туристи се насочват не само към плажовете на Анталия, но така също и към базарите

17 Относно връзките на Турция с този руски регион вижте Д. Зенгин, „Турция, Татарстан може да достигне търговия от 1 млрд. долара: турски министър“, Агенция „Анадогли“, 4 декември 2019 г., достъпна на: www.aa.com.tr.

18 Виж Мустафа Сонмез, „Някои критични твърдят, че незавършената ядрена централа на Турция вече е излишна“, Al-Monitor, 15 декември 2020 г., достъпна на: www.al-monitor.com.

19 Проучването на общественото мнение в Левада е направено след прекратяване на военните действия около Нагорни Карабах; Виж „Как rossiane otnosiatsia k Armenii, Azerbajdzhanu i Turtsii na fone Karabakhskogo konflikta“, Levada Center, 3 декември 2020 г., достъпна на: www.levada.ru.

20 Резултатите от социологическите проучвания, проведени от Университета „Кагур Хас“, могат да бъдат намерени на www.khas.edu.tr.

В Истанбул, хиляди руски студенти – най-вече от Татарстан, посещават курсове в турските университети, а връзките на диаспората свързват народите от Северен Кавказ с далечните роднини в Турция. Президентът Ердоган присъства на откриването на новообновена джамия в Москва, но президентът Путин се въздържа от всякакъв коментар, когато музеят „Света София“ в Истанбул беше превърнат в джамия, макар че патриарх Кирил направи опит да протестира.²¹ Москва е разстроена и раздразнена от турската подкрепа при преследването на кримските татари – подкрепя, изразена силно от Ердоган по време на посещението му в Украйна през февруари 2020 г., но се въздържа от официални протести.²² Също така, Русия е разработила редица „хибридни“ поддривни способности, но остава неохотна да ги използва срещу Ердоган, като се въздържа в същото време даже и да се опита да създаде използвани връзки с многобройните му противници – от либералната интелигенция до клорските националисти.

В областта на „твърдата сила“ основният факт, че Турция е държава-членка на НАТО, се тълкува доста по-различно от руското главно командване и от създателите на външната политика. На военните плановници се налага да работят въз основа на допускането, че в една кризисна ситуация Турция, с подкрепата на своите съюзници и независимо от Конвенцията от Монтебело, ще затвори Босфора за руския флот, като прекъсне по такъв начин най-важната линия на комуникация до Източното Средиземноморие.²³ Докато за планиращите политиката, сериозните разногласия между Турция и нейните съюзници в НАТО, но най-вече Франция, отварят интересни възможности за нанасяне на щети на атлантическата солидарност.²⁴ Сделката за продажба на ракетната система „С-400“ със система земя-въздух, както и изключително демонстративното разгръщане на тази система, се разглеждат в рамките на тази интрига като основен удар, който може да доведе до раздори за години напред, тъй като Министерството на отбраната на САЩ има крайната, и то абсолютно отрицателна гума, по отношение на каквито и да е политическите опити за постигане на спасителен компромис.²⁵ Някои по-трудни въпроси в отношенията между Турция и САЩ могат да се развият с напредването на програмата за поддържане на демокрацията на администрацията на Байдън, но тъй като в преобладаващата руска перспектива геополитиката винаги остава на първо място, Москва се готви за предстоящо трансатлантическо възстановяване, което най-ве-

21 А. Солгатов, „София пала. Почему РПТ и российское государство не смогли предотвратить превращение собора в мечеть?“, „Новая газета“, 11 юли 2020 г., достъпно на: <https://novayagazeta.ru>.

22 За това виж по-долу: Т. Кузю, „Турция създава нова геостратегическа ос – от Азербайджан до Украйна“, Коментар на RUSI, 18 ноември 2020 г., достъпен на: <https://rusi.org>.

23 Този сценарий бе обсъден от руски анализатори в хода на острата криза в края на 2015 г. и се появи отново в контекста на войната от 2020 г. около Нагорни Карабах. Виж Г. Макаренко и А. Темкин, „Морская боязнь: сможет ли Турция закрыть за Россией пролив Босфор“, РБК, 25 ноември 2015 г., достъпна на: www.rbc.ru.

24 Относно ескалацията на тези разногласия виж Х. Поуп и Н. Гюксел, „Турция прави това, което си поиска“, „Светът гнес“, 1 декември 2020 г., достъпно на: www.chathamhouse.org.

25 По този въпрос виж А. Узумчу, М. Ф. Джейлан и У. Памир, „Турция и НАТО: разрешаване на въпроса, свързан със С-400“, Коментар, Европейска лидерска мрежа, 16 декември 2020 г., достъпен на www.europeanleadershipnetwork.org.

роятно ще включи и Турция.²⁶ Все още може да се случи така, че укрепването на връзките между Турция и НАТО да продължи паралелно с по-нататъшно нарастване на напрежението в отношенията на тази страна с ЕС, но за Русия най-голямо значение продължава да има военното съдържание на заплетените взаимодействия (както и връзките със САЩ).

Авторитарната политика е лична

Руската и турската външна политика са доста сходни по отношение на личното участие на техните своенравни лидери при вземането не само на ключови, но също и на рутинни решения. Даже и на този фон се откроява интензитетът на силния контрол върху двустранните отношения. Путин и Ердоган заемат своите лидерски постове в интервал от три години (съответно през 2000 г. и 2003 г.), като през последните 15 години са осъществили десетки срещи лице в лице. През доста изкривената от пандемията 2020 г. между тях са се състояли само три срещи, но според официална информация от Кремъл, те са разговаряли по телефона 18 пъти (в сравнение, например, само с четири телефонни разговора, проведени от Путин с китайския президент Си Дзинпин). Това уникално интензивно взаимодействие между тях гарантира, че двамата автократи имат много добра представа относно характера и възжеленията на другия, но то е генерирало незначителна взаимна симпатия, осъдно доверие и не особено уважение.²⁷

Междувременно, в личните си отношения с Ердоган, Путин се опитва да култивира определена „химия“ – го момента на кризата от края на ноември 2015 г., предизвикана от турското сваляне на руския бомбардировач Су-24М в северна Сирия. В своето решение да ескалира конфронтацията руският лидер тържи турския си колега лично отговорен за това „забиране на нож в гърба“, а руската пропаганда раздухва участието на семейството на Ердоган във финансирането на Ислямска държава.²⁸ Най-вероятно възмущението е преувеличено, а „оплюването“ е поправено *pro forma*, когато Путин изразява незабавно своята подкрепа за Ердоган след опита за преврат от месец юли 2016 г., като обаче не произнася и дума на загриженост относно репресиите, които се разгръщат след самия преврат.²⁹ В опита си да капитализира тази инерция Путин успява да убеди Ердоган да закупи руската ракетна система С-400 земя-въздух, предлагайки щедър кредит и надявайки се да спечели дивиденди под формата на влошаване

26 А. Маковски, „Проблемни перспективи за американско-турските отношения в ерата на Байдън“, SWP коментар, декември 2020 г., достъпен на: www.swp-berlin.org . С. Караганов, „Военный фактор как основа геополитики“, „Русия в глобалните въпроси“, 17 декември 2020 г., достъпно на: <https://globalaffa.ru>.

27 Разин Соулу, „Как Ердоган и Путин се провалиха зрелищно“, Middle East Eye, 5 октомври 2020 г., www.middleeasteye.net. А пример за основното руско схващане представя Геннадий Петров: „Erdogan proved pered Putinyem krasnuiu chertu“, Независимая газета, 28 октомври 2020 г., достъпна на: www.ng.ru.

28 „Сирийският конфликт: Русия обвинява Ердоган в търговия с нефт с ИД“, BBC World News, 2 декември 2015 г., достъпен на: www.bbc.com.

29 И едно по-рязко разсъждение от страна на А. Борщевская, „Как неуспешният турски преврат помогна на Путин“, The Hill, 19 юли 2016 г., достъпен на: <https://thehill.com>.

на положението в турско-американското военно сътрудничество.³⁰ Тези пресмятания се оказват явно успешни, но не се появява нищо подобно на демонстративната топлина от предишната им връзка.

Неприкритото и все по-засилващо се авторитарно естество на политическите режими в Русия и Турция не поражда непременно никакви стимули или склонност към сътрудничество – най-вече в случаите, в които двамата лидери намират редица характерни черти на схващането за властта у отсрещната страна за странни и непонятни.³¹ Що се отнася до Путин, не толкова лошият контрол на Ердоган върху изборите подкопава неговото уважение към колегата му авторитар (който през 2019 г. губи необяснимо на два пъти изборите в Истанбул); тук по-основна причина за недоверието и подозренията от страна на Путин е явният ангажимент на Ердоган към каузата на „политическия ислям“. Още в ранните дни на своето президентство той се научи да се противопоставя остро на заплахата от ислямския екстремизъм, докато „прегръдката“ на Ердоган с такива организации като „Мюсюлманско братство“ (забранена в Русия), която подкрепя амбициите му за лидерство в ислямския свят, е толкова чужда за Путин, колкото и за редица европейски политици.³² Ердоган, например, може да намери за политически целесъобразно да отправи груба критика към френския президент – Еманюел Макрон, докато Путин се стреми упорито да изгражда някаква обща кауза с Европа в борбата срещу ислямския тероризъм.³³ В същото време обаче на руския лидер се налага да „търгува“ внимателно, като избягва всякакви проблеми с местните мюсюлмански общности, дори когато собствените му религиозни чувства са накартени. Точно по тази причина той се въздържа да критикува по какъвто и да е начин решението на Ердоган да превърне музея „Света София“ в джамия.³⁴ А на Кремъл се оказва трудно да „призове към ред“ Рамзан Кадилов – бруталния и властен лидер на Чечения, който при спора с Макрон застана открито на страната на Ердоган.³⁵

Личните контакти имат все още голяма стойност за смекчаване на напрежението в продължаващата криза, а и най-вероятно – в бъдещите, но интересното тук е, че първият телефонен разговор между Путин и Ердоган се състои повече от две седмици след избухването на военните действия около Нагорни Карабах в края на септември 2020 г. Няма информация за контакти по каквито и да е други канали (например между началниците на генералните

30 Американската администрация подценява ангажимента на Ердоган във връзка с тази сделка; виж П. Стюарт, „Официално чудо на САЩ: Стимулираха ли спомените за преврат на турския лидер оръжейната сделка на Русия?“, Роуитерс, 18 юли 2019 г., достъпна на: www.reuters.com.

31 Едно полезно изследване на тези характеристики е това на Д. Бечев и С. Киникалоглу, „Турция и Русия: Няма птици от едно и също перо“, SWP коментар, май 2020 г., достъпно на: www.swp-berlin.org.

32 Ф. Гитис, „Европа губи търпение с ислямистката риторика на Ердоган“, „Преглед на световната политика“, 5 ноември 2020 г., достъпен на: www.worldpoliticsreview.com.

33 А. Кортунов, „Oskorbliia Makrona, Erdogan stremitsia vystupit ,kak zashchitnik vsekh musul'man“, Анализ и коментари, Руски съвет по международни отношения, 25 октомври 2020 г., на разположение на адрес: <https://russiancouncil.ru>.

34 А. Малашенко, „Erdoganu plevat' na vozmushchenie khristianskogo mira“, Росбалт, 2 юли 2020 г., достъпен на: www.rosbalt.ru.

35 А. Баунов, „Plody prosvetitelej. Chem Erdogan poleznee Makrona dlia bor'by s radikal'nym islamom“, Коментар, Московски център „Карнеги“, 30 октомври 2020 г., достъпен на: <https://carnegie.ru>.

щабове), като същевременно Кремъл настоява, че телефонният разговор е бил инициран от турската страна. Едва ли някакви съображения, свързани с причиняването на беда на отдавна познат колега, ще доведат до някакви ограничения при вземането на решения по нови кризисни ситуации; а може би точно напротив – тъй като всяка възможност да тласнеш този колега в още по-голяма беда се разглежда като шанс, който не трябва да бъде пропускан.

Основни „театри“ на политическите действия: взаимно свързани гвижещи сили и неясни, вечно променящи се взаимодействия

Геостратегическите и геоикономически взаимодействия между Русия и Турция на най-високо равнище са все по-силно засегнати и деформирани от срещите на двете страни в регионални конфликти и военни зони, тъй като всяка една от тях е повлияна от смесица от външни влиятелни фактори. Забележителното в динамиката на подобни срещи обаче е, че при тях са склонни да се сблъскват не само конкретните амбиции на двамата лидери, но също и че основните интереси на Русия и Турция започват да стават все по-различни. Например, в значимата на глобално равнище иранска криза, Москва – независимо от своите обещания за добросъседски отношения, е заинтересована най-вече да предотврати изтичането на ирански петрол на световния пазар, което със сигурност ще доведе до намаляване на референтната цена.³⁶ И обратно: отсреща Анкара се интересува много повече от разширяването на иранския износ на нефт и газ, тъй като това се вписва изцяло в дългосрочната ѝ идея за създаване на „енергиен център“.³⁷ А четирите основни „театра“ на днешните разногласия между Русия и Турция, управлявани внимателно, но едва ли задоволително, включват: Сирия, района на Черно море, Либия, както и напоследък – Южен Кавказ.

Вечно променящата се безизходица в Сирия

Първият и все още най-внушителен конфликт, при който Русия и Турция преживяха високорисков сблъсък на политики, след който успяха да установят модел на сътрудничество – преди да навлязат в нов етап на нестабилни опити за избягване на конфликти, беше конфликтът в Сирия. Ердоган винаги е бил (а и все още е) твърдо настроен срещу режима на Башар Асад, но руската военна интервенция през септември 2015 г. унищожи неговите проекти, довеждайки в края на същата година двустранните отношения до опасната най-ниска възможна точка, тъй като причиненият от унищожаването на руския бомбардировач Су-24М сблъсък се превърна в реална конфронтация.³⁸ Затова новото сближа-

36 Една типична оценка от страна на О. Соловева, „Neftianye dokhody Rossii podeliat Iran i Saudovskaja Aravija“, Независимая газета, 20 декември 2020 г., достъпна на: www.ng.ru.

37 Едно информирано мнение на О. Ш. Калехсар, „Бъдещето на износа на природен газ от Иран за Турция след „откриването“ на Черно море“, Daily Sabah, 29 август 2020 г., достъпен на: www.dailysabah.com.

38 Някои нови подробности относно тази криза бяха разкрити от Северната мрежа за изследвания и наблюдение; виж А. Бозкурт, „Президентът на Турция и министърът на отбраната игнорират предупрежденията на военните експерти относно рисковете от свалянето на руския реактивен самолет“, Nordic Monitor, 28 август 2020 г., достъпен на: <https://nordicmonitor.com>.

ване между двете страни през 2016 г. се оказва още по-забележително, тъй като Путин успя да ангажира Ердоган във „формата от Астана“ (с трета страна – Иран), което пък осигури ефективно гасене на повечето „пожари“ в рамките на сирийската гражданска война чрез евакуиране на въоръжените бунтовници в провинция Идлиб. До края на 2019 г. обаче полезността на този формат се оказва вече изчерпана (нещо, потвърдено и от опита за провеждане на ново заседание през февруари 2021 г.), като така в трансформацията на войната се оформи нова безизходица.³⁹

Това, което настроива руските и турските военни интервенции в Северна Сирия една срещу друга, е внезапното (и никога напълно изяснено) решение на бившия американски президент Доналд Тръмп да изтегли американските сили от Източна Сирия, което всъщност означава изоставяне на Сирийските демократични сили (SDF) в смъртна опасност.⁴⁰ Турция не губи време да се възползва от това отстъпление на САЩ и предприема инвазия, за да окупира 30-километрова „зона за сигурност“ по своята граница със Сирия, като изтласква Кюрдските отряди за защита на народа (YPG) още по на юг. Москва успява да договори компромис, който осигурява на Турция контрол над централната част на тази „зона за сигурност“, но в същото време оставя някои ключови градове, като например Кобани, Манбидж и Камисли, под съвместния контрол на SDF и на армията на Асад.⁴¹ Тук не е необходимо да се изброяват всички незначителни неуспехи при прилагането на този компромис, който *de facto* съществува още от пролетта на 2021 г., въпреки че остава незадоволителен, както за всички заинтересовани страни, така и за ключовите външни заинтересовани фактори.

Това, което е най-важно при разглеждане на отношенията между Русия и Турция, е голямата вероятност двете страни да са действали по различно тълкуване на сделката от октомври 2019 г. Тогава Путин предполага, че изпълнението поне на половината от желанията на Ердоган ще осигури неговото съгласие за „освобождаване“ на провинция Идлиб от сирийската армия и про-иранското опълчение в замяна на другата половина, но Ердоган отхвърля тази сделка „по подрабаване“. Постепенното настъпление започва през февруари 2020 г., когато, въпреки броя на нарастващите жертви, Турция изпраща в Идлиб подкрепления и нанася поредица от тежки удари по сирийските войски, като така си възвръща част от загубената земя.⁴² За да

39 Един полезен анализ на този формат е този на С. Тенаут, „Процесът от Астана: Един гъвкав, но крехък случай за Русия“, Кратък анализ, Вашингтонски институт за политика в Близкия изток, 28 април 2020 г., достъпен на: www.washingtoninstitute.org. А за срещата в Сочи, вжж М. Беленка, „V Sochi ozhivliaiut Konstitutsionnyj komitet“, Комерсант, 18 февруари 2021 г., достъпен на: www.kommersant.ru.

40 Пример за сериозна критика на това решение е този на Д. Л. Биман, „Последствия от новия рег в Сирия – рег, възникнал от хаоса“, Brookings, 24 октомври 2019 г., достъпно на: www.brookings.edu.

41 Руските експерти са склонни да представят този компромис като история на успеха; вжж Р. Мамегов, „Sirijaskaia sdelka: kak Rossiia prevratilas' v klichuevogo igroka na Blizhnem Vostoke“, TASS, 21 октомври 2019 г., достъпна на: <https://tass.ru>.

42 Първоначалните руски оценки са отразени в А. Лавров, „Erdogan na rasput'e: nastuplenie Sirii proveriaet reshimost' ,Turtsii“, Известия, 8 февруари 2020 г., достъпно на: 16 <https://iz.ru>. Преразгледащите оценки могат да се видят при Ф. Лукианов, „Идлиб като кулминация на сирийската война“, Аналитика и коментари, Руски съвет по международни отношения, 28 февруари 2020 г., достъпен на: <https://russiancouncil.ru>.

изясни позицията си, Ердоган пътува до Москва, а Путин трябва да приеме прекратяването на огъня, без да се допита до мнението на Ал-Асад. Налага му се да признае обаче реалността на едно неопределено забавяне за постигане на окончателна победа в постоянно променящата се сирийска война.⁴³

И не толкова самият факт, че бунтовниците с различни убеждения (включително и някои потомци на Ал-Каида) са укрепени в Идлиб и защитени от Турция, е основният проблем за Москва, а по-скоро, че непрекъснато изплъзващата се победа изостря доста стабилната нестабилност на режима на Ал-Асад.⁴⁴ Русия не може да осигури ресурси за едно следвоенно възстановяване, което е необходимо за консолидиране на диктаторската власт, както не може да разчита и на сериозно отслабения в икономическо отношение Иран да поеме водещата роля в тази задача. В края на 2020 г. Москва се опитва да организира международна конференция за завръщането на бежанците в Дамаск, но този опит за поемане на контрол над хуманитарната програма се проваля поради недвусмисления отказ на ЕС да участва, както и заради по-добре организиранията усилия от страна на Турция да изиграе картата с бежанците в своя собствена полза.⁴⁵ Русия е засегнала в една ситуация без победа, в която не може да се противопостави ефективно на евентуална нова турска операция, насочена към включване на повече гранични зони в собствената ѝ „зона за сигурност“ така, както не може да преодолее и турската защита на „безопасното убежище“ за бунтовниците в Идлиб.⁴⁶ Тази безизходица би могла да се промени допълнително – но едва ли в полза на Русия – ако администрацията на Байдън се опита да компенсира някои от последните грешки в американската политика, като например отмени „предателството“ на Тръмп към кюрдските съюзници или отрече твърдо режима на контрол на Асад по териториите на изток от Ефрат, които ще се ползват от получаването на международна помощ за възстановяване.

Неспокойните води на Черноморския регион

Поради липса на сухопътна граница, Черно море представлява най-прямата точна на взаимодействие в отношенията между Русия и Турция, а двата газопровода („Син поток“ (2005 г.) и „Турски поток“ (2020 г.)), пресичащи това море надлъж и нашир, осигуряват материалната връзка. Стратегическата конфигурация на този конкретен „театър“ бе променена значително в резултат от руската анексия на Крим през пролетта на 2015 г., а тежката милитаризация на този полуостров – така, че разположените на място радарни, наземни и противокорабни ракетни системи да гене-

43 По-нататъшната ескалация на напрежението около Идлиб е описана от И. Суботин в „Rossiia i Turtsiia v polushage ot novoj ssory v Sirii“, Независимая газета, 21 септември 2020 г.

44 Тези опасения са отразени от И. Матвеев, „Сирийският Идлиб: Какво следва?“ Анализ и коментари, Руски съвет по международни отношения, 17 ноември 2020 г., достъпен на: <https://russiancouncil.ru>.

45 Едно справедливо описание на М. Беленка, „Спаси ригово беженца“, „Коммерсант“, 12 ноември 2020 г., достъпно на: www.kommersant.ru.

46 Турската позиция е очертана от К. Кагур в „Залозите в сирийско-турската гранична зона“, Периферна визия, „Карнеги“ център за Близкия изток, 8 юни 2020 г., достъпен на: <https://carnegie-mec.org>.

пират зона за ограничен достъп и възпиране (A2/AD), обхващаща цялата централна част на същото това море.⁴⁷ В НАТО са принудени да разширят своята дейност и внимание към този „театър“, а руски бойци участват с охота във въздушните прихвращения и тормоза на посещаващите тази част на морето американски военноморски разрушители, като големи части от морето остават често затворени за руски учения.

Русия има дългогодишен опит в проектирането на сила и мощ в този район – от Молдова през 1992 г., през Грузия през 2008 г., та чак до Донбас през 2015 г. Що се отнася до НАТО – на предизвикателството, свързано с ефективното овладяване на една по-нататъшна руска агресия срещу такива ключови партньори като Грузия и Украйна, Алиансът може да отговори само с едно по-напреднало военно сътрудничество с Турция.⁴⁸ Москва е съвсем наясно с тази конкретна променлива в баланса на военните способности, поради което се стреми да използва всяка възможност, за да нахърни турските взаимоотношения с НАТО, подклаждайки противоречията, породени от разполагането на ракетната система С-400.⁴⁹ Русия разчита също така и на едни по-нататъшни възможности, които биха евентуално възникнали в резултат на фокусирането на турския флот върху напрежението с Гърция в Егейско море, както и на прекомерната ангажираност от страна на САЩ с геополитическата конфронтация с Китай, който пък липсва изцяло в този „театър“.⁵⁰ Русия се стреми да се възползва и от напрежението между Турция и някои арабски държави, като например организира в Черно море съвместни военноморски учения с Египет.⁵¹ Въпреки всичко това обаче, Турция остава ангажирана с насоките, предложени в специално калибрираната стратегия на НАТО за този регион, като продължава да участва във все по-голям брой учения, без да полага каквито и да е усилия за облекчаване на опасенията от руска страна.⁵²

Едно доста трудно предложение от страна на руското стратегическо планиране включва възможността Турция да затвори Босфора за Черноморския флот – вариант, който според Конвенцията от Монтрьо (1936) остава

47 Информирателните съмнения относно ефективността на тези възможности са представени от Д. Бари в „Анти-достъп/отказ до площ: Спукване на „безполезния балон?“, Блог за военен баланс, IISS, 29 март 2019 г., достъпен на: www.iiss.org. Виж също М. Кофман, „Русията A2/AD: не е надценен, просто е лошо разбран“, Военен анализ на Русия, 25 януари 2020 г., достъпен на: <https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com>.

48 Някои сценарии за подобни кризи са разглеждани и разиграни от С. Дж. Фланеган, А. Биненджик и гр. в „Русия, НАТО и сигурността в Черно море“, Изследователски доклад на RAND, 2020 г., достъпен на: www.rand.org.

49 М. Пек, „Най-добрате руска стратегия за контрол на Черно море: разделяй и владей“, Forbes, 8 декември 2020 г., www.forbes.com.

50 „Турският флот ще проведе мащабни военни учения в Егейско море“, Hurriyet Daily News, 23 февруари 2021 г., достъпен на: www.hurriyetdailynews.com. Пример за последното може да бъде намерен в П. Брийдлау и М. Е. О'Ханлон, „Черно море: как Америка може да избегне конфликт между великите сили“, Рег възникнал от хаоса, Brookings, 15 декември 2020 г., достъпна на: www.brookings.edu.

51 Едно типично пропагандно увъртане на тези учения: В. Мухин в „Rossiia i Egipt posylaiut Turtsii signal voennymi manevrami“, Независимая газета, 15 ноември 2020 г., достъпна на: www.ng.ru.

52 Г. Тол, Й. К. Исуки, „Връзките между Турция и НАТО са проблемни, но там има и едно светло петно“, Анализ на политиката, Институт за Близкия изток, 16 февруари 2021 г., достъпен на: www.mei.edu.

отворен за някои по-тежки международни кризи.⁵³ Руски коментатори спекулират, че Турция може да прибегне до такива грастични мерки единствено с твърдата подкрепа на НАТО, така че решаващите доставки за руската групировка в Сирия да бъдат прекъснати; както и това, че разполагането на една американска военноморска ескадра след срока от 21 дни (така, както е предвидено в правилата от Монтрьо) би променило военния баланс в този конкретен „театър“ на действия.⁵⁴ А това, което прави подобни спекулации правдоподобни, е турската позиция по отношение на полу-замръзналата за момента конфронтация между Русия и Украйна. Подкрепата на Анкара за каузата на кримските татари е само един незначителен гразнител за Москва.⁵⁵ По-голямо безпокойство обаче предизвиква военното ѝ сътрудничество с Украйна – и по-специално, износьт на турски оръжейни системи, включително и на ударни безпилотни летателни апарати.⁵⁶ Турските компании са готови да се възползват от споразумението за военно сътрудничество, подписано по време на посещението на президента Владимир Зеленски в Истанбул през октомври 2020 г., за създаване на съвместни предприятия с бързо модернизиращия се украински военно-промишлен комплекс.⁵⁷ Руските експерти обаче се притесняват, че атаките с безпилотните летателни апарати могат да се окажат фактор за едно евентуално ново изригване на военни действия във военната зона в Донбас, където не е имало никога стабилно прекратяване на огъня, а балансът на силите се променя постепенно в полза на реформираната и преоборудвана украинска армия.⁵⁸

Турското ръководство е склонно да дава приоритет на политическите и военни маневри в Източното Средиземноморие пред „театъра на действие“ в Черно море. В първия случай обаче на него често му се налага да играе срещу сериозни шансове, докато във втория случай разполага с някои уникални предимства, тъй като може да предостави или да откаже на НАТО ключови активи в развиващата се конфронтация с Русия. А ако бъде развито по план, военното сътрудничество между Турция и Украйна би могло да осуети намерението на Русия за устойчиво доминиране в рамките на този конфликт.

Оспорваният насилствен хаос в Либия

Протакалата се гражданска война в Либия е известна не само с разгробеността на воюващите на място страни, но така също и с разно-

53 Такава възможност се обсъжда постоянно в руските медии; виж например „Ugroza zakrytiia Turtsiej Bosfora i Dardanelli dlia rossijskikh voennykh korablej vpolne real'na“, Interfax-AVN, 28 февруари 2020 г., достъпен на: www.militarynews.ru.

54 Владимир Мухин, „Zakroet li Turtsia dlia voennykh korablej Rossii Bosfor i Dardanelli, Независимая газета, 20 декември 2020 г., достъпна на: www.ng.ru.

55 „Турският външен министър потвърждава подкрепата за Кримската платформа“, UNIAN, 18 декември 2020 г., достъпен на: www.unian.info ; „Турски дипломат, началник на отбраната в Киев, за разговори с висши украински служители“, Hurriyet Daily News, 18 декември 2020 г., достъпен на: www.hurriyetdailynews.com.

56 В. Мухин, „Ukraina gotovit dlia Donbassa“ karabakhskij scenarij, Независимая газета, 15 декември 2020 г., достъпна на: www.ng.ru.

57 К. Каспароглу, „Турция и Украйна засилват взаимните си отбранителни връзки“, Eurasia Daily Monitor, 16 ноември 2020 г., достъпно на: <https://jamestown.org>.

58 Виж например Ф. Данилченко, „Ukraina gotovit dlia Donbassa“ karabakhskij stsenarij“, „Московски комсомолец“, 10 октомври 2020 г., достъпен на: www.mk.ru.

образието на външни сили, за большинството от които залогът в тази война е доста нисък, а приоритетът, който те отдават на една евентуална победа, се оказва в най-добрия случай вторичен. Русия и Турция подхождат към този сложен конфликт от много и различни гледни точки, като преследват и доста несъвместими цели. Що се отнася до Путин, ужасната смърт на Муамар Кадафи е едно напомняне за съдбата на диктаторите, изправени пред спонсорираните от Запада „цветни революции“, докато за Ердоган променливите бойни действия са символ за постоянството на неговата мечта, че „Арабската пролет“ ще го постави на лидерската позиция в мюсюлманския свят.⁵⁹ И двете държави наблюдават равнодушно хода на военните действия чак до началото на 2019 г., като Русия прави първия ход с допускането, че е дошъл моментът, в който може наистина да настъпи обрат с малки и безплатни усилия.

В продължение на няколко години руските военни се опитват да поддържат отношения със самоназначил се „фелдмаршал“ Халифа Хафтар, като по такъв начин възможността Русия да предостави на неговите разнородни сили решаващо предимство чрез разполагане на около 1000 частни наемници „Вагнер“ изглежда напълно осъществима. Москва успява да запази своята позиция на „неутралитет“, тъй като една покана за намеса би била лесна за отказване, а разходите се покриват от ОАЕ.⁶⁰ Първоначално, предприетата през април 2019 г. офанзива се оказва успешна, но тази офанзива е спряна в предградията на Триполи поради невъзможност да продължи от безсилие, което пък дава възможност на Турция да промени нещата с пряка намеса. Ердоган не се интересува изобщо от каквито и да е укори, като основната му цел е да принуди разгроменото правителство на националното съгласие (GNA) в Триполи да подпише споразумение за делимитация на морската граница, което пък е съмнително по всички международни стандарти.⁶¹ Разполагането на място на турски инструктори, на ударни безпилотни летателни апарати и на сирийски наемници обръща хода на военните действия, като изтласква силите на Хафтар в безразборно отстъпление, възпирано единствено от пристигането на нови групи „Вагнер“ или от насилствената намеса на Египет.

Последвалата безизходица остава крайно нестабилна, но достатъчна, за да предотврати пряк сблъсък между, от една страна, руските не особено тайни сили, които сега включват и ескадрила от бойна авиация, а от друга – турските войски, чието разполагане е узаконено с резолюцията

59 Й. Йоффе, „Какво иска наистина Путин“, The Atlantic, февруари 2018 г., достъпно на: www.theatlantic.com. Един остър коментар по отношение на последното е „Силният човек на Турция – Регжен Тайип Ердоган, излиза на световната сцена“, The Economist, 8 септември 2020 г., достъпен на: www.economist.com.

60 Тази незаинтересованост от страна на Ердоган е понякога смекчена в един доклад на ООН, в който се разказва подробно за разполагането на наемниците; виж М. Николс, „До 1200 души, разположени от една руска военна група в Либия: доклад на ООН“, Роутерс, 6 май 2020 г., достъпно на: www.reuters.com. Ролята на ОАЕ е разкрита от доклад на Пентагона; виж „САЩ обвиняват ОАЕ за финансиране на руски наемници в Либия“, Middle East Eye, 1 декември 2020 г., достъпно на: www.middleeasteye.net.

61 По този въпрос виж Б. Станишек, „Турция: преустройство на Източното Средиземноморие“, Брифинг, Европейски парламент, септември 2020 г., достъпен на: www.europarl.europa.eu.

на парламента.⁶² Най-често една подобна пауза се оказва в съответствие с турските интереси, които се стремят да окажат въздействие върху международните проекти, насочени към разработването и износа на природен газ в Източното Средиземноморие.⁶³ Що се отнася до Русия, тя не се интересува нито от напрежъка на тези проекти, които биха могли да подкопаят позициите на Газпром на европейския газов пазар, нито от възобновяването на износа на либийски петрол, което пък може да доведе до допълнително намаляване на референтната цена.⁶⁴ За стария договор за изграждане на железопътната линия Бенгази-Сирт няма финансиране, а пък предложението за придобиване на военноморска база в Бенгази, което напомня за връщане към съветската епоха, е напълно неосъществимо.⁶⁵ Москва се стреми да засили своето влияние в Близкия изток, и най-вече връзките си с Египет и ОАЕ, но да разчита на вече избличените и опозорени „Вагнери“ се превръща вече в пасив за престижната руска външна политика. Оттам прозира и желанието да се покаже на Пекин, който през 2011 г. трябва да извърши една трудна операция, свързана с евакуацията на около 35 000 работници от Либия, че Русия е в състояние да премине към загранични интервенции, каквито Китай не би и посмял да планира. А тази демонстрация изважда наяве ограничените руски възможности за демонстриране на сила, както и за осигуряване на политически обхват.⁶⁶

Най-общо казано, Турция е по принцип доволна от статуквото, като трябва да гарантира за себе си единствено, че подпомаганите от ООН мирни преговори в различни формати няма да отменят споразумението за делимитация на морската граница, колкото и спорна да е самата делимитация. От своя страна, Русия няма с какво да допринесе чак толкова много за тези преговори, а може само да претендира за известна роля в неясния баланс между интересите на външните партньори – и то само докато продължават военните действия. Москва би могла да се опита да си осигури предимство пред подкрепяните от Турция групировки, които са съвсем недостатъчно контролирани от GNA. Но едната такава игра на „демонстрация на мускули“ ще изисква доста усилия и ресурси – неща, които руското командване е все по-малко склонно да отдели.

Новият интензитет на стария конфликт в Кавказ

Последните (засега) спазми в рамките на арменско-азербайджанския кон-

62 Турският парламент разширява разполагането на войски в Либия“, Al-Monitor, 23 декември 2020 г., достъпен на: www.al-monitor.com. А относно руските актуви, виж Дж. С. Бермудез и Б. Катц, „Следващият фронт на Москва: Разширяващият се руски военен отпечатък в Либия“, Коментар на CSIS, 17 юни 2020 г., достъпно на: www.csis.org.

63 За това виж А. Коен, „Морската сделка между Турция и Либия разстройва енергийния план за Средиземноморието“, Forbes, 8 януари 2020 г., www.forbes.com.

64 Г. Ибрагимова, „Ета страна може да обрुши' мировой рынок нефти“, РИА-Новости, 28 септември 2020 г., достъпно на: <https://ria.ru>.

65 Една индийска перспектива за тези интереси е Саураб Кумар Шахи, „Разбиране на руската рулетка в Либия“, National Herald, 25 юни 2020 г., достъпен на: www.nationalheraldindia.com.

66 С. Х. Зерба, „Китайската операция за евакуация на Либия: „Нов дипломатически императив – защита на гражданите в чужбина“, сп. „Съвременен Китай“, бр. 23, април 2014 г., 21 стр. 1093-1112, достъпно на: www.tandfonline.com.

фликт около Нагорни Карабах, който се разрази едновременно с разпада на Съветския съюз, достигна своята кулминация, а през 1994 г. последва прекратяване на огъня, бяха напълно предвидими. Загубата на огромни територии беше неприемлива за все по-настъпателния Азербайджан, който през април 2016 г. организира нова, пробна офанзива.⁶⁷ Руското върховно командване беше наясно с добре финансираната подготовка на Азербайджан да направи опит с политически провъзгласеното „Военно решение“, но засилените контакти на тази страна с арменските военни доведоха до съответните оценки, които сочеха за ограничена офанзива, която би довела до определен тактически успех, изчерпващ азербайджанските способности за дълго подготвяните защитни позиции само за няколко седмици.⁶⁸ А това, което доказва, че тази оценка е била погрешна и се е превърнала в трудна изненада за Кремъл, е силната политическа и материална подкрепа за Азербайджан от страна на Турция; което пък представлява отклонение от предишната готовност на Анкара да признае доминиращото влияние на Русия в Кавказ.⁶⁹

Пряката намеса на Турция в хода на пълноценните военни действия включва не само техническа помощ за провеждане на безпилотни атаки и транспортиране на сирийски наемници до фронтовата линия, но така също и разполагане на ескадрила от изтребители F-16 недалеч от базата в Азербайджан.⁷⁰ Москва прави опит да продължи да се придържа към традиционната си позиция на справедлив и мощен арбитър, но този неин „неутралитет“ означава да откаже на Армения каквато и да е помощ в ситуация, в която Азербайджан получава цялата необходима подкрепа от Турция.⁷¹ Ранните опити на Путин да договори прекратяване на огъня предполагат, че военните действия преминават вече към обичайната си безизходица, тъй като не са успели да предвидят неизбежния срив в арменската отбрана.⁷² Тази отчаяна ситуация дава възможност на Путин да организира прекратяване на бойните действия, но възстановяването на ролята на Русия като поддръжник на мира се оказва доста трудна задача, тъй като способностите на тази страна да доминира в региона на Южен Кавказ са вече също сериозно компрометирани.

Набързо разположените, леко въоръжени мироопазващи сили от около 2000 военнослужещи могат да следят наблюдението на прекратяването на огъня, но не могат да предотвратяват никакви нарушения. Със си-

67 „Самоузкаване от безизходицата в Нагорни Карабах“, доклад № 255, Международна кризисна група, 20 декември 2019 г., достъпен на: www.crisisgroup.org.

68 Р. Пухов, „Dazhe takicheskie uspekhi pozvoliat Baku uluchshit polozhenie azerbajdzhanskikh voisk na linii soprikosnoveniia“, Анализ и коментари, Руски съвет по международни въпроси, 29 септември 2020 г., достъпен на: <https://russiancouncil.ru>.

69 К. Крушовцев, „Tretij kondominium. Kak Karabakh izmenit otnosheniia Rossii i Turtsii“, Коментар, Московски център „Карнеги“, 9 октомври 2020 г., достъпен на: <https://carnegie.ru>.

70 Дж. Тревитик, „Разгърнатите от Турция в Азербайджан F-16 са се преместили в нова база“, The Drive, 26 октомври 2020 г., достъпен на: www.thedrive.com.

71 И. Преображенски, „Нагорни Карабах: какво да очакваме от Русия?“ Riddle, 30 септември 2020 г., достъпно на: www.ridl.io.

72 Оценката наст-фактум принадлежи на А. Рам, „Как и защо бе разбита отбраната на Нагорни Карабах“, „Независимое военное обозрение“, 26 ноември 2020 г., достъпен на: <https://nvo.ng.ru>.

гурност не могат да осигурят и руски „протекторат“ сред остатъците от Нагорни Карабах – така, както е показано в някои анализи.⁷³ Крехкият характер на ограниченото във времето споразумение за управлението на този конфликт е твърде очевиден за арменците, които нямат друга надежда или даже съюзник, на когото да разчитат.⁷⁴ А това, което изглежда за Кремъл основно постижение в тази бърза маневра на високо равнище, е изключването на Турция от изпълнението на мирната операция.⁷⁵ Москва все още трябва да приеме разполагането на 60 турски служители в съвместния център за наблюдение близо до Агdam, който осигурява спазването на примирието с летящи безпилотни летателни апарати.⁷⁶ Но тази руска инициатива, подкрепена дори и от разполагането на новите войски, не може да намали силата на новосформирания турско-азербайджански съюз, чиято символична мощ е показана на парада на победата в Баку, на който присъства и самият Ердоган.⁷⁷ Освен явната символика, реалната сила на този съюз се състои в дълбочината на икономическите и енергийни връзки, които се очакваше да получат допълнителен тласък от откриването на железопътната линия между Нахичеван и Баку – така, както бе предвидено в самото споразумение и бе обезпечено с незабавна инвестиция.⁷⁸ А самият факт, че руското господство в Южен Кавказ е вече компрометирано и фактически отменено – и то не в резултат от разширяването на НАТО или от разширеното партньорство от страна на ЕС, а от намесата на Турция – е много трудно да бъде осъзнат от Москва, където редица основни експерти продължават да спорят във връзка с арогантността на Ердоган, както и с пренапрежението от страна на Турция.⁷⁹ Всички тези аргументи обаче не са без основание, тъй като предполагат признаване на едно ново качество в натрупаното напрежение в рамките на партньорството между Русия и Турция, като същевременно издават и опасения относно пренапрягане от страна на самата Русия.

73 Виж например В. Сокор, „Операцията на Русия за „поддържане на мира“ в Нагорни Карабах: основаване на руски протекторат“, Eurasia Daily Monitor, 10 декември 2020 г., достъпен на: <https://jamestown.org>. Реалната ситуация на място е представена от К. Кривошеев „Живеем с надеждата да видим нашата земя: отчет от Агdam, 7 декември 2020 г., достъпно на: <https://theins.ru>.

74 А. Искандарян, „Операция за изграждане на митове: какво е загубила Русия във Втората Карабахска война“, Коментар, Московски център „Карнеги“, 18 ноември 2020 г., достъпен на: <https://carnegie.ru>.

75 Дж. Шер, „Русия и Карабах: Дипломатически триумф и една съмнителна победа“, Блог на ICDS, 16 ноември 2020 г., достъпен на: <https://icds.ee>.

76 П. Гобл, „Съвместен руско-турски център за наблюдение на Карабах отваря врати на фона на нови противоречия“, Eurasia Daily Monitor, Фондация „Джеймстаун“, 4 февруари 2021 г., достъпен на: <https://jamestown.org>.

77 Отразяването на това помпозно събитие може да бъде намерено в „Една нация, две държави на показ, когато Ердоган посещава Азербайджан за парада на победата в Карабах“, Франция, 24, 10 декември 2020 г., достъпен на: www.france24.com.

78 Руският контрол над този коридор едва ли ще намали неговото геополитическо значение; виж Ф. Тастекин, „Колко реалистични са амбициите на Турция относно стратегическия коридор с Азербайджан“, Al-Monitor, 4 декември 2020 г., достъпен на: www.al-monitor.com.

79 Една редакционна статия в умерено независимия вестник „Независимая газета“ дава пример за такива аргументи; виж „Turtsia vybrala put' razobscheniia s ostal'nyh mirom“, „Независимая газета“, 11 октомври 2020 г., достъпна на: www.ng.ru.

Заклучение: Опит за изграждане на мост над едни задълбочаващи се различия

Бурната 2020 година постави на изпитание и влоши значително вечно глусисленото руско-турско партньорство, което в най-добрия случай се превърна в нещо като „сделка“, но със сигурност не стана „стратегическо“. Основата на икономическите връзки между двете страни и на първо място – износът на руски природен газ за Турция, бе отслабен значително. Дори и през следващите месеци двете държави да преминат през някакво икономическо възстановяване, което изобщо не е сигурно, то търговските и инвестиционните потоци едва ли биха се възстановили. В контекста на временно и неприятно прекратените войни в Сирия и Либия, Русия и Турция не само подкрепяха противоположните фракции, но така също и манипулираха риска от пряка военна конфронтация.⁸⁰ Енергичната намеса на Турция във войната за Нагорни Карабах бе решаваща за осигуряването на победа за Азербайджан, но пък в същото това време обезцени руските гаранции за сигурност по отношение на Армения. Този пробив се оказа доста по-обезпокоителен за Москва, отколкото става ясно от официалния дискурс, а разполагането на руски мироопазващи сили не може да възстанови руските способности за надмощие в развитието на сигурността в района на Кавказ. Личните връзки между двамата амбициозни лидери са достатъчни за намиране на начин да избегнат конфликт в тези военни зони, но раздразнението и взаимното недоверие между тях продължават да растат.

За някои европейски политици и експерти това скрито напрежение, както и управляваните разногласия, създават стимули да проучат възможностите за задълбочаване на разделението между Русия и Турция, които пък доста напобобяват на предложенията за насъскване на Русия срещу Китай, генерирани от някои експерти във Вашингтон.⁸¹ Най-склонни от всички да подкрепят подобни възможности са италианските експерти, които твърдят, че Либия е най-обещаващата конфликтна зона, в която Турция би могла да бъде изтръгната от презръдките на Русия.⁸² Проблемът при подобни идеи е не само това, че за ЕС е изключително трудно да формира обща позиция в управлението на либийския конфликт, докато за постигането на нещо в Кавказ не разполага с почти нищо, а едновременно е изложен и на сериозни проблеми, свързани с проблемите на бежанците в Сирия.

Като още по-сериозен проблем се явява постепенно ескалиращият раздор в отношенията на ЕС с подчертано антилибералната и категорично националистическа Турция.⁸³ През 2020 г. Ердоган успява да компенсират ерозията на собствената си вътрешна база на подкрепа, като

⁸⁰ Руската разследваща журналистика разкри редица конкретни обрати, свързани с рационализирането на този модел, но те едва ли са достатъчно много; виж например, И. Сокрянская, „Бранный мир“, Новая газета, 7 ноември 2020 г., достъпно на: <https://novayagazeta.ru>.

⁸¹ М. Крьонинг, „Съединените щати не трябва да се обединяват с Русия срещу Китай“, Външна политика, 13 май 2020 г., достъпно на: <https://foreignpolicy.com>.

⁸² Виж Н. Точи, „Отцепване на Турция от презръдката на Русия: трансатлантически интерес“, Коментар на IAI, 14 декември 2020 г., достъпен на: www.iai.it.

⁸³ М. Леонард, „Другият Путин на прага на Европа“, Коментар, Европейски съвет по външни отношения, 4 август 2020 г., достъпен на: <https://ecfr.eu>.

печели по точки в някои външни начинания, но ефектът от „победите“ в Либия или Кавказ се оказва неизбежно краткотраен. През следващите месеци на него ще му се наложи или да предприеме по-нататъшни и все по-скъпи интервенции, или да натисне по-силно върху политическата опозиция у дома. В първия случай ще бъде сигурен, че ще се сблъска с някои западни интереси, докато във втория ще си навлече не само критиката, но така също и санкции от страна на ЕС и новото ръководство на САЩ.⁸⁴

Един още по-сериозен проблем, свързан с предложенията за отгъпване на Турция от Русия, е голямата вероятност от милитаризирана конфронтация в резултат на срив на квази-съюза между тези две държави. Европейският съюз съвсем не е готов да се справи с риска от такъв силен сблъсък, поради което ще трябва да избягва всяко действие, които би могло да направи политически наложително предоставянето от страна на ЕС на ефективна подкрепа на Турция. Във всеки случай, между двете агресивни авторитарни държави може да възникне криза и то доста по-сериозна от емоционалните спорове в края на 2015 г. А една от възможните причини за такава криза би могло да бъде участието на Турция в модернизацията на украинската армия и на украинския флот. Затварянето на Босфора за руските бойни кораби ще предизвика със сигурност подкрепени от мощни демонстрации заплахи от Москва, а при това положение Турция – като държава-членка на НАТО, със сигурност ще поиска защита. Съюзниците може да сметнат за необходимо да осигурят сигурността на турска територия, включваща и контрол над Проливите, като, в такъв случай, те биха имали много по-голяма гъвкавост, отколкото в ситуация, в която кризата е възникнала в резултат на тяхната собствена политика.

Постепенното съзряване на авторитарните режими в Русия и Турция не прави тяхното сближаване в областта на сигурността по-лесно, тъй като всеки от двамата амбициозни лидери е по-заинтересован да използва възможностите, произтичащи от конфликт, пред който е изправен грузият лидер в отношенията си със Запада, отколкото да протегне ръка за помощ на колегата, изпаднал в беда. ЕС разработва полезна комбинация от ангажираност и съержаност в отношенията си с двамата свои трудни съседи, като обаче ще трябва да прецизира постоянно тази своя политика, свързана с намаляване на риска от конфронтацията помежду им.

84 По отношение на последното, виж Р. Грамър, К. Ливингстоун, Дж. Деч, „Байдън предоставя на Турция „тихо“ третиране“, Foreign Policy, 3 март 2021 г., достъпно на: <https://foreignpolicy.com>.

Д-р Павел К. Баев е изследовател в Института за изследване на мира в Осло (PRIO). Освен това е старши нерезидент в Института „Брукингс“, Вашингтон, както и асоцииран научен сътрудник във Френския институт за международни отношения (IFRI), Париж. След като завършва Московския държавен университет (магистър по политическа география, 1979 г.), работи в изследователски институт към Министерството на отбраната на СССР, получава докторска степен по международни отношения от Института за американски и канадски изследвания към Академията на науките на СССР, а след това работи в Института за Европа в Москва. В PRIO започва работа през октомври 1992 г. През 1995-2001 г. е редактор на тримесечното списание на PRIO – „Диалог за сигурност“, а в периода 1998-2004 г. е член на борда на PRIO. Член е на научната мрежа PONARS Eurasia, базирана в Университета „Джордж Вашингтон“. Професионалните му интереси включват енергетиката и сигурността в руско-европейските отношения, руско-китайските отношения, руската политика в Арктика, трансформацията на руската армия, както и пост-съветското управление на конфликтите в Кавказ и големия Каспийски регион. Автор на седмична рубрика в „Eurasia Daily Monitor“ на Фондация „Джеймстаун“.

Френският институт за международни отношения (IFRI) е изследователски център, както и форум за дебати по важни международни политически и икономически въпроси. Начело с Тиери дьо Монбриал от самото си основаване през 1979 г., IFRI е неправителствена организация с нестопанска цел. Като независим мозъчен тръст, IFRI определя своя собствена програма за научни изследвания, като редовно публикува своите констатации за глобалната аудитория. Възприемайки интердисциплинарен подход, IFRI обединява политически и икономически лица на ръководни длъжности с изследователи и международно известни експерти, за да могат взаимно да насърчат своите дебати и изследователска дейност.

За духа на дипломата: Стоян Петров-Чомаков

г-р Алека Стрезова

*„Каква е Вашата професия?
Аз съм дипломат – казах с увереност.
Дипломат? – измърмори той. – Това не е професия.
Всеки може да бъде дипломат....”*
(Из „Духът на дипломацията“ на Стоян Петров-Чомаков.
С., Лук, 2002, с. 23)

Дипломатическата професия е трудна за дефиниране. Тя не се измерва единствено с получаването на определен тип образование, което да ни позволи да я упражняваме. Даже напротив, често изисква от практикуващите я неизброими качества на характера, за да бъдат достойни представители на своето поприще. Дипломатическата практика обхваща толкова разнородни дейности, че би било трудно да се обрисова фигурата на съвършения дипломат. Идеалният представител на професията неведнъж е бил обект на изследване от различни писатели, които изброяват редица черти на характера, които биха спомогнали успеха във външнополитическите мисии. Дългият списък добродетели включва богата обща култура, добра информираност, познание на чужди езици, активност, вроген такт и диалогичност, търпение, благоразположеност, лоялност, гискретност и много други. Разбира се, при професионалните номинации е почти невъзможно да се постигне единение на всички тези благоприятни фактори у една единствена личност. Но поставеният висок праг ни позволява да видим ясно по-изявените сред дипломатите, спечелили общественото уважение и останали в историята с успешната си професионална и обществена дейност.

Без съмнение, сред тях се нарежда Стоян Петров-Чомаков, един от изтъкнатите външнополитически представители на България. Неговата биография е отражение на успелия професионалист, започнал от най-ниските стъпала на дипломатическата кариера, образован, възпитан и работоспособен, със забележително чувство за хумор, наредил се сред емблематичните дипломати на царска България.

Стоян Петров-Чомаков е роден на 8 май 1888 г. в Пловдив в семей-

ството на руския офицер на българска служба, полковник от артилерията Владимир Петров, и придворната дама Мария Чомакова. Дядо му г-р Стоян Чомаков е сред изявените дейци на Българското възраждане, потомък на голямата, богата и прочутата фамилия Чалъковци, рагващи се на доверие и влияние сред османските управляващи. Той е първият градски лекар в Пловдив, един от водачите на българската борба за църковна независимост, заема високи административни постове в Османската държава, а след Освобождението е политик в Източна Румелия, за кратко и министър на народното просвещение в преходното правителство на г-р Константин Стоилов (лято на 1887 г.), депутат в две народни събрания по време на Стамболовото управление. Още от малък Стоян е възпитаван в дух на патриотизъм, отговорност и човечност. Неговата майка е придворна дама на княгиня Мария-Луиза и на царица Елеонора. Отраснал близо до двореца, той отрано развива уважение към монархическата институция и съзнание за достолепието на службата в името на държавата. Момчето расте в обкръжението на две по-големи и една по-малка сестра – Елена, Соня и Мария, родени съответно през 1882 г., 1884 и 1891 г. Сестра му Елена впоследствие става придворна дама на царица Йоанна и след 1944 г. прекарва живота си в изгнание близо до царското семейство.

Стоян учи в Първа софийска мъжка гимназия до шести клас (днес десети гимназиален клас), а последните две години от средното образование прекарва в лицей „Анри IV“ в Париж. Френската столица е и мястото, където той завършва право, със степен „лицансие“.

След дипломирането си, Стоян Петров-Чомаков се завръща в България. Желанието му за професионална кариера го отвежда в Министерството на външните работи и изповеданията. В това отношение той е привилегирован: новият ведомствен закон от 1907 г. дава преимущество на претендентите с юридическо образование при заемането на дипломатическа служба. Въпреки това обаче кандидатите следва да положат тежък изпит, за да бъдат приети на работа. Сред изпитните предмети влизат задължително френски и български език, както и общи предмети, свързани с административната уредба на Министерството, българска история и география, отношения с другите държави. В началото на юни 1910 г. Стоян Петров-Чомаков издържа блестящо положените изпити и измежду шестимата кандидати е класиран на първо място, което му дава старшинство. Започва кариерата му във Външно министерство.

За десет години младият дипломат преминава плавно първите стъпала на службата – назначен като аташе, той после става секретар от IV, III, II и I степен. Още в началото е избран за секретар-делегат в турско-българската погранична комисия, която заседава между май и ноември 1911 г.

Паралелно с дипломатическата служба, Стоян Петров-Чомаков получава и солидна военна подготовка. Завършва школата за запасни подпоручици и взема активно участие във войните за национално обединение на България (1912-1918 г.). По време на военните действия, като офицер от кавалерията, по негово лично желание, но и след дейното застъпничество на майка му,

той се озовава на предната линия на боевете. Проявената от него смелост е отличена с редица военни декорации като Войнишки кръст за храброст, Кръст за военни заслуги, Австрийски кръст за военни заслуги и др.

Доверието, на което се радва Стоян Петров-Чомаков сред цивилни и военни, е вероятно причина да бъде командирован в Щаба на армията за свързка със Съглашенското командване. Изрядната му служба е високо ценена от висшите офицери, които известно време след края на войната отказват да го демобилизират, понеже „...е единственият преводчик в Министерството на войната по французката кореспонденция.. крайно необходим“. Качествата му на добър професионалист го отвеждат и сред членовете на секретариата на българската делегация при Ньойската мирна конференция (1919 г.).

След края на Първата световна война дипломатът се завръща на своя пост. На 1 декември 1920 г. той е назначен за първи секретар на българската легация в Лондон. Чомаков е изпратен там по желание на пълномощния министър Димитър Станчов, който, впечатлен от качества на младежа, пожелава той да бъде привлечен за негов подчинен. По същото време Чомаков заема и поста на правителствен агент при Англо-българския смесен арбитражен съд, зает с разглеждането на претенциите за военно обезщетение към българското правителство. През петте години на временния трибунал, Чомаков е страна по стотици дела, голяма част от които, благодарение на неговото красноречие и добра аргументация, са отсъдени в полза на българското правителство. Той сам пледира на английски език и е високо ценен не само от своите колеги, но и от изтъкнати британски политици и дипломати, запознати с работата му.

Престоят в Лондон носи и голямата промяна в личен план за българския представител. През 1928 г. той се жени за Лили Джорджина де Поортър, дъщеря на британския предприемач от белгийски произход Едуард де Поортър, собственик на фирма за продажба на велосипеди и мотоциклети. От брака се раждат две деца: Соня и Владимир.

Отличното впечатление, което Стоян Петров-Чомаков прави на управляващите в София, скоро води до неговото повишение: през август 1927 г. той е назначен за управляващ българската легация в Будапеща, на който пост остава до 1933 г. По време на мандата си там той полага особени грижи за българската колония, за която успява да договори много облекчения и придобивки, например премахването на определени такси, добиване на места за проган на зеленчуци и др. Но основният негов принос е жестът на будапещенската община към българската общност в града: тя подарява обширно място за постройка на църква и училище. Благодарение на личните усилия и застъпничество на Стоян Петров-Чомаков, строежът на храма е завършен през 1931 г. и българската църква „Св. св. Кирил и Методий“ започва да приема богомолци. Стоян Петров-Чомаков организира и посещението на българския министър-председател Андрей Ляпчев в унгарската столица, комуто, не без дискретното влияние на дипломата, е устроен блестящ прием.

След като прекарва шест години в Централна Европа, през лятото на 1933 г. Стоян Петров-Чомаков е преместен за управляващ царската легация във Вашингтон (където по-късно става титулярен пълномощен министър през 1935-1936 г.). Животът отвъд океана остава дълбока следа в съзнанието на царския дипломат. Както той свидетелства години по-късно: „Няма пътуване, което да е било източник на толкова очарование, колкото първото ми пътуване до Америка, където бях изпратен през 1933 г. като титулярен временно управляващ. Това пътуване остава в моите спомени като прекрасно празнично събитие, от което мога да си спомня всяка отделна случка.“

Човек на действието и отговорен за съдбата на своите сънародници в чужбина, през пролетта на 1935 г. Стоян Петров-Чомаков инициира 15-дневна обиколка, за да посети българските колонии в средните и западните щати. Събранията със съгражданите според него ще имат за цел „да повдигнат националното чувство у колонията, да съживят интереса ѝ към България... и да разсеят заблуждения, създадени от заинтересовани страни“. Срещите на Стоян Петров-Чомаков минават в дух на сърдечност, добронамереност и диалогичност. Важна спирка в неговия маршрут е Ню Йорк, където той се среща с представители на еднохилядната българска колония в града. В своите разговори с нейни изтъкнати представители дипломатът поощрява изявените ѝ членове да се организират в дружество и да положат усилия за откриването на българско училище и национална църква. В Ню Йорк Стоян Петров-Чомаков открива българска изложба на съвременно изкуство и старинни сребърни накити. Експозицията е организирана от специално създадения за целта „Българо-американски институт“ и е под почетния патронаж на първата дама на САЩ, г-жа Елинор Рузвелт. На нея са представени творби на художниците Борис Денев, Иван Табаков, Димитър Пюдженов, Деньо Чоканов. Събитието е съпътствано от специални вечери, посветени на българския фолклор и на образователни сказки за България, на които българският дипломат и неговата съпруга са желани гости.

Докато е в Ню Йорк, Стоян Петров-Чомаков се среща с американски общественици, свързани с България. Той контактува с ръководни лица от Сдружението на американските колежи и Близкоизточната фондация (настоятели на американски училища в България), говори с член на Рокфелеровата фондация, с председателя на Университета в Колумбия и с председателя на банковата къща „Спайер и компани“. В официалното общуване българският дипломат е топло и внимателно приет от своите събеседници, пред които не пропуска да рекламира българската кауза.

Мисията на Стоян Петров-Чомаков в САЩ приключва в началото на 1936 г., когато той е привикан в София, за да оглави отдела за протокола и личния състав при Министерството на външните работи и изповеданията. Закратко е политически директор и главен секретар на ведомството. Прибрал се в столицата, той е натоварен с важни задачи: да председателства комисия, която да приеме окончателната форма на

проектозакон за устройството и службата в Министерството и да изработи проекто-правилник за провеждане на конкурсни изпити за постъпване на служба. Амбициозните промени във ведомството, въдъхновени от премиера и външен министър Георги Кьосеиванов, така и не са завършени, но гласуваните отговорности само свидетелстват за доверието и уважението, на което се радва Петров-Чомаков сред колегите си.

Интересен епизод от престоя му в Министерството е посещението на британския крал Едуард VIII и бъдещата му жена г-жа Уолис Симпсън в София през лятото на 1936 г. Като ръководител на протокола, Стоян Петров-Чомаков е изпратен да посрещне височайшата двойка на българо-турската граница и да я придружи до Югославия. Българинът е единственият официален представител, тъй като британският монарх пътува инкогнито. Крал Едуард VIII пристига в Свиленград с частния влак на Кемал Ататюрк, председател на Турската република. След като се представя на владетеля, дипломатът придружава личните гости до гара Казичене, където ги очаква цар Борис III, и ги отвежда в двореца във Врана.

На 6 март 1938 г. Стоян Петров-Чомаков е назначен за извънреден пратеник и пълномощен министър в Стокхолм. Българската легация в Швеция е открита по време на Първата световна война през 1915 г., но пет години по-късно е закрыта по бюджетни причини. В навечерието на Втората световна война е открита отново с титулярен дипломат и това е Стоян Петров-Чомаков. На 21 април 1938 г. той връчва акредитивните си писма на принца-регент Густаф Адолф и двамата водят непринуден разговор за двете държави. В свое интервю пред столичния вестник *Aftonbladet* Чомаков споделя желанието си за поддържането на добри отношения между двете страни и за задълбочаване на икономическите им, търговски и културни връзки. В края на годината той присъства на връчването на Нобеловите награди в Стокхолм. Внимателен наблюдател на важните политически събития в световен мащаб, дипломатът обръща особено внимание на политическия момент при връчването на престижните отличия. По повод номинирането на британската писателка Пърл Бък за Нобелов лауреат за литература, той коментира: „...то не е само поради живото артистично и хуманно чувство, което отличава студиите ѝ върху живота на китайския селянин, но и защото академията на демократическа Швеция пожела да подчертае с избора си своето собствено демократическо чувство и своята симпатия към многострадалния китайски народ, жертва на японския империализъм.“ В навечерието на Втората световна война Швеция, със своя твърдо прокламиран неутралитет, е интересен пост, на който дипломатите са активни зрители на стремежа на различни политически пропагандатори да привлекат държавата на своя страна.

Стоян Петров-Чомаков не остава дълго в Стокхолм, защото през декември 1939 г. е номиниран за извънреден пратеник и пълномощен министър в Букурещ. Прехвърлянето му в Румъния е свързано с промяната в международната конюнктура, която дава основания на България да пре-

тендира за връщането на Южна Добруджа, присъединена към северната ни съседка по силата на Ньойския мирен договор от 1919 г. Новата посока налага и смяна на ръководния персонал на легациите в Букурещ и София.

На 15 април 1940 г. Стоян Петров-Чомаков се представя на тържествена аудиенция пред румънския крал Карол II. Владетелят го посреща любезно и изразява надеждата, че дипломатът ще работи за мира между двете страни, а след края на церемонията външният министър Григоре Гафенку заявява, „че сега вече ще можем да приказваме, без протоколни пречки“. Този анонс, вероятно намекващ за предстоящите преговори за Южна Добруджа, обаче остава да виси във въздуха. Ще трябва да минат няколко месеца, докато започнат същинските разисквания по темата.

Преговорите, започнали на 19 август в Крайова, вървят мъчително и бавно, заради неотстъпчивостта на румънската страна и желанието на Букурещ все пак да запази градовете Силистра и Балчик. На 7 септември 1940 г. е подписана Крайовската спогодба, която постановява връщането на Южна Добруджа на България. Сред главните действащи лица, „за труда и усилието преди и по време на воденето на преговорите“, Стоян Петров-Чомаков е награден с орден „За гражданска заслуга“ II ст.

По време на Втората световна война Букурещ се оказва най-удобният наблюдателен пункт на военните действия, случващи се на Източния фронт през 1941-1942 г. От информацията, която Чомаков успява да събере, той стига до извода, че военните действия на германци и румънци на руска почва едва ли ще се увенчаят с успех. Анализът му не е приет добре в София, но прогнозите му се оказват верни.

Подозрението на управляващите към англофилските чувства на Чомаков през 1941 г. карат премиера и министър-председател Богдан Филов да го номинира за пълномощен министър в далечно Токио. Макар да получава агреман от японското правителство, избухналата война между Германия и СССР, както и японската атака над Пърл Харбър, отлагат назначението му за момента. В началото на 1944 г. той отново е посочен за български представител в Япония.

Стоян Петров-Чомаков пристига в Токио на 25 май 1944 г. Той е сам, а семейството му е останало в Европа. В Далечния изток той е свидетел на военните действия на тихоокеанския фронт, които в този период са особено изострени, и изпраща регулярни аналитични доклади по темата на управляващите в София. Макар мисията му в Далечния изток да е кратка, той оставя интересни, проникновени и интелигентни спомени за живота си в Япония, нейната история и народопсихология. Есето му под заглавие „La Tragédie du Japon“ е публикувано още през 1947 г. на френски език в списанието *La Revue Générale Belge*, но излиза едва половин век по-късно и на български език под името „Япония. Записки на дипломата“. Няколко страници са посветени и на дипломатическия живот, в които той, с присъщото си чувство за хумор, разкрива любопитни страни от общуването между различните култури. Една от забавните случки разказва за приема на чуждестранните дипломати при императора:

„Малко са избраните, допуснати до масата на владетеля. Сред тях естествено преобладават дипломатите, тези сановници, на които установената традиция осигурява многобройни привилегии. Но колкото и опитни да са в обичаите на всички географски ширини и в колкото и банкетата да са участвали досега, те не успяват да скрият учудването си, примесено с известно чувство на унижение, когато на първия им обяд в двореца усмихнат шамбелан или негов милостив колега ги предупреждава, че ще бъде крайно неучтиво, ако се осмелят да се докоснат до сервираните им блюда. И докато императорът-амфитрион домакин явно се гощава здравата, гостите не трябва да допускат каквото и да било материално съображение да ги отвлеча от щастието да се намират до августейшото присъствие на Микадо. След банкета, като един вид компенсация, накичени лакеи дават на разочарованите гости грижливо опаковани пакети с блюгата, от които временно са били лишени.“

Докато е в Токио, Стоян Петров-Чомаков приема от предшественика си поста на почетен председател на Японско-българското дружество, създадено по време на войната. В грижливо подготвената си встъпителна реч дипломатът разкрива уважението си към японците и желанието за поддържане на добри отношения между двата народа. По време на далекуизточната си мисия, Стоян Петров-Чомаков използва своето влияние да облекчи съдбата на съюзническите военнопленници, особено на американците.

Съзнателен за важността да познава добре страната, в която пребивава, Чомаков живее живота и на страстен пътешественик. Хиляди са пропътуваните километри, които дипломатът и семейството му натрупват с верния им автомобил „Понтиак“, а събраните впечатления от красивата природа на Швеция, САЩ и Япония остават ярка следа в живота им.

Малко след като пристига в Токио, българският пратеник разбира, че е шпиониран от полицейските власти. Това затруднява дипломатическата му дейност и в началото на август той изпраща писмо до министъра на външните работи Първан Драганов с молба да бъде отзован, „понеже не върша и нямам условия да върша каква да е полезна работа“. Външният министър, обаче, отказва да удовлетвори молбата на подчинения си, заради критичното време, в което живеят и нуждата от доверен човек на поста.

На 9 септември 1944 г. в София е извършен държавен преврат. Завземането на властта е осъществено с подкрепата на окупационните сили на съветската армия и предвещава дълбоки и драматични промени, които ще настъпят в българския обществен и политически живот. На 6 ноември българският пълномощен министър получава съобщение от своето правителство за предстоящото скъсване на дипломатическите отношения с Япония, а на него е наредено при първа възможност да тръгне за България.

При завръщането си от Далечния изток, след изнурително пътуване през Сибир, Стоян Петров-Чомаков спира в Истанбул. Именно там той с болка осъзнава, че страната му е загубила независимостта си и решава да поеме по тежкия път на емиграцията. Той потегля към Швейцария,

където се събира със семейството си. Длъжността му е закрита, а той е уволнен от новата власт с указ № 20 от 20 март 1945 г. До 1949 г. остава в Швейцария, където със съмишленици български дипломати се включва в антикомунистическата съпротива.

През 1947 г. Стоян Петров-Чомаков е обявен от българската народна власт за „невъзвращенец“ и с указ № 33 от 18 юни с.г. му е отнето българското поданство. Две години по-късно той се установява в Буенос Айрес. Там получава аржентинско гражданство, а съпругата му, с помощта на сър Джордж Рендъл, семеен приятел и бивш пълномощен министър в София, възстановява английския си паспорт.

В Южна Америка, поради липсата на възможност за професионална реализация, Стоян Петров-Чомаков се препитава като художник – талант, който носи със себе си отгавна и развива във времето на емиграция. Рисуването му носи добро материално съществуване – факт, който е веднага доложен от новите български дипломати в София, които регистрират и намерението му да издава книга на английски език.

В годините изгнание Стоян Петров-Чомаков не се отказва да търси начини да служи на родината си и на демокрацията и да се бори срещу наложения отвън комунистически режим в България. Той кандидатства няколко пъти в секретариата на ООН, предлага услугите си на Националния комитет за свободна Европа, основан в Ню Йорк, и подава молба за работа в Пентагона. Негово искрено желание е да ползва своята експертиза, богат опит и знание на езици в полза на освобождението на страната му от чужда зависимост. Молбите му остават без отговор.

В емиграция Стоян Петров-Чомаков пише и рисува. Прекрасната му книга „Духът на дипломатията“, написана на английски през 1952-1954 г., е увлекателен и проникновен разказ за историята и тънкостите на професията, както и за живота на дипломата в една вече безвъзвратно отминала епоха. Впечатленията му са многопластови, богати и интелигентни, написани с изтънчено чувство за хумор и писателска вещина.

През 1956 г. семейството се завръща в Белгия. Дипломатът продължава да рисува и през март 1964 г. организира изключително успешна изложба в галерия „Рубенс“ в Брюксел. Стилът му, силно повлиян от японското изкуство, намира отлични отзиви в средите на критиката, а картините му скоро са изкупени от ценителите. Артистичният му талант на художник изобразява пъстри картини на един екзотичен далекоизточен свят, който през четката на западния творец добива нов смисъл и значение.

В изгнание, Стоян Петров-Чомаков не спира да мисли за страната си. Той се включва без колебание в дейността на българската политическа емиграция. Става съосновател на културния кръжок „Foyer Bulgare“ („Българско огнище“), който издава списанието „*Bulgarian Review*“. Сътрудничи и на други български емигрантски групи – пише статии, съветва, използва името и контактите си, за да подкрепи българските антикомунистически инициативи в чужбина. Остава близък до царското семейство.

Стоян Петров-Чомаков умира на 26 август 1966 г. Смъртта му е посрещната с дълбока скръб от неговото семейство и многобройните му приятели и близки. Той остава в спомените на своите съмишленици като изключително интелигентен, скромен и добър човек, толерантен колега и убеден патриот. Чувството му за хумор е непогражаемо и остава дълбока следа в идейния му кръг. И, както свидетелства един от най-близките му другари и негов подчинен, Христо Бояджиев: *„Животът на Петров се откроява като живот на завършен мъж, на безупречен джентълмен, дисциплиниран, коректен и човечен, но най-вече патриот. Той нямаше възможността да види своята родина свободна, но ни показва как да ѝ служим.“*

Използвани източници:

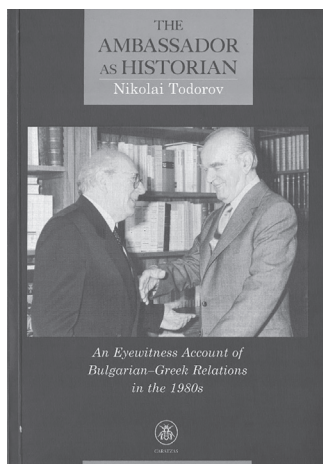
- Централен държавен архив (ЦДА), ф. 176К, оп. 18, а.е. 673, 677
- ЦДА, ф. 2146К – личен архив на Стоян Петров-Чомаков
- Петров-Чомаков, Ст. Духът на дипломацията. С., Издателство „Лик“, 2002.
- Петров-Чомаков, Ст. Япония. Записки на дипломата. С., „ЛИК Издания“ ЕООД, 2002.
- Стателова, Е., В. Танкова. Прокудените. Пловдив, ИК „Жанет-45“, 2002.

Д-р Алека Стрезова завършва история и е магистър по международни отношения в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Защищава докторат в Института за исторически изследвания на БАН, където работи от 2013 г. Нейните научни интереси са в сферата на историята на модерната българска дипломация, организацията на дипломатическия корпус, социалния профил на българските дипломати. Автор на книгата: *„Българската дипломация: институции и представители. 1879-1918“*.

Николай Тодоров. Посланикът-историк

проф. д-р Румяна Прешленова

„Историята винаги ме е вълнувала като научна дисциплина, но в нея винаги търсех да видя и настоящето.“

Стогодишнината от рождението на акад. Николай Т. Тодоров (1921-2003 г.), виден учен, дипломат и политик от най-новата история на България е повод да припомним неговия принос за изграждането на добросъседски отношения на Балканите в последните години на Студената война и изявите му отвъд функциите му на посланик в Атина през 1979-1983 г. Като председател на VII. Велико народно събрание (17 юли 1990 – 2 октомври 1991 г.) той е държавен глава на Република България (17 юли – 1 август 1990 г.).

По образование Николай Т. Тодоров е медик и историк. Втората му специалност е тази, на която се посвещава през целия си живот. Тя е основата, на която гради забележителни международни контакти и успешна дипломатическа кариера. Завършил история в Софийския държавен университет (както тогава се нарича СУ „Св. Климент Охридски“) през 1949 г., Николай Тодоров има безспорен принос за развитието на балканистиката като обособено направление в хуманитарните науки в България. Започва работата си в това направление като преподавател във Философско-историческия факултет на Алма матер, а също и във Великотърновския университет. В Българската академия на науките през 1964 г. основава и до 1989 г. оглавява Института за балканистика като мултидисциплинарен изследователски център за историята, езиците, културата и съвременното развитие на Балканите. Тази негова дейност е в съзвучие с ръководните позиции, които заема в Международната асоциация за изследване на Югоизточна Европа (*Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Europeen – AIESEE*), създадена през 1963 г. в Букурещ под егидата на ЮНЕСКО. Той е неин съосновател и дългогодишен вицепрезидент, а през 1974-1979 г. изпълнява функциите на президент на Асоциацията. По негова инициатива и под ръководството му през 1966 г. в София се провежда Първият международен конгрес по балканистика, както по-късно и Шестият (през 1989 г.). Това е най-високият форум на *AIESEE*. Същевременно през 1976 г. Николай Тодоров създава още едно балканистично звено със седалище в София – Международния център за информация за изворите по балканска и средиземноморска история (*Centre international d'information sur les sources de l'histoire balkanique et méditerranéenne – CIBAL*). Той е негов генерален секретар.

рален секретар от основаването му до 1999 г. Центърът развива активна дейност в събирането и разпространението на информация за изворите за балканската история, съхранявани извън региона, издава справочници за дипломатически документи за Балканите и библиографски справочници за публикации по балканистика, организира международни конференции. Негови партньори са институции от балканските държави, Великобритания, Италия, САЩ, Франция, ФРГ и редица други страни. Създаването на новата институция се осъществява в края на периода, когато Николай Тодоров е член на Изпълнителния съвет на ЮНЕСКО – 1972-1976 г.

С такава внушителна научна биография, организаторски опит и международни изяви Николай Тодоров е назначен за посланик на Народна република България (НРБ) в Гърция и изпълнява тази длъжност през 1979-1983 г. Не е без значение обстоятелството, че той е дългогодишен член на Българската комунистическа партия. Вероятно по-голяма важност за успешния му мандат има обстоятелството, че говори свободно няколко чужди езика, има дипломатически талант и дори гръцки корени. Освен всичко друго Николай Тодоров оглавява създадения от него през 1969 г. Институт за външна политика към Министерство на външните работи на НРБ, където получава ранг на посланик.

Гърция не е непозната за посланика-историк, както сам се определя. Още през 1957 и 1965 г., като научен сътрудник в Историческия институт при БАН и преподавател в Софийския университет, той получава четиримесечна стипендия от ЮНЕСКО. Така има възможност да установи лични контакти с гръцки историци, които му съдействат да започне изследователска работа в библиотеки и архиви в Атина. Този престой се оказва изключително плодотворен, както за създаване на професионална мрежа, така и за бъдещата му научна дейност, в която българо-гръцките връзки в антиосманските борби са изключително важна тема¹.

Дейността на Николай Тодоров като посланик в Атина е детайлно документирана в дневниците, които той педантично води през периода 1975-1999 г.² Обобщена и систематизирана е от самия него и в специално издание на български и английски език³. В тези публикации Николай Тодоров представя динамиката на българо-гръцките отношения и прави точни характеристики на учени, дипломати, политически личности. Те разкриват натрупаните с годините опит и умение за анализ и синтез, които в голяма степен му позволяват да улови спецификите на хората, с които се среща професионално, да осмисли и представи в синтезиран вид дадено събитие или факт. Много от тях са основа за изготвяне на

1 В резултат на този интерес и на възможността да работи в гръцки библиотеки и архиви Николай Тодоров публикува книгите *Филики Етерия и българите*. София, 1965 г.; *Българи – участници в борбите за освобождението на Гърция 1821-1828 г.* София, 1971 г. (в съавторство с В. Трайков); *Балканските измерения на гръцкото въстание от 1821 г. Приносът на българите*. София, 1984 г. (трудът е издаден първо на гръцки език в Атина през 1982 г.) и гр.

2 Н. Тодоров, *Дневник (1966 – 1998)*. т. I и II. Съст. В. Тодоров. София, Изд. „Изток-Запад“, 2007 г.

3 Н. Тодоров, *Посланикът – историк. Свидетелство за българо-гръцките отношения през 80-те години*. София, Принтел, 1996 г. и N. Todorov, *The Ambassador as Historian. An Eyewitness Account of Bulgarian-Greek Relations in the 1980s*. New Rochelle, NY, A.D. Caratzas, 1999.

официални отчети, докладни записки, доклади и изложения, други са от личен характер и са включени в споменатите издания. Така могат да се проследят неговите анализи и оценки на важни събития, опитите му да осмисли евентуални последици от конкретно решение, мотивите, коментарите и позициите на политици на различно ниво, както и търсенето на най-благоприятни решения в определена ситуация.

Николай Тодоров започва мандата си като посланик в Атина в сложна обстановка. От една страна, в средата на 60-те години на XX в. при Георгиос Папандреу, е започнало подобряване на българо-гръцките отношения след разриза им по време на Втората световна война. Тази положителна тенденция много скоро прекъсва с идването на власт на Военната хунта в Гърция (1967-1974 г.) и изпадането на режима в международна изолация. От друга страна, двете държави са разделени от невидимата, но трудно преодолима Желязна завеса по време на Студената война, когато България и Гърция са част от двуполюсната политическа и военна система в света. Техните опити за самостоятелни външнополитически действия се приемат с недоверие от партньорите им, при това тъкмо на Балканите, които са арена на противодействие от страна на Варшавския договор и НАТО. Според него мисията му е да горазвие започналите добросъседски отношения, да ги разпростре във всички сфери на обществения живот, за да станат по възможност необратими. Според него е необходимо „да се преодолее враждебността и недоверието, проникнали дълбоко в съзнанието на населението, защото десетилетия наред бе изграждан образът на съседа като враг“⁴. Амбициозна цел, на която посвещава много време и енергия.

Идеологическите различия между двата противостоящи си блока по време на Студената война естествено усложняват мисията на Николай Тодоров. В допълнение към тях, гръцките му корени се използват за злостни нападки в журналистически публикации в опит да бъде дискредитиран в началото на мандата му. В статия във в. „Елевтерос козмос“ например той е представен като ренегат, „българин-фанатик, мразец всичко гръцко“, който е събрал около себе си в Института в София български историци-фанатици, които въпреки формалните комунистически идеали били шовинисти и имали за цел „създаване на историческото основание за българските претенции спрямо Македония и Егея“⁵. Публикацията в отговор на тези инсинуации изтъква научния авторитет на проф. Николай Тодоров сред гръцките му колеги, а шеговитият коментар на президента К. Караманлис е: „Нали мен изкараха българин, Тодоров – грък, значи българо-гръцкото сътрудничество е в здрави ръце“⁶.

След победата на ПАСОК в изборите през 1981 г. българският посланик намира обща кауза и с новия министър-председател Андреас Папандреу – идеята за превръщането на Балканите в безядрена зона, подкрепяна по това време от България, а също от Румъния, в по-малка степен от Юго-

4 Н. Тодоров, *Посланикът-историк. Свидетелство за българо-гръцките отношения през 80-те години*. София, Принтел, 1996, с. 7.

5 Там там, 37-39.

6 Там там, с. 40-43.

славия. Тази тема е централна по време на официалното посещение на Папандреу на 22-24 юни 1982 г. във Варна, когато високият гост определя Тодор Живков като основоположник на новите приятелски отношения между Гърция и България. Подписаната между двамата спогодба за промишлено и научно-техническо сътрудничество се оценява като напредък в двустранните политически отношения, макар икономическите инициативи да остават далеч зад декларираните намерения и от двете страни. Многократно впоследствие се констатира, че е необходимо да се тласне обемът на взаимния търговски обмен, да се развият икономическите отношения, да се използват съвместни инвестиции. Тези теми са предмет на обсъждане както между ръководителите на двете страни, така и на зачетили срещи на министри и делегации, съставени от експерти, търговци и индустриалци. Още в началото на януари 1981 г., при посещението на ресорния министър за икономиката на Гърция Константинос Мицотакис в София, Андрей Луканов декларира: „Бихме се радвали... на българска територия да има гръцки предприятия“⁷. Съставя се смесена българо-гръцка комисия, която подробно обсъжда въпросите на сътрудничеството в селското стопанство, енергетиката, хранителната промишленост, туризма.

Регионалните проблеми имат и друго съдържание. Темата за Югославия и за македонския въпрос се появява в срещите на високо равнище през целия му мандат, макар да надделява разбирането, че трябва да се полагат усилия да не се допусне дестабилизация в тази част на полуострова под каквато и да било форма. Абсолютно неприемлива за Гърция и за България е инициативата на СФРЮ, лансирана в Атина от бившия югославски посланик Яворски, за установяване на тесни „специални“ отношения между македонците в Югославия, Гърция и България. Не по-малко труден е проблемът за запазване на българския характер на Зографския манастир, на който Николай Тодоров посвещава усилията си през 1980-1981 г.

Напрежение за работата му създават и динамично развиващите се процеси в края на Студената война като влизането на съветски войски в Афганистан и събитията в Полша например, въпреки официално прокламираната от световните суперсили политика на разведвяване. Показателен в това отношение е епизод от януари 1980 г., когато е договорено Николай Тодоров да изнесе лекция в Кралския институт за международни отношения в Брюксел, а от българското Външно министерство настояват да не откаже да говори на тема „Русия и България“. В деня на пристигането му в белгийската столица е обявено въдворяването на Андрей Сахаров в град Горки, поради което Министерството на външните работи на Белгия отменя лекцията. Въпреки това по настояване на директора на Института, проф. Емануел Копитърс, събитието се провежда в тесен кръг, в който се оказват не по-малко от 250 души, сред които са дипломати и министерски служители. Разбира се, Николай Тодоров има подобни изяви и без идеологическо напрежение като лекцията „Съвременна България“ в Международната дипломатическа академия в Париж и доклад в ЮНЕСКО по случай

⁷ Пак там, с. 249-250.

1300-годишнината от създаването на българската държава през 1981 г.

Налице са и благоприятни обстоятелства за каузата на Николай Тодоров – да се разширят и направят необратими добросъседските отношения с южната ни съседка. Тя се отстоява и от гръцкия президент Константинос Караманлис, който между другото заявява пред българския посланик в началото на януари 1982 г.: „Гърция при всички правителства ще провежда твърда и стабилна политика на приятелство и сътрудничество с България. Пътят на това сътрудничество е широко отворен и никой не може да го затвори“⁸. Според Т. Живков и К. Караманлис по това време историческата конюнктура е такава, че България и Гърция могат да изграят по-голяма роля, отколкото е тяхната големина. Или, както пише Н. Тодоров, като не можем да повлияем на света, да упражним поне влиянието си за оправяне на нещата тук, на Балканите. В този дух се провежда срещата между двамата държавни ръководители на 27-30 май 1981 г. на остров Родос, последвана от такава във Варна на 25-27 април 1983 г. Подобна нагласа напълно съответства на максимата, възприета в гръцката външна политика по това време, че заплахата за страната не е от север, а от Турция, и че това е трайна заплаха. Последното е логична функция на гръцко-турския спор по кипърския проблем.

По време на мандата на Николай Тодоров като посланик в Атина особено се засилват културните връзки между двете страни, за което свидетелства посещението на Людмила Живкова в гръцката столица през септември 1980 г., организирани театрални представления на Народния театър, посещението на Софийския държавен цирк, а по-късно и представянето на три изложби, посветени на 1300-годишнината на българската държава. Впечатляващи събития са изпълнението на „Реквием“ на Дж. Верги, постановка на Атинската опера в античния театър в Епидавър с участието на голям български оркестър и известния оперен певец Никола Гюзелев, както и самостоятелният спектакъл на гост-хореографката, българската примабалерина и балетен педагог Калина Богоева. Заклучителният етап на честванията на 1300-годишнината от създаването на българската държава през 1982 г. без съмнение носи почерка на посланика. В него са включени тържествено събрание-концерт с участие на Фолклорен ансамбъл „Пирин“, официален прием с представители на държавното ръководство на България, представяне на книгата на Николай Тодоров „Балканските измерения на Гръцкото въстание от 1821 г. Приносът на българите“, издадена първо на гръцки език в Атина през същата година, и тържествено честване на 1300-годишнината в Атинската академия през май 1982 г.

Още по-успешно се разширяват научните връзки между български и гръцки изследователи, особено в областта на балканистиката. Николай Тодоров използва академичния си авторитет и професионални контакти с гръцки учени, за да наглаголи постигнатото. Между Института за балканистика при БАН и гръцкия Институт за балканистика в Солун вече е подписано споразумение за провеждане на двустранни симпозиуми на всеки две години, което подпомага взаимни посещения на учени от двете страни

8 Пак там, с. 190.

и размяна на литература. Сред научните партньори в Солун Николай Тодоров откроява проф. Апостолос Вакалопулос, проф. Янис Караянопулос, проф. Димитриос Деливанис и проф. Мария Негропонти-Деливанис, проф. Николас Мицопулос, проф. Стефанос Пападопулос, проф. Антоан-Емил Тахиаос. За активизиране на сътрудничеството с Атина пък допринася обстоятелството, че по време на мандата му в гръцката столица Николай Тодоров е председател на споменатата вече Международна асоциация за изследване на Югоизточна Европа. Като такъв той използва дипломатическите си умения за постигане на взаимноприемлива програма за срещи на учени от Балканите по един от най-проблематичните периоди в историята на региона – XV-XIX век, без да допусне политизиране на обсъжданията и „османизиране“ на историята. Участва и в няколко конференции във Волос и Атина, посветени на освободителните борби на балканските народи.

Българският посланик работи за сближаване на университетите в София и Велико Търново с тези в Атина, Солун и Янина, за което получава силна подкрепа от проф. Василис Фуляс, по онова време председател на съвета на ректорите в Атина. Като член на Международния комитет при ЮНЕСКО Николай Тодоров съдейства за включването на гръцки учени в колектива за написване на Световна история на човечеството в тясно сътрудничество с Атинската академия. Неслучайно през 1983 г. е избран за чуждестранен член на Атинската академия, а по-късно (1987 г.) става почетен доктор на Атинския университет. Ученият се проявява ярко в дейността на посланика Николай Тодоров, когато на своя отговорност той упорито издирва и отстоява пред официалните власти истината за участието на българи в героичната отбрана на обсадения от османците град Мисолонги през 1821 г.

Може би най-кратка и точна оценка за мандата на Николай Тодоров в Атина при напускането на поста му дава гръцкият външен министър по това време Каролос Папуляс. Той подчертава приноса на българския посланик за близките отношения, установени между двете страни, с което според него е оставил „дълбока следа“ след себе си⁹. Мнението му споделят мнозина други, които по един или друг повод имат отношение към двустранното сътрудничество между България и Гърция. Затова изтичането на мандата му като посланик не слага край на връзките му с гръцки политици и учени.

Дипломатическата дейност на Николай Тодоров надхвърля региона на Балканите и безспорно издига авторитета на социалистическа България благодарение на избирането му за член на Изпълнителния комитет на ЮНЕСКО (1972-1976 г.). Като логично продължение на неговия изключително успешен мандат на посланик в гръцката столица следват двете години, когато той е президент на XXIII. Генерална конференция на ЮНЕСКО през 1985-1987 г., проведена за пръв и последен път в София. Така името на България влиза в световните медии, макар и за кратко. По това време, през 1986 г., Николай Тодоров получава златен медал на ЮНЕСКО. Последвалото издигане на неговата кандидатура за генерален секретар на ЮНЕСКО през 1987 г. е не просто процедура в Организацията на Обединените нации за об-

⁹ Пак там, с. 329.

разоване, наука и култура, една от значимите международни организации, а важен епизод от края на Студената война. Той не е фигурант, а един от най-сериозните кандидати за поста. За първи път след Втората световна война представител на социалистическия лагер стига до избор за тази висока длъжност. Шансовете му да оглави световната организация естествено са повлияни от обстоятелството, че като политик, общественик и учен от България той олицетворява Източна Европа и социалистическите страни в двуполното идеологическо и военно разделение на света по това време. Тогава ЮНЕСКО е арена на сблъсък на интереси от геополитически характер, на задкулисни преговори и въздействия, в по-малка степен на регионални и национални претенции за влияние и превъзходство. В този контекст, кандидатурата на Николай Тодоров на определен етап от процедурата успява да получи подкрепата дори на представители от Западна Европа, от арабските и африканските държави. Малко преди развързката вероятно е постигната политическа сделка на високо равнище и по нареждане на тогавашния външен министър на СССР Едуард Шеварнадзе групата на социалистическите държави отстъпва, в резултат на което е избран испанският кандидат Федерико Майор Сарагоса. Остава неоспорим фактът, че Николай Тодоров е на крачка от престижния пост, а името на България се споменава на най-високо ниво в международната политика.

Едва ли е изненадващо, че Николай Тодоров е носител на множество престижни награди. Освен споменатия Златен медал на ЮНЕСКО (1986) той е лауреат на Димитровска награда за наука (1977), Заслужил деятел на културата (1986), получава два пъти Академична палма на Франция, офицер и командор (1978 и 1983), Президентски златен медал на Италия за принос в сферата на културата (1991), Орден „Стара планина“ I степен (2002) и др. С многостранните си изяви като дипломат и учен от международен ранг Николай Тодоров постига резултати, които трудно можем да си представим в десетилетието преди края на разделенията между Изтока и Запада. Може би най-плодотворното в неговата кариера е тъкмо това, че науката и дипломатията винаги са в синергия.

Проф. д-р Румяна Прешленова е директор на Института за балканистика с Център по тракология към Българската академия на науките от 2018 г. Завършва докторска степен по история и археология в Института през 1990 г. Дипломира се като магистър паралелно по две специалности – „История и теория на културата“ и „Немски език“ от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1984). Има специализации в редица европейски университети и институти, сред които Лондонското училище за икономика и политически науки (2017), Института за науките за човека във Виена (2013-2014), Карловия университет и Техническият университет в Прага (2011, 2014). Рководител на редица български и международни научни проекти. Преподавател в Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ от 2011 г.

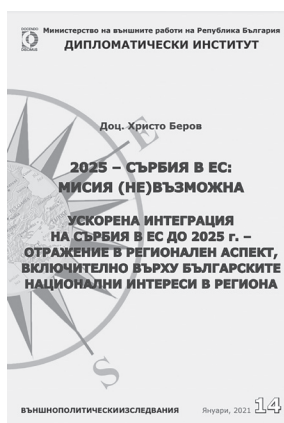
Нови издания на Дипломатическия институт

„2025 – СЪРБИЯ В ЕС: МИСИЯ (НЕ)ВЪЗМОЖНА.

**Ускорена интеграция на Сърбия в ЕС до 2025 г. – отражение
в регионален аспект, включително върху българските национални
интереси в региона“**

Автор: доц. г-р Христо Беров

София, 2021, ISBN 978-619-7200-30-0, 162 с.

През януари 2021 г. излезе от печат 14-и брой на поредицата на Дипломатическия институт „Външнополитически изследвания“ – приложно-изследователският труд „2025 – Сърбия в ЕС: мисия (не)възможна. Ускорена интеграция на Сърбия в ЕС до 2025 г. Отражение в регионален аспект, включително върху българските национални интереси в региона“, с автор доц. г-р Христо Беров. Публикацията е продукт на третото издание със същото наименование на националния приложно-изследователски проект, традиционно организиран под егидата на Дипломатическия институт и имащ за цел да подпомогне МВНР в процеса на формиране на реги-

оналната външна политика на България с актуални аналитични разработки, генерирани в средите на българската академична и експертна общност.

Темата на третото издание на проекта е продукувана от ключовото значение на интеграцията на Западните Балкани в евроатлантическото семейство, както и на задълбочаването на политическите, икономическите, инфраструктурните, търговските и културните връзки между страните от Югоизточна Европа и, в частност, между София и Белград. Проучването се опитва да анализира възможните сценарии и варианти относно пътя, по който Сърбия може да достигне до пълноправно членство в ЕС. Най-общо те са два – единият е свързан с приемането на Сърбия в ЕС през 2025 г., другият е отлагане на членството на страната за по-късна, неизвестна дата. В хода на изложението подробно се описва ролята, която играят и ще играят различни вътрешнополитически и външнополитически фактори. Акценти са поставени върху позициите на най-важните политически партии в страната, феномена „югоносталгия“, влиянието на войните, съпровождащи разпадането на СФРЮ, и косовския въпрос готолкова, доколкото последният официално в Сърбия се счита и за проблем от вътрешно естество. Разгледани са стопанските аспекти, свързани с кандидатурата на Сърбия за пълноправно членство. Текстът обръща внимание на ролята на най-важните международни фактори като ЕС, САЩ, Русия, Китай, както и

на балканските страни, Унгария и Турция в процеса на получаване на пълноправно членство на Сърбия в ЕС. Представена и анализирана е официалната българска позиция по европейската интеграция на Сърбия, като е обърнато внимание на мястото на българското малцинство в Сърбия и на образа на България в Сърбия. Изследването завършва с коментар на възможните сценарии за развитието на ситуацията в Сърбия и представя изводите, направени въз основа на предложенния анализ.

„ПОПУЛЯРЕН ЕТИКЕТ“

**Автори: Биляна Дечева, Мария Петкова, Марина Владимирова
и Цветина Арабаджиева**

София, 2021, ISBN 978-619-7200-29-4, 156 с.

АВТОРИ: Биляна Дечева,
Мария Петкова, Марина Владимирова
и Цветина Арабаджиева

Изданието „Популярен етикет“ се появи на базата на поредица от текстове, които експертите по протокол и етикет на Дипломатическия институт подготвиха в периода от март до декември 2020 г. Причината беше нашето желание да бъдем полезни на читателите и приятелите си във Facebook и в дигиталното пространство в период, когато комуникацията ни премина предимно в онлайн режим заради ограниченията, наложени от COVID-19 пандемията. Създалата се ситуация стимулира нашите експерти да осмислят и систематизират новите предизвикателства пред етикета в условията на пандемия и на дистанционно общуване, така че с публикациите си

да сме максимално полезни на нашата публика и да подобрим нейната ефективност в тази нововъзникнала „реалност“. Едновременно с това си дадохме сметка, че голяма част от хората стоят въщи, „сърфират“ в Интернет по цял ден и това за нашия екип, работещ в сферата на обученията и квалификацията, беше добра възможност да достигнем до тази виртуална публика с полезни текстове за ежедневието на всеки от сферата на етикета. Така решихме да съчетаем професионални теми от типа на облекло и маниери на маса с любопитни текстове от сферата на кулинарната дипломация като поднасянето и консумирането на кафе, чай, шоколад и сирена. Обърнахме внимание на правилното поведение в различни ситуации и места – в работна среда и в свободното време. Текстовете, включени в сборника, са 20 на брой и техни автори са Биляна Дечева, Марина Владимирова, Мария Петкова и Цветина Арабаджиева, които изследват и преподават тази проблематика в Дипломатическия институт.

Въпреки че ситуацията вече е много по-спокойна и отново можем да се върнем към събития и преживявания на живо, рубриката „Популярен етикет“ продължава да се обогатява с нови текстове и теми, посветени на практически и любопитни теми.

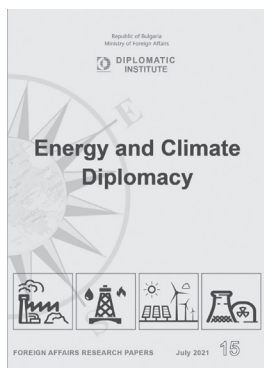
За наша радост и професионално удовлетворение текстовете, кои-

то намериха място в изданието, достигнаха до много читатели, бяха споделяни и коментирани. Това ни даде основание да ги публикуваме и по класическия начин на книжно тяло, така че те да заживеят не само виртуален, а и реален живот.

„ENERGY AND CLIMATE DIPLOMACY“

Автор: Колектив

София, 2021, ISBN 978-619-7200-31-7, 163 с.

През месец юли 2021 г. излезе от печат шестото издание на сборника „Енергийна и климатична дипломация“ и петнадесето от поредичата „Външнополитически изследвания“ на Дипломатическия институт. Тазгодишната публикация се фокусира върху три направления по темата - стратегически въпроси, регулации и законодателство, както и инвестиции и алтернативни възобновяеми енергийни източници, в това число геотермална енергия и преработка на био отпадъци.

В рамките на стратегическото направление, централно място заема публикация, свързана с инициативата „Три морета“ и домакинството на Република България на Срещата на върха в периода 8-9 юли 2021 г. Статията се концентрира върху историческото развитие на инициативата и възможностите, които тя предостява за по-добра енергийна, транспортна и дигитална свързаност. Останалите две публикации обхващат ролята на енергийната сигурност в дейността на НАТО, както и енергийните отношения между ЕС и Украйна. Техни автори са гл. ас. Милен Кисъв от Военна академия „Георги Раковски“ и г-н Алексей Маргоевски, репортер в Българска-та телеграфна агенция (БТА) и докторант в УНСС.

Второто направление включва теми, свързани с регулативните промени в енергийната политика на ЕС, в контекста на Европейската зелена сделка и тяхното отражение върху структурата на българския енергиен сектор. Автори в това направление са: доц. г-р Атанас Георгиев, декан на Стопанския факултет към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, г-жа София Савова, експерт в Агенцията за регионално икономическо развитие в Стара Загора, г-жа Любомира Ганчева, съветник по енергийните въпроси в Администрацията на Президента на Република България, г-жа Илина Стефанова, координатор на проекти за енергийна ефективност към Организацията за индустриално развитие към ООН, г-жа Виктория Димитова и г-н Павлин Стоянов, правни консултанти в енергийния сектор.

Третото направление обхваща теми, свързани с ролята и мястото на био отпадъците и геотермалната енергия в нулево-въглеродната икономика, като автори на статиите са предприемачи в енергийния сектор - г-н Цветозар Захариев и г-н Георги Кортов.

26/2021
July

JOURNAL

DIPLOMACY

DIPLOMATIC
INSTITUTE

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
REPUBLIC OF BULGARIA

“The cause of the Ministry of Foreign Affairs has always been to work for the benefit of the Bulgarian citizens”

An interview with H.E. Svetlan Stoev,
Minister of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria

1. Minister Stoev, you are a career diplomat with an experience of over 35 years at the Bulgarian diplomatic service. What do you think are the key qualities and skills that a modern diplomat should possess? Have the requirements in this area changed over the past few decades?

The history of diplomacy is very ancient and rich. Therefore, against this background, my 35 years of experience with the Bulgarian diplomatic service seem to be less than one moment.

My professional experience over the years indicates that diplomacy is a profession, which requires a huge amount of skills, a lot of specific knowledge in the field of politics, economics, geography, psychology, philosophy and rhetoric, the knowledge of foreign languages, a reaction in a rapidly changing environment, the maintenance of self-control, as well as some other “tricks of the craft”. All these can be acquired mainly “on the ground”, as well as in the process of a gradual career growth. I would also mention here the ability to speak but not just fascinatingly and convincingly, but rather to speak by “selling” the idea, the message or the project to the partners or the representatives of the other countries, and to also pack these ideas within the necessary “packaging” with a “pinch of sugar”. Last but not least, to be tactful and respectful in your communication and to mediate with the idea of avoiding any already existing conflicts and of reducing the tension.

There is also something very important in this respect: from the day of its inception until present day, one of the main functions of a diplomat has been to act as the “eyes and the ears” of his or her relevant head of state or of the government in the respective country of accreditation; and also to do it in a way, which should not only refrain from arousing any suspicion or irritation on the part of your hosts, but on the contrary – to contribute to the improvement of the contacts and of the level of relations between the relevant two countries. In addition, one should all the time, and on any occasion, follow a certain protocol or etiquette in terms of clothing, behavior, etc.

Technology has been changing over the centuries along with the requirements for the individual professions. For example, in the area of communication, as communication today has nothing to do with communication, say, a decade or two ago. Today’s communication is bound to “speed up” the communication within

the framework of diplomacy as such, including the ambassadors' relations with their sending country, coupled with the urgent need – every now and then – to take an immediate decision. Not to mention the field of public diplomacy, which makes it possible for you to share a position and to send a message directly to a much wider audience – be it in the media or in the social networks. As we tend to say, there is no longer anything hidden in the world today, including in diplomacy.

Of course, nothing mentioned thus far nullifies the above-mentioned qualities of a diplomat. If I may use a comparison here: generally speaking, the development of technology has not nullified, for example, the Ten Commandments of God, which are still valid in today's world.

2. What are the major challenges facing up the diplomatic profession today? How has the COVID-19 pandemic affected the diplomatic practice in Bulgaria and around the world? Have the diplomats managed to become more adaptable to the new digital realities?

The COVID-19 pandemic has changed a great number of things in various areas of political, economic and cultural life, as well as in the social sphere. What I mean is that diplomacy could not have remained unaffected by all that.

Generally speaking, diplomacy is carried out via the means of communication – both individually and collectively. In this context, it was necessary, as in a number of some other human activities (such as education, etc.) to introduce on-line communication – both in the multilateral formats, as well as in the individual meetings. This has contributed to the genuine continuation of our activity, albeit to a lesser extent.

At the same time, I will have to point out that on-line communication cannot replace entirely the direct human contacts as these contacts offer a number of advantages to the ones that communicate. In diplomacy, communication also takes into account a number of “additional” facts, such as body language and some other types of non-verbal communication; hence, the conclusions and the plans for any future activities with the relevant partners are made on the basis of the general behavior and the entire picture. And I do hope that my fellow diplomats are going to understand what I mean.

However, if we are speaking of the specifics, the COVID-19 pandemic has created a lot of difficulties for the Bulgarian citizens living, studying or working abroad. Bulgarian diplomatic missions there have been faced up with a great number challenges, doing their best to help their compatriots return to Bulgaria, to pass through a number of countries that had imposed measures complying with the quarantine against the pandemic. I do believe that, in general, the Bulgarian consulates have managed to cope with all that. Therefore, I take this opportunity to extend my thanks to my colleagues there for their hard work “on the ground” and “in the front line”, as well as for the results they have achieved.

3. Has the cause of the Ministry of Foreign Affairs changed over the years? How do the Bulgarian diplomats work today in order to protect the Bulgarian citizens abroad? Is the Ministry more open today to the civil society?

The cause of the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs has always been to

work, in its own field, together with the entire government, for the benefit of the Bulgarian citizens, or – to put it more simply – for the people to live better. In this particular case, the Ministry of Foreign Affairs, through its own mechanisms and resources, is called upon to protect the Bulgarian interests, in each and every case, regardless of the political or the geostrategic situation of the day.

There are large groups of Bulgarian citizens abroad who have found a living in different countries, along with some Bulgarian communities that were set up in different periods of the Bulgarian history. The MFA is called upon to protect the interests of all these people (in a broad sense of the word, and not only prior to elections), in accordance with the legal framework, and without causing any disturbances in the relations with the relevant countries in which the Bulgarian citizens and the Bulgarian communities are located.

An important role in this regard is played by the civil society, which – every now and then – comes up with good ideas as regards the MFA operations and is, in addition to all that, a necessary corrective to our activity.

4. How do you evaluate the importance of diplomatic training in relation to the professional development of Bulgarian diplomats? What, do you think, is the role of the Bulgarian Diplomatic Institute within the modern system of the Bulgarian diplomatic service?

Diplomatic training is very important for the professional development of Bulgarian diplomats.

All kinds of job applicants, with different educational background, apply for jobs at the Ministry of Foreign Affairs. Some of them have previously mastered certain knowledge and acquired some tools at the Bulgarian universities or abroad, which they are going to need in their future work in this particular field; while some others apply as specialists in varied areas, which are fairly close to diplomacy, on the basis of their vocational training. As a rule, however, they subsequently undergo specialized training at the Bulgarian Diplomatic Institute before they take their permanent place within the Bulgarian diplomatic service.

Since its founding, the Bulgarian Diplomatic Institute to the Minister of Foreign Affairs has established itself as the training institution for Bulgarian diplomats. Specialized courses are organized each and every year, e.g. for the consuls who are about to leave for a posting abroad (given the number of our consular representatives in the embassies, not all posted to work in the consular services are from the Consular Relations Directorate of the Ministry, and this is an activity with specific legal, technical and some other requirements). There are also training courses intended for senior diplomats – in the period before leaving for another posting abroad, etc. Courses in energy diplomacy, public diplomacy, diplomatic protocol, security and some other spheres are also organized and conducted by the Bulgarian Diplomatic Institute. It also trains civil servants from the Bulgarian public administration outside the Ministry of Foreign Affairs. The Institute establishes and maintains relations with similar organizations in the EU and other regions, organizes trainings for representatives of various foreign

countries in unison with the policy of Bulgaria, helps other countries in building similar institutions within their diplomatic services.

The feedback on the work of the Bulgarian Diplomatic Institute over the years has been very positive.

I take this opportunity to congratulate my colleagues from the Ministry of Foreign Affairs, from the Bulgarian Diplomatic Institute and from the State Institute of Culture to the Minister of Foreign Affairs on the Day of Bulgarian Diplomatic Service (July 19) and to wish them every success in their future activity. Let them still keep the bar of professional activity that high.

Bulgaria – 30 years member of the International Organization of the Francophonie

Demetra Duleva

Introduction

On the occasion of the 30th anniversary of Bulgaria's accession to the International Organization of the Francophonie (IOF) in 1991, the Diplomacy Journal is publishing here an extended article on the Francophonie in order to provide some overview information on the IOF and Bulgaria's membership in this Organization, as well as on the main Francophonie units and partners in Bulgaria and the region.

This material cannot fail to impress with its mosaic composition and stylistic diversity as it has been written by a number of people with different professions. In addition, as regards some of the authors, French is their mother tongue while – with respect of some others, it is a foreign language; some of these authors represent state or diplomatic institutions while some others come from the academia. However, they are all united by the common cause of the Francophonie and equally share the values and the understanding of the opportunities offered by the French language. We have deliberately decided to keep this stylistic polyphony: firstly, because multilingualism and the cultural diversity are among the main principles of the IOF; and, secondly, because we have found this first-person account of the Francophonie in Bulgaria to be very valuable.

In this article, the diplomats from the Human Rights Directorate of the Ministry of Foreign Affairs talk about what the IOF stands for and why Bulgaria is member of this Organization. Her Excellency, Ms. Zakia El Midaoui – Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Kingdom of Morocco, has honored us to participate here with a personal contribution by presenting the activities of the Group of Francophone Ambassadors in Bulgaria in her capacity of Chairman of this Group. The IOF representative for Central and Eastern Europe – Ambassador Eric Poppe, has included here a short interview of his from Bucharest in which he reflects on the peculiarities of Francophonie in the countries of this region, as well as on Bulgaria's contribution to this language community. Mr. Nicolas Mainetti and Mr. Emmanuel Samson – heads of the two Francophone units based in Sofia, i.e. the Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM) and the Francophone Regional Center for Central and Eastern Europe (CREFECO) talk about the activity of the two entities with personal dedication and professional enthusiasm. Mr. Peter Topareff and Prof. Albena Vassileva-Yordanova, long-time activists of the Francophonie in Bulgaria, represent, respectively, the Francophone University Agency (AUF)

and the Francophone Center at the Sofia University “St. Kliment Ohridski”. Finally, a little more space has been given to the French Institute, which has also marked, this year, its 30th anniversary in Bulgaria and whose contribution to the teaching of the French language and the dissemination of French culture and thought has been remarkable.

Before we really begin, we would like to express here our deep gratitude to all our partners – professors and teachers, ministries and government organizations, universities and Francophone diplomatic missions, associations and companies, which have contributed, over the past three decades, to the spread of the French language, as well as to the organization and conduct of varied events in the area of multilingualism, Francophone values and culture.

What does the International Organization of La Francophonie stand for?

<https://www.francophonie.org/>

In the public consciousness, the term “**Francophonie**” is rather vague and relatively unknown, often (and incorrectly) continuing to be associated mainly with France’s foreign policy in the country’s former colonies.

However, what does the term Francophonie really stand for: the French language, a cultural community, educational methods, geopolitical development projects, solidarity with those in need, building up democratic structures, preserving peace or guaranteeing fair elections?

The answer is – it stands for all the above together. The Francophonie stands for a geographical space, for political priorities, for shared values, and for a common language.

And while we are thinking about what the Francophonie stands for, it happens every day and everywhere, without any coercion but by conviction: in the schools where the French language is taught, in the universities where joint research projects are drawn up, as well as in the business and diplomacy where it is the language of communication between countries and companies.

There are numerous linguistic communities in the world and, among them, the community of the Francophonie is certainly the bearer of a modern vision and innovative messages for peace and democratic values, for linguistic diversity, and for mixing different cultures. The European Union and the International Organization of the Francophonie are more than a proof that history is not an obstacle; it is an opportunity to build large structures in which the differences are not a barrier but rather a wealth that puts some limits to the uniformity imposed by globalization.

Today, the Francophonie has been working for the promotion of the French language and the cultural diversity, for the preservation of peace, democracy and human rights, for the support of education, training and research, and for the development of cooperation in the field of sustainable development. Its influence on the political arena has been on the ascendant, with the International Organization of the Francophonie constantly emphasizing the gender equality and the importance of youth, along with the information technologies and the green economies in its diplomatic missions around the world.

In 2020, the Francophonie marked its **50th anniversary**. The very initiative to set up a community of French-speaking countries was launched in the 1960s by the Senegalese President – Leopold Sedar Senghor, the Tunisian President – Habib Bourguiba, and the Prince of Cambodia – Norodom Sihanouk. 51 years ago, on March 20, 1970, twenty-one countries signed, in Niamey (Niger), the Convention establishing the Agency for Cultural and Technical Cooperation (ACTC), restructured in 1997 into the Intergovernmental Agency of the Francophonie (Agence intergouvernementale de la Francophonie – AIF). In 1998, this Agency grew into today's International Organization of the Francophonie (Organisation internationale de la Francophonie) – a legal entity within the meaning of public international law, based in Paris. Since 1988, the date of signing the Niamey Convention – **March 20 has been marked as the International Day of the Francophonie**. (In Sofia, the street in which the House of the Francophonie is located has been named after one of the IOF founders – Leopold Cedar Senghor, President of Senegal).

Today, the International Organization of La Francophonie has as its members individual states and governments from all the continents: 88 members, out of which 82 states and 6 local governments, with three membership statuses: full members (54), associate members (7), and observers (27). The associate members and observers participate in the operations of the IOF bodies, however, without the right to vote in the decision-making process. They also participate in the cooperation programs, to varying degrees.

The IOF structure is set out in the current Charter of the Francophonie, adopted by the Ministerial Conference of the Francophonie (CMF) in Antananarivo, Madagascar, on 23 November 2005, namely:

The Conference of the Heads of State and Government of the French-speaking countries (Conférence des Chefs d'État et de Gouvernement des pays ayant le français en partage), referred to briefly as the Summit of the Francophonie, is the supreme political body. This Summit sets out the main IOF activity guidelines, adopts resolutions, declarations and some other documents. It also decides on the applications for IOF membership, as well as on changing the membership status. It elects the Secretary-General of the Francophonie for a 4-year term (renewable). The Summit is held once every two years and is chaired by the host country until the next Summit. The latest, XVII Summit was held in Yerevan, Armenia, on October 11-12, 2018. The next XVIII Summit was to be held in Tunisia, on December 12-13, 2020, but due to the COVID-19 crisis, it was postponed until November 19-20, 2021.

The Ministerial Conference of the Francophonie (Conférence ministérielle de la Francophonie – CMF) is the supreme political and working IOF body composed of the Ministers of Foreign Affairs of the IOF Member-States. This Conference adopts resolutions and some other documents on the current political issues and formulates the work and the decisions of the Francophonie Summit. It decides on the applications for membership, as well as for changing the membership status, by deciding whether to recommend them to the Summit. It also endorses the statutory membership fees. The Conference also adopts the budget and the IOF cooperation programs, as well as the reports on the implementation of the latter. It meets at least once a year and is chaired by the Foreign Minister of the country hosting the Summit – one year before the Summit and one year after it.

The Permanent Council of the Francophonie – PCF (Conseil permanent de la Francophonie – CPF) is a body functioning under the Secretary-General and is composed of accredited representatives of the Heads of State or Government of the Member-States. It draws up all the draft documents that are to be put up for consideration and adoption by the Conference of Ministers (CMF) and the Summit of the Heads of State and Government. It meets at least twice a year and is chaired by the Secretary-General.

The Secretary-General of the Francophonie (Secrétaire général de la Francophonie) is the head of the IOF administration and of the secretariats of all the IOF bodies. He chairs the Permanent Council of the Francophonie (PCF), without the right to vote, and enforces all its decisions. He is responsible for the implementation of the budget and of the IOF cooperation programs. He represents the IOF internationally and signs the international treaties on behalf of the Organization. The Secretary-General is elected by the Summit of the Heads of State and Government for a term of 4 years (renewable).

The IOF Administrator (Administrateur de l'OIF) is responsible for the implementation of the IOF cooperation programs. He is appointed by the Secretary-General, in consultation with the Permanent Council (PCF), for a term of 4 years (renewable).

The Parliamentary Assembly of the Francophonie (PAF) is an IOF advisory body, composed of the parliamentary delegations of the Member-States. The National Assembly of the Republic of Bulgaria has its permanent delegation to the PAF (consisting of 4 MPs).

The Francophonie's direct operators are independent organizations, carrying out their activities in various fields and contributing to the achievement of the goals formulated in the IOF Charter. The Forum of the Heads of State and Government has granted an operator status to 4 organizations, whose operations are not financed from the IOF budget (as financially supported are the requested by the IOF activities or projects, following a decision made by the IOF bodies).

The IOF direct operators are as follows:

The Francophone University Agency (Agence universitaire de la Francophonie – AUF) was established as the Association of Partially or Entirely French-speaking Universities in Montreal (Canada) in 1961. In 1998, it was renamed in Paris and established there the seat of the Rectorate (the governing body of the Agency). The UAF Regional Office for the CEE countries is located in Bucharest and has an authorized representative in Sofia (currently, Mr. Peter Topareff). Ten Bulgarian universities are AUF members. The Bulgarian Academy of Sciences cooperates with the AUF in the field of scientific research.

- **TV5Monde** is an international Francophone television channel based in Paris. In the period 1984-1998, its programs were successively developed for distribution on different continents. The TV providers in Bulgaria offer an alternative broadcasting of TV5 Europe/TV5 Monde.

- **The Senghor University** in Alexandria, Egypt (Université Senghor d'Alexandrie), is a private university founded in 1990 after the Third Summit of the Francophonie in Dakar (Senegal, 1989) had decided to grant it an operator status for the training of students from the African Francophone countries. The Senghor University offers master's programs in 9 subjects with a direct professional focus. It has a team of 150 teachers and the training is conducted in French. It also has branches in Burkina Faso, Djibouti, Côte d'Ivoire, Morocco, and Senegal. It has also planned to open branches in Benin and Gabon.

- **The International Association of Francophone Mayors** (Association internationale des maires des métropoles francophones – AIMF) was established in 1979 upon the initiative of the mayor of Paris (Jacques Chirac, at the time) and the mayor of Quebec (then Jean Pelletier). This Association is an operator of decentralized cooperation and is supposed to assist in the implementation of local authorities' projects, as well as in the exchange of information and good practices. The mayor of Paris, where it is headquartered, always chairs the Association. Today, 294 cities from 51 countries are AIMF members. Its members from Bulgaria are the cities of Sofia and Blagoevgrad.

As of January 5, 2019, the IOF has a new Secretary-General – Ms. Louise Mushikiwabo from Rwanda. Ms. Mushikiwabo has been the second woman at this high position, after Ms. Michaëlle Jean (Canada, from 2014 to 2018), who had been preceded by Mr. Abdou Diouf (Senegal, from 2002 to 2014) and Mr. Boutros Boutros-Ghali (Egypt, from 1997 to 2002). Ms. Mushikiwabo has had the ambition to give a new impetus to the Organization by restoring the leading position of the French language on the international arena and, also, by launching reforms in the area of optimizing governance, enhancing the international peacekeeping and democracy operations, updating the Economic Strategy, and adopting the budget framework for the next four-year programme and financial IOF period (2023-2026). The current Framework Program is for the period 2019-2022 and has 4 priority areas of activity and cooperation. The latter are referred to as the

“Missions” and are denoted by the following letters: Mission “A” (standing for the French language, the cultural and linguistic diversity); Mission “B” (standing for democracy, the rule of law and human rights); Mission “C” (standing for education, innovation and youth); and Mission “D” (standing for sustainable development).

The debates on the new Framework Program will be a good occasion for Bulgaria to rethink and formulate, in the short term, its Francophone policies and the strategic goals in the region. In principle, we believe that the IOF should offer an even more effective and visible framework for its operations, with more decentralization and optimization of the resources, while education and vocational training should remain in the center of its activities. We also believe that the communication strategy of the Francophonie should be improved and that the fame, the attractiveness, the prestige and the visibility of the “Francophone brand” should be further enhanced.

Bulgaria’s membership of the IOF

Bulgaria has been a successful and active member of the International Organization of the Francophonie for 30 years, and yet, unlike our membership in the EU and NATO, this membership continues to be a sincere surprise. Is Bulgaria a Francophone country? Really?

It is true that the above parallel is not particularly obvious; and yet, the IOF was the first international organization joined by Bulgaria after the beginning of the democratic changes in our country. Along with the cultural reasons related to the genuine Francophonie and Francophilia existing in Bulgaria, it is necessary to recall the economic and the political context in which Bulgaria used to be when it joined the International Organization of the Francophonie in 1991. The transition taking place in our country in the end of the communist period required renewal of the political unions. Bulgaria – similarly to some other countries in the region, was trying to get closer again to the western part of the Old Continent. Four years before formally applying for EU membership in 1995, Bulgaria was already member of the IOF. It participated, on an equal footing, in the IOF Summits and used to negotiate as a partner of France, Canada, Belgium, Switzerland, Luxembourg, Morocco, Tunisia, Egypt, and Vietnam...

A little chronology: The current Bulgarian connection with the French language, and with “the French”, dates back to the time of the Bulgarian National Revival. As, right after the Liberation, French was the first Western language that was introduced for teaching in the Bulgarian schools. This tradition evolved further on with the establishment, in 1950, of a network of seven French language high schools in the country (The first French language high school in Bulgaria, and even in Europe, was founded in Lovech as early as 1951! Today, in Bulgaria there are more than 40 bilingual French sections and three language high schools with entirely French classes, namely: the Alphonse de Lamartine School in Sofia, the Joliot Curie School in Varna, and the Romain Rolland School in Stara Zagora). Actually, Bulgaria had introduced bilingual education 40 years before such education had been introduced in Europe, for which reason the country was recognized by the International Institute for Pedagogical Research in the city of Sèvres (France). Until 1990, 60% of the western language teachers in this country used to be teachers of French.

In November 1991, during the 4th Summit of the Francophonie, held in Paris, Bulgaria (jointly with Romania) joined the Francophonie with the status of associate members. In the minutes of this Summit, one can read that this particular meeting of the Heads of State and Government of the Francophone countries was going to be remembered as **the “Summit of Enlargement”**. And also that, in his welcoming speech, the then President of France – Francois Mitterrand, in his capacity of rotating President of this Meeting, was going to congratulate the presidents of Bulgaria and Romania – Zhelyu Zhelev and Ion Iliescu, on the accession of their countries to the IOF. Two years later, in October 1993, Bulgaria and Romania were granted full IOF membership at the 5th Summit of the Francophonie, held in Mauritius. At this Summit, the then Bulgarian president – Zhelyu Zhelev, submitted personally the official Bulgarian proposal for the establishment, in Sofia, of a Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM), which was supposed to open in 1994.

For Bulgaria, joining the Francophonie 30 years ago was a logical continuation of the 1989 breakfast, held in Sofia with President Francois Mitterrand and some Bulgarian dissidents, as well as a symbolic way to get back to the roots of its own history and to rediscover its own universal values. One could have guessed hardly at that time that the accession to the IOF of the two Eastern European countries – Bulgaria and Romania, was going to mark the beginning of **the boom of Francophonie in Europe**, which has raised the number of European Member-States of this Organization from 5, in 1991, to 23 today (7 of them – with a full-membership status in the IOF, 3 – with an associate membership status, and 13 – with the status of observers). In this context, we should point out that Bulgaria's contribution to the political and regional dimension of the Francophonie is indisputable.

Today, Bulgaria, together with other European countries, is both member of the IOF and of the European Union. That makes it possible for all these countries to jointly develop the regional cooperation strategies (Bulgaria, for example, has been developing the strategy for the Western Balkans as a top priority). Moreover, globally, Bulgaria has been participating constructively in enhancing the cooperation between the IOF and the United Nations – primarily in the area of democracy, human rights and freedoms, peace, conflict prevention, security, and post-crisis support.

The path of Bulgaria's 30-year IOF membership

As member of the Francophone family, Bulgaria has been participating actively in the construction of **unified Francophonie**, based on sharing the French language and the universal values. Apart from being an organization of shared values and a shared language, we consider the IOF to be a means of strengthening cooperation between the Francophone countries, including between the large geographical areas of the Francophone area that cover regions in all the continents.

The development of Bulgaria's relations with the International Organization of the Francophonie (IOF) positions this country among **the reliable and leading partners of this Organization in the region of Central and Eastern Europe (CEE)**. Being consistent in its policy of support for the Western Balkans countries, Bulgaria has voiced itself in support of the candidacies of Albania and the Republic of North

Macedonia for full membership and, later on, of Serbia and Kosovo for the status of associate IOF members, and Bosnia and Herzegovina – as observer.

The Republic of Bulgaria will continue its **policy as an engine** of Francophone dynamics in the region of Central and Eastern Europe by enhancing its participation in regional cooperation. In this context, we would like to underline here the undoubted and remarkable Bulgarian contribution to the establishment of **two important regional units**, namely the Francophone Regional Center for Central and Eastern Europe (CREFECO) and the Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM). This regional dimension of the Francophone cooperation has been particularly important for Central and Eastern Europe as it continues to promote the study of French, and the education in French, in a region in which French is neither a mother tongue nor an official language. In a region in which it is in strong competition with some other foreign languages taught, such as English, Spanish, German and Italian. It is for this particular reason that it is necessary for the whole region that the activities of ESFAM and the CREFECO continue to develop, with the support of the Francophone University Agency and of the IOF.

These two unique structures have been operating for more than two decades within the Bulgarian territory and have not interrupted their activity, even during the COVID-19 pandemic, by offering distance and hybrid forms of education.

As a higher institute of the Francophone University Agency (AUF), the **Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM)** offers master's programs in the French language at French and Belgian universities. Each and every year, students from over 30 nationalities avail themselves of the courses conducted by professors from renowned universities and receive internationally recognized diplomas. The new ESFAM 2020/2021 academic year was inaugurated in the presence of all the 110 students enrolled from 16 nationalities, who had managed to arrive at the campus despite the travelling difficulties. This is the 26th ESFAM batch of alumni, which makes the total number of ESFAM graduates exceed 2,000. In September 2020, Bulgaria and the Francophone University Agency (AUF) signed a grant agreement amounting to BGN 58 000. This agreement had been intended for 20 training scholarships of students from Central and Eastern Europe at the Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM). The scholarships granted by the Bulgarian government will make it possible for twenty students from Albania, Armenia, Belarus, Bosnia and Herzegovina, Georgia, the Republic of North Macedonia, Moldova, Serbia and Ukraine to study at ESFAM, while the value of the individual scholarships amounts to BGN 2,900. The ESFAM, however, would like to turn this agreement (one-time at this stage) into a multiannual agreement that could be extended to Bulgarian students by modeling it after the Framework Agreement signed with Belgium/Wallonia-Brussels, which provides every year 25 scholarships to students from the CEE, including from Bulgaria.

The Francophone Regional Center for Central and Eastern Europe (CREFECO) is a model training center for teachers of French, and in French. The International Organization of the Francophonie has, as a total, three similar regional training centers – one for each of the following continents: for Asia – in Vietnam, for Africa – in Djibouti, and for Europe – in Sofia. Viewed from this angle, we could not but emphasize the existence of such a center in our country, which is considered an exclusive privilege for Bulgaria. The management of this Center has been working to expand the scope of its programs (so far, intended mainly for teachers and lecturers in French) by introducing short-term trainings for high-school students from Bulgaria and the region. Under the conditions of the COVID-19 pandemic, the CREFECO has demonstrated its exceptional adaptability and, owing to the distance forms of education that it has managed to offer, it has reported a record number of trainings in 2020 (of over 2800 teachers), reaching even some schools and teachers in the isolated or the hard-to-reach areas.

The promotion of the language, the values and the common positions of the Francophonie in Bulgaria and in the region, in addition to its two main structures: ESFAM (for higher education) and CREFECO (for secondary education), operates through a lot of different channels, including: the IOF Regional Representative Office for the Central and Eastern European countries in Bucharest, the national Francophonie correspondent at the Ministry of Foreign Affairs of Bulgaria, the Interdepartmental Commission of Francophonie, the Group of Francophone Ambassadors in Sofia, the French Institute in Bulgaria, the Delegation of Wallonia-Brussels, the academic cooperation and the French language programs at the Bulgarian universities, the Association of Teachers of French, some cultural and sports events, film festivals and literary competitions, which are organized jointly with the stakeholder Bulgarian institutions.

In the pages that follow, we have given the floor to the main Francophone participants in Bulgaria, without whose efforts and commitment the modern and constantly renewing Francophonie in our country would have been impossible.

THE GROUP OF FRANCOPHONE AMBASSADORS IN BULGARIA
Her Excellence, Zakia El Midaoui, Ambassador of the Kingdom of Morocco,
Chairman of the Group of Francophone Ambassadors in Bulgaria

Among the Francophone institutions operating on the diplomatic arena, the Group of Francophone Ambassadors in Bulgaria (GFA) serves as a liaison and a contact point of interaction for the promotion of the Francophone spirit, expressed by means of the goals adopted at the Summit of the International Francophone Organization (IOF), held in Hanoi in 1997. Together with some other Francophone units, such as the Francophone Regional Center for Central and Eastern Europe (CREFECO) and the Francophone University Agency (UAF), the Group of Francophone Ambassadors contributes to the promotion of the French language-based Francophone values and principles as an exchange language in the field of vital areas affecting all the 88 IOF member states.

The Group of Francophone Ambassadors in Bulgaria welcomes its recent enlargement by admitting in its ranks the Ambassador of Canada, covering Bulgaria and Romania.

Today, on the occasion of the 30th anniversary of Bulgaria's membership in the IOF, I am happy to represent this Francophone group consisting of around twenty ambassadors accredited to Sofia and representing the member states, the governments and the observers within the framework of the IOF.

After having accomplished my role of Deputy Chairman of the GFA for more than two years, I had the honor of being nominated by my colleagues, in May 2019, Chair of this eminent platform. Together with the two Vice-Chairs of the GFA – the Ambassadors of France and Switzerland, we are going to continue the discussions with all the GFA members on the Francophonie, the Bulgarian, the regional and the international issues and will encourage all the Francophonie initiatives brought about by the presence of the French language in all its dimensions, including the cultural, the educational, the economic and the scientific dimension.

I believe that its status of an IOF member, together with its traditional French-speaking and Francophile vocation, have enabled Bulgaria to strengthen further the global dimension of its international cooperation, especially in relation to the academic issues. In particular, the university Francophonie is an essential component of the Francophonie in general and Bulgaria has long contributed to the French-speaking training of diplomats and employees of the Bulgarian public administration and of foreign students. With regard to the Francophonie as such, Bulgaria has been active on a regional level and I welcome the partnership in this area with the Bulgarian institutions and the Bulgarian government, in particular with the Ministry of Foreign Affairs, which fully supports and encourages the GFA initiatives. In addition, the GFA is pleased to note that, currently, Bulgaria has a great number of language high schools and schools with French classes, which, as early as 1991, had opened preparatory classes in French. In addition, a couple of universities in Sofia have recently increased the number of their French-speaking classes.

In this context, the GFA calls upon the Bulgarian government, as well as upon all the Bulgarian participants responsible for the promotion of the Francophonie, not to close the bilingual French classes and transform them into technical STEM classes, as this precedent is going to be to the detriment of the Francophonie in Bulgaria – a country known for its quality of teaching of French from the 1990s until present day.

In the context of the pandemic affecting the Bulgarian and the international society and, in compliance with the health security measures, the Group of Francophone Ambassadors has decided, jointly with the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs, to postpone the projects that had been planned for March 2020. Such projects had been aimed at some activities and cultural events on the International Day of the Francophonie, as well as on the occasion of the 50th anniversary of the IOF. One of these events involved the official presentation of the Trophies of Professional Success to some renowned French-speaking Bulgarian personalities. Since its establishment, the GFA in Bulgaria has organized some thematic debates with the participation of French-speaking Bulgarian personalities, including His Majesty Tsar Simeon II, the

Bulgarian European Commissioner – Mariya Gabriel, responsible for innovation, research, culture, education and youth, and the Bulgarian Vice President – Ms. Iliana Yotova. In addition, the GFA participates in thematic conferences and round table discussions organized by the Bulgarian universities, jointly with the CREFECO and the UAF. Prior to the COVID-19 pandemic, the GFA had contributed to both the work of the networks of Francophone participants in Bulgaria, as well as to the enrichment of the content of the Francophone agenda in this beautiful country – in close cooperation with France, the UAF and the ESFAM, and, with the contribution of some other French-speaking participants, such as the Association of Teachers of and in French in Bulgaria (ATFB) and the international French-speaking programs of the Bulgarian universities.

As for 2021, the GFA has been planning to rethink its approach and to organize some events to celebrate the Francophonie, in line with the anti-epidemic measures.

Finally, as Chair of the GFA in Bulgaria, I am pleased to note that the Francophonie continues to thrive on the five continents and enjoys genuine support around the world. With more than 300 million French-speaking individuals, most of them 30 years old, the Francophonie has a bright future.

**An interview from Bucharest, with His Excellency, Mr. Eric Poppe,
representative of the International Organization of the Francophonie
for Central and Eastern Europe**

*(The interview was taken by Demetra Duleva, national correspondent
of the Francophonie at the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs)*

1. Ambassador Poppe, you are a representative of the International Organization of the Francophonie for Central and Eastern Europe. This position has been an innovation within the structure of the IOF organization. In a sense, the External Representatives seem to have taken over the functions and to have replaced the IOF Regional Offices. Has this been only a name change, or are we witnessing a process that fits into the profound changes that have been undertaken by Ms. Louise Mushikiwabo since she has taken over as Secretary-General of the Francophonie with the idea of strengthening the IOF's influence on the international diplomatic arena? Could you tell us how the IOF approaches this unprecedented situation in this context?

The transformation of the IOF Regional Offices into Representative Offices reflects entirely the vision of the Francophonie's Secretary-General – Ms. Louise Mushikiwabo, to consolidate and further strengthen the political dimension of the IOF diplomatic network, thus increasing its visibility and effectiveness internationally.

From the moment she has headed the Francophonie, Ms. Louise Mushikiwabo has undertaken a number of steps to modernize the IOF on the administrative, financial and digital level in order to enable this Organization to meet the current and the future challenges. Similarly, the IOF programs have been thoroughly revised and concentrated in several major pilot projects in areas with a well-proven genuine impact on the ground.

In this context, I would like to mention here the setting-up of a brand new

“La Francophonie avec elles” fund, aimed entirely at measures to combat the deterioration of the situation of women because of the sanitary crisis, and in support of specific local projects, implemented by women in varied fields.

Hence, we could draw the conclusion that owing to these reforms, the IOF has been getting out of the sanitary crisis much stronger and prepared to meet the challenges of 2021.

2. You have been representing the IOF in a rather specific region, in all the CEE countries that are IOF members, in which countries French is neither a mother tongue, nor an official language. In your opinion, does this region need some adapted Francophone policies and how do you see the future of the Francophonie in Central and Eastern Europe?

You are right to point out the specific characteristics of the Central and Eastern European countries because in none of these countries is French, or has ever been, an official language. French in this region is an optional foreign language and its use depends on both the national policies of each IOF member state in the field of foreign language learning, as well as on the attractiveness of the French language to the local population.

Such a situation does require a differentiated approach, certainly different from the policies pursued by the IOF in some other regions of the world where the French language has been more entrenched.

In such a context, the IOF has been focusing more specifically on the international nature of the French language and, therefore, on its advantages for finding work on the labor market. In this context, the IOF has been working closely with the Francophone University Agency, which brings together more than a thousand university units with French-language programs in 119 countries.

We need to point out here that, along with English and German, the French language is one of the working languages of the European Union. Therefore, the knowledge of these languages is a prerequisite for the integration of the countries of Central and Eastern Europe into the work of the European institutions and a factor in the processes of peace, democracy and the economic development of this continent.

Generally speaking, it is very important today to speak at least two international languages. The only language spoken alongside English on five continents is French, and certainly, in the context of growing globalization, it is the language of the future.

Despite all these elements of undeniable attractiveness, there has been a certain retreat of the French language in this region. Therefore, the mission of the IOF Representative Office is to contribute, jointly with its partners, to an “offensive against the retreat of the French language” (“faire reculer le recul du français”), as our Secretary-General has been accustomed to say.

Along these lines of thinking, it is crucial for us to concentrate our efforts on the young people, who are the future of the French language. I still remember the 2012 IOF motto for the International Day of the Francophonie, reading: “French is an opportunity”. Given the attractiveness of the French language in Europe, and in the world, I want to tell the teenagers the following: “French is an opportunity, seize it!”

3. Some 30 years ago, Bulgaria was the first Slavic state to join the Francophonie. In real terms, Bulgaria and Romania have been the first CEE countries to become members of the IOF and their accession has marked the beginning of this Organization's "European enlargement" towards Central and Eastern Europe. Would you agree that, over the past three decades, Bulgaria (jointly with Romania) has contributed to strengthening the political dimension of the Francophonie, and to the development of regional cooperation?

Bulgaria has been rightly considered to be the pioneer in promoting the French language in Central and Eastern Europe for the following two reasons:

- firstly, as you have already mentioned, Bulgaria was the first Slavic country to join the IOF, in 1991, as an observer and, in 1993, as a full-fledged IOF member; and
- secondly, as Bulgaria has been developing, since the 1950s, a network of language high schools with excellent achievements in the quality of teaching French, and teaching in French, the example of your country has inspired some other countries in this region.

The most convincing evidence of this Bulgarian exclusiveness comes from Ms. Mariya Gabriel, European Commissioner for Innovation, Research, Culture, Education and Youth, Bulgarian by nationality, but having chosen the French language for her hearing in the European Parliament and having never missed an opportunity to express herself in French.

In addition, Bulgaria has been playing host to the Francophone Regional Center for Central and Eastern Europe, whose main mission is to increase the competencies of the teachers of French, and in French, and, on the basis of this fact, your country has been turning into an important center of regional cooperation via the IOF.

From everything that has been said so far, we could conclude that, quite undoubtedly, Bulgaria has a leading position in the promotion of the Francophonie in Central and Eastern Europe.

FRANCOPHONE UNIVERSITY AGENCY

The largest university network in the world is marking the 60th anniversary of its establishment.

<https://www.auf.org/>

Peter Topareff, Francophone University Agency, Bulgaria

The Francophone University Agency (Agence universitaire de la Francophonie (AUF)) is the largest association of higher educational establishments in the world. It currently has as its members 1007 universities, colleges, university networks and research centers from 119 countries, as well as 59 agencies in

40 countries. The AUF acts as an operator of higher education and research on the level of the Francophonie Summit and, in this capacity, as well as in its own area of competence, it implements the decisions of the Conference of the Heads of State and Government of the French-speaking countries. The guiding principles uniting this global network involve the promotion of the French language as a means of academic exchange, the sharing of the Francophonie values for the rule of law, and the protection of the fundamental human rights and freedoms.

The AUF works for the sake of university Francophonie, with a real contribution to the economic development of societies and the maintenance of the cultural and linguistic diversity. It has been endeavoring to support its members in the following three main areas:

- high quality of the educational process, research, and university management;
- professionalization of training and suitability of the graduates for employment;
- active participation of the universities in the social development.

The current year is important for the AUF for a couple of reasons. It is going to mark the 60th anniversary of the Agency, which was established in 1961 in Montreal with the idea of connecting the French-speaking universities around the world. Six decades later, the AUF is already the largest organization of its kind. In 2021, the Agence universitaire de la Francophonie is going to hold its General Assembly in Bucharest. This forum is expected to review and adopt the organization's new four-year strategic action framework. The 2022-2026 AUF strategy has been mapped out in unprecedented global consultations, which have helped put together the opinions and the vision of the development of the scientific Francophonie of the varied participants that are going to be directly or indirectly involved in its implementation. Heads of state and government, university rectors, the heads of numerous educational, economic and social institutions, a great number of teachers and an awful lot of students have taken an active part in these consultations.

Over the years, the AUF has demonstrated its ability to meet a variety of challenges while operating in a highly dynamic environment. The COVID-19 epidemic has become a turning point in the field of education as it has vehemently speeded up the processes of digital transformation and reformatting of the teaching practices. As early as the first weeks of the pandemic, the AUF stood steadfastly by its members by providing them with network-based solutions for various aspects of the training process. This turned out to be possible owing to the long-term AUF activity in the area of introducing new technologies in education, which it has had as a priority since the early 1990s. Further on, in the context of the current global crisis, the AUF has placed at the disposal of its members over one million euro earmarked for the implementation of projects directly related to the health, educational and social consequences of the world pandemic. This initiative has managed to fund 92 projects submitted by 87 universities of 44 countries.

Ten of these projects have been implemented by some universities in Central

and Eastern Europe. The AUF presence in the CEE region dates back to the early 1990s while, in 1994, an Office for Central and Eastern Europe opened in Bucharest. Currently, the operations of this Office cover 23 countries with 145 member-universities. In the same year, an AUF Institute of Administration and Management opened in Sofia, which has evolved further over the years and currently functions as a Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM). The AUF Antenna for Bulgaria opened in 2012. It is the successor of different forms of representation over the years and currently coordinates and manages the AUF activity in Bulgaria and in a couple of Western Balkans countries. The first Bulgarian universities joined the AUF right after Bulgaria's accession to the International Organization of the Francophonie 30 years ago. In the early 1990s, the AUF used to render support to some Bulgarian universities in the process of charting and approving some French-speaking university programs intended for various specialties. Teaching in French became possible in some bachelor's and master's programs in the field of engineering, including computer science, electrical engineering and industrial chemistry; also, in economic and political sciences and international relations, as well as in some philological and legal disciplines. Training in these programs is conducted fully or partially in French, while their teaching and research teams have been intensively involved in the exchanges taking place within the Francophonie scientific space.

A strong impetus to this exchange was given by the Memorandum of Cooperation that was signed in 2016 between the AUF and the Ministry of Education and Science of the Republic of Bulgaria. Within the framework of this cooperation, the National Science Fund provided joint funding to eight research projects. This has managed to unite the Francophone teams of twenty universities of Europe and Africa, thus strengthening the regional and international partnerships of the Bulgarian French-speaking scholars.

Another important event, over the years, was the organization in Bulgaria, in the summer of 2019, of the 8th edition of the Festival of French-speaking students from Central and Eastern Europe. This impressive youth forum managed to bring together in Plovdiv – the then European Capital of Culture, around hundred representatives of the universities in this region. For an entire week, they communicated in French and worked together in various workshops in the area of dance, theater, song, street art and computer games under the motto of "Creating together",

The support rendered to the Bulgarian universities and their French-speaking programs, which form the backbone of university Francophonie, has been top priority of the AUF and will continue to further strengthen the position of the French language as a successful tool for the professional development of young graduates. To this end, the AUF continues to engage in particular activities with the view of promoting the French-language education among various target groups in the hope that these efforts are going to be coupled again by support on the part of the Bulgarian authorities. We do believe that this is going to provide a fresh impetus to the long-term and fruitful partnerships of the Agence universitaire de la Francophonie in Bulgaria.

THE FRANCOPHONE CENTER AT SOFIA UNIVERSITY
A multilingualism and intercultural mediation laboratory
<https://www.uni-sofia.bg/>
Prof. Dr. Albena Vassileva-Yordanova,
Head of the Francophone Center, Sofia University

The date is April 7, 2004, the place – the central building of the Sofia University “St. Kliment Ohridski”, the North wing, floor 4. Mr. Abdou Diouf, Secretary-General of the International Organization of the Francophonie, cuts the ribbon, so that the University Francophone Center can open its doors in order to take the road in the name of a single cause – that of Francophonie.

How did this all come about? Let's look back in time. On August 1, 2003, the Sofia University and the French Institute to the French Embassy in Bulgaria signed a contract for the setting-up of a university Francophone resource center, which was to be housed in the university building. In the year that followed, Sofia University – member of the Francophone University Agency – signed a partnership agreement with the UAF for the development of information and communication technologies through an information access center. Subsequently, based on a tripartite agreement, the unifying name of this space was adopted, namely the Francophone Center.

The idea for setting-up a Francophone Center had been born at the Faculty of Classical and Modern Philology – a sort of a multilingualism and intercultural mediation laboratory dealing with a number of languages and different cultures, involving varied types of research and learning/teaching approaches provided usually by well-trained human resources. This faculty has been putting into practice the fundamental principle of the Francophonie concerning the linguistic and the cultural diversity, which honor the national identity – a value cherished and fostered by the French language. In 2002, some teachers and students – mostly from the French Philology specialty taught at the Department of Romance Studies, submitted a project idea for the setting-up and the operation of such a center. Even at that time, they were already having some experience in the use of the Francophone innovative educational technologies in foreign language teaching, which they had gained on the basis of a number of projects, including the VIF @ X / Francophone University Center for Distance Learning's project named “Charles de Gaulle”. They had been united by the desire to create a proper environment for the sharing of experiences and good educational, research and cultural practices. There was, however, something more to that: they did not want to keep for themselves the benefits of learning French and teaching in the French language, which they perceived not only as a cultural vector, but also as a vector of science and the values related to work, to social integration and to the civic behavior.

As a visible result of their project idea, the Francophone Center today continues to develop, with a clear management strategy, as a mediating environment for the teachers and students, for the employees and the interested visitors from Bulgaria and abroad, as well as for the people with an open mind that are united by the desire to promote interpersonal, professional, public and intercultural communication, as well as creative and innovative thinking. All this

has been done based on the Francophone Center's training courses, round table discussions, creative workshops and discussion forums, as well as the meetings and initiatives in different formats and with different content.

ESFAM

An opportunity for a master's degree in Sofia with a diploma from a prestigious Belgian or French university

<https://esfam.auf.org/>

Nicolas Mainetti, Director of ESFAM

The Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM) was established as a "Francophonie Institute of Administration and Management" in Sofia in 1994 upon request of the then Head of State of the Republic of Bulgaria – Prof. Zhelyu Zhelev, and on the occasion of the country's accession to the International Organization of the Francophonie.

ESFAM is an integral part of the Francophone University Agency (UAF) and offers master's programs and continuing education in French in the field of public administration and business administration. Its special status of a Bulgarian Francophone institute has been determined on the basis of an international convention while the members of its Administrative Council are appointed by the Republic of Bulgaria. The ESFAM main mission is to contribute to the economic and social development of the countries in this region. This mission is carried out via the ESFAM master's programs, certification trainings, research and development that are offered by this institute.

In the field of higher education, the ESFAM offers the following state universities' master's programs: Paris 1 (Pantheon Sorbonne), Paris 2 (Pantheon-Assass), Liège, Corsica, and Nantes in the following subjects: International Transport, Logistics Chains: Supply and Management, Public Management, Tourist Area Management, Management of Enterprises. All the above subjects are tailor-made so that they could satisfy the economic needs of the relevant countries and regions.

Since its establishment, the ESFAM has had nearly 2000 alumni from over 45 countries, including from nearly all the 28 Central and Eastern European states. While the students benefit from the targeted financial support rendered by the Wallonia-Brussels International¹ and receive support from the Republic of Bulgaria in the form of scholarships intended for the ones that are going to be trained at the ESFAM.

The ESFAM has been working continuously with public and private organizations in the area of formulating specialized short-term training courses. Every year, this Institute invites and receives researchers from nearly 30 European universities, including professors from Sofia University, from the Technical University of Sofia and the New Bulgarian University.

On the occasion of the 30th anniversary of Bulgaria's accession to the

¹ The Wallonia-Brussels International (WBI) is the international relations agency of the Wallonia-Brussels region. This Agency is responsible for the international policy pursued by Wallonia, the Wallonia-Brussels Federation, and the Commission of the French Community of the Brussels-Capital Region.

Francophonie, the ESFAM intends to focus its activities on the economic needs arising as a result of the COVID-19 pandemic. In order to be able to encourage the contacts between the young francophones and the business circles, the ESFAM has been planning to open, soon, a Francophone Employment Center, which is to be subsequently connected with some other similar UAF centers around the world.

The ESFAM has been at the disposal of the Bulgarian government for mobilizing the university resources of the Francophone network, which could be used for the implementation of the European Recovery Plan. The objective of this plan in this country is to radically transform Bulgaria's economy – a challenge comparable to that of the democratic and economic transition period of the 1990s.

**FRANCOPHONE REGIONAL CENTER FOR CENTRAL
AND EASTERN EUROPE**

A model training center for teachers of French and in French

<https://crefeco.org/>

Emmanuel Samson, CREFECO Manager

The Francophone Regional Center for Central and Eastern Europe (CREFECO) is a unit of the International Organization of the Francophonie (IOF), whose main mission is to cooperate with the educational systems of its member states for the sake of quality education of French, and in French.

Established at the insistence of the Ministries of Education of the six member states in this region (Albania, Armenia, Bulgaria, Moldova, the Republic of North Macedonia, and Romania), CREFECO opened its doors on May 26, 2005, in a building shared with the Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM) and the Sofia Antenna of the Francophone University Agency (UAF). The agreement signed in 2015 between the Government of the Republic of Bulgaria and the International Organization of the Francophonie on the establishment of an IOF unit in Sofia reaffirmed once again the commitment made by the Bulgarian authorities to maintain the links arising from the sharing of the French language.

Some of the CREFECO tasks are as follows: to come up with initiatives aimed at strengthening the place of the French language in the educational systems of its member states; to further develop the knowledge and the skills of the teachers of French, and in French, with particular attention paid to the young teachers and/or the new teachers, as well as the ones whose access to continuing education is limited; and also, to further the development of the language and linguistic knowledge and skills of the learners of French, and in French, as well as of their understanding of the coexistence of different cultures by organizing regional or international youth events, and the introduction of distance learning tools.

The CREFECO organizes training courses and seminars intended for all the professional categories related to the teaching of French in the educational systems of the IOF member states in the region. It develops publicly available pedagogical aids, with a focus on digital distribution; it organizes and supports varied initiatives for the promotion of the French language and the Francophonie, mainly in cooperation with the associations of the teachers of French, and in French.

Since the beginning of the COVID-19 pandemic, which turned the educational world upside down, the CREFECO has been going hand in hand with the teachers through varied innovative activities in the process of transition to distance learning, and in maintaining contacts with the French language learners. Since March 2020, a professional community of over 3000 teachers from Albania, Armenia, Bulgaria, Moldova, the Republic of North Macedonia, and Romania has been actively participating in all kinds of training courses, webinars, competitions, and some other activities.

As far as Bulgaria is concerned, the CREFECO cooperates, first and foremost, with the Association of Teachers of French and in French in the organization of varied activities intended for the French language learners by means of reading-and-writing marathons and projects for international cultural exchange with some Francophone countries, such as Morocco. All this has been done mainly through the implementation of a project entitled "The Pain of the Sands" and, currently, through the participation of high school students from Bulgaria, the Republic of North Macedonia, and Serbia in a regional journalistic study on the topic of the memory of the Jews in the Balkans.

THE FRENCH INSTITUTE OF BULGARIA: 30 YEARS OF HISTORY

The French Institute of Bulgaria has been promoting French culture in order to serve Franco-Bulgarian friendship for the past 30 years. It is part of a worldwide network of 98 French Institutes.

Cultural exchanges in constant motion

France's cultural and artistic cooperation in Bulgaria is renewed constantly. It is built on ancient ties. Multiple exchanges and openness constitute the main thread of this cooperation, which also relies upon a determined regeneration of the form and content of these exchanges.

We're celebrating the 30th anniversary of the French Institute in Sofia this year, but it would be better to talk of a "New French Institute", as it wasn't built out of nothing.

The "Alliance Française" opened its headquarters in the Bulgarian capital as early as 1925 on Slaveykov Square, a place recognised for having ties with France. Let us also remember the very first scholarship offered to a Bulgarian artist, the sculptor Vaska Emanouilova, who would go on to spend 15 months in Paris from 1939 to 1940, thanks to the diplomat Jean Baelen, Secretary at the French Embassy at the time.

In 2021, we are in fact celebrating the re-establishment of our cooperation after 45 years of communist regime. The regime knew neither how to break nor really wanted to break the connection or the flux of people and ideas with France. Bulgarian thinkers and artists, wanting to go into exile, such as Julia Kristeva, Tzvetan Todorov, Sylvie Vartan or Christo Javacheff, knew how to find their way to Paris.

And in Sofia, despite those difficult years, we still managed to make some space for French cinema, ranging from the work of Claude Autant-Lara or Louis Malle, to that of Gérard Philippe, Danielle Darrieux, Brigitte Bardot, Jeanne Moreau. We also welcomed French Chanson, in particular, Yves Montand, Gilbert Bécaud and even Adamo. A rare breath of fresh air for Bulgarians.

A refounding, therefore, in the spirit of the speech given by François Mitterand at the University of Sofia in January 1989, in which he spoke to the students of the *“wind of freedom”*.

And then everything starts to change very quickly! The French Institute opens in 1991, then rapidly expands its missions, to become the Cooperation and Cultural Action Service (SCAC) from 1997.

Ten years pass, and Bulgaria's joining of the European Union in 2007 allows for a greater still breadth and scale to the changing relationship between France and Bulgaria. As a popular celebration, the Malabar Company's giant marionettes, followed by a massive crowd, parade freely through the streets of Sofia. It's the *«Voyage des Aquarêves»*, a perfect symbol of this European integration.

The following year, for the French Presidency of the EU, the Comédie Française was invited to the National Theater Ivan Vazov and the architect Rudy Ricciotti, gold medalist of the Academy of Architecture, gave a conference talk at the Vivacom Art Hall. Both events were completely sold out.

From now on, artistic and cultural cooperation would follow this course: creating bridges in Europe between Bulgaria and France, between professionals and different audiences - all types of audiences - and, thus, integrating Bulgaria into the flux of European artistic multilateral exchanges.

This change in scale would manifest itself through a multitude of initiatives.

The Institute's cinema, the *Salle Slaveykov*, digitised with the support of the French National Centre for Cinematography (CNC), joined the EuropaCinéma network. From this moment on, the Institute becomes a partner of the *Sofia International Film Festival* and *Kinomania*, and also establishes its own *Festival du Film Français* at the occasion of the signing of the 2011 cinema co-production agreement. The Institute welcomes the main Bulgarian festivals, such as *Master of Art* and *Cinélibri*, becoming a player in the field of Bulgarian professional cinema and actively participating in the education in cinematography of audiences.

The library, having become a multimedia library, is updated with a dedicated *Video Game* space. It is also augmented with *Culturethèque*, an online library with 340.000 documents that can be downloaded.

Above all, the Institute is now present *«out-of-house»* to expand and mix its audiences through events with a European dimension, such as the *European Night of Museums* (2005), the *European Heritage Days* (2014), the *Night of Ideas* (2019) and *Digital November* (2020), to name but a few.

The *«out-of-house»* will increasingly concentrate on performing arts in co-production with Bulgarian professional institutions and festivals (*One dance Week* in Plovdiv, *Festival Act* in Sofia, and the soon to come - *Toplocentrale*), and also on debating *«à la française»* in the context of the *«Night of Ideas»* as well as in other circumstances.

It is also about French patrimonial expertise and cultural engineering at the service of big Bulgarian projects such as the future *Art Center of the St-Kirik Island*, or the rehabilitation of the *Maison Lamartine* and the development of a Bulgarian branch of the renown "*Ecole de Chaillot*" which has trained over a hundred architects who specialise in heritage.

In addition, it is also about large-scale exhibitions such as "*The Epoch of the Thracian Kings - archaeological discoveries in Bulgaria*" (2015), a superb exhibition of collections from 17 Bulgarian museums at the Louvre Museum. Or, "*Josef Koudelka: Exiles*", a collection from the Pompidou Center, presented at the Sofia Municipal Gallery.

With a rich future, the development of the European EUNIC network will transform bilateral Franco-Bulgarian cooperation to European multilateral cooperation. France, portrayed as the Land of Culture, is deeply invested in this evolution. A future full of hope and expectations!

Francophonie: the future "International City of the French Language" in Villers-Cotterêts (Aisne)

Announced by the President of the French Republic, Emmanuel Macron, on March 20th 2018, the «International City of the French Language» will open its doors in the first trimester of 2022.

It will be located within the walls of the Castle of Villers-Cotterêts, where in 1539, Francis I of France signed the decree which created the civil state and became, by establishing the usage of French in official acts, the founding moment for the diffusion of French language in France.

This project of considerable breadth and richness is led in conjunction with the International Organisation de la Francophonie (OIF). It will provide a new place of hospitality and welcome to all the cultural, educational, artistic and intellectual forms born and built in relation to French language. It will be a space both open to its local environment and to the world which will address all Francophone cultures.

Learning French at the French Institute: in-person or online, the reference in Bulgaria

The opening of the French Institute in Bulgaria in 1991 was first characterised by the implementation of French language classes which from the outset attracted a significant number of learners, for as of 1992, 1 800 people had signed up.

This enthusiasm for the French language was confirmed ten years after the opening of the Institute when there were more than 3 600 people learning French. This evolution was accompanied by several initiatives which made learning French even more attractive, first amongst which, starting in 1994, was the implementation of French language classes for business and judicial affairs, and secondly, in 1998, the opening of an official exam center delivering diplomas from the French Ministry of National Education, confirming skills acquired in French.

The adaptation to diverse audiences remains today at the heart of the strategy for the teaching of French language at the Institute. Teaching children from the age of one, the French Institute of Bulgaria contributes to the renewal of the Francophone pool by welcoming each year over 900 young Bulgarians, motivated

to learn French and to discover Francophone cultures. **A total of between 3 000 to 3 600 people (children, pupils, students, adults) who each year attend regular French language, French for law and French for business courses, and also courses to prepare for the DELF (Diplôme d'études en langue française) and DALF (Diplôme approfondi de langue française) exams.**

The attraction of the French classes mainly depends to a large extent on the professionalism and the deep attachment the professors of the Institute have towards the French language. The team at the Institute has 45 teachers who work relentlessly for the teaching and learning of French.

The sanitary crisis has demonstrated their capacity to adapt so as to continue supporting their students. Assisted and supported by the entire team of the French Institute, **the French language professors transitioned – as of April 2020 – to distance learning** by using all available tools. This new form of teaching was warmly welcomed by the students of the Institute and made it possible to reach audiences far from Sofia, thus expanding the outreach perimeter of the French language.

Support to the teaching of French and in French in schools

The French language, associated with the Lumières and European values, has profoundly influenced Bulgarian cultural life. It partially explains why, in 1885, French becomes the first compulsory European language in state schools. Furthermore, bilingual education, a tradition of which Bulgaria has a long and specific experience, provides French with a pole position.

Bilingual high-schools, created in 1949, to take over from bilingual church schools, are at the heart of the cooperation between France and Bulgaria. The partnerships with these establishments are a practical application of the «Program of cultural, educational, scientific et technical cooperation», signed for the first time during February 1992 in Paris, whose preamble stipulated: *«Emphasizing the importance of vocational and language programmes which constitute a necessary prerequisite for a durable cooperation, but also for nations to know their own cultures, both Parties have agreed to reinforce and diversify the already existing mechanism for educational and linguistic cooperation»*. In this context, a network of French language lecturers has been deployed since 1993 in bilingual schools with a French section, as well as in the French departments of Bulgarian universities.

Thirty years later, this network continues to operate and, through the annual recruitment of French language assistants, contributes to enliven the teaching and learning of French language in two universities and **ten bilingual highschoools; nine of them have been certified «LabelFrancÉducation»** by the French Ministry for Europe and Foreign Affairs. This accreditation, a recognition of the excellence of French bilingual education worldwide, has been delivered to 456 bilingual programs in 60 countries.

Education in French in Bulgaria is also made available via the network for French education abroad, with the creation of the French School of Sofia “Victor Hugo” in 1966, as well as the opening in 2009 of the International French School of Varna.

The **French Lycée Victor Hugo of Sofia** was officially recognized in April 2010 through a bilateral agreement. It is today Bulgaria's biggest foreign

international school with 850 pupils. Managed by an association of Bulgarian and French parents, as well as parents from other countries, the Lycée is under contract with The Agency for French Education Abroad. It is fully accredited as a French programme school. The Lycée is one of the key elements of education cooperation between France and Bulgaria.

The **International French Lycée of Varna** is the only international school of importance in Eastern Bulgaria. The Lycée of Varna is accredited by the French Ministry of Education for classes between Kindergarten and 10th grade. It was created at the initiative of Bulgarian French speaking parents with the support of the Alliance Française of Varna. Fully integrated into its local environment, the Lycée teaches French to more and more students every year and therefore contributes to help the Francophonie shine throughout the region of Varna and beyond.

With over 80% of Bulgarian or Franco-Bulgarian pupils, these two schools welcome a total of 1 100 pupils and are recognized for the quality of their education: the students obtain excellent results at the French baccalaureate and go on to study at the best universities, in Bulgaria, in France, but also in other French speaking countries.

The French Institute's contribution to the reinforcement of French language skills of Bulgarian and European civil servants

The French Institute in Bulgaria works towards the reinforcement of French language skills of Bulgarian civil servants in charge of European matters since the Helsinki Summit (December 1999) during which Bulgaria was invited to initiate negotiations to join the European Union.

Initially part of the strategy for the promotion of French within European Institutions, and then later part of France's, Luxembourg's, Belgium's and the Organisation internationale de la Francophonie's multilateral pluriannual plan of action for French in the European Union, this plan has made it possible to train over 3 000 civil servants from different central and territorial administrations in 10 years.

Bulgarian civil servants have also been able to follow French for professional purposes classes, attend seminars taught in French on European matters, but also prepare for EU Competition exams for recruitment. Some of them moved on to positions with high responsibilities within European institutions.

The French Institute in Bulgaria is one of the first French Institutes to have enacted this strategy for the promotion of French in the European Union. It has therefore contributed to the production of frameworks of references, programmes and educational resources for European civil servants. It also contributed to the training of teachers.

With the implementation of the «National Francophone initiative for the training of civil servants» between 2015 and 2018, financed by the Organisation Internationale de la Francophonie and the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs, the French Institute initiated a partnership with the Institute of Public Administration and the University of Sofia to ensure that Bulgarian civil servants in charge of European matters will carry on learning French. **The French Institute is ready to renew this cooperation as soon as the next programme for 2022 is launched.**

The French Institute of Bulgaria and the promotion of university excellence

After the democratic changes of 1989 and Bulgaria joining the Organisation internationale de la Francophonie, several Bulgarian and French higher education institutions worked to launch programmes taught in French in sectors such as engineering and management sciences. The goal was to **foster the emergence of higher education programmes taught in French with the objective of joining the professional workforce**, a goal which was reaffirmed during the 10th session of the Franco-Bulgarian cooperation committee in 1995. The fact that French was a language traditionally valued in research and higher education circles has further accelerated the development of these French programs.

Currently, there are **12 university programmes taught in French** in the following fields: *Power Engineering and Computer Engineering, Chemistry and Biochemistry, Economics and Management, Logistics and International Transport, Applied Foreign Languages, Translation Technologies, European Union law, Political Sciences, Francophonie, Plurilingualism and Mediation, Luxury Hotel Management*. Offering excellent training in partnership with French higher education institutions, the university programmes taught in French in Bulgaria **currently attract over 800 students**.

In addition, one can find a Specialized Administration and Management Institute of La Francophonie (ESFAM), one of the three higher education institutions of the Agence Universitaire de la Francophonie, and a French Doctoral School of Engineering in Sofia.

There are over 900 collaborations in the field of scientific research and France has been Bulgaria's first European partner of the Horizon 2020 programme. Such collaborations are being developed in the fields of energy, information technology (IT), communication technology and exact sciences. There is also a long-lasting tradition of cooperation in the field of archaeology.

In this context, the **Hubert-Curien Rila program**, launched in 2002, aims to promote scientific exchanges, the sharing of advanced technological tools between research laboratories and to support young researchers and doctoral students. All scientific fields, including humanities and social sciences, are involved in this program. The granting of scholarships from the French Government annually to over 30 recipients to conduct an educational or research based trip in a French University is yet another form of cooperation.

Finally, the Institute is happy to contribute to raising the level of awareness of French scientific thinking through events for the general public and also through series of lectures and debates, organised in close cooperation with Bulgarian universities.

Espace Campus France: making student mobility successful

The Bulgarian Espace Campus France was created in 1998 within the framework of the strategy of the promotion of studies in France developed by the French Institute of Bulgaria. The activities of The Espace Campus France are diverse and targeted at an audience interested in either studying in France or in studying in Bulgarian programmes taught in French.

The Espace Campus France offers practical help and regular follow ups on the implementation of study projects in France: information, project analysis and orientation, assistance for the completion of applications and follow-up with institutions, financing of the project and preparation for departure.

The Espace Campus France organises promotional events throughout the year, amongst which is the Study abroad fair «Salon *Études et Carrières*» in autumn.

Apart from promotion, The Espace Campus France works towards the improvement of the quality of the hosting of Bulgarian students in France.

France is the sixth most popular country for Bulgarian students. Nearly 1 400 Bulgarian students are registered in French higher education institutions and nearly 90 French students attend Bulgarian universities through the Erasmus+ program.

***Demetra Duleva** graduated in Italian Philology and English at Sofia University. She specialized in comparative linguistics in Rome. In 2003 she joined the Ministry of Foreign Affairs. She has served two consecutive terms in the Permanent Representation of Bulgaria to the European Union in Brussels and one term in the Embassy of Bulgaria in Paris. Since October 2020, she has been the national correspondent for the Francophonie in the Human Rights Directorate at the Ministry of Foreign Affairs of Bulgaria. She is the author of two novels, "The Wandering Albatross" and "Inverted Constellations". Her first novel won the Peroto Award for Best Debut in 2020. She was awarded second prize in the category of fiction of „Portal Culture“ and was nominated for novel of the year by the „13th Century“ Fund.*

Bulgaria – 65 years since its accession to UNESCO

Hristo Georgiev

From among the specialized UN organizations, UNESCO has been enjoying the widest popularity. Along with the categorical imperative of the post-war world to put a lasting end to the war and to establish lasting peace, there had been a desire on the part of some renowned intellectuals to set up an organization intended for broad cultural cooperation. Albert Einstein, Henri Bergson, Béla Bartók, Thomas Mann, and Marie Curie had rendered support and had dedicated a lot of effort to the appointment of an International Committee on Intellectual Cooperation. Such a committee was established in 1921. However, it collapsed ingloriously in the flames of World War II, along with its patron – the League of Nations. In the 1950s, the Swiss intellectual – Denis de Rougemont, had come up with the idea of building up a Europe of cultural cooperation. However, he had rejected quite naively the economic realities. A long time previously, the Bulgarian national hero – Gotse Delchev, had been professing his own understanding of the world as “being solely a field of cultural competition between the nations.”

Later on, the idea of cultural interaction was resurrected from among the wreckage of World War II. In November 1945, the representatives of 44 states in London agreed upon a Constitution for a brand new organization – UNESCO, whose abbreviation stood for United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. A year later, this Constitution became effective after 20 countries had already endorsed it. This time, again, some renowned cultural activists, such as René Maheu and Julian Huxley, drew up the fundamental outlines of a world institution with competencies in the most important areas of human development, which had made this organization viable and sought-after.

One can say and write a lot about UNESCO as the activities of this organization are wide-ranging; however, it is worth summarizing four of its most important characteristics. Firstly, the mission of this organization was to build up peace in the minds of the people, which was a mandatory requirement of the post-war world. Secondly, UNESCO was supposed to foresee the development of humanity, meaning to look ahead of time, to anticipate, to warn and to act as a modern Cassandra in compliance with the Latin saying “warned stands for armed”. Thirdly, UNESCO was expected to gradually outline the international legal framework, which, in turn, was expected to set up a barrier to the current and the future dangers; to protect; to open up the world of culture, science and education to everybody; and to guarantee access to the human achievements on an equal footing. Bulgaria is a party to 24 UNESCO conventions. An increasingly important place in the operations of this organization has been occupied by the ethical issues, which we could refer to as the morality of humanity. They include the frameworks within which artificial intelligence must be located; open and accessible to all scientific achievements; protection of all kinds of cultural

objects – tangible, intangible, and written ones; free, independent and pluralistic information; important challenges of our time such as, first and foremost, the climate change and the loss of biodiversity. Fourthly, UNESCO stands for an area of cultural, scientific and educational cooperation, in which there are no individual winners, whereas the results of this cooperation are beneficial to everybody, chiefly to the ones that will have to catch up – both in terms of time, as well as of fitting into the world map.

Bulgaria joined UNESCO on May 17, 1956. If we use some mathematical concepts, the denominator of Bulgaria's participation has been constant as Bulgaria has always been an active and respected member of this organization, while, as a rule, the numerator of this participation has always been greater than the number below the fractional line. Because Bulgaria has been sincerely, and with dedication, providing its own potential for the implementation of UNESCO's programs, as well as for the achievement of the goals of this organization while making the most of the opportunities that have been offered to us as a UNESCO member state. It is impossible to enumerate all the completed projects and implemented initiatives. Under the auspices of UNESCO, Bulgaria has been playing host to significant international forums. The unique UNESCO network has also been active, in which the National Commission has played the leading role. The current UNESCO's Director-General – Audrey Azoulay, has rightly noted in her message to Bulgaria on the occasion of this anniversary that "in the course of 65 years, Bulgaria has been fully committed to the work of our organization."

Of course, during this more than semi-centennial Bulgarian UNESCO membership, the priorities of our country have undergone some change and some development. For a long time, UNESCO used to be sort of a "window" to the world not only with respect to the Bulgarian cultural, scientific and educational community, but also for the Bulgarian government. Through UNESCO, one can gain international prestige. Therefore, it was no coincidence that, in 1985, Bulgaria hosted the 23rd session of UNESCO General Conference – the only one that has been held outside Paris. This was a worldwide conference attended by delegations from over one hundred countries. The then UNESCO Director General – Amadou-Mahtar M'Bow, opened the General Conference at the newly-built National Palace of Culture in Sofia. Along with the pursuit of a political prestige, it is worth mentioning here the names of some prominent Bulgarian cultural and scientific personalities, who had been dedicated at that time to the cause of the organization, such as Prof. Magdalena Stancheva, Acad. Blagovest Sendov, Prof. Alexander Fol, Leda Mileva, Prof. Milan Milanov and Acad. Nikolay Todorov, among others

In the 1990s, the focus upon UNESCO was somewhat split. On one hand, Bulgaria needed certain assistance in the restructuring of some important aspects of its cultural, educational and scientific policy and UNESCO was responding to the needs of this country. The Bulgarian Academy of Sciences received tangible support on the basis of a cooperation agreement that was signed with the then UNESCO Regional Bureau for Science and Culture in Europe. Under this agreement, Bulgaria received funding for its research projects. UNESCO also

financed the setting-up of the first internal information network of the Bulgarian News Agency. On the other hand, Bulgaria became the initiator of some new ideas. In 1997, our country organized, jointly with UNESCO, a major conference for the European and the North American countries on the development of free, independent and pluralistic media. This conference adopted the Sofia Declaration on the Media Freedom. It also gave an important impetus to the process of supporting media pluralism and independence. Further, a large conference, held at the Sofia University "St. Kliment Ohridski", brought together a number of renowned world philosophers who concentrated on the ethical dimensions of UNESCO's mission. Prof. Simeon Angelov, Prof. Nikolay Genov, arch. Emma Moskova, Prof. Naum Yakimov, Prof. Mila Santova, and Nikola Dikov represented Bulgaria at this conference, to mention but a few.

The new century and, more particularly, Bulgaria's accession to the EU provided an additional added value to our country's UNESCO membership. In 2012, a Regional Centre for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in South-Eastern Europe was established in Sofia. This center gained prestige fairly quickly. In addition, a Trust Fund was also established between Bulgaria and UNESCO, through which, in the period 2008-2021, Bulgaria has financed 18 important projects under the UNESCO programs. Among these have been: the 2015 large-scale conference on "The Young People on the Internet – Prevention of Radicalism and Extremism", the regional seminar on the prevention of antisemitism through education, which was held in April this year for the Western Balkan countries, and the forthcoming implementation of a project on the impact of climate change on the cultural heritage.

After Mr. M'Bow's visit, all UNESCO Directors-General visited Bulgaria more than once. For example, Federico Mayor and Koichiro Matsuura inaugurated here the "Cultural Corridors in the Balkans" initiative. In 2009, a Bulgarian national headed UNESCO: Ms. Irina Bokova was elected UNESCO's Director-General. Ms. Bokova introduced some new concepts, such as "Education for Global Citizenship" and, amidst some other initiatives, she also launched work on the Holocaust education and the fight against antisemitism. In addition, through some particular projects she tied down the preservation of the cultural heritage to peace and security. Later on, she was re-elected, thus leaving her own mark on the history of UNESCO. In 2019, her successor – Ms. Audrey Azoulay was on an official visit to Sofia. Ms. Azoulay was among the enthusiastic Bulgarians during the May 24 parade in Sofia. On this particular occasion, she said she was happy to do that "as she was having the chance to participate in this great procession, which had been setting the rhythm of life of all Bulgarians for so many years and which had always been unique for them all."

On a national level, the Bulgarian National Commission for UNESCO has been the driving force. This commission has been generating ideas and proposals and has been coordinating the Bulgarian participation in the UNESCO programs. The Bulgarian government ministries, jointly with some other Bulgarian institutions that have to do with the UNESCO programs, have been actively involved in this activity. Among these are: the Ministry of Culture, the Ministry of Education and Science, the Ministry of Environment and Water, the Ministry of Transport, the

Bulgarian Academy of Sciences, the Administration of the President, the network of national UNESCO committees, the Regional Centre for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in SEE in Sofia, the UNESCO-associated clubs and schools, and the UNESCO departments at the universities. The Bulgarian UNESCO-related network is large in scale and is rather unique for a global organization.

If we have to sum up the importance of Bulgaria's UNESCO membership, we will have to point out, in all cases, that this membership has been offering us the following opportunities:

- to work for carrying out UNESCO's humanistic mandate in the field of culture, education and science, as well as for the promotion of human rights;
- to voice openly our commitment and to contribute to the implementation of the multilateral approach in international relations;
- to make, with dignity, our presence felt in the world's treasures of the tangible, intangible and documentary cultural heritage;
- to implement innovative educational policies and to work on the quality education of the new generations, including lifelong learning and vocational training;
- to mobilize the Bulgarian cultural, educational and scientific community in the name of noble and humane objectives;
- to share our own experience in areas important to the world;
- to participate in the decision-making process of this global organization, which has also an effect on the entire world through our membership in important UNESCO bodies, such as: the UNESCO Executive Board (where our fourth term of office is coming to an end), as well as in a number of UNESCO intergovernmental committees. We are currently member of the Intergovernmental Oceanographic Commission, Vice-Chairman of the Intergovernmental Committee for Physical Education and Sports, member of the Education Committee for the year 2030, as well as member of the International Committee on the Underwater Cultural Heritage. We have also put forward our candidature for membership in the prestigious World Heritage Committee.

This list is far from exhaustive. However, it gives a definite idea of Bulgaria's role and activity within UNESCO.

In conclusion, I would like to point out that, over the past 65 years, Bulgaria has occupied and has been defending its worthy and respected place in UNESCO. I am confident that this is going to continue in the future, too.

Bulgaria and UNESCO – some figures and facts:

10 cultural and natural sites in Bulgaria of exceptional value to humanity have been included in the World Heritage List. These are: the Madara Rider, the Boyana Church, the Thracian Tomb of Kazanlak, the Ancient City of Nessebar, the Rila Monastery, the Rock-Hewn Churches of Ivanovo, the Thracian Tomb of Sveshtari, the Pirin National Park, the Srebarna Nature Reserve and, jointly with a couple of other European countries – some elements of the Ancient and Primeval Beech Forests site.

The following four Bulgarian biosphere reserves have been included in the world network of biosphere reserves, i.e. the Central Balkan, the Chervenata Stena (Red Wall), Srebarna and Ouzunboudjak. Another five are in a process of clarifying their status based on the new, more stringent UNESCO requirements.

Five Bulgarian national traditions in the area of intangible cultural heritage are already on UNESCO's representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity, namely: the Bistritsa Babi – archaic polyphony, dances and rituals from the Shoplounk region, the Nestinarstvo tradition, the tradition of carpet-making in Chiprovtsi, the Surova folk feast in Pernik region, the Martenitsa tradition (together with Moldova, Romania and the Republic of North Macedonia). The festival of folklore in Koprivshitsa has been included in the Good Safeguarding Practices category.

Since February 2012, there has been a UNESCO Category 2 Regional Center in Sofia for the purpose of safeguarding the intangible cultural heritage of the SEE countries. The agreement as per which this Center is going to continue its activity for a new six-year period was renewed in 2017.

Three Bulgarian historical and cultural monuments have been enlisted in the Memory of the World Register. They include the Enina Apostolos – one of the most valuable Bulgarian ancient manuscripts of the XIth century, the Synodicon of Tsar Boril and the Tsar Ivan Alexander's Four Gospels (the London Four Gospels) (together with the British Library).

National committees have been set up in relation to practically all UNESCO's programs, namely: "Man and the Biosphere", "Memory of the World", the International Hydrological Program and the National Oceanographic Committee.

There is also a Bulgarian well-developed system of 49 UNESCO-associated schools, which are managed and coordinated by a National Coordinator with the Bulgarian Ministry of Education.

In April 2021, the National Commission for UNESCO came up with an idea to set up, in addition to the two already existing UNESCO departments – at the Burgas Free University (in the area of culture of peace and human rights), and at the University of Library Studies and Information Technologies (in the area of library research, education and cultural heritage), two brand new departments as follows: at the Sofia University "St. Kliment Ohridski" – in the cultural heritage and sustainable urban development area; and at the University of National and World Economy – in the area of media literacy and the sustainable development cultural policies.

***Hristo Georgiev** is chief secretary of the National Commission for UNESCO. He has been at this position three times as follows: in the period 1993-1998, from the early to mid-2003, and since 2018 until present day. During this time, he has attended all UNESCO General Conferences. Mr. Georgiev has also contributed to the implementation of a number of Bulgarian initiatives within UNESCO, as well as to the carrying out of numerous projects related to the UNESCO programs.*

Three decades of MERCOSUR

H.E. Maria Edileuza Fontenele Reis

H.E. Alfredo Atanasof

On March 26, MERCOSUR – The Southern Common Market – celebrated 30 years since its creation with the signature by Argentina, Brazil, Paraguay and Uruguay of the Treaty of Asunción. The construction of MERCOSUR was only possible in light of the redemocratization in Latin America in the mid-eighties, after many decades of ruptures in the institutional order and authoritarian regimes in the region. At the base of the creation of MERCOSUR was also the decision taken by Argentina and Brazil to dismantle their respective nuclear programs, thus generating a confidence-building environment allowing them to replace rivalries for cooperation and integration.

Since its origins, MERCOSUR has been based on the principles of democracy and economic development, which underpins the core values of a human-faced integration. The attachment of MERCOSUR members to democratic values is formally established by the Ushuaia Protocol concluded on 24 July 1998. This important document foresees the suspension of Member State where democratic order has been ruptured. The Democratic Clause of the Ushuaia Protocol establishes not only the democracy, but also the respect for human rights and the rule of law as core values of the Bloc. Within the structure of MERCOSUR, there are solid organs devoted to the promotion of democracy, such as the Center for the Promotion of the Rule of Law and the Parliamentary Observatory of Democracy. All MERCOSUR members have ratified the main international instruments in the area of human rights protection.

Another important institution of the Southern Common Market is the MERCOSUR Parliament, established in 2006, aiming at “the promotion and permanent defense of democracy”. Among the objectives of the Parliament are the reinforcement of the institutional and popular dimensions of the integration process and the facilitation of the incorporation and implementation by State Parties of MERCOSUR’s laws and regulations.

Along the past three decades, the consolidation of MERCOSUR has fostered cooperation and complementarity involving all sectors of member states, multiplying the volume of trade within the bloc and improving infrastructure, and financing tools for greater physical and productive integration. The Treaty of Asunción established a model of deep integration, which aims at the creation of a common market, with free internal circulation of goods, services and factors of production, the adoption of a common trade policy, the coordination of macroeconomic and sectoral policies, and the harmonization of legislation.

Efforts are currently under way to review the main instruments for a common trade policy – the Common External Tariff (CET) and MERCOSUR Rules of Origin Regime – oriented towards increasing productivity, competitiveness, and openness levels. The recent conclusion of agreements on trade facilitation and

on mutual recognition of geographical indications are examples of the bloc's determination to deepen free trade with MERCOSUR.

From its original four member-states, MERCOSUR has enlarged by including other South-American countries. The Bloc's population exceeds 295 million people and amounts to over 553 million when considering the Associated Members: Bolivia, Chile, Colombia, Ecuador, Guyana, Peru and Suriname. Bolivia is expected to soon achieve full integration to the Bloc. MERCOSUR congregates around 300 million people who represent an invaluable heritage of cultural, ethnic, linguistic and religious diversity coexisting in harmony having peace and development as its main goals. It is a large exporter of soybeans, meat, poultry, corn, coffee, iron and other mineral resources. MERCOSUR is the eighth largest producer of motor vehicles. In 2019, the Bloc's GDP reached US\$ 4.467 trillion, situating the bloc as the fifth largest economy in the world.

MERCOSUR's integration agenda goes beyond the trade related issues and incorporate the promotion of topics such as public policies, justice, security, culture, education, immigration, social policies, science and technology and environmental protection.

In 2004, the Bloc created the MERCOSUR Structural Convergence Fund (FOCEM) aiming at the development of regional infrastructure projects to facilitate integration between its members. FOCEM is a mechanism of solidary financing oriented primarily towards the reduction of economic asymmetries inside the Bloc. Therefore, the bigger economies of MERCOSUR make the largest contributions to the Fund in a non-reimbursable base. Among the areas of destination of FOCEM resources are projects in the sectors of roads and railways construction and rehabilitation, electricity, sewage and clean water, health and education. In order to face the coronavirus pandemics in the region, FOCEM has privileged the allocation of resources to the project "Research, Education and Biotechnology applied to Health," aiming at the improvement of national capacities to conduct virus detection tests and medicine development.

MERCOSUR has undergone a modernization process over the past few years, with greater dynamism in the negotiations of trade agreement with third parties and a reinvigoration of the economic and trade dimensions of the bloc. The aim is to rescue MERCOSUR's original vocation for openness and integration with the world.

As MERCOSUR deepened and strengthened its structures, it has also reached out to extra regional partners. Trade agreements were concluded with India (2005), Southern Africa Customs Union – SACU (2008), Israel (2007), Egypt (2010) and Palestine (2011). Free trade agreements are in negotiation with Canada, South Korea, Singapore, Lebanon, Indonesia and Vietnam.

In South America, having advanced in removing trade tariff barriers, the member countries of MERCOSUR have sought, above all, to expand and deepen the links on non-tariff matters, such as trade in services, investments, government procurement, trade facilitation and e-commerce. Since 2014, MERCOSUR has been pursuing closer ties with the Pacific Alliance, which is constituted by Chile, Colombia, Mexico, and Peru, in the areas of trade facilitation, non-tariff barriers and business dialogue, as a part of the strategic objective of strengthening

regional integration and seeking a greater involvement in the Asia-Pacific Region. MERCOSUR has recently put forward a proposal to negotiate free trade agreements with Central America and the Caribbean aimed at extending the free trade frontier in the region beyond South America.

Free trade agreements were concluded with all countries of the region, with the exception of Guyana and Suriname, resulting in the formation, in 2019, of a de facto free trade area with the whole region. MERCOSUR has signed agreements with all South American countries on a great variety of subjects such as trade, consular activities, education, culture, and justice. Leaders of the region are invited to regularly participate in the group's semiannual summits, thus strengthening regional integration and cooperation.

MERCOSUR concluded Association Agreements with the European Union and with EFTA. The MERCOSUR-EU Agreement concluded in 2019, after 20 years of negotiations, will conform one of the biggest free trade areas in the world with a combined GDP of US\$ 20 trillion (25% of the world economy) and a market of 780 million people. EU is the second trade partner of MERCOSUR and MERCOSUR is the eighth largest extra-regional partner of the EU. The trade current between MERCOSUR and EU totaled US\$ 90 billion. MERCOSUR was the destination of 45 billion euros of European exports of goods and 23 billion euros in services. European exports of goods increased more than 20% in value in the last 5 years. MERCOSUR is one of the main destinations of EU investments, amounting to 381 billion.

As MERCOSUR defends a modernizing agenda oriented towards conciliating the increase of productivity and competitiveness with the highest patterns of sustainability, the MERCOSUR-EU agreement has strong environmental, social and sustainability components. The chapters of the Agreement on sustainable development reinforce the environmental and social commitments undertaken by MERCOSUR member states in the multilateral sphere, such as the Paris Agreement on Climate Change, the Convention on International Trade in Endangered Species of the Wild Fauna and Flora (CITES) and the International Labor Organization (ILO Conventions).

Aware that trade is essential to growth and job creation, it is important to recall that the ratification of the EU-MERCOSUR Association Agreement will eliminate high customs duties in key EU export sectors, such as cars and parts, machinery, chemical and pharmaceutical products, clothing and footwear, thus promoting new investments and job creation especially benefitting small and medium size companies. The Agreement will also allow greater access of EU countries to the MERCOSUR service sector, especially in the areas of telecommunications, finance, business and transportation and provide access to government procurement in MERCOSUR in public contracts in equal terms with MERCOSUR companies.

MERCOSUR-EU Association Agreement will provide the largest coverage of recognition of Geographical Indications ever achieved in any EU trade agreement, benefitting agri-food exporters. MERCOSUR today recognizes 355 European geographical indications, while Mexico registers 340 GIs and Canada 158.

MERCOSUR exports of agricultural products to EU already comply with the high sanitary and phytosanitary requirements adopted by the European Union and the Agreement does not bring any changes in this regard and establishes the

“precautionary principle” which assures that both sides remain free to introduce any changes deemed important to protect human, animal and plant health.

The MERCOSUR-EU Agreement includes a chapter dedicated to trade and sustainable development, in which the Parties build on their multilateral commitments in the fields of labor and environment, ensuring that trade in natural resources such as forestry products, fisheries and wildlife is based on sustainable principles, as well as promoting the effective implementation of several multilateral environmental agreements signed by the EU and MERCOSUR countries.

Recalling information published by the EU Commission, the Association Agreement between the MERCOSUR and the European Union “represents a win-win for both the EU and MERCOSUR, creating opportunities for growth, jobs and sustainable development on both sides”. The Agreement, once in force, will promote sustainable development and strengthen commitments of both sides towards environmental protection and climate change, at the same time it will increase bilateral trade and investments and will further stimulate the protection for and respect of intellectual property rights, food safety standards and labor relations.

As we celebrate the 30th anniversary of MERCOSUR, the bloc has consolidated a broad agenda of cooperation and economic integration, anchored on democratic principles and based on solid values of continental solidarity. MERCOSUR also represents a historical benchmark for peace, security and prosperity in the region. The shared determination of its founding members to overcome historical differences and economic asymmetries has significantly contributed to further strengthen the ties of friendship within the bloc and inside South America, at the same time reaching out to extra-regional partners.

Maria Edileuza Fontenele Reis is Ambassador of the Federative Republic of Brazil to Bulgaria. She presented her credentials to President Rumen Radev on January 30, 2020. Prior to that, she served as Ambassador (Permanent Delegate) of Brazil to UNESCO from 2017 to 2019. She joined the Brazilian Ministry of Foreign Affairs in 1978, after concluding under graduation in Social Communication at the University of Brasília and in French Culture and Civilization in Paris. Among her other academic titles are the High Studies Course of the Brazilian Diplomatic Academy; Master's Degree in International Relations at the Centro Studi Diplomatici e Strategici (Rome, 2002); PhD in International Relations and Diplomacy at the École des Hautes Études en Relations Internationales (Paris, 2016). She was promoted to the rank of First Class Minister (Ambassador) in 2006 after a long career in the Brazilian Foreign Service, having served in Paris (Consul-General, 2015-2017), Luanda (Ambassador, 2014), Rome, Tokyo, Dominican Republic, Argentina and temporary missions in New York, Jamaica and Barbados.

Alfredo Néstor Atanasof is Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Argentina to Bulgaria. He presented his credentials to President Rumen Radev on August 24, 2020, and was later accredited to the Republic of North Macedonia on April 5, 2021. Prior to that, he served as National Deputy for Buenos Aires district from 1995 to 2013. He also served as Chief of the Cabinet of Ministers of Argentina from 2002 to 2003 and as Minister of Labour in 2002. Furthermore, he acted as Parliamentary Representative at multiple MERCOSUR Summits and Meetings, among which are the MERCOSUR Summit in Belo Horizonte (Brazil, 2004), the MERCOSUR-European Union Inter-parliamentary Meeting (France, 2004), as well as the Euro-Latin American Parliamentary Assembly Meeting in Puebla (Mexico, 2004) and the EU-Latin America Summit in Guadalajara (Mexico, 2004). He has also engaged in scientific research and published several papers.

Ireland and Bulgaria: 30 years of friendship and diplomatic relations

H.E. Martina Feeney

Ireland and Bulgaria are two small countries located on opposite sides of Europe. However, despite our geographical distance from one another, both countries share a rich and vibrant history and a core set of common European values. The year 2020 marked the 30th anniversary of the establishment of our diplomatic relations and Ireland is delighted to have this opportunity to celebrate our successful relationship.

Diplomatic relations were formally established on 10 July 1990. At that time, the Irish Ambassador to Bulgaria was resident in Athens, while the Bulgarian Ambassador to Ireland was accredited from London. In 1994, Bulgaria opened an embassy in Ireland headed by a Chargé d'Affaires and raised the post to the level of ambassador in 2004. Ireland, meanwhile, opened its first resident mission in Bulgaria in 2004, before establishing a permanent Irish Embassy in Sofia in 2005.

Ireland's first ambassador to Sofia was Mr Jeffrey Keating (2005-2010), followed by Mr John Rowan (2010-2013), Mr John Bigger (2013-2015) and Mr Michael Forbes (2016-2020). The current and first female Irish Ambassador in Sofia is Her Excellency Martina Feeney, who presented her credentials to President Radev on 19 January 2021.

The first Bulgarian Ambassador to Dublin was Ms Bisserka Benisheva, followed by Mr Emil Yalnazov and Mr Branimir Zaimov. The current Ambassador of Bulgaria to Dublin is Her Excellency Ms Gergana Karadjova, who took up duty in June 2019.

Ireland and Bulgaria have actively engaged with each other over the last 30 years. Political dialogue between the two countries began in 1990, with meetings of the foreign ministers in Rome and Paris. It deepened significantly after 2003, when the Irish EU presidency played an important role in concluding Bulgaria's negotiation process for membership in the Union.

There have been a number of visits at the level of Head of State or Government. Former Bulgarian President Georgi Parvanov paid the first state visit to Ireland in 2005. In 2009, then Irish President Mary McAleese visited Bulgaria in return. In 2003, then Taoiseach Bertie Ahern paid a working visit to Bulgaria, the first visit at Prime Minister level from either country, and he came to Bulgaria a second time in 2005. He was followed by former Taoiseach Leo Varadkar in 2018. Ireland has welcomed visits from successive Bulgarian Foreign Ministers over the years, including Ivan Stancioff (1995), Nadezhda Mihaylova (2000), Solomon Passy (2003), Nikolay Mladenov (2011) and Ekaterina Zaharieva (2019). On the Irish side, the Foreign Minister Gerald Collins visited Bulgaria in 1991, and then Foreign Minister, now Taoiseach (Prime Minister) Micheál Martin visited Bulgaria in 2010.

During Ireland's Presidency of the European Union in 2013 and Bulgaria's Presidency in 2018, our relationship deepened and intensified and we hold similar

positions on many issues within the EU. At bilateral level, Ireland and Bulgaria have signed five agreements, including an Air Services Agreement, a Double Taxation Agreement, a Re-admission Agreement, a Cooperation Agreement on tackling international crime, and an Agreement on Environmental Cooperation.

There is excellent cooperation also in the multilateral arena. Ireland supports Bulgaria's accession to the OECD. Bulgaria supported Ireland's successful bid for the Security Council of the United Nations for the 2021-2022 term and we have agreed to support Bulgaria's bid for the 2037-2038 term. Ireland also supported Bulgaria in its successful candidacy for the UN Human Rights Council 2019-2020.

Ireland and Bulgaria have healthy trade and economic links, with trade turnover between our two countries growing year on year. According to the Irish Central Statistics Office (CSO), total trade of goods and services between Ireland and Bulgaria in 2018 stood at €297 million and this increased to €358 million in 2019. Although the volume of trade in 2020 was impacted by COVID-19, we fully expect the positive trend to resume in 2021.

Ireland was one of the first EU countries to lift labour market restrictions on Bulgarian workers in July 2012, and many Bulgarians have chosen to live and work in Ireland. Ireland's 2016 population census found that there were over 2600 Bulgarians living in Ireland, while at the end of 2018, the Bulgarian Embassy in Dublin estimated that about 3600 Bulgarian citizens live in Ireland, over 500 of whom also have Irish citizenship. They are concentrated mainly in Dublin and in the major urban centres of Cork, Shannon, Limerick and Galway, as well as Monaghan. In 1996, the Irish-Bulgarian Friendship Society was established in Dublin, and, in November 2003, the Irish-Bulgarian Educational and Cultural Association (IBOCA) was also established. It aims to maintain Bulgarian traditions among the Bulgarian community and promote Bulgarian culture in Ireland.

About 300 Irish citizens are permanent residents in Bulgaria, including a number of entrepreneurs who have established their own businesses in sectors such as real estate, hospitality, financial services and information technology.

In 2019, the total number of Irish and Bulgarian citizens who travelled between the two countries was 57 684. 45 359 Irish people visited Bulgaria, 30 132 of these for leisure and recreation purposes. On the other side, 12 325 Bulgarians visited Ireland, 4636 of which visited for leisure and recreation purposes.

Ireland, through the important historical Irish figures of James Bouchier and Pierce O'Mahony, has long had a connection with Bulgaria and Bulgarian history. The Embassy pays tribute every year to James Bouchier, the Irishman with a Bulgarian soul, visiting his grave near the Rila Monastery.

In recent decades, Ireland and Bulgaria have intensified our cultural cooperation, holding numerous events promoting Irish and Bulgarian culture, showcasing and celebrating our connections in photography, literature, music, theatre, cinema, and history.

There is a great interest in Irish literature in Bulgaria and numerous works by Irish authors have been translated into Bulgarian. For many years, the Irish Embassy has participated in the annual "Night of Literature" event and several

Irish authors, including Jennifer Johnston, Hugo Hamilton and John Boyne, have visited Bulgaria to give readings and discuss their work. In addition, the Irish Embassy has organised a number of exhibitions throughout Bulgaria dedicated to great Irish authors such as James Joyce, Samuel Beckett and George Bernard Shaw.

Every year, the Irish Embassy celebrates St. Patrick's Day, Ireland's national day, with a full programme of activities and also engages actively with Bulgarian cultural festivals and events such as the International Sofia Film Festival and CineLibri Film Festival, the Sofia Science Festival, the MELBA Design Symposium, and the Veronica Guerin journalism competition in Blagoevgrad.

Educational links are especially valuable for Ireland and Bulgaria. Since September 2008, a Sunday school for children from the Bulgarian community in Ireland has operated in Dublin. Qualified teachers, approved by the Bulgarian Ministry of Education and Science, give classes in Bulgarian language and literature and other programmes. In the field of higher education, many Irish students are choosing Bulgarian medical universities. The European Erasmus+ program opens the door to both countries for increasing cooperation, both in secondary and higher education.

Today, both Ireland and Bulgaria are committed to building and strengthening the foundations of our relationship, and seeking out new avenues where we can cooperate. The Embassy of Ireland is grateful to everyone who has had a hand in building our relationship, and we would like to invite all of you reading this to be a part of this growing relationship in the future. We wish you all a very happy anniversary!

Martina Feeney took up duty as the Ambassador of Ireland to Bulgaria, and also, in a non-resident capacity, to Armenia and Georgia in October 2020 following four years as Director of the Human Rights Unit in the Department of Foreign Affairs in Dublin. Prior to that, she was the Representative of Ireland in Palestine from March 2014 to August 2016. From 2008 to 2013, she was the Deputy Head of the Permanent Mission of Ireland to the Organisation for Security and Cooperation in Europe. This period encompassed the Irish Chairmanship of the OSCE in 2012. From 2005 to 2008, Ambassador Feeney was seconded to the Department of Enterprise, Trade and Employment as Head of the Licensing Unit, Ireland's export control authority. During this time, she chaired the Expert Group of the Wassenaar Arrangement – the export control regime for conventional arms and dual use goods – in 2007 and 2008. Ambassador Feeney joined the Department of Foreign Affairs in 1990.

Bulgarian Studies in the Republic of Korea: strategies for developing an academic major in the 21st century

Lyudmila Atanasova
Spas Rangelov, PhD

Abstract

The article presents the Bulgarian Studies major at Hankuk University of Foreign Studies in the Republic of Korea and outlines strategies for establishing Bulgarian Studies as an attractive academic and professional field, drawing on the authors' experience of teaching Bulgaria-related subjects in the vibrant society of Korea.

Analysing the development of the curriculum, the issues that the major faces in a highly competitive education environment and the opportunities that the programme provides to students, the paper argues that Bulgarian Studies needs to undergo a transition from being a tradition-oriented discipline to an academic field examining the dynamics of the contemporary Bulgarian state and society, not neglecting the context of their historical background.

As an academic discipline and a higher education major, Bulgarian Studies has not been explicitly defined. The term "Bulgarian Studies" (or "българистика") has mainly been used to refer to the study of Bulgarian language, literature, history, and traditional culture. Building on their experience in teaching Bulgarian Studies in a highly developed and pragmatically oriented society, the authors make the case for Bulgarian Studies that extend its scope to physical and human geography, social studies, political studies, geopolitical studies, economy, trade, law, cultural studies, etc, and also reflects the current developments and the geopolitical orientation of Bulgaria. Such approach could stimulate new research on Bulgarian Studies within Bulgaria and abroad, and would be beneficial in attracting young foreign scholars of Bulgaria.

The proposed strategies for development of Bulgarian Studies aim at transforming it into a modern academic field which has the capacity to contribute to the overall advancement of the Bulgarian society, the strengthening of the Bulgarian national brand and the enhancement of the international image of Bulgaria.

Introduction

The last thirty-two years, since the fall of the communist regime and the start of the transition towards democracy in Bulgaria, have brought a gradual decline to Bulgarian Studies taught outside Bulgaria. Neglected by the Bulgarian government and unable to redefine itself in the context of the new realities of the contemporary world, Bulgarian Studies has not been able to fulfil its potential to serve as a main communication channel of the Bulgarian state, through which it can reach the international community on an academic, political, economic and cultural level.

In the sixteen years since its establishment, the Bulgarian Studies major at Hankuk University of Foreign Studies (HUFS), Republic of Korea, has remained almost unnoticed by the major institutions in Bulgaria that follow the activities of

Bulgarian Studies, like the Council of Bulgarian Studies Abroad to the Bulgarian Academy of Sciences (BAS), but it has been able to accumulate significant experience in teaching Bulgarian language and Bulgaria-related disciplines in a geographically and culturally distant country.

Facing significant challenges, the lecturers at the Bulgarian Studies major at HUFS have been able to maintain and develop the programme, using strategies dictated by the neoliberal pragmatism of the global environment and inspired by the good practices, introduced by the Korean government for the development of Korean Studies.

The current article draws on the experience of the Bulgarian Studies major at Hankuk University of Foreign Studies in the Republic of Korea to outline strategies for establishing Bulgarian Studies as an attractive academic and professional field on an international scale, and for using its potential to improve the image of Bulgaria, increasing the value of the national brand of the country.

The Bulgarian Studies Major at Hankuk University of Foreign Studies

Hankuk University of Foreign Studies was established in 1954, with the purpose of educating specialists in international affairs and foreign languages, who could take key positions as leaders in the reconstruction and development efforts of the nation in the aftermath of the Korean war. Among the first departments were those of Japanese, Chinese, English and Russian language, reflecting the geopolitical situation at the time. The expansion of the university led to incorporating various Asian, European and African languages, currently totalling forty-five, making it one of the largest foreign language universities in the world.

Among the languages of Eastern Europe – aside from Russian – Polish and Romanian were the first to be included when the Department of Eastern European Languages was opened in 1986. It was followed by the establishment of the Department of Yugoslav Languages in 1987. The reason for these languages to be introduced before other Eastern European languages is the relatively bigger size of the territories and the population of the respective countries. Since then, these two departments have been transformed into separate departments of Polish language, Romanian language and Serbo-Croatian language. Today, they are part of the College of Eastern European Studies and are mainly focused on the languages and the literatures of the respective countries.

The Bulgarian Studies major at Hankuk University of Foreign Studies, Republic of Korea exists since 2005. At the beginning, it was part of the Department of Greek Language and Balkan Languages. As Bulgarian was the only “Balkan” language studied, in 2011, the department was renamed to “Department of Greek Language and Bulgarian Language”, and in 2014, it became “Department of Greek Studies and Bulgarian Studies”. The department is within the College of International and Area Studies, which shows that from the very beginning the curricula of Greek Studies and Bulgarian Studies were oriented towards area studies, rather than focused on philological matters. The changes in the name, the unusual combination of Greece-and-Bulgaria-related disciplines within one academic unit reflect the complex administrative situation at HUFS and the constantly evolving environment of higher education in Korea.

Even though Hankuk University of Foreign Studies was originally conceived as a foreign language university, over the years it has significantly expanded the scope of disciplines taught in it, adding business, computer science, biology, chemistry, engineering, etc. The shift is a result of the decrease of the value of foreign language competences due to the wide-spread study of foreign languages at different education levels and as extra-curriculum activities, and is also caused by the requirements of the job market. The Korean government is developing various programmes aimed at transforming philological disciplines into academic fields focused on area studies. In Korea and in the western scholarly tradition, the term “area studies” is used to denote interdisciplinary scholarship and research focusing on a certain region, a country, or a territory smaller or larger than a country. Most often the regions are defined by the nation-states, therefore it is common to speak of Russian Studies, Greek Studies, Korean Studies, etc. According to this definition, the academic field of Bulgarian Studies includes a wide range of disciplines, such as language, literature, history, culture, ethnography, economics, political science, geography, sociology, etc, related to Bulgaria.

During the first years, after the establishment of the Bulgarian Studies major at HUFSS, the students had a chance to study intensively Bulgarian language by taking separate classes in Bulgarian conversation, reading comprehension, grammar, composition, business Bulgarian, etc. In accordance with the overall tendencies and the directions of the Ministry of Education of Korea, the number of language-related subjects have since been reduced to Bulgarian language conversation and Bulgarian language (a discipline focused on reading and grammar), amounting to a total of six hours weekly, and taught only in the first two years of the bachelor degree programme. Instead, subjects like “Bulgarian Movies and TV Series”, “International Trade with Bulgaria”, “Bulgarian Politics and Economy”, “Bulgaria and the EU”, “Diplomatic History of the Balkans”, “Bulgaria and Russia”, “The Korean Wave and Bulgaria” have been introduced. Additionally, almost all students study a second major during their third and fourth year of the bachelor degree programme. The most popular second majors are business administration, marketing, finance, statistics, culture and communications, computer science, and sometimes, English translation or Russian language.

Reducing the number of classes on Bulgarian language can be seen as unfortunate and disappointing as even the best students do not have a chance to advance beyond an intermediate level of Bulgarian language proficiency. However, it has been necessary to adjust the curriculum of the Bulgarian Studies major to keep up with the new realities of the higher education in Korea.

The constant decrease in the number of students, caused by the low birth rate in the Republic of Korea has led to the closure or the financial decline of a number of universities. The supply of higher education programmes is bigger than the demand, but the tuition fees are still considerable. As a result, universities fiercely compete with each other by striving to offer attractive programmes that provide better opportunities for employment and successful career to students. The competition occurs not only among different universities but also among the different departments and majors within the same university. The majors are evaluated according to the admission rate of new students, the student satisfaction with each subject being taught, the number

of successfully graduated students and the employment rate of the students after their graduation. As it is not realistic to expect that the students of Bulgarian Studies would be able to find professional realization relying solely on their knowledge of Bulgarian language, the curriculum had to be adjusted to help the students develop competencies that would be helpful to them in the highly competitive environment of the job market. A number of Bulgaria-related subjects are taught in English to help students increase their English proficiency. Students are expected to have a knowledge and an understanding of the Bulgarian society and to be able to analyse it in comparative perspective with other countries in Europe and on the Balkans.

The lack of appropriate study materials, textbooks and books presents additional challenges to the education process. In Korea, little is known about Bulgaria. However, due to the general information overload, characteristic of our contemporary reality and to the significant number of diverse compulsory subjects, lecture materials need to cover the essence of the topics in a concise and balanced way. Students need information that is clearly explained, systematized and free of context-bound assumptions. Unfortunately, overviews, handbooks or introductions to Bulgarian literature, Bulgarian culture, Bulgarian society, etc, are non-existent in Korean, English and even in Bulgarian. For example, there are various introductions to English, French, American, Italian, German, Russian literature readily available in English. They provide the reader with a general understanding of the trends in the history of the national literature, main authors and works and could serve as a starter for anyone who would like to explore the subject further. In the case of Bulgarian literature, there are only two books by Svetlozar Igov (2002, 2005), in Bulgarian, that cover the history of Bulgarian literature from its beginning to the present. In contrast, in the Republic of Korea there are various books outlining the history of Korean literature for different target audiences – middle school students, high school students, scholars of literature and ordinary people. Particularly popular are the ones in which literary history is told in the form of entertaining stories. There are at least six books on the history of Korean literature in English. If similar introductory books on subjects related to Bulgaria existed in English, they would have been very useful not only to the students encountering Bulgarian Studies for the first time, but also to anyone who would like to get to know Bulgaria without having to devote a number of years to learning Bulgarian.

In the Bulgarian Studies major in Korea, we are trying to overcome the lack of materials by creating our own, a process that takes considerable time and efforts. Still, it would have been beneficial if the students had access to books written by experts in each field.

As far as the Bulgarian language textbooks are concerned, although there are a number of very good books for studying Bulgarian as a foreign language, they have been written for speakers of European – or sometimes Slavic – languages. They seem to take for granted that the learners are aware of grammar categories like gender, number or verb aspect, which are non-existent in many languages, including Korean. It took a few years to write a comprehensive Bulgarian language textbook for Korean learners, which was published in 2020 (Chae, Atanasova, Rangelov). Students have shared that it is much easier for them to understand grammar when it is explained in Korean.

Despite all these efforts, it has been hard to keep up with highly popular majors like Chinese Studies or Vietnamese Studies. Therefore, we have relied on programmes and opportunities outside the university curriculum. The Bulgarian Studies is one of the majors at HUFS that provides the biggest number of opportunities to study abroad (in Bulgaria) and to do internships at prestigious institutions. The international programmes of HUFS allow one student per semester to study in Bulgaria (the “7+1” programme), and one student per year to study Bulgarian for six months and do an internship for another six months at a company in Bulgaria (the “Honors” programme). Aside from that, we have been receiving great support from the Embassy of the Republic of Bulgaria in Seoul and from various government and education institutions in Bulgaria. Every summer four students participate in the Summer Seminars of Bulgarian Language and Culture, organized by Sofia University “St. Kliment Ohridski” and by Veliko Turnovo University “St. Cyril and St. Methodius” with the support of the Ministry of Education and Science of Bulgaria. Our partnership with the Faculty of History and the Department of Korean Studies at Sofia University within the Erasmus+ programme has proved to be very beneficial for the Bulgarian Studies at HUFS. The programme is very popular with our students and it has even made the Bulgarian Studies major more attractive to new students. The opportunity to spend one semester studying at Sofia University, having enough funds to travel extensively around Bulgaria has helped students not only advance quickly in their studies, but has also strengthened their emotional ties to Bulgaria and has motivated a few of them to pursue careers related to Bulgaria.

The relations between professors from HUFS and Sofia University, established within the Erasmus+ programme have resulted in joint projects and research, and have culminated with the establishment of the Center of Bulgarian Studies at Hankuk University of Foreign Studies in 2018. The objectives of the Center of Bulgarian Studies are to conduct research, organize academic events, publish a journal and books on Bulgaria-related topics. We have received valuable administrative, academic, logistic and moral support from our partners at Sofia University and from the Embassy of Bulgaria in Seoul, but in the future in order to maintain and expand our work with the Center, we will need to search for sources of financial support as well.

Each year, the Embassy of the Republic of Bulgaria to the Republic of Korea gives a chance to 4-6 students to do internship at the embassy. The students have an opportunity to practise their skills, to learn new competencies and to experience working in a Bulgarian environment. The time spent at the embassy is valued not only by students but also by their prospective employers and it increases the chances of the Bulgarian Studies graduates to secure a position in a desired professional sphere.

The Bulgarian Embassy in Seoul also helps the Bulgarian Studies major and the Center for Bulgarian Studies at HUFS organize exhibitions, movie screenings, academic conferences, different celebrations and events. In January 2021, the embassy had a key role in co-hosting the conference “Bulgaria-Korea: Partners in a Changing World”, together with the Diplomatic Institute to the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria and the Center for Bulgarian Studies at HUFS. The Deputy Minister of Foreign Affairs of Bulgaria and representatives of ministries and government institutions from Bulgaria and Korea participated

in the conference. At the event, we had a chance to present the Bulgarian Studies at HUFS and discuss issues of Bulgarian studies with representatives of the Bulgarian Academy of Sciences, the Ministry of Education and Science of Bulgaria and the Ministry of Education of Korea, as well as with professors of Bulgarian Studies from China, Japan and the United States.

The students of Bulgarian Studies also have a chance to work as interns at Korean institutions. The Embassy of the Republic of Korea to the Republic of Bulgaria has been an excellent partner to the Bulgarian Studies at HUFS. Apart from the student internships, the embassy has also been employing Bulgarian Studies graduates. The internship at the Korea Trade Association (KOTRA) office in Sofia is also highly valued by the students.

The education of Bulgarian Studies at HUFS consists of complex activities which involve not only teaching Bulgarian language and Bulgaria-related subjects, but also helping students build lasting connection with Bulgaria, while also providing them with solid qualifications to be competitive on the job market.

There have been students who have found employment owing to the fact that they have majored in Bulgarian Studies. The most common places of employment are the embassies of Bulgaria and Korea, ministries, companies doing business with Bulgaria, international organizations, etc. There are also graduates of Bulgarian Studies who work at branches of Korean companies in Bulgaria. The reality, though, is that the majority of the students find professional realization based on their second major. However, even in those cases, the fact that they have competencies related to Bulgarian Studies has proven beneficial in securing a desired position. For our students, speaking Bulgarian at an intermediate level is always accompanied by a command of English at advanced level. Companies often look for employees with special qualifications, unique outlook on life, adaptability, or with abilities for intercultural communication. That is why at a job interview at a bank, for example, a candidate who has studied Finance and Bulgarian Studies often has an advantage compared to a candidate whose only qualifications are in Finance.

The approach to Bulgarian Studies at HUFS may differ considerably from the direction that Bulgarian Studies have taken in Bulgaria and in other countries. Focusing on developing a wider scope of competencies without diving deep into the roots of the Bulgarian national identity, traditions, the theoretical issues of the history of Bulgarian language, etc. may seem superficial. Our purpose has been to communicate to the students the vibrancy of contemporary Bulgaria and to take care, as much as possible, of the future of the young people who invest their time and efforts to learn Bulgarian language and to understand the culture and the society of Bulgaria.

The results have been rewarding as many of the students, particularly those who have had a chance to spend time in Bulgaria, have expressed satisfaction with their choice of a field of study and with the fact that they have gotten to know a different culture and society. They feel enriched and, in many ways, liberated as they acquire the realization that there are more ways to look at life, human relations and society, aside from the ones they had known since childhood, and that in itself is the essence and the value of intercultural communication.

Among the students, there are always a few who develop strong attachment to

Bulgaria and interest in Bulgarian Studies, and decide to continue pursuing their major at a master and doctoral degree level. At HUFS, we provide such opportunities, but many students prefer to study at Bulgarian universities. At present, one student is enrolled in a doctoral programme of Bulgarian literature at HUFS. She aspires to be a researcher and a translator of Bulgarian literature. Another student is working on a PhD dissertation on Bulgarian language at Sofia University “St. Kliment Ohridski”. There are two other students studying in master degree programmes respectively in Energy Studies and EU Studies, also at Sofia University.

The experience of teaching Bulgarian Studies in Korea has shown that the interdisciplinary approach to Bulgarian Studies as area studies that aim at helping students acquire a comprehensive general understanding of the Bulgarian society without overemphasising the past, and without requiring from them detailed knowledge of one particular Bulgaria-related discipline, has proven to be competitive in the complex environment of the overly pragmatic contemporary education and has been successful in attracting young people to Bulgarian Studies. In addition, it has also shown that a certain number of the students choose to explore Bulgarian Studies further by continuing their education at a higher degree, thus cultivating a next generation of Bulgarian Studies scholars.

Bulgarian Studies in Bulgaria and Around the World

Bulgarian Studies in Bulgaria has been developing for a very long time as a branch – or at least in the context – of Slavic Studies/Slavistics. The researchers and professors involved in Bulgarian Studies have often been considered to be also “Slavists”. This is an internationally recognized term, used in the name of the oldest and most popular forum of scholars of Slavic Studies: The International Congress of Slavists. “The International Congress of Slavists is a quinquennial gathering of Slavists in the humanities and social sciences from forty countries worldwide. It is organized by the International Committee of Slavists (ICS), which consists of the chairs of each of constituent national committees. The full ICS meets during the year of the Congress itself. At other times, the business of the ICS is handled by the full Presidium, which meets once in intervening years to plan the next Congress in detail, or by the reduced Presidium, which meets in other intervening years to act on minor issues that require resolution” (University of Oregon 2021). It is an institution of established scholars who handpick delegations and presenters through a “traditional” system of “national committees” from a limited number of countries. The Congress convenes once every five years. If a scholar of Slavic Studies is interested in current research and innovations in linguistic and humanitarian fields, there are more recently established and more frequently held conferences, for example, the annual conferences of the Society of Slavic Linguistics, etc.

Within the context of Slavic Studies, Bulgarian Studies has had international recognition. At the same time, Bulgarian Studies in Bulgaria has been a collection of separate disciplines that have developed, just like in other nation states in Europe, in a patriotic and nationalistic spirit. The study of the national language, national literature, national history, etc, has always been viewed as important by the state, especially in the “socialist” period from 1944 to 1989. Since the fields of Bulgarian

history, Bulgarian literature, Bulgarian language, etc, are large enough, as they are taught and researched inside Bulgaria, there has been a tendency to use the term “Bulgarian Studies” exclusively in international context. Bulgarian Studies, in the form that we know it today, was largely defined in the course of the state-sponsored celebrations of the 1300th anniversary of the Bulgarian State in 1981. This large-scale project of the government of the Bulgarian Communist Party included numerous smaller-scale projects and events, spanning almost twelve years, from 1970 to 1981. A key moment for the Bulgarian Study field was the First Congress of Bulgarian Studies held in 1981, as one of the main events marking the culmination of the celebrations of the 1300th anniversary of Bulgaria. The Congress was organized following the model of the International Congress of Slavists, including the timing of the Second Congress in 1986, with the intention of holding a congress every five years. The large event was an early sign of the emancipation of Bulgarian Studies from Slavic Studies. It positioned Bulgarian Studies as an independent field of academic research, apparently as broad and important as Slavic Studies.

A characteristic feature of the First Congress was the focus on Bulgarian medieval history and culture. This was expected, considering the 1300th anniversary and the accent on emancipation from the rest of the Slavic countries. It also reflected the past-oriented national discourse. However, it created a strong trend of emphasis on medieval history, Cyril-Methodius studies, Old Bulgarian language, Old Bulgarian literature, etc, which continues to this very day. Bulgarian Studies continues to be a past-oriented ethnic-oriented (rather than civic-oriented) field. In the 21st century, such emphases prove to be unattractive to prospective students, especially outside Eastern Europe. The study of contemporary literature, culture, society, politics, economics, and law, albeit well developed in Bulgaria itself, continues to be unavailable to students who have not reached a high level of Bulgarian-language proficiency. At the same time such information in English is widely available about other countries and regions, not only in Europe but all over the world, and it is difficult for Bulgarian Studies to compete with them. For example, at SOAS, University of London, most students study the current politics, economics and law of the countries in Asia and Africa, rather than their classical languages or classical literatures. This is only natural in today's global society when education is considered an asset for finding a job, and not just an intellectual pastime. The interest in “classical” or “traditional” aspects of a particular culture usually comes later, in a more “natural” way for a segment of the students. It is unrealistic, in the 21st century, to expect the students to master the “classics” and the “traditions” of a nation or a region first in order to research the current events later.

As far as Bulgarian Studies is concerned, the political and economic changes in 1989 brought about the resignation of the state and the government from its solid financial support for the development of Bulgarian Studies both in Bulgaria and the world. The organization of the Congress of Bulgarian Studies was discontinued indefinitely.

The first two congresses were a strong catalyst for the development of Bulgarian Studies outside Bulgaria, especially in Europe and North America. The events from the early 1990s also helped the academic interest towards Bulgaria and Eastern Europe grow. For example, the number of students studying Bulgarian at the School

of Slavonic and Eastern European Studies, UCL, University of London, went through a visible spike in the early and mid-1990s. Regretfully, this short period of renewed and rising interest was followed by a long period of decreasing interest in the study of the languages and cultures of Central, Eastern and Southeastern Europe as a whole. The reasons for this phenomenon are complex and cannot be examined in this short study.

The Third Congress of Bulgarian Studies was held in 2013, twenty-seven years after the second one. The Third Congress was organized as part of the celebrations of the 125th anniversary of Sofia University “St Kliment Ohridski”. It seems that it was a one-off event and there are no prospects for a fourth congress of similar scale.

Many of the academic programmes across the world where Bulgarian Studies has been practiced and taught have been preserved, despite the fact that in many cases they have been downsized or downgraded. Unfortunately, some of the programmes have been closed down, often temporarily at first, with no real prospects of being revived. This is not unique to Bulgarian language and culture. In many places even “bigger” and more important languages and cultures have gone through similar experience in both European and North American universities. Even in countries like Japan and South Korea a number of departments of French and Arabic were closed in the 1990s and in the first years of the 21st century. This is related to the rise of English as an efficient tool of international communication. The importance of every other “international” or “world language” fell significantly, let alone of one-nation languages like Bulgarian. The “rise” of languages like Korean is a peculiar phenomenon but it has also gone through the same rise-and-fall curve, although in an accelerated mode.

One of the more recent examples of a new and relatively stable Bulgarian-Studies programme is the Bulgarian Studies major at HUFS, South Korea. However, after 16 years, it also faces significant challenges, like similar programmes everywhere.

The Experience of Korea in Developing Korean Studies and the “Soft Power” of the Country

In the last three decades, the Republic of Korea has succeeded in expanding tremendously its international standing by focused investments in developing the country’s “soft power”. The efforts included promoting the academic study of Korea itself, i.e. Korean Studies. Admittedly, it would be difficult to draw direct parallels to the last three decades of Bulgarian Studies, and even more difficult to formulate “lessons” to be learned, because of the vast differences between the societies and the cultures of Bulgaria and South Korea. However, it is interesting and useful to see the two fields in contrast.

The Republic of Korea (South Korea) emerged from about three decades of military dictatorship and relative international isolation in 1988, when the Summer Olympics were held in Seoul. In 1991, when it became a member of the United Nations, the country secured its international presence.

By the early 1990s, South Korea had undergone significant industrial and economic development. Although relatively inexperienced in communicating with most of the world, apart from the USA and about fifteen or sixteen other countries with which it had maintained diplomatic relations since the Korean War,

education-wise and culture-wise, it was ready to start almost immediately broad and intensive relations with any country in the world and especially with the former socialist countries in Central and Southeastern Europe.

At the same time, it had accumulated enough scientific and educational experience in presenting its language, literature and culture to the world. It was eager to do so. It is quite indicative that in the early 1990s – when Bulgarian Studies was “signing off” as a strong international discipline – South Korea created the Korea Foundation (1991) and other institutions whose main role was to promote intensively and sometimes even aggressively Korean Studies across the world. The Korea Foundation resembled the Japan Foundation, which was founded in the 1970s and was very instrumental in promoting Japanese culture and Japanese Studies across the world.. The programmes and projects it supported were diverse and far-reaching. The Korea Foundation supported financially universities and other types of educational and research establishments to commence Korea-related academic courses, including Korean languages classes, classes on Korean literature, culture, history, society, etc. It supported financially the writing and publishing of Korea-related books, it sent books to academic libraries in large quantities, etc. The foundation also invited scholars and researchers from all over the world to do their research in Korean Studies, or to transfer from other fields to Korean Studies. It provided them with very generous scholarships and fellowships to do research in academic institutions in Korea, or even to just study the Korean language in intensive daily courses, organized by top-quality universities, for periods of up to 18 months in some cases. The first students and scholars arrived in Korea in the beginning of 1993. By the end of the century hundreds and hundreds of students, researchers and professors had benefited from these programmes.

The Korean Studies “section” and major at Sofia University “St. Kliment Ohridski” were opened in 1995 with the generous support of the Korea Foundation. In 2010, the section became a separate Department of Korean Studies within the Faculty of Classical and Modern Philology. Today it rivals the older Japanese Studies and Chinese Studies programmes, and in many aspects, it has surpassed their achievements.

In the 1990s, the institutions in South Korea, especially the Academy of Korean Studies, promoted the study of King Sejong, the 15th-century inventor of the Korean alphabet *hangeul*, as well as the rich medieval history and literature of Korea. There was significant emphasis on the uniqueness of the Korean writing system, on the long and glorious history of Korea and on Korean kings and heroes. This tendency is reminiscent of the situation described by Ilieva (2010: 9, 10) regarding the “glossy publications popularized abroad” on Bulgarian history, sometimes containing outrageous claims.

By most linguists, the Korean language is considered to be a language isolate. That “saves” it from being lumped together into a phylum like “Slavic” or “Turkic”. At the same time, for millennia, Korean history and civilization have been strongly linked to China’s and Japan’s. That have urged Koreans to constantly compare their history and culture to China’s and Japan’s, emphasizing the differences and promoting Korean historical, political and cultural figures, especially those from medieval times.

However, the tendency to center Korean Studies on past achievements and traditional culture did not last long. It was abandoned without much drama and

a new effective approach was quickly found. Starting in the late 1990s, and especially since the beginning of the new millennium, South Korean academics and government officials engineered a new “soft power” tool for South Korea to be used all over the world. They used the Japanese models from the 1960s and 1970s but created a 21st-century all-encompassing phenomenon, “the Korean Wave”. Assisted by the modern technologies, Korean music, TV series, movies, etc, supported generously by the Korean government spread fast around the world.

The Korean Wave became a global phenomenon that could not be ignored. The Korean institutions started to encourage and support financially the academic study of this new phenomenon.

The Korean state and the Korean academic institutions embraced the study of this new and definitely not “traditional” aspect of Korean culture and civilization not just as a legitimate object of serious academic research but also as a centerpiece of new, contemporary and extremely attractive Korean Studies at universities across the world. Students now flock to these departments and becoming a student of Korean Studies is considered trendy and prestigious, even in Bulgaria.

In less than a quarter of a century, through a carefully planned strategy by the Korean state and generous investments, Korean Studies has transformed from a “heavy” discipline into a desired modern academic major.

Strategies for the Development of Bulgarian Studies in the 21st Century

Bulgarian Studies is in crisis. There are fewer and fewer education institutions around the world that maintain some form of Bulgarian Studies (Taseva, Nyagulov, Miltenova 2019: 17). Shaped as a discipline under the communist regime and having served the objectives of the communist authorities, Bulgarian Studies has not had a chance to redefine itself in view of the new realities.

Perhaps the reason for that is the fact that, in the last thirty years, Bulgaria as a nation, has been struggling to find its identity. Under the communist rule, open discussion and vibrant research on the society were impossible because of ideological concerns. Therefore, the sources of what constitutes the core of the Bulgarian nation was sought in the past, often overemphasized and glorified. By comparison, advanced countries have a more balanced approach to their past and define themselves based on their present achievements. National identity is often described in terms of its civic and ethnic attributes. Countries in Western Europe are often referred to as “civic nations”, while those in Eastern Europe as “ethnic nations” (Kunovich 2009: 575). After the fall of communism, Bulgaria’s endeavours have been directed towards building a stable and economically prosperous society, based on democratic values, that guarantees the rights and the freedoms of each individual. That means that the country is making strides towards defining itself in terms of its civic attributes. Even though for more than thirty years, the nation has been pouring its efforts in achieving this goal and has been able to achieve significant results, Bulgarian Studies has not reflected these developments and has continued to focus exclusively on the ethnic attributes of the Bulgarian national identity.

Bulgarian Studies needs to expand the scope of its object of investigation and research to contemporary issues of the Bulgarian society. Additionally, it needs

to abandon the “maximalist” approach of “all or nothing” which presupposes that the foreigners who pursue Bulgarian Studies should master Bulgarian language and should have detailed knowledge of all things Bulgarian as a prerequisite to devote themselves to the field. The experience teaching Bulgarian Studies in Korea has shown that an interdisciplinary balanced approach can be successful in attracting young people.

In addition, Bulgarian Studies needs to change its current definition that places Bulgaria as a nation as its object of research, because that approach is a heritage of the past, it is pertaining mainly to countries of Eastern Europe and often puts Bulgarian Studies in service of nationalist agendas. Bulgarian Studies should define themselves as area Studies.

In Bulgaria, a certain confusion seems to exist regarding the definition and nature of area studies. The Korean Studies and the Japanese Studies majors at Sofia University “St. Kiliment Ohridski” are examples of area studies focused on a single country. Students who pursue those majors study multiple disciplines that help them acquire a comprehensive knowledge and understanding of the societies of Korea and Japan. In relation to Bulgarian studies, though, the term “area studies” is often used with the meaning of “studies of an area (or a region) larger than a country” (Kreicova, Kreici 2019: 23), (Valchinova 2019: 57), while Bulgarian Studies itself are explained as “a complex scientific discipline which studies Bulgarian language and literature, history and archeology, traditional spiritual and material culture” (Taseva, Nyagulov, Miltenova 2019: 9). This definition, given by foremost scholars of Bulgarian Studies, namely researchers from the Bulgarian Academy of Sciences (BAS) and the Council of Bulgarian Studies Abroad, points to the fact that Bulgarian Studies is conceived as a discipline oriented towards the past. To survive in the reality of the neoliberal market economy, which has led humanities towards pragmatism, Bulgarian Studies needs to transform itself into a field of scholarship and research focused on the present and the future. It should be able to follow the contemporary education trends and incorporate the global topical issues (Taseva, Nyagulov, Miltenova 2019: 17).

In today's world that is centered on communication and technologies, Bulgarian Studies needs to find a way to communicate with the young generation, presenting an appealing modern image and offering opportunities for the future of the people who devote their lives to the study and research of Bulgaria.

Gaining the attention of international scholars towards the issues of contemporary Bulgarian society will naturally inspire also a desire to explore its past and traditions, thus the problems currently widely researched by scholars of Bulgarian Studies will not remain neglected.

Bulgarian Studies has no future without the support of the Bulgarian government. The urgent need for financial, institutional and logistic help has been emphasized over and over again by scholars and lecturers of Bulgarian Studies (Taseva, Nyagulov, Miltenova 2019: 9, 17), (Simeonova-Konach 2017: 9). The development of Bulgarian Studies, especially Bulgarian Studies outside Bulgaria, is in the interest of the Bulgarian state. It is a means of communication with the world. The arguments with the Republic of North Macedonia regarding issues of history and identity have

shown the inability of Bulgaria to communicate “itself”, namely its essence, identity, positions and achievements, with the international community. Bulgaria has let stereotypes of the past and qualifications by hostile parties dominate the discourse and the perception of the country internationally. Investment in Bulgarian Studies is the most effective, sustainable way to improve the international image of Bulgaria and to disseminate objective up-to-date information about the country. It also brings continuous long-term returns, in contrast with pouring funds into advertising campaigns. Supporting Bulgarian Studies increases the value of the national brand (Simeonova-Konach 2017) and brings economic benefits. The improvement of the image of the country and the higher value of the national brand, in return, make Bulgarian Studies more attractive, thus multiplying the benefits of the investment. The Republic of Korea and Japan have been applying this strategy with great success for the past thirty years.

The declining popularity of Bulgarian Studies outside Bulgaria, the unfavorable state of the international image and the below-the-desirable value of national brand of the country underscore the pressing need to design a national strategy for the development of Bulgarian Studies. Funds need to be allocated for organizing conferences, publishing academic articles and monographs, translating Bulgarian literature, regularly educating foreign lecturers of Bulgarian Studies to increase their qualification, creating one-semester or one-year long programmes for foreign students to study in Bulgaria, establishing various scholarships and awards, etc.

It is paramount to establish communication, cooperation and exchange between education institutions teaching Bulgarian Studies abroad and Bulgarian universities. The cooperation between HUFS and Sofia University has proven to be invaluable for the development of Bulgarian Studies in Korea, but it has only become possible through the support of the Erasmus+ programme, which cannot continue to sponsor always the same institutions and is therefore unsustainable in the long run. The Bulgarian government should secure stable exchange between Bulgarian and foreign universities working in the sphere of Bulgarian Studies.

Currently, the Ministry of Education and Science of Bulgaria selects and dispatches lecturers of Bulgarian language to a number of designated countries. While the overall idea of the programme is positive, there are a number of issues with the way it is conceived, particularly regarding the qualifications of the lecturers. Participants in the programme can only be lecturers/professors who are currently employed in several universities and two BAS institutes in Bulgaria. This poses two major problems. First, the lecturers can reside in the foreign country for a limited period of time only as their main occupation is with the Bulgarian university. Thus, they are not motivated to develop long-term strategies for Bulgarian Studies in the foreign country. Second, the lecturers are specialists of Bulgarian language with little or no experience living abroad and communicating with foreigners. Often, they have theoretical knowledge of Bulgarian language but no experience teaching it to foreigners. While they might have a command of English, usually they do not speak the language of the country where they are dispatched to, and most regrettably they have little or no knowledge of the

country's culture and society. While such experts can probably teach Bulgarian well, they have little potential for developing and expanding Bulgarian Studies. The Ministry of Education and Science should change the selection criteria for lecturers of Bulgarian language abroad to utilize the capacities of Bulgarians who have lived or currently live abroad, or of the young specialists who have graduated from the Master degree programmes in "Bulgarian Studies Abroad", taught in a number of universities in Bulgaria. Such approach to dispatch lecturers is practiced successfully by other countries all over the world and their experience should be thoroughly studied.

If a separate institution for the promotion of Bulgarian Studies is to be created after the models of the Japan Foundation and the Korea Foundation, then this institution could develop its own training center or cooperate with the existing university centers for the production of cadres qualified in the specific field of "Teaching Bulgarian as a Foreign Language". Such an institution could start by utilizing the experience and enthusiasm of the existing lecturers and teachers who already have experience teaching Bulgarian as a foreign language abroad. In the long run that has proven to be successful in the cases of Japan and particularly South Korea.

There are some effective measures for promoting Bulgarian Studies that can be introduced relatively quickly and do not require large amounts of funds. At the conference "Bulgaria-Korea: Partners in a Changing World", co-organized by the Diplomatic Institute to the Minister of Foreign Affairs of the Republic of Bulgaria, the Embassy of the Republic of Bulgaria to the Republic of Korea and the Center for Bulgarian Studies at HUFS, held in January 2021, Nedelina Georgieva, lecturer of Bulgarian language at Hebei University, China shared her ideas for the creation of an online platform of Bulgarian Studies, containing an online library of electronic books, textbooks, study materials, an online "mediatheque" providing movies, TV series, commercials, music videos, talk shows, TV programmes, etc. (with good-quality English subtitles) and a space where lecturers, researchers and students of Bulgarian Studies can communicate, share their experience and good practices, exchange ideas, thus forming a potentially growing community, that in its turn can also contribute by producing new Bulgaria-related contents. Such a platform would facilitate the teaching of Bulgarian Studies abroad, would contribute to the improvement of the Bulgarian Studies education and will unite the efforts of the Bulgarian Studies professionals who at the moment work in isolation, relying solely on their own limited resources.

The proposed strategies for development of Bulgarian Studies aim at transforming it into a modern academic field which has the capacity to contribute to the overall advancement of the Bulgarian society, the strengthening of the Bulgarian national brand and the enhancement of the international image of Bulgaria.

Bibliography

1. Kunovich, Robert M. 2009. "The Sources and Consequences of National Identification". *American Sociological Review* 74: 573-593.
2. University of Oregon. 2021. <https://linguistics.uoregon.edu/international-congress-slavists>. Retrieved on July 13, 2021.
3. Valchinova, Galya. 2019. "What Bulgarian Studies in the Twenty-First Century in France?" *Bulgarian Studies* 38: 53-63.
4. Gavrilova, Veneta. 2021. <https://bnr.bg/hristobotev/post/101474207>. Published on May 28, 2021. Retrieved on July 13, 2021.
5. Igov, Svetlozar. 2002. *History of Bulgarian literature*. Sofia: Ciela.
6. Igov, Svetlozar. 2005. *A brief history of Bulgarian literature*. Sofia: St Kliment Ohridski University Press.
7. Ilieva, Lilia. 2010. „Bulgarian Studies in China as a Reality“. *Language World - Orbis Linguarum* 1: 7-12.
8. Kreicova, E., Kreici, P. 2019. „Bulgarian Studies in Brno - A Swan Song or a New Beginning?“. *Orbis Linguarum* Volume 16, Issue 2: 20-24.
9. Simeonova-Konach, Galia. 2017. „The brand of the country and Bulgarian Studies abroad“. *Language and Literature* 2019, № 1-2: 9-21.
10. Taseva, L., Nyagulov, B., Miltenova, A. and others. (2019) „Opinion on the state of foreign Bulgarian Studies“. *Bulgarian Studies in Europe: Present and Future*: 13-37. Sofia: East-West Publishing House.
11. 채유정, Atanasova, L., Rangelov, S. 2020. *나의 첫 불가리아어*. 서울 : Huine. [Chae Y.J., Atanasova, L., Rangelov, S. (2020). *My First Bulgarian Language Textbook*. Seoul: Huine.]

Lyudmila Atanasova is an Assistant Professor at the Department of Greek and Bulgarian Studies, Hankuk University of Foreign Studies, Republic of Korea, where she teaches Bulgarian language, literature, cinema and culture. She has completed the coursework in the Ph.D. programme in Contemporary Korean Literature at Seoul National University and is currently working on her doctoral dissertation. She holds a Master degree in Korean studies from Sofia University "St. Kliment Ohridski". Her research interests are in the area of Critical Theory, Identity Studies, Comparative Literature, Korean Literature and Bulgarian Literature. She has translated a number of works of Korean literature into Bulgarian.

Spas Rangelov has a MA and a PhD from SOAS, University of London. He is an Associate Professor at the Department of Greek Studies and Bulgarian Studies, College of International and Area Studies, Hankuk University of Foreign Studies, Republic of Korea. His research interests include theoretical and applied linguistics, Bulgarian studies, Slavic and Balkan languages, East Asian languages and cultures, cross-cultural communication. He is a published and awarded translator of modern Korean poetry.

Russia and Turkey: strategic partners and rivals*

Pavel Baev

Abstract

The extraordinarily troublesome year 2020 tested many international institutions and bilateral ties, but few experienced sharper challenges than the complex and troubled relations between Russia and Turkey, which have a strong impact on crisis developments in Europe's immediate neighborhood.

Moscow can be content that Ankara is now perceived in Paris, Berlin and Washington DC as a major troublemaker, but it finds itself rather too often on the receiving end of Turkish attempts at projecting power. It was the unreserved and forceful support granted by Turkey to Azerbaijan in the war against Armenia in autumn 2020 that forced many Russian analysts to re-evaluate the status and prospects of relations with this important and difficult neighbor. There is a degree of compatibility between the autocratic political systems maturing in Russia and Turkey, but the latter state is a NATO member, while the former perceives the Atlantic Alliance as the inexorable adversary. Many drivers shaping Russian-Turkish relations, from deepening domestic discontent with corrupt authoritarian rule to the shifts in the European energy market, are outside the control of their ambitious autocrats.

This analysis will focus on the most recent and ongoing shifts in the character of this troubled relationship and on particular manifestations of this evolution. The aim is to examine the possible impacts of Russian-Turkish joint and disjoint actions on the security developments in the EU Southern and Eastern neighborhoods and NATO's Black Sea and Eastern Mediterranean theatres. Evaluation of the key dimensions of bilateral interactions, from historical and economic to personal, is followed by an investigation of the dynamics of interplay in four key intersections: the Syrian warzone, the Black Sea area, the Libyan conflict, and the Caucasus, shaken by the new spasm of war around Nagorno Karabakh.

Introduction

What Partnership?

The extraordinarily troublesome year 2020 tested many international institutions and bilateral ties, but few experienced sharper challenges than the complex and troubled relations between Russia and Turkey, which have a strong impact on crisis developments in Europe's immediate neighbourhood. Both states were hit badly by the first wave of the COVID-19 pandemic, and even more severely by the second wave, which has only just subsided as of the time of writing. The economic crises caused by the pandemic have also heavily affected both countries,

* The article was originally published by the French Institute of International Relations/Institut français des relations internationales (IFRI) on 3 May 2021, ISBN: 979-10-373-0351, and provided for republishing to Diplomacy Journal. © All rights reserved, IFRI, 2021

and, even if President Vladimir Putin tried to argue at the traditional end-of-year press conference that the Russian economy performed not that badly – gross domestic product (GDP) contracted by only 3.1% – Russia's external behavior has become notably more restrained and cautious.¹ President Recep Tayyip Erdogan, on the contrary, sought to cover his blunders in economic management with proactive and even reckless foreign policy enterprises stretching from Libya and the Eastern Mediterranean to the Caucasus. The European Union (EU) had to address these troubles, so the Turkish issue was added to the already heavy agenda of the December 2020 Brussels summit, where only provisional measures were drafted.² As for EU relations with Russia, they reached such a low point that Foreign Minister Sergei Lavrov suggested terminating dialogue completely.³

Moscow can be content that Ankara is now perceived in Paris, Berlin and Washington DC as a major troublemaker, but it finds itself rather too often on the receiving end of Turkish attempts at projecting power. It was the unreserved and forceful support granted by Turkey to Azerbaijan in the war against Armenia in autumn 2020 that forced many Russian analysts to re-evaluate the status and prospects of relations with this important and difficult neighbor.⁴ Answering questions at the traditional meeting of the Valdai club in October 2020, Putin downplayed the tensions and emphasized mutual interest in cooperation, stressing that “No matter how tough President Erdogan's stance may look, I know that he is a flexible person, and finding a common language with him is possible”.⁵ This elliptic description confirms the key role of the high-level interactions in maintaining the complicated relationship but gives little clue about its true status and the foreseeable prospects.

It is certainly not up to the two leaders to decide how and whether to upgrade the complex bilateral interactions that are typically described as a “strategic partnership”, a term that implies a far higher level of cooperation than what may be observed in, for instance, the tense deconfliction between the Russian and Turkish military operations in the Syrian Idlib province.⁶ There is a degree of compatibility between the autocratic political systems maturing in Russia and Turkey, but the latter state is a NATO member, while the former perceives the Atlantic Alliance as the inexorable adversary. Many drivers shaping Russian-Turkish relations, from deepening domestic discontent with corrupt authoritarian rule to the shifts in the European energy market, are outside the control of their

1 “Vladimir Putin's annual news conference”, Kremlin.ru, 17 December 2020, available at <http://en.kremlin.ru>. The official estimate of the GDP decline is produced by Rosstat, “Rosstat predstavliaet pervuiu otsenku VVP za 2020 god” [Rosstat presents the first estimate of GDP for 2020], Rosstat, 1 February 2021, available at: <https://rosstat.gov.ru>.

2 The enforcement of sanctions was postponed; see D. Gardner, “Turkey is Europe's Other Major Headache”, Financial Times, 10 December 2020, available at: www.ft.com.

3 P. Baev, “Russia Blackmails and Courts Europe”, Eurasia Daily Monitor, 15 February 2021, available at: <https://jamestown.org>.

4 A. Mardasov and K. Semionov, “Best Frenemies: Russia and Turkey”, Riddle, 26 November 2020, available at: www.ridl.io; A. Kortunov, “Recep Erdogan in a Russian Minefield”, Analytics and Comments, Russian International Affairs Council, 2 October 2020, available at: <https://russiancouncil.ru>; K. Krivosheev, “Tretij kondominium. Kak Karabakh izmenit otnosheniia Rossii i Turtsii” [The third condominium: How Karabakh will change Russian-Turkish relations], Commentary, Carnegie Moscow Center, 9 October 2020, available at: <https://carnegie.ru>.

5 “Meeting of the Valdai Discussion Club”, Kremlin.ru, 22 October 2020, available at: <http://en.kremlin.ru>.

6 E. Ersen and S. Kostem, Turkey's Pivot to Eurasia: Geopolitics and Foreign Policy in a Changing World Order. London: Routledge, 2019.

ambitious autocrats, so that the ups and downs in the partnership-building follow a pattern aptly described as a “serpentine trajectory”.⁷

This analysis cannot explore the whole depth and range of this evolving relationship. It will focus on the most recent and ongoing shifts in its character, and particular manifestations. The aim is to examine the possible impacts of Russian-Turkish joint and disjoint actions on the security developments in the EU Southern and Eastern neighborhoods and NATO's Black Sea and Eastern Mediterranean theatres. Evaluation of the key dimensions of bilateral interactions, from historical and economic to personal, is followed by an investigation of the dynamics of interplay in four key intersections: the Syrian warzone, the Black Sea area, the Libyan conflict, and the Caucasus, shaken by the new spasm of war around Nagorno Karabakh. The conclusions are inevitably blurred by the fog of the still-deepening crisis of the global governance triggered by the pandemic but caused by a multiplicity of contradictions, from inequality to information overload, beyond the grasp of conventional political wisdom.

Deconstructing the Complex Pattern of Interactions

The current twists in the geopolitical intrigues directed by the Russian and Turkish leaders are typically loaded with heavy historical contexts and resonate across various social connections, from shuttle trade to tourism. Even such a straightforward, even if highly controversial, matter as the acquisition by Turkey of four batteries of the Russian S-400 surface-to-air missile system (for \$US 2.5 billion, partly covered by Russian credit) invites reflections on the supply of arms from the newly born Soviet Russia to the struggling government of Kemal Ataturk in 1920-1922.⁸ Examining the key dimensions in the present-day interactions always involves simplification and bracketing out these contexts, but it also helps to identify the main stakeholders in the partnership and measure the relative value of their stakes.

The economic foundation and the energy flows

The impression of a solid economic foundation under the construct of the Russian-Turkish “strategic partnership” is often taken for a fact in strategic assessments, but it can hardly withstand closer examination. Declaring their commitment to expanding ties, the two leaders usually provide the target figure of \$US 100 billion for the volume of bilateral trade, but this goal, while rather modest in the picture of global trade flows, actually remains entirely unfeasible. According to Russian statistics, exports to Turkey in 2019 were worth \$US 17.75 billion and imports \$US 3.45 billion, so that the sum total increased by a mere 2.5% from 2018 and remained far lower than the peak of \$US 31.1 billion reached in 2014, before the sharp quarrel the following year caused by the air clash over Syria.⁹ The only sector that showed real growth was tourism, so that Russia supplying 7.1 million

7 P. Baev and K. Kirisci, “An Ambiguous Partnership: The Serpentine Trajectory of Turkish-Russian Relations in the Era of Erdogan and Putin”, Brookings Report, September 2017, available at: <https://www.brookings.edu>.

8 One such reflection in official Russian media is I. Gashkov, “Soiuz Rossii i Turtsii: Kak Lenin prishel na pomoshch' Atatiurku” [The alliance between Russia and Turkey: How Lenin helped Ataturk], TASS, 3 June 2020, available at: <https://tass.ru>.

9 “Soiuz Rossii i Turtsii” [Economic ties between Russia and Turkey], Kommersant, 4 March 2020, available at: www.kommersant.ru.

tourists was at the top of Turkey's 2019 list of visitors, before a contraction to just 1.6 million in 2020, with unclear prospects for a rebound in 2021.¹⁰

It is too early to assess the full impact of the damage caused by the COVID-19 crisis, but it is remarkable that Putin has opted for a very cautious and even stringent macro-economic policy, while Erdogan resorted to willful dirigisme, resulting in serious aggravation of the negative impacts, and even in some family troubles.¹¹ The contraction of the Turkish economy has accelerated the trend that has been building for several years: a reduction in import of natural gas from Russia.¹² Gazprom supplied 52% of Turkey's gas import in 2017 and planned for further expansion with the construction of the TurkStream pipeline, but in 2019 its share decreased to 33% as Azerbaijan became the main supplier, followed by a further decline in 2020.¹³ This pipeline project enjoyed plenty of attention from Putin, who took it for a breakthrough in his European gas geopolitics, but the costs of construction have slim chances of being covered.¹⁴ For such Kremlin-connected oligarchs as Arkady Rotenberg and Gennady Timchenko, it was the construction of pipelines that generated high profits, and the losses from the underperformance of overpriced infrastructure are of no concern to them.¹⁵ The discovery of promising offshore gasfields in the Turkish waters of the Black Sea brings the as yet uncertain prospect of a complete elimination of Turkey's dependency on gas deliveries from Russia.¹⁶

This shift in energy flows is seriously diminishing the political significance of extensive but low-profile bilateral economic ties. There are certainly many Turkish investors in the Russian retail and construction sectors, with Tatarstan enjoying priority attention, but they have no political clout in Ankara, much the same way as Russian tourism operators cannot hope that their voices could reach over the Kremlin walls.¹⁷ The only major policy-relevant economic project is the construction of Turkey's first nuclear power plant, Akkuyu, by Rosatom, which hopes to recover the loan-covered production costs estimated at \$US 20 billion by selling electricity after 2023, but the cost-efficiency calculations remain weak.¹⁸ The sum total of economic interests, which in Russia – perhaps to a larger degree than in Turkey – means the profitable stakes of oligarchs with personal connections to Putin, is fast

10 "Turkey Dominates Russia's Outbound Tourist Market", Daily Sabah, 24 December 2020, available at: www.dailysabah.com.

11 L. Pitel, "Scale of Turkey's Economic Crisis Triggered Erdogan Family Implosion", Financial Times, 13 November 2020, available at: www.ft.com.

12 "The State of Turkey's Gas Market and Reducing Foreign Dependency", TRT World, 21 August 2020, available at: www.trtworld.com.

13 Gazprom's miscalculations are detailed in Iu. Barsukov and D. Kozlov, "Turetskij istek. Kak i pochemu 'Gazprom' teriaet odin iz krupnejshchikh rynkov" [Turkish closure: How and why Gazprom is losing one of its major markets], Kommersant, 4 September 2020, available at: www.kommersant.ru.

14 One critical Russian expert opinion is that of M. Krutikhin, "Gazprom? Podozhdite v koridore" [Gazprom? Wait in the corridor], Kompania, 18 December 2020, available at: <https://ko.ru>.

15 On this particular type of corruption, see "Mikhail Krutihin: 'Iuzhnyj potok' i 'Turetskij potok' stali bessmyslennoj tratoj deneg" [Mikhail Krutikhin: South Stream and Turkish Stream became a senseless waste of money], Novye Izvestiia, 25 August 2020, available at: <https://newizv.ru>.

16 See "There's a Catch! Turkey's Hooked Tuna Gas Discovery Could Save It up to \$21 Billion in Import Costs", Rystad Energy, 9 September 2020, available at: www.rystadenergy.com.

17 On Turkey's ties with this Russian region, see D. Zengin, "Turkey, Tatarstan Can Reach \$1B Trade: Turkish Minister", Anadolgy Agency, 4 December 2019, available at: www.aa.com.tr.

18 See Mustafa Sonmez, "Critics Say Turkey's Unfinished Nuclear Plant Already Redundant", Al-Monitor, 15 December 2020, available at: www.al-monitor.com.

approaching insignificant value, which removes business-related constraints in the fast-evolving diplomatic intrigues and security contestations.

Escalating soft- and hard-power encounters

Since the collapse of the USSR, Russia and Turkey are not neighbors in the strictly geographic sense, but the rich heritage of historic interactions (even if mostly reflected as wars) and the multiplicity of current ties, including tourism, produce a uniquely intense mutual exposure. Political efforts at building a “strategic partnership” have resonated strongly in both societies, and it is highly significant that the most recent shifts in public opinion indicate growing disillusionment in this rapprochement. In Russia, up to 75% of responders expressed a positive attitude to Turkey in the mid-2000s, but the clash in Syria resulted in a big change, so that 64% of responders held a negative (of which 22% strongly negative) attitude in 2016, and, at the end of 2020, the recovery of the positive attitude reached only 48%.¹⁹ In Turkey, only 17.5% of responders believed in strategic cooperation with Russia in mid-2020 (a drop from 26.1% in 2019), and 18.9% confirmed that there were problems (up from 6.5% in 2019), while most held mixed feelings.²⁰ One common feature of these perceptions is that they are changeable; the reservoir of mutual sympathy is not deep – and is growing shallower.

Counter-intuitive as it may seem, Turkey has greater resources of “soft power” available for applications in Russia than Moscow can draw upon for its policies of engagement and containment of Ankara’s ambitions. Millions of Russian tourists go not only to the beaches of Antalya but also to the bazaars of Istanbul; thousands of Russian students, particularly from Tatarstan, take courses at Turkish universities; diaspora ties connect the peoples of North Caucasus with distant relatives in Turkey. President Erdogan attended the opening of a renovated mosque in Moscow, but President Putin abstained from any comments when the Hagia Sophia museum in Istanbul was converted into a mosque, even if Patriarch Kirill tried to protest.²¹ Moscow is upset and irritated by the Turkish support for the persecuted Crimean Tatars, expressed strongly by Erdogan during the February 2020 visit to Ukraine, but refrains from any official protestations.²² Russia has developed multiple “hybrid” subversive capabilities but remains reluctant to deploy them against Erdogan, and refrains from trying to build usable connections with his many opponents, from the liberal intelligentsia to the Kurdish nationalists.

In the realm of “hard power”, the fundamental fact that Turkey is a NATO member state is interpreted rather differently by the Russian high command and foreign-policymakers. The military planners have to work on the assumption that, in a crisis

19 The Levada opinion poll was taken after the termination of hostilities around Nagorno Karabakh; see “Kak rossiane otnosiatsia k Armenii, Azerbajdzhanu i Turtsii na fone Karabakhskogo konflikta” [How do the Russians relate to Armenia, Azerbaijan and Turkey in the background of the Karabakh conflict?], Levada Center, 3 December 2020, available at: www.levada.ru.

20 The results of the opinion polls conducted by Kadir Has University can be found at www.khas.edu.tr.

21 A. Soldatov, “Sofiya pala. Pochemu RPTs i rossijskoe gosudarstvo ne smogli predotvratit' prevrashchenie sobora v Stambule v mechet'?” [Sophia went down. Why the Russian state was unable to prevent the conversion of the cathedral in Istanbul into a mosque], *Novaia gazeta*, 11 July 2020, available at: <https://novayagazeta.ru>.

22 See on that T. Kuzio, “Turkey Forges a New Geo-Strategic Axis From Azerbaijan to Ukraine”, *RUSI Commentary*, 18 November 2020, available at: <https://rusi.org>.

situation, Turkey will close the Bosphorus for the Russian navy with the support of its allies, no matter the Montreux Convention, interrupting the crucial line of communications to the Eastern Mediterranean.²³ For the policy planners, serious disagreements between Turkey and its NATO allies, particularly France, open interesting opportunities for inflicting damage on Atlantic solidarity.²⁴ The deal on selling the S-400 surface-to-air missiles system and its very demonstrative deployment is seen as a master-stroke in this intrigue, which can cause discord for years to come, because the US Defense Department has the final, and firmly negative, say on the political attempts to reach a face-saving compromise.²⁵ More difficult issues in Turkey-US relations could develop as the democracy-upholding agenda of the Biden administration progresses, but, in the prevalent Russian perspective, geopolitics always comes first, so Moscow braces for a forthcoming trans-Atlantic reconsolidation, which will most probably include Turkey.²⁶ It might still be the case that strengthening Turkey's ties with NATO would proceed in parallel with a further rise of tensions in its relations with the EU, but, for Russia, it is the military content of convoluted interactions (as well as the ties with the USA) that matters most.

Authoritarian politics is personal

Russian and Turkish foreign policies are similar in the high degree of personal involvement of their willful leaders in making not only key but often also routine decisions, but even on this background the intensity of high-level control over the bilateral relations stands out. Putin and Erdogan arrived at their positions of supreme power three years apart (in 2000 and 2003, respectively) and have had dozens of face-to-face encounters over the last 15 years. In the pandemic-distorted year of 2020, they had only three meetings, but talked 18 times on the phone, according to official Kremlin records (compared, for instance, with just four telephone conversations Putin had with China's President Xi Jinping). This unique intensity of interactions has ensured that the two autocrats have a good measure of each other's character and aspirations, but has generated little mutual sympathy, scant trust and not a great deal of respect.²⁷

Putin had tried to cultivate a particular "chemistry" in personal ties with Erdogan up until the crisis in late November 2015 caused by the Turkish downing of a Russian Su-24M bomber in northern Syria. Opting to escalate the confrontation, the Russian

23 This scenario was debated by Russian analysts in the course of a sharp crisis in late 2015, and re-emerged in the context of the 2020 war around Nagorno Karabakh. See G. Makarenko and A. Temkin, "Morskaiia boiazni': smozhet li Turtsiia zakryt' dlia Rossii proliv Bosfor" [Sea fear: Can Turkey close the Bosphorus for Russia], RBK, 25 November 2015, available at: www.rbc.ru.

24 On the escalation of these disagreements, see H. Pope and N. Goksel, "Turkey Does Its Own Thing", *The World Today*, 1 December 2020, available at: www.chathamhouse.org.

25 See on this A. Uzumcu, M. F. Ceylan, U. Pamir, "Turkey and NATO: Resolving the S-400 Spat", *Commentary*, European Leadership Network, 16 December 2020, available at www.europeanleadershipnetwork.org.

26 A. Makovsky, "Problematic Prospects for the US-Turkish Ties in the Biden Era", *SWP Comment*, December 2020, available at: www.swp-berlin.org. S. Karaganov, "Voennyi faktor kak osnova geopolitiki" [The military factor as the foundation of geopolitics], *Russia in Global Affairs*, 17 December 2020, available at: <https://globalaffairs.ru>.

27 Ragıp Soylu, "How Erdogan and Putin Spectacularly Fell Out", *Middle East Eye*, 5 October 2020, www.middleeasteye.net. An example of the Russian mainstream view is Gennady Petrov, "Erdogan proved Putiny krasnuu chertu" [Erdogan has drawn a red line for Putin], *Nezavisimaya gazeta*, 28 October 2020, available at: www.ng.ru.

leader held his Turkish counterpart personally responsible for that “stab in the back”, and Russian propaganda made a case of Erdogan’s family involvement in funding ISIS.²⁸ The outrage was probably exaggerated, and the spat was mended, pro forma, when Putin instantly expressed support for Erdogan after the coup attempt in July 2016 and uttered not a word of concern about the repressions unleashed in its aftermath.²⁹ Capitalizing on that momentum, Putin managed to persuade Erdogan to purchase the Russian S-400 surface-to-air missile system, offering generous credit and hoping to harvest dividends in the form of setbacks in Turkish-US military cooperation.³⁰ That calculation has clearly paid off, but nothing resembling the demonstrative warmth of their previous relationship has emerged.

The undisguised and strengthening autocratic nature of the political regimes in Russia and Turkey does not necessarily generate the incentives and propensity for cooperation, particularly as both rulers find many particular features of each other’s grasp on power odd and incomprehensible.³¹ For Putin, it is not so much that Erdogan’s poor control over elections undercuts his respect for his fellow autocrat (who inexplicably lost elections in Istanbul twice in 2019); the more fundamental driver of mistrust and suspicion is Erdogan’s manifest commitment to the cause of “political Islam”. From the early days of his presidency, Putin has learned to confront the threat of Islamic extremism forcefully, and Erdogan’s embrace of such organizations as the Muslim Brotherhood (banned in Russia), which underpins his ambitions for leadership in the Islamic world, is as alien to him as it is to many European politicians.³² Erdogan may find it politically expedient to unleash rude criticism against French President Emmanuel Macron, but Putin persistently seeks to build some common cause with Europe in the struggle against Islamic terrorism.³³ At the same time, the Russian leader has to trade carefully by avoiding trouble with the domestic Muslim communities, even when his own religious feelings are offended; thus, he refrained from any criticism of Erdogan’s decision to convert the Hagia Sophia museum into a mosque.³⁴ And the Kremlin found it difficult to call to order Ramzan Kadyrov, the brutal and maverick ruler of Chechnya, who openly sided with Erdogan in the altercation with Macron.³⁵

Personal connections still have much value in mitigating tensions in the ongoing as well as probable future crises, but it is characteristic that the first telephone

28 “Syria conflict: Russia Accuses Erdogan of Trading Oil with IS”, BBC World News, 2 December 2015, available at: www.bbc.com.

29 One sharp reflection is A. Borshchevskaya, “How the Failed Turkish Coup Helped Putin”, The Hill, 19 July 2016, available at: <https://thehill.com>.

30 The US administration underestimated Erdogan’s commitment to that deal; see P. Stewart, “US Official Wonder: Did Turkish Leader’s Coup Memories Drive Russia Arms Deal?”, Reuters, 18 July 2019, available at: www.reuters.com.

31 One useful examination of these features is D. Bechev and S. Kinikloglu, “Turkey and Russia: No Birds of the Same Feather”, SWP Comment, May 2020, available at: www.swp-berlin.org.

32 F. Ghitis, “Europe Is Losing Patience with Erdogan’s Islamist Rhetoric”, World Politics Review, 5 November 2020, available at: www.worldpoliticsreview.com.

33 A. Kortunov, “Oskorbliia Makrona, Erdogan stremitsia vystupit’ kak zashchitnik vsekh musul’man” [By insulting Macron, Erdogan tries to act as a defender of all Muslims], Analytics & Comments, Russian International Affairs Council, 25 October 2020, available at: <https://russiancouncil.ru>.

34 A. Malashenko, “Erdoganu plevat’ na vozmushchenie khristianskogo mira” [Erdogan doesn’t give a fig about the outrage in the Christian world], Rosbalt, 2 July 2020, available at: www.rosbalt.ru.

35 A. Baunov, “Plody prosvetitelej. Chem Erdogan poleznee Makrona dlia bor’by s radikal’nym islamom” [Fruits of Enlighteners: Why Erdogan Does More in the Fight Against Radical Islam Than Macron], Commentary, Carnegie Moscow Center, 30 October 2020, available at: <https://carnegie.ru>.

conversation between Putin and Erdogan took place more than two weeks after the eruption of hostilities around Nagorno Karabakh in late September 2020. There was no information about contacts through other channels (for instance between the chiefs of general staffs), and the Kremlin emphasized that the Turkish side had initiated the call. Considerations about causing distress to the long-familiar counterpart will hardly bring any restraint in decision-making on new crisis situations; perhaps to the contrary – every opportunity to push him deeper into trouble is seen as a chance not to be missed.

The Main Theatres: Interconnected Drivers and Fluid Interplays

High-level geo-strategic and geo-economic interactions between Russia and Turkey are increasingly affected and deformed by their encounters in regional conflicts and war zones, each with its particular combination of external influencers. What is notable in the dynamics of these encounters is that not only the specific ambitions of the two leaders tend to clash but also that the basic interests of Russia and Turkey increasingly diverge. For instance, in the globally significant Iranian crisis, Moscow, whatever its pledges on good-neighborly ties, is fundamentally interested in preventing an outflow of Iranian oil to the world market, which is certain to depress the benchmark price.³⁶ Ankara, on the contrary, is interested in an expansion of Iranian oil and gas exports, which fits perfectly with its long-cherished idea of establishing an “energy hub”.³⁷ Four key theatres of the current Russia-Turkey carefully but barely managed contentions are Syria, the Black Sea area, Libya and, most recently, the South Caucasus.

The volatile Syrian deadlock

The first and still the most impactful conflict where Russia and Turkey experienced a high-risk clash of policies, and then managed to establish a pattern of cooperation before entering into a new stage of unstable deconflicting, is Syria. Erdogan was firmly set (and still is) against the Bashar al-Assad regime; the Russian military intervention in September 2015 destroyed his designs – and brought the bilateral relations to a dangerous nadir by the end of that year as the clash caused by the destruction of a Russian Su-24M bomber spiraled very nearly into a full-blown confrontation.³⁸ The new rapprochement in 2016 was thus all the more remarkable, when Putin succeeded in engaging Erdogan in the “Astana format” (Iran being the third party), which secured effective extinguishing of most hotspots in the Syrian civil war by evacuating armed rebels to Idlib province. By the end of 2019, however, the usefulness of this format had been exhausted (as the attempt to hold a new meeting in February 2021 confirmed),

36 A typical assessment is O. Soloveva, “Neftianye dokhody Rossii podeliat Iran i Saudovskaia Araviia” [Iran and Saudi Arabia will divide Russia’s oil revenues], *Nezavisimaia gazeta*, 20 December 2020, available at: www.ng.ru.

37 One informed opinion is O. Sh. Kaleyshar, “Future of Iran’s Natural Gas Exports to Turkey After Black Sea Discovery”, *Daily Sabah*, 29 August 2020, available at: www.dailysabah.com.

38 Some new details on this crisis were uncovered by the Nordic Research and Monitoring Network; see A. Bozkurt, “Turkey’s President, Defense Minister Ignored Warnings of Military Experts About Risks of Downing Russian Jet”, *Nordic Monitor*, 28 August 2020, available at: <https://nordicmonitor.com>.

and a new deadlock in the transformation of the war took shape.³⁹

What set the Russian and Turkish military interventions in northern Syria against one another was the abrupt (and never fully executed) decision of US President Donald Trump to withdraw US forces from eastern Syria, which amounted to abandoning the Syrian Democratic Forces (SDF) in grave peril.⁴⁰ Turkey wasted no time in taking advantage of that US retreat and launched an invasion in order to occupy a 30km-deep “security zone” along its border with Syria, pushing Kurdish People’s Protection Units (YPG) further south. Moscow managed to negotiate a compromise that granted Turkey control over the central part of this “security zone” but left such key cities as Kobani, Manbij and Qamishli under joint control of the SDF and the al-Assad army.⁴¹ There is no need to recount here all the minor setbacks in implementing this compromise, which still essentially holds as of spring 2021, despite being unsatisfactory for all concerned parties and key external stakeholders.

What is essential in examining Russia-Turkey relations is the strong probability that the two parties acted on a different interpretation of the October 2019 deal. Putin assumed that granting Erdogan half of his wish would secure his consent for the “liberation” of Idlib province by the Syrian army and pro-Iranian militia, in exchange for the other half, but Erdogan rejected that implicit bargain. The incremental offensive started in February 2020, but Turkey sent reinforcements into Idlib despite the rising casualties, and delivered a series of heavy hits on the Syrian troops, recapturing some of the lost ground.⁴² Erdogan travelled to Moscow to make his position clear, and Putin had to accept a ceasefire, not bothering to ask about any of al-Assad’s opinions but acknowledging the reality of an indefinite delay in achieving the final victory in the ever-changing Syrian war.⁴³

It is not so much the fact that rebels of various persuasions (including some al-Qaeda offsprings) are entrenched in Idlib and protected by Turkey that is the main problem for Moscow, but rather that the elusiveness of victory exacerbates the irreducible instability of the al-Assad regime.⁴⁴ Russia cannot provide resources for the post-war reconstruction that is necessary for consolidating the dictatorial grasp on power and cannot count on the severely economically weakened Iran

39 One useful analysis of this format is C. Thepaut, “The Astana Process: A Flexible but Fragile Showcase for Russia”, Brief Analysis, The Washington Institute for Near East Policy, 28 April 2020, available at: www.washingtoninstitute.org. On the meeting in Sochi, see M. Belenkaia, “V Sochi ozhivliaiut Konstitutsionnyj komitet” [Constitutional committee is revived in Sochi], *Kommersant*, 18 February 2021, available at: www.kommersant.ru.

40 A sample of sound criticism of that decision is D. L. Byman, “Implications of the New Order in Syria”, *Order from Chaos*, Brookings, 24 October 2019, available at: www.brookings.edu.

41 Russian experts tended to present that compromise as a success story; see R. Mamedov, “Sirijskaia sdelka: kak Rossiia prevratilas’ v kliuchevogo igroka na Blizhnem Vostoke” [The Syrian deal: Russia became a key player in the Middle East], *TASS*, 21 October 2019, available at: <https://tass.ru>.

42 The initial Russian assessments are reflected in A. Lavrov, “Erdogan na rasput’e: nastuplenie Sirii proveriaet reshimost’ Turtsii” [Erdogan at the crossroads: Syrian offensive tests Turkish determination], *Izvestiia*, 8 February 2020, available at: <https://iz.ru>. Revised assessments can be seen in F. Lukianov, “Idlib as the Culmination of the Syrian War”, *Analytics and Comments*, Russian International Affairs Council, 28 February 2020, available at: <https://russiancouncil.ru>.

43 Further escalations of tensions around Idlib are described in I. Subbotin, “Rossiia i Turtsiia v polushage ot novoj ssory v Sirii” [Russia and Turkey are Half a Step Away from the New Quarrel in Syria], *Nezavisimaia gazeta*, 21 September 2020.

44 These concerns are reflected in I. Matveev, “Syrian Idlib: What’s Next?” *Analytics and Comments*, Russian International Affairs Council, 17 November 2020, available at: <https://russiancouncil.ru>.

to take the lead in this task. Moscow tried in late 2020 to stage an international conference on the refugee return in Damascus, but this attempt to take control over the humanitarian agenda failed due to the unequivocal EU refusal to take part, and due to Turkey's better-organized efforts to play the refugee issue to its own advantage.⁴⁵ Russia is stuck in a no-win situation where it cannot effectively oppose a possible new Turkish operation aimed at incorporating more border areas into its "security zone" and cannot overcome Turkish protection of the Idlib "safe haven" for the rebels.⁴⁶ This deadlock might further shift – and hardly in Russia's favor – if the Biden administration seeks to compensate for some of the recent blunders in US policy, for instance by undoing Trump's "betrayal" of the Kurdish allies or by firmly denying the al-Assad regime control of the territories to the east of the Euphrates, which will benefit from receiving international aid for reconstruction.

The troubled waters of the Black Sea area

In the absence of a land border, the Black Sea constitutes the most direct interface in Russia-Turkey relations, and the two gas pipelines (the Blue Stream, 2005, and the Turk Stream, 2020) crossing its width and length provide a material connection. The strategic configuration of this theatre has been profoundly altered by Russian annexation of Crimea in spring 2015 and the heavy militarization of this peninsula, so that the radar, surface-to-air and anti-ship missile systems deployed there generate an "anti-access/area denial" (A2/AD) "bubble" covering the whole central part of this sea.⁴⁷ NATO is compelled to expand its activities in and attention to this theatre, and Russian fighters are eagerly engaging in air intercepts and harassment of visiting US navy destroyers, while large parts of the sea are often closed for Russian exercises.

Russia has a long track record of projecting power in this area, from Moldova in 1992 to Georgia in 2008 and Donbass in 2015; for NATO, the challenge of effectively containing further Russian aggressions against such key partners as Georgia and Ukraine can only be met through advanced military cooperation with Turkey.⁴⁸ Moscow is perfectly aware of this variable in the balance of military capabilities, and seeks to exploit every opportunity for damaging Turkey's ties with NATO, fueling the controversies produced by the deployment of the S-400 missile system.⁴⁹ Russia counts on further opportunities emerging from the focusing of the Turkish navy on the tensions with Greece in the Aegean Sea, and from the preoccupation in the USA with the geopolitical confrontation with China, which is

45 A fair description is M. Belenkaia, "Spasti riadovogo bezhentsa" [Rescuing the "ordinary" refugee], *Kommersant*, 12 November 2020, available at: www.kommersant.ru.

46 Turkish position is outlined in K. Khaddour, "The Stakes in the Syrian-Turkish Border Zone", *Peripheral Vision*, Carnegie Middle East Center, 8 June 2020, available at: <https://carnegie-mec.org>.

47 Informed doubts about the effectiveness of these capabilities are presented in D. Barrie, "Anti-Access/Area Denial: Bursting the 'No-Go' Bubble?" *Military Balance Blog*, IISS, 29 March 2019, available at: www.iiss.org. See also M. Kofman, "Russian A2/AD: It Is Not Overrated, Just Poorly Understood", *Russia Military Analysis*, 25 January 2020, available at: <https://russianmilitaryanalysis.wordpress.com>.

48 Some scenarios for such crises are examined and game-played in S. J. Flanagan, A. Binnendijk, et al, "Russia, NATO and Black Sea Security", *RAND Research Report*, 2020, available at: www.rand.org.

49 M. Peck, "Russia's Best Strategy for Controlling the Black Sea: Divide and Conquer", *Forbes*, 8 December 2020, www.forbes.com.

absent in this theatre.⁵⁰ Russia also seeks to play on the tensions between Turkey and some Arab states by, for instance, staging joint naval exercises with Egypt in the Black Sea.⁵¹ Nevertheless, Turkey remains committed to the guidelines of NATO's recalibrated strategy for this region and takes part in the increasing exercises, making no special efforts at alleviating Russian concerns.⁵²

One difficult proposition in Russian strategic planning is the possibility of Turkey closing the Bosphorus for the Black Sea fleet, an option that is left open for acute international crises by the Montreux Convention (1936).⁵³ Russian commentators speculate that Turkey could resort to such drastic measures only with firm NATO support, so that the crucial supply line to the Russian grouping in Syria would be cut and the deployment of a US naval squadron beyond the period of 21 days (as stipulated by Montreux rules) would change the military balance in the theatre.⁵⁴ What makes such speculations plausible is the Turkish position in the currently half-frozen confrontation between Russia and Ukraine. Ankara's support for the cause of the Crimean Tatars is only a minor irritant for Moscow.⁵⁵ Military cooperation with Ukraine, and particularly the export of Turkish weapon systems, including strike drones, is a matter of greater concern.⁵⁶ Turkish companies are eager to make use of the military cooperation agreement signed during President Volodymyr Zelensky's visit to Istanbul in October 2020 for establishing joint ventures with the fast-modernizing Ukrainian military-industrial complex.⁵⁷ Russian experts are worried that drone attacks could be a decisive factor in a possible new eruption of hostilities in the Donbass war zone, where a stable ceasefire has never been established and the balance of forces is gradually shifting in favor of the reformed and re-equipped Ukrainian army.⁵⁸

The Turkish leadership tends to prioritize political and military maneuvers in the eastern Mediterranean over the Black Sea theatre, but in the former it

50 "Turkish Navy to Conduct Massive Military Drills in Aegean Sea", Hurriyet Daily News, 23 February 2021, available at: www.hurriyetdailynews.com. An example of the latter is P. Breedlove and M. E. O'Hanlon, "The Black Sea: How America Can Avoid a Great-Power Conflict", Order from Chaos, Brookings, 15 December 2020, available at: www.brookings.edu.

51 A typical propaganda spin on these exercises is V. Mukhin, "Rossiia i Egipet posylaiut Turtsii signal voennymi manevrami" [Russia and Egypt send a signal to Turkey with military exercises], *Nezavisimaia gazeta*, 15 November 2020, available at: www.ng.ru.

52 G. Tol, Y. K. Isik, "Turkey-NATO Ties Are Problematic, but There Is One Bright Spot", Policy Analysis, Middle East Institute, 16 February 2021, available at: www.mei.edu.

53 This possibility is constantly discussed in the Russian media; see for instance, "Ugroza zakrytiia Turtsiej Bosfora i Dardanell dlia rossijskikh voennykh korablej vpolne real'na" [The threat of Turkey closing the Bosphorus and Dardanelles for Russian combat ships is quite real], *Interfax-AVN*, 28 February 2020, available at: www.militarynews.ru.

54 Vladimir Mukhin, "Zakroet li Turtsia dlia voennykh korablej Rossii Bosfor i Dardanelli" [Will Turkey close the Bosphorus and the Dardanelles for Russian combat ships?], *Nezavisimaia gazeta*, 20 December 2020, available at: www.ng.ru.

55 "Turkish Foreign Minister Confirms Support for the Crimean Platform", UNIAN, 18 December 2020, available at: www.unian.info; "Turkish Top Diplomat, Defense Chief in Kiev for Talks With Top Ukrainian Officials", *Hurriyet Daily News*, 18 December 2020, available at: www.hurriyetdailynews.com.

56 V. Mukhin, "Ukraina gotovit dlia Donbassa 'karabakhskij scenarij'" [Ukraine's strike power is strengthened by Turkish weapons], *Nezavisimaia Gazeta*, 15 December 2020, available at: www.ng.ru.

57 C. Kasparoglu, "Turkey and Ukraine Boost Mutual Defense Ties", *Eurasia Daily Monitor*, 16 November 2020, available at: <https://jamestown.org>.

58 See, for instance, F. Danilchenko, "Ukraina gotovit dlia Donbassa 'karabakhskij stsenerij'" [Ukraine Prepares a "Karabakh scenario" for Donbass], *Moskovskij Komsomolets*, 10 October 2020, available at: www.mk.ru.

often has to play against heavy odds, while in the latter it has some unique advantages and can grant, or deny, NATO crucial assets in the developing confrontation with Russia. Turkey's military cooperation with Ukraine could, if advanced as planned, thwart Russian assumptions of sustained conflict dominance.

The contested violent chaos in Libya

The protracted civil war in Libya is remarkable not only in the fluid fragmentation of domestic belligerents but also in the diversity of external parties, for the majority of whom the stakes in this contestation are rather low, and the priority they attach to achieving a victory is secondary at best. Russia and Turkey approach this messy conflict from strikingly different points of departure and pursue rather incompatible goals. For Putin, the horrible death of Muamar el-Qadhafi is a reminder of the fate of dictators facing "color revolutions" sponsored by the West; while for Erdogan the oscillating fighting symbolizes the persistence of his dream that the "Arab Spring" would propel him to the position of leadership in the Muslim world.⁵⁹ Both states had observed the war course with indifference up until the start of 2019, and it was Russia that made the first move, assuming that the moment was ripe for making a big difference with a small and cost-free effort.

The Russian military cultivated ties with the self-appointed "field-marshal" Khalifa Haftar for a couple of years, and the option of granting his motley forces a decisive advantage by deploying some 1,000 "Wagner" mercenaries appeared feasible. Moscow was able to maintain the stance of "neutrality" because the intervention was conveniently deniable, and the costs were covered by the UAE.⁶⁰ The offensive launched in April 2019 was initially successful but came to a grinding halt in the suburbs of Tripoli – and that granted Turkey an opportunity to make a difference with a direct intervention. Erdogan was not at all interested in deniability and his main goal was to force the embattled Government of National Accord (GNA) in Tripoli to sign a maritime border delimitation agreement that was dubious by any international standards.⁶¹ The deployment of Turkish instructors, strike drones and mercenaries from Syria turned the course of hostilities and pushed the Haftar forces into a disorderly retreat, checked only by the arrival of new bands of "Wagners" and forceful interference by Egypt.

The ensuing deadlock remains highly unstable, but it sufficed for averting a direct clash between Russian not-so-clandestine forces, which now include a squadron of combat aircraft, and Turkish troops, the deployment of whom is legitimized by

59 J. Ioffe, "What Putin Really Wants", *The Atlantic*, February 2018, available at: www.theatlantic.com. One sharp comment on the latter is "Turkey's Strongman, Recep Tayyip Erdogan, Takes to the World Stage", *The Economist*, 8 September 2020, available at: www.economist.com.

60 The deniability was diminished by a UN report detailing the deployment of mercenaries; see M. Nickols, "Up to 1,200 Deployed In Libya by Russian Military Group: U.N. Report", *Reuters*, 6 May 2020, available at: www.reuters.com. The UAE role was revealed by a Pentagon report; see "US Accuses UAE of Funding Russian Mercenaries in Libya", *Middle East Eye*, 1 December 2020, available at: www.middleeasteye.net.

61 See on that B. Stanisek, "Turkey: Remodelling the Eastern Mediterranean", Briefing, European Parliament, September 2020, available at: www.europarl.europa.eu.

the parliament resolution.⁶² The pause generally suits Turkey's interests centered on making an impact on the international projects focused on the development and export of natural gas in the eastern Mediterranean.⁶³ As for Russia, it is interested neither in the advancement of these projects, which could undercut Gazprom's positions in the European gas market, nor in the resumption of oil export from Libya, which could depress further the benchmark price.⁶⁴ The old contract for building the Benghazi-Sirte railway has no funding, and the proposition to acquire a naval base in Benghazi, going back to the Soviet era, is entirely unfeasible.⁶⁵ Moscow sought to strengthen its influence in the Middle East, particularly the ties with Egypt and the UAE, but its reliance on the exposed and disgraced "Wagners" has become a liability for prestige-seeking foreign policy. It also wanted to show Beijing, which had to execute a difficult operation in evacuating some 35,000 workers from Libya in 2011, that Russia could perform overseas interventions that China would not dare to plan – but that demonstration revealed the limits of Russian power-projecting capabilities and political outreach.⁶⁶

Turkey is generally content with the status quo and only needs to ensure that the UN-facilitated peace talks in various formats do not cancel the maritime delimitation agreement, disputable as it is. Russia has little to contribute to the negotiations and can claim a role in the fluid balance of external parties' interests only as long as the hostilities continue. Moscow might try to gain an edge over Turkey-backed groupings barely controlled by the GNA, but such power play would require the commitment of efforts and resources that the Russian command is less and less ready to make.

The new intensity of the old conflict in the Caucasus

A new spasm of the Armenian-Azerbaijani conflict around Nagorno Karabakh, which started as the Soviet Union was breaking apart and reached a culmination followed by a ceasefire in 1994, was predictable, since the loss of vast territories was unacceptable for the increasingly assertive Azerbaijan, which staged a trial offensive in April 2016.⁶⁷ The Russian high command was aware of the well-funded preparations in Azerbaijan for attempting a politically proclaimed "military solution", but its extensive contacts with the Armenian military produced assessments pointing to a limited offensive that would bring some tactical success and exhaust its capacity against the long-prepared

62 "Turkish Parliament Extends Troop Deployment in Libya", Al-Monitor, 23 December 2020, available at: www.al-monitor.com. On the Russian assets, see J. S. Bermudez and B. Katz, "Moscow's Next Front: Russia's Expanding Military Footprint in Libya", CSIS Commentary, 17 June 2020, available: www.csis.org.

63 See on that A. Cohen, "Turkey-Libya Maritime Deal Upsets Mediterranean Energy Plan", Forbes, 8 January 2020, www.forbes.com.

64 G. Ibragimova, "Eta strana mozhet obrushit' mirovoj rynek nefti" [This Country Can Crash The World Oil Market], RIA-Novosti, 28 September 2020, available at: <https://ria.ru>.

65 An Indian perspective on these interests is Saurabh Kumar Shahi, "Understanding the Russian Roulette in Libya", National Herald, 25 June 2020, available at: www.nationalheraldindia.com.

66 S. H. Zerba, "China's Libya Evacuation Operation: A New Diplomatic Imperative – Overseas Citizen Protection", Journal of Contemporary China, Vol. 23, April 2014, 21 pp. 1093-1112, available at: www.tandfonline.com.

67 "Digging out of Deadlock in Nagorno Karabakh", Report No. 255, International Crisis Group, 20 December 2019, available at: www.crisisgroup.org.

defensive positions in a couple of weeks.⁶⁸ What proved those assessments wrong and came as a difficult surprise for the Kremlin was the strong political and material support for Azerbaijan from Turkey, which marked a departure from Ankara's previous readiness to acknowledge Russia's dominant influence over the Caucasus.⁶⁹

Turkish direct interference in the course of full-blown war included not only technical assistance with conducting drone attacks and transportation of mercenaries from Syria to the front line, but also deployment of a squadron of F-16 fighters to the base in Azerbaijan.⁷⁰ Moscow tried to stick to its traditional stance of a fair and forceful arbiter, but this "neutrality" amounted to denying Armenia any support in the situation where Azerbaijan was receiving all necessary backing from Turkey.⁷¹ Putin's early attempts to negotiate a ceasefire assumed that hostilities were proceeding to a usual stalemate, and failed to foresee the inevitable collapse of Armenian defenses.⁷² That desperate situation granted him an opportunity to orchestrate a cessation of fighting, but the reconstitution of Russia's peace-enforcement role is far from solid and its capacity to dominate the region of South Caucasus is seriously compromised.

The swiftly deployed, lightly armed peacekeeping force of about 2,000 troops can monitor the observation of the ceasefire but cannot prevent violations – and certainly cannot ensure a Russian "protectorate" over the rump Nagorno Karabakh, as depicted in some analyses.⁷³ The fragility of the time-limited arrangement for managing the conflict is too obvious for the Armenians, who have no other hope or ally to rely upon.⁷⁴ What appeared to the Kremlin to be the main achievement in this swift high-level maneuver was the exclusion of Turkey from the implementation of the peace operation.⁷⁵ Moscow still had to accept the deployment of 60 Turkish personnel at the joint monitoring center near Agdam, which ensures observation of ceasefire by flying drones.⁷⁶ This Russian initiative, even backed by the new troops deployment, cannot diminish

68 R. Pukhov, "Dazhe takticheskie uspekhi pozvoliat Baku uluchshit' polozhenie azerbajdzhanskikh voysk na linii soprikosnoveniia" [Even tactical successes would help Baku to improve the position of the Azeri troops on the line of confrontation], Analytics and Comments, Russian International Affairs Council, 29 September 2020, available at: <https://russiancouncil.ru>.

69 K. Krivosheev, "Tretij kondominium. Kak Karabakh izmenit otnosheniia Rossii i Turtsii" [The third condominium: How Karabakh Will Change Russian-Turkish Relations], Commentary, Carnegie Moscow Center, 9 October 2020, available at: <https://carnegie.ru>.

70 J. Trevithick, "Turkey's Forward Deployed F-16s in Azerbaijan Have Moved to a New Base", The Drive, 26 October 2020, available at: www.thedrive.com.

71 I. Preobrazhensky, "Nagorno Karabakh: What to Expect from Russia?" Riddle, 30 September 2020, available at: www.ridl.io.

72 The post-factum examination is A. Ramm, "How and Why the Defense of Nagorno Karabakh Broke Down", Nezavisimoe Voennoe Obozrenie, 26 November 2020, available at: <https://nvo.ng.ru>.

73 See, for instance, V. Socor, "Russia's "Peacekeeping" Operation in Nagorno Karabakh: Foundation of a Russian Protectorate", Eurasia Daily Monitor, 10 December 2020, available at: <https://jamestown.org>. The real situation on the ground is presented in K. Krivosheev "We Live with the Hope to See Our Land: Reporting From the Agdam, 7 December 2020, available at: <https://theins.ru>.

74 A. Iskandaryan, "Myth-Building Operation: What Russia Has Lost in the Second Karabakh War", Commentary, Carnegie Moscow Center, 18 November 2020, available at: <https://carnegie.ru>.

75 J. Sherr, "Russia and Karabakh: A Diplomatic Triumph and Dubious Victory", ICDS Blog, 16 November 2020, available at: <https://icds.ee>.

76 P. Goble, "Joint Russian-Turkish Karabakh Monitoring Center Opens Amidst Fresh Controversy", Eurasia Daily Monitor, Jamestown Foundation, 4 February 2021, available at: <https://jamestown.org>.

the strength of the newly forged Turkish-Azeri alliance, the symbolic power of which was on display at the victory parade in Baku, attended by Erdogan.⁷⁷ Symbolism aside, the real power of this alliance is in the depth of economic and energy ties, which are going to receive a further boost from the opening of the rail connection between Nakhichevan and Baku, as stipulated by the agreement and secured by instant investment.⁷⁸ The fact that Russia's dominance over the South Caucasus is compromised and effectively cancelled – and not by NATO enlargement or the EU advanced partnership, but by Turkish interference – is hard to internalize for Moscow, where many mainstream experts keep arguing about Erdogan's arrogance and Turkey's overstretch.⁷⁹ These arguments are not without merit, but they imply a recognition of new quality of accumulated tension in the Russia-Turkey partnership and betray concerns about Russia's own overstretch.

Conclusion: Capricious Bridge-Building over Deepening Divides

The tumultuous year 2020 tested and significantly degraded the always-ambiguous Russian-Turkish partnership, which has become transactional at best and certainly not “strategic”. The foundation of economic ties, and first of all the export of Russian natural gas to Turkey, has seriously weakened. Even if both states experience an economic recovery in the coming months, which is by no means certain, the trade and investment flows would hardly recover. In the temporarily and disagreeably suspended Syrian and Libyan wars, Russia and Turkey are not only backing opposite factions but also manipulating the risks of a direct military confrontation.⁸⁰ Turkish forceful interference in the Nagorno Karabakh war was decisive in securing the victory for Azerbaijan and devalued Russian security guarantees for Armenia. This breakthrough was far more disturbing for Moscow than the official discourse reveals, and the deployment of a Russian peacekeeping force cannot restore the capacity to dominate security developments in the Caucasus. Personal ties between the two ambitious leaders suffice for finding a mode of deconflicting in these war zones, but their mutual irritation and mistrust are accumulating.

These hidden tensions and managed discord create incentives for some European politicians and experts to explore opportunities for deepening the divide between Russia and Turkey, somewhat similar to the propositions for playing Russia against China advanced by some pundits in Washington DC.⁸¹ Italian

77 Coverage of this pompous event can be found at “One Nation, Two States on Display as Erdogan Visits Azerbaijan for Karabakh Victory Parade”, France 24, 10 December 2020, available at: www.france24.com.

78 Russian control over this corridor will hardly diminish its geopolitical significance; see F. Tastekin, “How Realistic Are Turkey's Ambitions Over Strategic Corridor With Azerbaijan”, Al-Monitor, 4 December 2020, available at: www.al-monitor.com.

79 An editorial in moderately independent Nezavisimaia gazeta provides a sample of such arguments; see “Turtsia vybrala put' razobshcheniia s ostal'nym mirom” [Turkey has chosen a way of discord with the rest of the world Nezavisimaia Gazeta, 11 October 2020 available at: www.ng.ru.

80 Russian investigative journalism uncovered many particular twists but hardly much in terms of rationalization of this pattern; see for instance, Y. Sokriianskaia, “Brannyj mir” [Quarrelsome peace], Novaia gazeta, 7 November 2020, available at: <https://novayagazeta.ru>.

81 M. Kroening, “The United States Should Not Align With Russia Against China”, Foreign Policy, 13 May 2020, available at: <https://foreignpolicy.com>.

experts in particular tend to favor such opportunities, arguing that Libya presents the most promising conflict area for “peeling” Turkey away from Russia.⁸² The problem with such ideas is not only that the EU finds it extremely difficult to forge a common position on Libyan conflict management, while having next to nothing in terms of leverage in the Caucasus and being exposed to serious problems regarding the refugee problems in Syria.

A more serious issue is the progressively escalating discord in EU relations with the emphatically anti-liberal and assertively nationalistic Turkey.⁸³ Erdogan managed to compensate for the erosion of his domestic support base in 2020 by scoring points in external endeavors, but the effects from “victories” in Libya or in the Caucasus are inevitably short-lived. In the coming months, he will need to either launch further and increasingly costly interventions or press harder on political opposition at home. The former would be certain to clash with some Western interests, while the latter would invite not only criticism but also sanctions from the EU and the new US leadership.⁸⁴

A yet graver issue with the propositions to pull Turkey away from Russia is the high probability of a militarized confrontation resulting from a collapse of their quasi-alliance. The EU is unprepared to deal with the risks of such a forceful quarrel, and should thus avoid any steps that could make it politically imperative to provide effective support to Turkey. A crisis between the two aggressive autocracies may happen in any case, quite probably a more serious one than the emotional fracas in the late 2015. One possible trigger for it could be Turkey’s involvement in the modernization of Ukraine’s army and navy. The closure of the Bosphorus for Russian combat ships is certain to provoke threats from Moscow, underpinned by forceful demonstrations, and Turkey, as a NATO member state, would then request protection. The allies may find it necessary to ensure the security of Turkish territory, including control over the Straits, but they would have greater flexibility in this response than in a situation where the crisis arose as a result of their policies.

The maturing of autocratic regimes in Russia and Turkey does not facilitate their rapprochement in the security domain, as each ambitious ruler is more interested in exploiting the opportunities emerging from the conflict the other one is facing in relations with the West than in extending a helping hand to the fellow dictator-in-distress. The EU is developing a useful combination of engagement and containment in dealing with its two difficult neighbors, and it will need to constantly fine-tune this policy for mitigating the risk of their confrontation.

82 See N. Tocci, “Peeling Turkey Away From Russia’s Embrace: A Transatlantic Interest”, IAI Commentary, 14 December 2020, available at: www.iai.it.

83 M. Leonard, “The Other Putin on Europe’s Doorstep”, Commentary, European Council on Foreign Relations, 4 August 2020, available at: <https://ecfr.eu>.

84 On the latter, see R. Gramer, K. Livingstone, J. Detsch, “Biden Gives Turkey the Silent Treatment”, Foreign Policy, 3 March 2021, available at: <https://foreignpolicy.com>.

Dr Pavel K. Baev is a Research Professor at the Peace Research Institute, Oslo (PRIO). He is also a Senior Non-Resident Fellow at the Brookings Institution, Washington DC, and an Associate Research Fellow at Ifri, Paris. After graduating from Moscow State University (MA in Political Geography, 1979), he worked in a research institute in the USSR Ministry of Defense; received a PhD in International Relations from the Institute for US and Canadian Studies, USSR Academy of Sciences, and then worked in the Institute of Europe, Moscow. He joined PRIO in October 1992. In 1995-2001, he was the editor of PRIO's quarterly journal *Security Dialogue*, and in 1998-2004 he was a member of PRIO's board. He is a member of the PONARS Eurasia network of scholars, based in George Washington University. His professional interests include the energy and security dimensions of Russian-European relations, Russia-China relations, Russia's policy in the Arctic, the transformation of the Russian military, and post-Soviet conflict management in the Caucasus and Greater Caspian area. He writes a weekly column for the Jamestown Foundation's *Eurasia Daily Monitor*.

The French Institute of International Relations (IFRI) is a research center and a forum for debate on major international political and economic issues. Headed by Thierry de Montbrial since its founding in 1979, IFRI is a non-governmental, non-profit organization. As an independent think tank, IFRI sets its own research agenda, publishing its findings regularly for a global audience. Taking an interdisciplinary approach, IFRI brings together political and economic decision-makers, researchers and internationally renowned experts to animate its debate and research activities.

On the spirit of the diplomat: Stoyan Petrov-Chomakov

Dr. Aleka Strezova

"What is your profession?

I am a diplomat", I said confidently.

"A diplomat?", he muttered. "This is not a profession.

Anyone can be a diplomat ..."

(From "The Spirit of Diplomacy" by Stoyan Petrov-Chomakov.

The "LIK" Magazine, 2002, p. 23)

The profession of a diplomat is difficult to define. It is not limited to only getting a particular type of education, which is going to make it possible for you to put this education in practice. On the contrary, it often requires that the one who practices this profession has to have an awful lot of character traits in order to be a worthy representative of his or her own field. The diplomatic practice involves a great number of varied activities, which makes it difficult to portray the figure of the perfect diplomat. The ideal representative of the diplomatic profession has been more than once the subject of research by various writers, who have listed a number of character traits that could contribute

to the success of a foreign policy missions. This long list of virtues includes abundant general knowledge, high awareness of things, good command of foreign languages, personal activity, innate tact and dialogism, patience, kindness, loyalty, discretion and a number of others. In the area of professional nominations, of course, it is almost impossible to achieve a combination of all these favorable factors in a single person. However, the high threshold makes it possible to spot the most prominent among the diplomats, who have won public respect and have remained in history on the basis of their successful professional and public activity.

Undoubtedly, among the above, Stoyan Petrov-Chomakov is one of the prominent foreign policy representatives of Bulgaria. His biography is a reflection of a successful professional figure, which has started from the lowest rungs of the diplomatic career – a well-educated, well-bread and industrious person with a remarkable sense of humor, ranked among the emblematic diplomats of tsarist Bulgaria.

Stoyan Petrov-Chomakov was born on May 8, 1888, in Plovdiv in the family of the Russian officer in the Bulgarian service – Colonel of the Artillery, Vladimir Petrov, and a court lady – Maria Chomakova. His grandfather – Dr. Stoyan Chomakov, was among the prominent figures in the Bulgarian Revival period, a descendant of the large, rich

and famous Chalakovtsi family, which used to enjoy trust and confidence and, also, to have influence among the Ottoman rulers. He was the first city doctor of Plovdiv, one of the leaders of the Bulgarian struggle for church independence. He used to hold fairly high administrative positions in the Ottoman empire and, after the Bulgarian liberation from Ottoman rule, he was a politician in Eastern Roumelia; for a short period – also Minister of Education in the transitional government of Dr. Konstantin Stoilov (in the summer of 1887) and a MP in two Bulgarian parliaments during Stambolov's rule. Stoyan was brought up from an early age in a spirit of patriotism, responsibility and humanity. His mother used to be a court lady of both Princess Maria-Louise and Queen Eleanor. Growing up close to the palace, he developed at an early age respect for the monarchical institution and an awareness of the dignity of service in the name of the state. The boy grew up in the company of his two elder and one younger sisters, namely Elena, Sonya and Maria, born respectively in 1882, 1884 and 1891. His sister Elena became later a court lady of Queen Giovanna and, after 1944, Stoyan spent his life in exile not far from the royal family.

Until his sixth grade (today the tenth grade), Stoyan studied at the First Sofia Boys' High School and spent the last two years of his secondary education at the Henri IV Lyceum in Paris. The French capital was also the place where he graduated in law, with a "licencié" degree.

After graduating, Stoyan Petrov-Chomakov came back to Bulgaria. His desire for a professional career took him to the Ministry of Foreign Affairs and Religious Denominations. He was privileged in this respect as the new departmental law of 1907 was offering the applicants with legal education an advantage to hold a diplomatic office. All the candidates, however, had to sit for a difficult examination before they were recruited. The relevant subjects included the French and the Bulgarian language, as well as some more general subjects related to the administrative system of the Foreign Ministry, Bulgarian history and geography, and relations with other countries. In early June, 1910, Stoyan Petrov-Chomakov passed the exams brilliantly and was ranked first among the six candidates – something that gave him some seniority. He began his career at the Bulgarian Ministry of Foreign Affairs.

In the course of ten years, the young diplomat was going smoothly up the first steps of the service – appointed firstly as an attaché, he then became a secretary IV, III, II and I degree. From the very beginning, he was elected a delegate-secretary of the Turkish-Bulgarian Border Commission, which was having its meetings between May and November, 1911.

In parallel with his diplomatic service, Stoyan Petrov-Chomakov also received solid military training. He graduated from the reserve lieutenant school and took an active part in the wars for the national unification of Bulgaria (1912-1918). During the hostilities, as a cavalry officer, he found himself at the front line of the battle – at his personal request, but also as a result of the active intercession on the part of his mother. He was awarded for his courage with a number of military decorations, such as a Military Cross of Bravery, a Military Merit Cross, an Austrian Military Merit Cross, etc.

The trust that Stoyan Petrov-Chomakov enjoyed among the civilian population and the military was probably the reason why he was posted to the Army Headquarters

for the purpose of liaising with the Allied Command. His good service was highly valued by the senior officers, who, for some time in the wake of the war refused to demobilize him on the following grounds: “..Because as the only translator of the French correspondence at the Ministry of War...we needed him badly.” His qualities as a good professional also made him a member of the secretariat of the Bulgarian delegation to the Neuilly Peace Conference (1919).

After the end of World War I, the diplomat returned to his post. On December 1, 1920, he was appointed First Secretary of the Bulgarian Legation in London. Chomakov was posted there at the request of the then Bulgarian Minister Plenipotentiary in London – Dimitar Stanchov, who, impressed by the qualities of the young man, wished that he should be drawn in as a subordinate of his. At the same time, Chomakov was also serving as a government agent at the Joint English-Bulgarian Arbitration Court, which was dealing with claims for military compensations to the Bulgarian government. During the five years of existence of this interim tribunal, Chomakov was dealing with hundreds of lawsuits, a great number of which were ruled in favor of the Bulgarian government owing to his eloquence and powerful arguments. He himself pleaded there in English and was highly valued not only by his own colleagues but also by a number of prominent British politicians and diplomats who were familiar with his obligations.

Mr. Chomakov's stay in London brought about a radical change in his personal life. In 1928, he married Lily Georgina de Poorter – the daughter of a Belgian entrepreneur of British origin – Edward de Poorter, an owner of a bicycle and motorcycle company. From this marriage, he had two children: Sonya and Vladimir.

The profound impression that Stoyan Petrov-Chomakov was making on the decision-makers in Sofia resulted soon in his further promotion: in August 1927 he was appointed head of the Bulgarian legation in Budapest – a position that he held until 1933. During his tenure of office in Budapest, he took special care of the Bulgarian community living there, with respect of which he managed to negotiate a great number of benefits and reliefs, including the abolition of particular fees, the acquisition of market places for the sale of vegetables, etc. His main contribution, however, included the gesture made by the Budapest municipality to the Bulgarian community in the city, which donated a fairly large space for the construction of a church and a school. Owing to the personal efforts and the intercession on the part of Stoyan Petrov-Chomakov, the construction of the church was completed in 1931 and the Bulgarian church – “St. St. Cyril and Methodius” opened its doors for the worshipers. Stoyan Petrov-Chomakov also organized the visit to the Hungarian capital of the then Bulgarian Prime Minister – Andrey Lyapchev, who, owing to the discreet intervention of Petrov-Chomakov, was accorded a brilliant welcome.

After having spent six years in Central Europe, Stoyan Petrov-Chomakov was transferred, in the summer of 1933, as a *charge d'affaires* of the Bulgarian royal legation in Washington (where he later, in 1935-1936, became the titular minister plenipotentiary). Life overseas seems to have left a deep imprint on the royal diplomat's mind as he, some years later, testified the following: “There is no other trip that has been such a source of fascination as my first trip to America, where I was posted in 1933 as a titular *charge d'affaires*. I continue to cherish this trip in my memories as a

wonderful “holiday” from which I can remember every single event.“

As a man of action and someone responsible for the fate of his compatriots abroad, Stoyan Petrov-Chomakov initiated, in the spring of 1935, a 15-day tour in order to visit the Bulgarian communities in the Central and the Western American states. According to him, the meetings with his compatriots had been intended “to raise the national feeling within these communities, to revive their interest in Bulgaria, and to dispel any misconceptions suggested by the parties concerned. All these meetings of Stoyan Petrov-Chomakov were held in a spirit of cordiality, goodwill and dialogue. An important stop-over along this route was New York, where he met with representatives of the Bulgarian colony in the city numbering one thousand people. In his conversations with this colony’s prominent representatives, the diplomat encouraged the most active and eminent among them to organize themselves into a society and to put an effort to open a Bulgarian school and a national church there. In New York, Stoyan Petrov-Chomakov inaugurated a Bulgarian exhibition of contemporary art and antique silver jewelry. This exhibition was organized by the Bulgarian-American Institute, which had been set up especially for this occasion under the honorary patronage of the then First Lady of the United States, Mrs. Eleanor Roosevelt. The exhibition staged the works of the Bulgarian artists Boris Denev, Ivan Tabakov, Dimitar Gudzhenov, and Denyo Chokanov and this event was accompanied by a couple of special evenings dedicated to the Bulgarian folklore and some educational tales about Bulgaria, at which the Bulgarian diplomat and his wife were treated as welcome guests.

While in New York, Stoyan Petrov-Chomakov met with some public figures associated with Bulgaria. He got into contact with some executives from the Association of American Colleges and the Middle East Foundation (trustees of some American schools in Bulgaria); he spoke with a member of the Rockefeller Foundation; with the president of Columbia University; and with the president of the Spier and Co. Banking House. In his official communication, the Bulgarian diplomat was warmly, but carefully received by his interlocutors while advertising before them the Bulgarian cause.

Stoyan Petrov-Chomakov’s mission to the United States ended in early 1936, when he was summoned back to Sofia in order to head the Protocol and Personnel Department of the Ministry of Foreign Affairs and Religious Denominations; for a brief period of time, he was the Political Director and General Secretary of the Ministry. Getting back to Sofia, he was entrusted with a couple of important tasks, namely to chair a Commission set up for the purpose of adopting the final version of the draft law on the structure and the service within the Ministry and to draft the Rules and Regulations for conducting employment competitive examinations. However, the ambitious changes in this government department, which had been inspired by the then Prime Minister and Minister of Foreign Affairs – Georgi Kyoseivanov, were never completed, but the responsibility shouldered by Petrov-Chomakov only attested to the trust and the respect he was enjoying among his colleagues.

In the summer of 1936, an interesting episode during his stay at the Ministry in Sofia was the visit of the British King – Edward VIII, and his future wife – Mrs. Wallis Simpson. In his capacity of Head of the Protocol, Stoyan Petrov-Chomakov was sent to meet the royal couple at the Bulgarian-Turkish border and to accompany them to Yugoslavia. Mr. Chomakov was the only official representative there, as the British

monarch was travelling incognito. King Edward VIII arrived in Svilengrad on the private train of Kemal Atatürk – the then President of the Republic of Turkey. After introducing himself to the king, the diplomat accompanied the personal guests to the Kazichene railway station, where Tsar Boris III was waiting to take them to the Vrana palace.

On March 6, 1938, Stoyan Petrov-Chomakov was appointed Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary to Stockholm. The Bulgarian legation in Sweden had opened during World War I, in 1915, but five years later it was closed for budgetary reasons. On the eve of World War II, it reopened again, with a titular diplomat at the head, and this diplomat was Stoyan Petrov-Chomakov. On April 21, 1938, Stoyan Petrov-Chomakov presented his credentials to the Prince Regent – Gustaf Adolf, and the two of them had a casual conversation about the two countries. In an interview for the Stockholm *Aftonbladet* newspaper, Chomakov expressed his desire to help maintain good relations between the two countries and to deepen their economic, commercial and cultural relations. Later on the same year, he attended the Nobel Prize awarding ceremony in Stockholm. As a careful observer of important political events worldwide, the Bulgarian diplomat paid special attention to a political instant in the ceremonial presentation of the prestigious awards. Bearing in mind the nomination of the British writer – Pearl Buck, for a Nobel Prize Winner in the area of literature, he said the following: *“It is not only because of the vivid artistic and humane feeling that distinguishes Pearl Buck’s studies on the life of the Chinese peasants, but also because the Academy of Democratic Sweden has decided to emphasize, on the basis of its own choice, the democratic sense and its sympathy for the long-suffering Chinese people that have been a victim of Japanese imperialism.”* On the eve of World War II, the position of a Minister Plenipotentiary in Sweden – a country with firmly proclaimed neutrality – was an interesting post at which the diplomats were active spectators of the aspirations of varied political propagandists to win over the state on their side.

Stoyan Petrov-Chomakov did not stay in Stockholm long, because in December, 1939, he was nominated to serve as Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary in Bucharest. His transfer to Romania was related to some changes in the international situation, which had given Bulgaria grounds to claim the return of South Dobrudja that had been attached to Romania under the Neuilly Peace Treaty of 1919. So, the new situation required a change in the management staff in the legations of both Romania and Bulgaria.

On April 15, 1940, Stoyan Petrov-Chomakov presented himself at a solemn audience before the Romanian King – Carol II. The king greeted him kindly and voiced his hopes that the diplomat was going to work for the peace between the two countries; after the ceremony, the Romanian Foreign Minister – Grigore Gafencu said: “Now, we will be able to talk without any protocol obstacles.” This announcement, however, hinting most probably at the upcoming negotiations for South Dobrudja, seemed to stick in the air. As it was not before a couple of months that the actual debate on this subject began.

The negotiations, which were launched in Craiova on August 19, went slowly and painfully due to the intransigence on the part of Romania and the desire of Bucharest to keep the cities of Silistra and Balchik. On September 7, 1940, the Craiova Agreement was signed, which provided for the return of South Dobrudja to Bulgaria. From among

the main actors, Stoyan Petrov-Chomakov was awarded an Order "For Civil Merit" II degree "for his work and the effort he had put prior to, and during the negotiations".

During World War II, Bucharest turned out to be the most convenient point for observation of the military operations taking place on the Eastern Front in the years 1941-1942. From the information, which Stoyan Petrov-Chomakov had managed to collect, he arrived at the conclusion that the military operations of the German and the Romanian troops on Russian soil were highly unlikely to succeed. This analysis of his was not received very well in Sofia but his predictions turned out to be correct.

In 1941, the suspicion of the government in Sofia about Chomakov's Anglophile feelings made the then Prime Minister – Bogdan Filov, to nominate him to serve as Minister Plenipotentiary in faraway Tokyo. Notwithstanding the fact that he had received *an agrément* from the Japanese government, the outbreak of the war between Germany and the USSR, along with the Japanese attack on Pearl Harbor, postponed his appointment for an indefinite period of time. In early 1944, he was nominated again to serve as a Bulgarian representative in Japan.

Stoyan Petrov-Chomakov arrived in Tokyo on May 25, 1944. He was on his own as he had left his family in Europe. In the Far East, he witnessed the military operations on the Pacific front, which were particularly acute in this period, and sent regular analytical reports on the subject to the government in Sofia. Although his mission in the Far East was short, he left with some interesting, insightful and intelligent memories of his life in Japan, of the country's history and ethnopsychology. His essay entitled "La Tragédie du Japon" was published as early as 1947 in French in the magazine *La Revue Générale Belge*, but was published in Bulgarian half a century later under the title of "Japan. Notes of the Diplomat". A couple of pages of this essay were devoted to the diplomatic life, in which he, with his inherent sense of humor, revealed curious aspects of the communication between different cultures. One amusing incident tells about a reception given by the Japanese emperor for the foreign diplomats:

"Few had been chosen and admitted to the table of the ruler. Among them, of course, most numerous were the diplomats, i.e the dignitaries to whom the established tradition used to provide numerous privileges. But no matter how experienced they had been in relation to the customs in all geographical latitudes, and no matter how many banquets they had attended that far, they were unable to conceal their astonishment, mixed with a certain feeling of humiliation, when, during their first lunch at the palace, a chamberlain or a gracious colleague of his, warned them that it was going to be extremely rude if they dared to touch the food they were being served. And while the host Emperor-Amphitryon was clearly having a feast for himself alone, his guests did not have to allow any material considerations to distract them from the happiness of being in the immediate vicinity of Mikado's royal presence. While, after the banquet, some ornate footmen were giving out to the disappointed guests meticulously prepared packages containing the dishes they had been temporarily deprived of, as a kind of compensation."

While still in Tokyo, Stoyan Petrov-Chomakov inherited from his predecessor the position of Honorary Chairman of the Japanese-Bulgarian Society, which had been established during the war. In his carefully prepared introductory speech, the Bulgarian diplomat revealed his respect for the Japanese, as well as his desire to help maintain

good relations between the two peoples. During his mission in the Far East, Stoyan Petrov-Chomakov managed to use his influence to alleviate the fate of prisoners of war of the Allied Forces, especially the Americans. Aware of the importance of knowing well the country in which he was residing, Chomakov had the life of a passionate traveler. Thousands of kilometers were traveled by the diplomat and his family in their faithful Pontiac car, and the impressions collected from the beautiful nature of Sweden, the USA and Japan left a bright trace in their lives.

Shortly after arriving in Tokyo, the Bulgarian envoy got aware of the fact that he had been spied on by the police. This fact turned into an obstacle in his diplomatic activity, and, in early August, he sent a letter to the then Foreign Minister – Parvan Draganov, asking him to be recalled, "... as I cannot do, and do not have the conditions to do any useful work." The Foreign Minister, however, refused to honor his subordinate's request because of the critical times they were living in, as well as of the need for a trusted person in office.

On September 9, 1944, a coup d'etat was staged in Sofia. The seizure of power was carried out with the support of the Soviet army's occupying forces – something that foreshadowed profound and dramatic changes, which were going to occur in the Bulgarian social and political life. On November 6, the Bulgarian Minister Plenipotentiary received a message from his government about the forthcoming severance of the diplomatic relations with Japan, and he was ordered to leave for Bulgaria as soon as possible.

On his return from the Far East and, after a grueling journey through Siberia, Stoyan Petrov-Chomakov stopped over in Istanbul. It was there that he realized with pain that his country had lost its independence and decided to resort to the difficult path of emigration. Chomakov left for Switzerland, where he reunited with his family. His position was closed down, and he was dismissed from the new government by virtue of Decree № 20 from March 20, 1945. He remained in Switzerland until 1949 where he joined the Bulgarian anti-communist resistance movement, together with some like-minded Bulgarian diplomats.

In 1947, Stoyan Petrov-Chomakov was declared by the authorities of People's Republic of Bulgaria a "non-returnee" and was deprived of his Bulgarian citizenship on the basis of Decree № 33 of June 18 that same year. Two years later, he settled in Buenos Aires. He received there Argentine citizenship and his wife, with the help of Sir George Randall – a family friend and a former British Minister Plenipotentiary in Sofia, managed to restore her English passport.

In South America, due to the lack of opportunities for any professional realization, Stoyan Petrov-Chomakov made a living as a painter – a talent that he had had for a long time and had developed as an emigrant. His paintings were securing him a fairly good material existence – a fact that had been reported immediately by the new Bulgarian diplomats in Sofia, who had also suspected his intention to publish a book in English.

During his years of exile, Stoyan Petrov-Chomakov did not abandon his desire to try and find some ways to continue to serve his homeland and the democracy, as well as to fight against the externally imposed communist regime in Bulgaria. He applied a couple of times for a position at the UN Secretariat, he offered his services to the New

York-based National Committee for a Free Europe, and also applied for a job at the Pentagon. His sincere desire was to be able to use his expertise, his broad experience and his knowledge of languages, in favor of the liberation of his country from the foreign dependence. His requests, however, were left unhonored.

While in exile, Stoyan Petrov-Chomakov was writing and painting. His splendid book – “The Spirit of Diplomacy”, which he wrote in English in 1952-1954, is a fascinating and an insightful account of the history and the intricacies of the diplomatic profession, as well as of the life of a diplomat in an already irrevocably passed era. His impressions were multi-layered, abundant and intelligent, presented with a refined sense of humor and writing skill.

In 1956, his whole family returned to Belgium. Chomakov went on with his painting and, in March, 1964, organized a highly successful exhibition at the Rubens Gallery in Brussels. His style, which had been influenced heavily by the Japanese art, found excellent reviews among the critics and his paintings were soon bought out by the connoisseurs. His artistic talent of a painter depicted the colors of the exotic Far Eastern world, which tended to acquire a new meaning and significance via the brush of the Western artist.

While still in exile, Stoyan Petrov-Chomakov did not stop thinking about his country. He joined in the activities of the Bulgarian political emigration without any hesitation. He became co-founder of the “Foyer Bulgare” (“Bulgarian Hearth”) cultural circle, which was publishing the “Bulgarian Review” magazine. He also collaborated with some other Bulgarian emigrant groups: he wrote articles, he gave advice and he availed himself of his own name and his contacts to support the Bulgarian anti-communist initiatives abroad. He remained close to the Bulgarian royal family.

Stoyan Petrov-Chomakov died on August 26, 1966. His death was met with deep grief on the part of his family and of his numerous friends and relatives. He has remained in the minds of his followers as a highly intelligent, modest and good man, a tolerant colleague and a convinced patriot. His sense of humor was inimitable and has left a deep mark in his ideological circle. As one of his closest comrades and a subordinate of his – Christo Boyadzhiev, once said: *“The life of Stoyan Petrov-Chomakov stands out as the life of an accomplished person and an impeccable gentleman – disciplined, correct and humane, but above all things – a patriot. He did not have the chance to see his homeland free; but he showed us how to be in its service.”*

Bibliography:

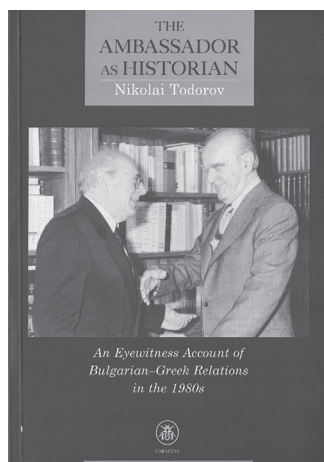
- Central State Archives, f. 176K, r. 18, a.e. 673, 677
- Central State Archives, f. 2146K – Stoyan Petrov-Chomakov's personal archives
- Petrov-Chomakov, St. “The Spirit of Diplomacy. S., the “LIK” Publishers, 2002.
- Petrov-Chomakov, St. “Japan. Notes of the Diplomat”. S., „LIK Editions Ltd.”, 2002.
- Statelova, E., V. Tankova. “The Exiles”. Plovdiv, “Janet-45” Publishing, 2002.

Dr. Aleka Strezova has graduated in History from the “St. Kliment Ohridski” Sofia University.. She has a Master's Degree in International Relations. She has defended a doctoral thesis at the Institute for Historical Research of the Bulgarian Academy of Sciences, where she has been working since 2013. Her research interests are in the field of the history of modern Bulgarian diplomacy, the organization of the diplomatic corps and the social profile of the Bulgarian diplomats. She is the author of a book entitled: *“The Bulgarian Diplomacy: Institutions and Representatives. 1879-1918”*.

Nikolay Todorov. The ambassador as historian

Prof. Dr. Roumiana Preshlenova

„History has always excited me as a scientific discipline; however, I have always sought to see the present in it, as well.”

The centenary of the birth of Academician Nikolay T. Todorov (1921-2003) – an eminent scientist, diplomat and politician in the recent history of Bulgaria, is a proper occasion to recall his contribution to the establishment of good-neighborly relations in the Balkans during the last years of the Cold War period, as well as his appearances beyond his functions of an ambassador to Athens in 1979-1983. In his capacity of Speaker of the 7th Grand National Assembly (July 17, 1990 – October 2, 1991). Mr. Todorov also functioned as an acting head of state of the Republic of Bulgaria in the period July 17 – August 1, 1990.

Nikolay T. Todorov was a physician and historian by education. However, his subsidiary subject was the one that he dedicated himself to throughout his life. It served as a foundation on which he used to establish his remarkable international contacts and to carve out his successful diplomatic career. In 1949, Nikolay Todorov graduated in History from the then Sofia State University (today's "St. Kliment Ohridski" Sofia University) and, subsequently, made an indisputable contribution to the development of the Balkan Studies in Bulgaria as an individual area of the humanities. Mr. Todorov had started work in this field as a lecturer at this university's Faculty of Philosophy and History and, concurrently – at the University of Veliko Tarnovo. Later on, in 1964, he founded, at the Bulgarian Academy of Sciences, the Institute of Balkan Studies as a multidisciplinary research center for the history, the languages, the culture and the modern development of the Balkans. He remained head of this institute until 1989. This activity of his was in line with the leadership positions he was holding at the International Association for the Study of Southeastern Europe (*Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Européen – AIESEE*) that had been established, in 1963, in Bucharest under the auspices of UNESCO. Mr. Todorov was also co-founder of this Association and its longtime Vice President while, in the period 1974-1979, he served as AIESEE's President, as well. In 1966, the First International Congress of Balkan Studies was held in Sofia – upon his own initiative and under his leadership; this also applied to the Sixth Congress of Balkan Studies, which was held in 1989. The latter was considered to be the top-level forum of the AIESEE. In 1976, Nikolay Todorov set up yet another Balkan unit with its headquarters in Sofia, namely the International Center of the Balkan and Mediterranean History's Sources of Information (*Centre international*

d'information sur les sources de l'histoire balkanique et méditerranéenne – CIBAL). Mr. Todorov was Secretary General of this Center since its establishment until 1999. The CIBAL was active in collecting and disseminating information on the sources of Balkan history that had been stored outside this region; it published reference books about some diplomatic documents on the Balkans, along with some bibliographic directories of publications on the Balkan Studies; and it organized international conferences. Partners of this Center were some institutions in the Balkan countries, in Great Britain, Italy, the USA, France and West Germany, as well as in a number of some other countries. This new institution was established at the end of the period in which Nikolay Todorov was member of UNESCO's Executive Board (1972-1976).

With such an impressive scientific biography, organizational experience and international appearances, Nikolay Todorov was appointed Ambassador of the People's Republic of Bulgaria to Greece; he held this position there from 1979 to 1983. An important fact at this time, however, was that he was also a long-standing member of the Bulgarian Communist Party. Much more important for his successful career was the fact that he spoke fluently a couple of foreign languages; and also, that he had a diplomatic talent and even Greek roots. Among other things, Nikolay Todorov was the head of the Institute for Foreign Policy at the Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of Bulgaria, which he had established himself in 1969 and where he received an ambassador rank.

Greece was not unknown to the ambassador-historian – the way he used to describe himself. As early as 1957 and 1965, as a research associate at the Institute of History under the Bulgarian Academy of Sciences and lecturer at Sofia University, he was granted a four-month UNESCO scholarship. He was thus offered the opportunity to establish personal contacts with some Greek historians, who later assisted him in launching some research work in certain libraries and archives in Athens. Mr. Todorov's stay in Greece turned out to be very successful, both in terms of creating a professional network, as well as in terms of his future scientific activity, in which the relations between Bulgaria and Greece in the anti-Ottoman struggle were also a very important topic¹.

Nikolay Todorov's activity as an ambassador to Athens has been documented in detail in his personal diaries, which he used to keep pedantically in the period 1975-1999.² This activity was summed up and made systematic by himself in a special edition in both Bulgarian and English³. In these publications, Nikolay Todorov depicted the dynamism of the relations between Bulgaria and Greece and came up with some accurate characteristic features of varied scientists, diplomats and political figures. These written materials revealed his experience,

1 As a result of this interest of his, as well as of the opportunity to work in Greek libraries and archives, Nikolay Todorov published the following books: *Filiki Eteria and the Bulgarians*. Sofia, 1965; *Bulgarian. Participants in the Struggle for the Liberation of Greece (1821-1828)*. Sofia, 1971 (co-authored with V. Traykov); *The Balkan Dimensions of the 1821 Greek Uprising. The Contribution of the Bulgarians*. Sofia, 1984 (which was first published in Greek in Athens in 1982), and some others.

2 N. Todorov, *Diary (1966-1998)*, volumes I and II. Compiled by V. Todorov. Sofia, East-West Publishers, 2007.

3 N. Todorov, *The ambassador-historian. Evidence of the Bulgarian-Greek relations in the 1980s*. Sofia, Printel, 1996; and N. Todorov, *The Ambassador as Historian. An Eyewitness Account of the Bulgarian-Greek Relations in the 1980s*. New Rochelle, NY, A.D. Caratzas, 1999.

as well as his analytical and synthesizing skills gained over the years, which made it largely possible for him to capture the specifics of the people he was meeting professionally, to make sense of, and to present in a synthesized form, each and every event or fact. A large number of these written documents were used as a basis for the drawing up of official reports, memos and memoranda, reports and accounts, while some others were of a more personal nature and had not been included in the publications mentioned above. All this makes it possible for us today to follow his analyzes and assessments of important events, of his endeavors to comprehend the possible consequences of particular decisions, the motives, the comments and the positions of politicians at different levels, as well as the search for the most favorable solutions in each and every situation.

Nikolay Todorov's tenure of office as an ambassador to Athens began in a rather complex situation. On one hand, the Bulgarian-Greek relations in the mid-1960s – under Georgios Papandreou, had begun to improve following their rupture in World War II. This positive trend, however, was soon interrupted as a result of the coming to power of the Military Junta in Greece (1967-1974) and the resulting international isolation of the Junta regime. On the other hand, the two countries had already been separated during the Cold War period by the invisible, but insurmountable, Iron Curtain, when both Bulgaria and Greece were part and parcel of the world bipolar political and military system. The attempts of the two countries to pursue an independent foreign policy used to be met with distrust by their partners, particularly in the Balkan region, which used to be an arena of opposition between the Warsaw Treaty and NATO. In his personal opinion, he was having a mission to further develop the good-neighborly relations and to spread these relations over all the spheres of public life, so that they could become as irreversible as possible. According to Nikolay Todorov himself, his mission involved the further development of the already existing good-neighborly relations and their extension in all possible spheres of economic life in a way that they could become irreversible. He firmly believed that it was necessary “to overcome the hostility and the mistrust that had penetrated deeply the minds of the population, as the image of “the neighbor” as an enemy had been instilled in the course of decades”.⁴ This had been an ambitious objective to which he dedicated a lot of time and energy.

Quite naturally, the ideological differences between the two opposing blocs in the Cold War period complicated Nikolay Todorov's mission. And, to crown it all, Mr. Todorov's Greek roots had been used for vicious attacks in some journalistic publications at the beginning of his term of office, in an attempt to discredit him. In an article published in the “*Eleutheros Kosmos*” newspaper, for example, he was presented as a renegade and “a Bulgarian fanatic who hated everything Greek”; a fanatic, who had gathered around him at the Institute in Sofia some other Bulgarian fanatic historians, who, despite the formal communist ideals, were also chauvinistic and were aiming “to provide some historical grounds for the Bulgarian claims as regards Macedonian and Aegean lands”⁵. The relevant publication in response to all these insinuations, however, emphasized the

4 N. Todorov, *The ambassador-historian. Evidence of the Bulgarian-Greek relations in the 1980s*. Sofia, Printel, 1996, p. 7.

5 Ibid., 37-39.

scientific authority of Prof. Nikolay Todorov among his Greek colleagues, while the joking comment on the part of President K. Karamanlis was as follows: "I had been made a Bulgarian and Nikolay Todorov – a Greek; so the Bulgarian-Greek cooperation is in good hands"⁶.

Following PASOK's victory at the 1981 elections, the Bulgarian ambassador to Greece struck upon a common cause with the new Prime Minister – Andreas Papandreou, namely the idea of turning the Balkans into a nuclear-free zone, which had been supported at the time by Bulgaria and Romania and, also, to a lesser extent – by Yugoslavia. This idea turned out to be in the center of attention during Mr. Papandreou's official visit to Varna on June 22-24, 1982, where the Greek Prime Minister identified Todor Zhivkov as having been the founder of the new friendly relations between Greece and Bulgaria. The agreement on industrial, scientific and technical cooperation that was signed between Zhivkov and Papandreou was assessed as some progress that had been made in the bilateral political relations, although the economic initiatives had remained far behind the declared intentions of the two parties. As repeatedly stated afterwards, it had been necessary to push up the volume of mutual trade, to develop further the economic relations, and to make use of joint investments. Such topics were being discussed both between the leaders of the two countries, as well as at the frequent meetings that were held of ministers and delegations composed of experts, traders, and industrialists. During the visit of the Greek Minister of Economy – Konstantinos Mitsotakis to Sofia in the beginning of January, 1981, Andrey Loukanov declared quite openly: "We would be glad ... to have Greek enterprises on the Bulgarian territory"⁷. As a result, a joint Bulgarian-Greek commission was set up to discuss in detail some issues of cooperation in agriculture, in the energy sector, in the food industry, and in tourism.

The regional issues, however, had also some additional content. The subject-matter of Yugoslavia and the Macedonian issue had been cropping up at varied summits throughout Mr. Todorov's term of office, despite the general understanding that an effort had to be made to prevent any destabilization, in any form, in this part of the Balkan Peninsula. Absolutely unacceptable for both Greece and Bulgaria had been the initiative of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY), which had been launched in Athens by the former Yugoslav Ambassador – Mr. Javorski, namely to establish close "special" relations between the Macedonians living in Yugoslavia, Greece and Bulgaria. No less difficult had been the problem of preserving the Bulgarian characteristic features of the Zografski Monastery, to which Nikolay Todorov had dedicated a lot of effort in the years 1980-1981.

Some processes evolving dynamically at the end of the Cold War period, such as the invasion of Afghanistan by the Soviet troops and the events in Poland, were also causing some tension in Mr. Todorov's work despite the policy of détente that had been proclaimed officially by the world superpowers. Indicative in this respect was a particular episode of January, 1980, when it had been agreed that Nikolay Todorov should give a lecture at the Royal Institute for International

6 Ibid., p.p. 40-43.

7 Ibid., p.p. 249-250.

Relations in Brussels, while the Bulgarian Foreign Ministry had insisted that he should not refuse to speak on the subject of "Russia and Bulgaria". On the day of Mr. Todorov's arrival in the Belgian capital, it became known that Andrei Sakharov had been interned to the city of Gorky, for which reason the Belgian Ministry of Foreign Affairs canceled the lecture. However, at the insistence of Prof. Emmanuel Koppers – Director of the Institute, the event took place in a small circle of not less than 250 people, including diplomats and government officials. Nikolay Todorov, of course, was also having some other events, without ideological tension, including his lecture entitled "Modern Bulgaria" and delivered at the International Diplomatic Academy in Paris; and his report presented at UNESCO in 1981, on the occasion of the 1 300th anniversary of the foundation of the Bulgarian state.

There were also some circumstances favorable for Mr. Nikolay Todorov's cause to extend and make irreversible the good-neighborly relations with our southern neighbor. The same cause had also been promoted by the Greek President – Konstantinos Karamanlis, who, among other things, had stated in early January, 1982, before the Bulgarian ambassador the following: "Greece will pursue a firm and stable policy of friendship and cooperation with Bulgaria under all Greek governments. The path for this cooperation is wide open and no one can close it"⁸. According to Todor Zhivkov and Konstantinos Karamanlis, the historical situation at the time had been such that Bulgaria and Greece could have had and played a role, much bigger than their size. Or, as Nikolay Todorov has written: "As we cannot influence the whole world, we could at least exercise our influence here – to fix things in the Balkans." It was exactly in this spirit, that the meeting between the two heads of state took place on May 27-30, 1981, on the island of Rhodes; this meeting was followed by another one in Varna, held on April 25-27, 1983. This kind of attitude was in full compliance with the maxim adopted in the Greek foreign policy at the time that the threat to Greece was not coming from the North, but rather from Turkey, and that this was a permanent threat. The latter being a logical function of the Greek-Turkish dispute over the Cyprus issue.

During Nikolay Todorov's term of office as an ambassador to Athens, the cultural ties between the two countries were really strengthened, as evidenced by Lyudmila Zhivkova's visit to the Greek capital in September, 1980; by the theatrical performances of the Ivan Vazov National Theater; by the visit of the Sofia State Circus and, later on, by the staging of three exhibitions to mark the 1 300th anniversary of the Bulgarian state. Some other impressive events included: the performance of Verdi's "Requiem", the Athens Opera's staging at the ancient theater in Epidaurus, with the participation of a large Bulgarian orchestra and the renowned Bulgarian opera singer – Nikola Gyuzelev, as well as the solo performance of a guest choreographer – the Bulgarian prima ballerina and ballet pedagogue, Kalina Bogoeva. The final stage of the celebrations on the occasion of the 1 300th anniversary of the foundation of the Bulgarian state in 1982 was also and undoubtedly connected with the then Bulgarian ambassador

8 Ibid., p. 190.

to Greece. These celebrations included: a solemn gathering – a concert, featuring the Bulgarian Pirin Folklore Ensemble, an official reception hosted by some representatives of the Bulgarian government, and a presentation of Nikolay Todorov's book entitled "The Balkan Dimensions of the Greek 1821 Uprising. The Bulgarian Contribution" that had been first published that same year in Athens in Greek; and a solemn celebration of the 1300th anniversary staged at the Athens Academy in May, 1982.

The scientific relations between the Bulgarian and the Greek researchers were being enhanced even more successfully, especially in the field of Balkan studies. Nikolay Todorov was availing himself of his academic authority and professional contacts with the Greek scientists in order to build upon what he had already achieved. An agreement had already been signed between the Institute of Balkan Studies at the Bulgarian Academy of Sciences and the Greek Institute of Balkan Studies in Thessaloniki on holding, once every two years, bilateral symposia, which helped organize mutual visits of scientists between the two countries, along with the exchange of literature. Among his scientific partners in Thessaloniki, Nikolay Todorov singled out the following: Prof. Apostolos Vakalopoulos, Prof. Yannis Karayannopoulos, Prof. Dimitrios Delivanis and Prof. Maria Negroponti-Delivanis, Prof. Nicholas Mitsopoulos, Prof. Stefanos Papadopoulos, and Prof. Anthony-Emil Tachiaos. The very fact that during his tenure of office in the Greek capital, Nikolay Todorov was heading the already mentioned International Association for the Study of Southeast Europe contributed to the enhancement of Bulgaria's cooperation with Athens. In this capacity of his, he was also availing himself of his diplomatic skills to achieve a mutually acceptable agenda for the organization of meetings of the Balkan scholars on one of the most problematic periods in the history of this region – the 15th–19th century, without politicizing the discussions or "Ottomanizing" the history. Mr. Todorov also took part in a couple of conferences, held in Volos and in Athens, on the struggles for the liberation of the Balkan peoples.

The Bulgarian ambassador to Athens was working hard in order to bring the universities in Sofia and Veliko Tarnovo much closer to the universities in Athens, Thessaloniki and Ioannina. In his efforts, he was having the strong support of Prof. Vassilis Foulis – the then chairman of the Athens Board of Rectors. As member of the UNESCO International Committee, Nikolay Todorov assisted in the inclusion of some Greek scientists into the team working on writing the World History of Mankind – in close cooperation with the Athens Academy. It was no coincidence that, in 1983, he was elected "foreign member" of the Athens Academy and, later on – in 1987, he became honorary doctor of the Athens University. "The scientist" in Mr. Nikolay Todorov was sometimes taking the upper hand over his activity as an ambassador, especially when he – on his own responsibility – was persistently seeking and ascertaining before the official authorities the truth that, in 1821, some Bulgarians had taken part in the heroic defense of the Ottoman-besieged city of Missolonghi.

It might have been that the then Greek Foreign Minister – Karolos Papoulias, has provided the most concise and most accurate assessment of Nikolay Todorov's

tenure in Athens when he was leaving office. As Mr. Papoulias underlined that the Bulgarian ambassador's contribution to the close relations established between the two countries had left a "deep mark" behind⁹. This opinion was also shared by a lot of others who, for one reason or another, had had to do with the bilateral cooperation between Bulgaria and Greece. For which reason, the end of Mr. Todorov's term of office as an ambassador to Greece did not put an end to his relations with the Greek politicians and the Greek scholars.

Nikolay Todorov's diplomatic activity used to transcend the boundaries of the Balkan region and had undoubtedly raised the prestige of socialist Bulgaria owing to his election as member of the UNESCO Executive Committee in the period 1972-1976. As a logical consequence of his highly successful term of office as an ambassador to the Greek capital, over the following two years he was President of the 23rd UNESCO General Conference (1985-1987), which was held for the first and last time in Sofia. It was in this way that the name of Bulgaria started to appear in the world media, albeit for a short time. Meanwhile, in 1986, Nikolay Todorov was awarded a UNESCO gold medal. His subsequent candidacy for the position of UNESCO's Secretary-General (in 1987) was not just a procedure at the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – one of the major international organizations; it was an important episode at the end of the Cold War period. As Mr. Todorov was not a dummy; he was one of the most serious candidates for this position. And, also, it had been for the first time that, in the wake of World War II, somebody from the socialist camp was running for this high and prestigious position. His chances to take the lead of this particular world organization had been, quite naturally, influenced by the fact that, as a politician, a public figure and a scientist from Bulgaria he was personifying Eastern Europe, along with all the other socialist countries – in the midst of the bipolar ideological and military division of the world at the time. At the same time, UNESCO was a genuine arena of conflicts of geopolitical interests, of behind-the-scenes bargaining and inducements, and – to a lesser extent, of regional and national claims for far-reaching influence and superiority. In this context and, at a certain stage of the procedure, Nikolay Todorov's candidacy managed to get the support of even some representatives of the Western European, the Arab, and the African countries. Shortly before the denouement, however, a high-level political deal had been probably struck and, by order of then-USSR Foreign Minister – Eduard Shevardnadze, the group of socialist states gave way. This resulted in the election of the Spanish candidate – Federico Mayor Zaragoza. It remains, however, an indisputable fact that Mr. Nikolay Todorov had been only one step away from this highly prestigious position and that the name of Bulgaria had begun to be mentioned on the highest level of international politics.

It should be hardly surprising that Nikolay Todorov received a number of prestigious awards. In addition to the aforementioned UNESCO Gold Medal (1986), he was also Dimitrov's Prize Winner for Science (1977), an Honored Worker of Culture (1986); he had been awarded twice the Academic Palm of France, Officer and Commander (1978 and 1983), a Presidential Gold Medal

⁹ Ibid., p. 329.

from Italy for contribution in the field of culture (1991), the Stara Planina Order First Degree (2002), and a number of others. With his multifaceted appearances as a diplomat and a scientist of an international rank, Nikolay Todorov achieved results that are difficult to imagine in the decade before the end of the division between the East and the West. And, probably, the most fruitful thing in his career was the fact that science and diplomacy were always in synergy.

Prof. Dr. Roumiana Preshlenova has been Director of the Institute of Balkan Studies, with a Thracology Center, at the Bulgarian Academy of Sciences since 2018. In 1990, she defended a Doctoral thesis in History and Archeology at the Institute. In 1984, she had graduated from Sofia University "St. Kliment Ohridski" with a Master's degree in the following two subjects: "History and Theory of Culture" and "German Language". Prof. Preshlenova has specialized at a number of European universities and institutes, including the London School of Economics and Political Science (2017), the Institute for Human Sciences in Vienna (2013-2014), the Charles University and the Technical University of Prague (2011, 2014). She has been the leader of a number of Bulgarian and international research projects, as well as lecturer at the Sofia University's Faculty of History since 2011.

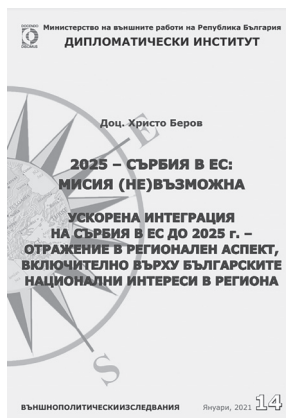
New editions of the Diplomatic Institute

“2025 – SERBIA IN THE EU: MISSION (IM)POSSIBLE

Accelerated integration of Serbia into the EU by 2025. Importance on a regional basis, as well as the impact of the process on Bulgarian national interests in the region”

Author: Assoc. Prof. Dr. Hristo Berov

Sofia, 2021, ISBN 978-619-7200-30-0, 162 p.

In January 2021, the 14th edition of the “Foreign Policy Research Papers” Series of the Bulgarian Diplomatic Institute was published – the applied research paper “2025 – Serbia in the EU: mission (im)possible. Accelerated integration of Serbia into the EU by 2025. Importance on a regional basis, as well as the impact of the process on Bulgarian national interests in the region”, by Assoc. Prof. Dr. Hristo Berov. The work is the product of the third edition, having the same title, of the National Applied-Research Project, traditionally organised under the guidance of the Bulgarian Diplomatic Institute and having itself the purpose to assist the

Ministry of Foreign Affairs in the process of establishing a regional foreign policy of the Republic of Bulgaria with up-to-date analytical works, generated by Bulgarian academics and experts.

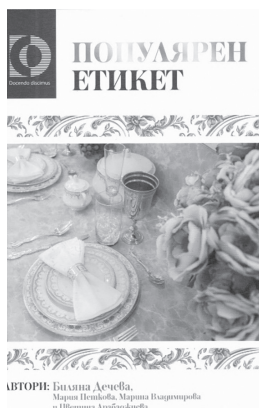
The theme of the third edition of the project is dictated by the key importance of the integration of the Western Balkans into the Euro-Atlantic family, as well as the deepening of political, economic, infrastructural, trade and cultural ties between Southeast European countries and, in particular, between Sofia and Belgrade. The study seeks to analyze possible scenarios and options for Serbia's path to full EU membership. In general, there are two - one is related to Serbia's accession to the EU in 2025, the other is the postponement of the country's membership for a later, unknown date. In the course of the publication, the role that various domestic and foreign policy factors play and will play is described in detail. Emphasis is placed on the positions of the country's most important political parties, the phenomenon of “Yugo-nostalgia”, the impact of the wars surrounding the break-up of the SFRY, and the Kosovo issue insofar as the latter is officially considered a domestic problem in Serbia. The economic aspects related to Serbia's candidacy for full membership are also discussed. The text draws attention to the role of the most important international factors such as the EU, the US, Russia, China, as well as the Balkan countries, Hungary and Turkey in the process of Serbia's full EU membership. The official Bulgarian position on the European integration of Serbia is presented and analyzed, paying attention

to the place of the Bulgarian minority in Serbia and the image of Bulgaria in Serbia. The study concludes with a comment on possible scenarios for the development of the situation in Serbia and presents the conclusions drawn from the proposed analysis.

“POPULAR ETIQUETTE”

**Authors: Biliانا Decheva, Mariya Petkova, Marina Vladimirova,
Tsvetina Arabadzhieva**

Sofia, 2021, ISBN 978-619-7200-29-4, 156 p.

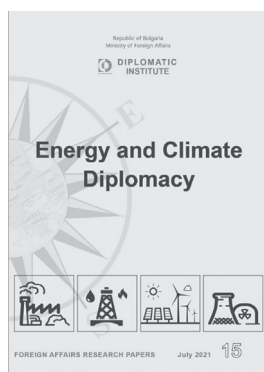

The “Popular Etiquette” edition appeared on the basis of a series of texts prepared by the Bulgarian Diplomatic Institute’s protocol and etiquette experts between March and December 2020. The reason was our desire to be useful to our readers and friends on Facebook and in the digital space in a period when our communication transferred mainly online due to the restrictions imposed by the COVID-19 pandemic. The situation stimulated our experts to comprehend and systematize the new challenges to etiquette in the conditions of pandemic and remote communication, so that with our publications we can be as useful as possible to our audience and improve its effectiveness

in this emerging “reality”. At the same time, we realized that a large number of people stay at home, “surfing” the Internet all day, and this was a good opportunity for our team working in the field of training and qualification to reach this virtual audience with useful texts for the daily life of everyone in the field of etiquette. So we decided to combine professional topics such as clothing and table manners with interesting texts in the field of culinary diplomacy such as serving and consuming coffee, tea, chocolate and cheese. We paid attention to the right behavior in different situations and places – in the work environment and in leisure time. The texts included in the collection are 20 in number and their authors are Biliана Decheva, Marina Vladimirova, Mariya Petkova and Tsvetina Arabadzhieva, who research and teach this issue at the Diplomatic Institute.

Although the situation is much calmer and we can return to live events and experiences, the Popular Etiquette section continues to be enriched with new texts and topics dedicated to practical and curious topics.

To our joy and professional satisfaction, the texts that found a place in the publication reached many readers, were shared and commented. This gave us a reason to publish them in the classic way of a printed book, so that they live not only virtual but also real life.

“ENERGY AND CLIMATE DIPLOMACY”**Multiple authors****Sofia, 2021, ISBN 978-619-7200-31-7, 163 p.**

In July 2021, the sixth edition of the collection “Energy and Climate Diplomacy”, fifteenth in the “Foreign Policy Research” Series of the Bulgarian Diplomatic Institute, was published. This year’s publication focuses on three areas of the topic - strategic issues, regulations and legislation, as well as investments and alternative renewable energy sources, including geothermal energy and bio-waste processing.

Within this strategic direction, a central place is occupied by a publication related to the Three Seas Initiative and its Summit hosted by Bulgaria in the period 8-9 July 2021. The article focuses on the historical development of the initiative and the opportunities it provides for better energy, transport and digital connectivity. The other two publications cover the role of energy security in NATO’s work, as well as EU-Ukraine energy relations. Their authors are Ass. Prof. Milen Kisyov from the Georgi Rakovski Military Academy and Mr. Alexey Margoevski, a reporter at the Bulgarian News Agency (BNA) and a doctoral student at the University of National and World Economy in Sofia.

The second direction includes topics related to the regulatory changes in the EU energy policy in the context of the European Green Deal and their impact on the structure of the Bulgarian energy sector. Authors in this field are: Assoc. Prof. Dr. Atanas Georgiev, Dean of the Faculty of Economics at Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Ms. Sofiya Savova, expert at the Regional Economic Development Agency in Stara Zagora, Ms. Lyubomira Gancheva, adviser on energy issues in the Administration of the President of the Republic of Bulgaria, Ms. Ilina Stefanova, coordinator of energy efficiency projects at the United Nations Industrial Development Organization, Ms. Viktoriya Dimitova and Mr. Pavlin Stoyanoff, legal advisers in the energy sector.

The third direction covers topics related to the role and place of bio waste and geothermal energy in the zero-carbon economy, as the authors of the articles are entrepreneurs in the energy sector – Mr. Tsvetozar Zahariev and Mr. Georgi Kortov.

Преводач
Иванка Ангелова

Отговорен редактор
Николай Крумов

Предпечат
ИК "Св. Георги Победоносец" ЕООД

Translator
Ivanka Angelova

Managing Editor
Nikolay Krumov

Pre-print
Publishing house St. George Victorious Ltd.

ISSN 1313-6437

<https://bdi.bg>

ИНТЕРВЮ
МНОГОСТРАННА ДИПЛОМАЦИЯ
ДВУСТРАННА ДИПЛОМАЦИЯ
ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ДИПЛОМАЦИЯ

26 / 2021

INTERVIEW
MULTILATERAL DIPLOMACY
BILATERAL DIPLOMACY
HISTORY OF BULGARIAN DIPLOMACY

